

Jako marxisté víme, že nemůžeme za dnešních soukromokapitalistických řádů a za třídního panství měšťáctva očekávatí nějakého všeobecného obrození mentálního a citového vůbec a ve smyslu socialistickém zvláště. To, co v každém člověku vedle jeho vrozené povahy zbývá jako tvárná látka, která dá se za jeho života zpracovati a také životem opravdu různě zpracována bývá, to zpracovávají především hospodářské a pak i sociální a politické poměry, ve kterých žije, a nikoli obrodné a revoluční ideje. Proto potíráme duté projevy táborových krasořečníků, jako je například Klofáč, nebo starorealistických rozumářů, jací tu a tam rozpovídají se v Času, chtějíce přesvědčiti, že takzvané mravní obrození jest nutným předpokladem uskutečňování socialismu.

Všeobecná jednotná mentalita a citovost, určitá všeobecná „mravnost“ je vždy *výsledkem* určitého stavu hospodářského jako základu a jeho nadstavby sociální a kulturní, nikoli jejich příčinou, předem daným zdrojem! Všeobecná mentalita a citovost socialistická, všeobecná socialistická „mravnost“ vznikne teprve ve společnosti ustálené na hospodářských základech socialistických a řízené trvale socialistickými řády a zvyky.

V dnešní přechodní a zcela rozvrácené době, v době trvalé třídní války mezi třídou měšťáckou a proletariátem, v době ustavičných konfliktů mezi úpadkovým a odumírajícím liberalismem a krystalizujícím se socialismem, v době imperialistických válek, je mentalita a citovost širokých vrstev jistě jako mezi dvěma mlýnskými kameny: jak by v tomto ohromném zmatku mohlo vzniknouti nějaké mravní obrození, jak by se v této bojovné vřavě, v tomto ustavičném tření nepřátelských ploch dalo zevšeobecniti socialistické smýšlení a cítění, pronikající každý lidský skutek?

Dnes jde všude především o boj, o boj na nůž, o boj na život a na smrt. Všecko ostatní je vedlejší, všecko ostatní

jen zdržuje konečné rozhodnutí. Marna jsou skuhrání měšťáckých intelektuálů filosofujících, hledících na zápas z pohodlné ptačí perspektivy. Kdo chce mír, musí podporovati boj do konečného rozhodnutí. A proto nám jen bojovníci jsou vítáni. A jen bojovné myšlení a cítění chceme šířiti, jen bojovného ducha, nespoutaného ideálními představami.

Přitom třeba však míti na paměti, že není-li možno, aby dnešní poměry vedly k zevšeobecnění socialistické „mravnosti“, k všeobecné změně mentality a citovosti v duchu socialistickém, přece jen i z dnešních poměrů rodí se určitý, jim přiměřený způsob myšlení a cítění, nikoli ovšem všeobecný, nýbrž třídně různý.

Nás ovšem zajímá přirozeně a především to, co se děje v třídě pracujících, zejména pak v oné její elitní části, kterou nazýváme třídně uvědomělým proletariátem.

Je nesporno, že v této uvědomělé části pracujících třídy, která v třídní válce stojí v prvních řadách socialistické fronty, vyrůstá a vyhraňuje se stále přesněji určitý způsob myšlení a cítění, jenž není sice dosud a nemůže býti úplně socialistický (protože nežijeme za hospodářských řádů socialistických), ale v nemalé míře a stále více odpovídá právě dnešní bojovné etapě socialismu a jest rovněž bojovný. Můžeme říci, že dnešní třídně uvědomělý a revoluční proletariát se svými vůdci a mluvčími, čili, krátce řečeno, hnutí komunistické, představuje *jako celek* nejvyšší míru socialistického myšlení a cítění, dnes dosažitelnou.

Proto představuje naše hnutí předvoj, předvoj revoluční. Je přirozeno však, že tato pozice našeho hnutí, naší strany, není nic nezničitelného, nic, co by muselo potrvati za všech okolností, nic, co bychom nemohli ztratiti. Podotýkám ihned: ztratiti *vlastní vinou*.

Kolísání domácí i světové situace hospodářské a politické může míti různý vliv na okamžitý *význam* naší pozice v soudobém sociálním životě, v soudobém zápasu: můžeme stanouti v popředí všeobecného zájmu, v čele socialistické ofenzívy, ale můžeme býti i zatlačeni do defenzívy (jak je tomu de facto dnes) a slovo může míti na okamžik reakce,

Ale tím se nemění nic na naší pozici uvnitř socialistického hnutí, uvnitř dělnické třídy, pokud sami se nezměníme, pokud nevzdáme se skutkem svých vlastností předvoje, pokud neslevíme jako celek ze svého myšlení a cítění socialistického, ze svého revolučního ducha.

Komunistický revizionism není nic, co bychom si nedovedli představit. Také naše strana mohla by stejnou téměř cestou dostati se tam, kde je sociální demokracie, zvláště za delšího, zdánlivě pokojného vývoje poměrů (prozatím ovšem velmi nepravděpodobného), kdyby skutečný duch revoluční z ní vyprchával a zbývala jen revoluční fráze, snadno nahraditelná pak frází státnickou a reformistickou.

O zachování, šíření a prohlubování tohoto revolučního ducha socialistického, této nejvyšší socialistické mentality a citovosti dnes dosažitelné, musí nám tudíž především jíti, jeho musíme býti ustavičně pamětlivi.

V tomto směru nesmírně mnoho usnadnila ruská revoluce a práce Třetí internacionály, ba můžeme říci, že teprve od Říjnové revoluce ruské datuje se zrod prvního opravdu socialistického ducha revolučního pro všechny stránky života sociálního. A zachování, šíření a prohlubování tohoto ducha je také tím snadnější, že do velikých podrobností vypracovává se socialistické myšlení aspoň pro dobu velkého zápasu, jež prožíváme, a i velmi prostý rozum může pochopiti způsob našeho myšlení a z něho pak i drastickou řeč hospodářských, politických, kulturních fakt a událostí.

V tomto smyslu můžeme dnes směle mluvit o *novém duchu*, který sociální demokracii byl a musel býti úplně neznám. A také o tom, že sociální demokrat, stavší se komunistou, jest jen tehdy opravdu komunist, je-li si zcela vědom, jak dnešní revoluční duch komunistický je nový a jak málo společného má a musí míti komunistická strana nejen s dnešní odpornou karikaturou sociální demokracie, nýbrž i se sociální demokracií předválečnou.

Tento nový duch, bojovný duch vědomě třídní, představující vrchol kolektivního socialistického myšlení a cítění dosud dosažený, jeho pěstění a šíření, toť smysl našeho Proletkultu.

Budující Proletkult organizačně, nesmíme ani na okamžik pustiti ze zřetele, že nestavíme organizaci pro organizaci, nýbrž že každý náš organizační počín má usnadniti novému revolučnímu duchu socialistickému proniknutí v mozky a srdce stále většího počtu našich soudruhů a soudružek, spoutaných dosud namnoze duchem maloměšťáckým, byť nevědomky.

A neméně důležité je, abychom nezapomněli přitom, že jednou známkou novosti našeho revolučního ducha jest jeho všestrannost, to, že se neomezuje pouze na problémy hospodářské a politické, ale jde až ke kořenům všech předsudků a zlořádů společenských a vnáší nové metody i do vší činnosti kulturní.

Náš marxistický komunism potírá celou svou naukou starý zlovyk, podle kterého často veliký revolucionář politický býval úplným reakcionářem v oborech jiných a úplným maloměšťákem ve svém životě. Náš Proletkult — organizace i časopis — chce prakticky tento zlovyk potírati a jeho heslem je: *Komunistická revoluce ve všem a všude!*

MARXISTICKÉ BĀDÁNÍ A TŘETÍ INTERNACIONÁLA

Ohromné pole marxistického bádání jest ve velké míře dosud panenské. — Marx-Engelsova nauka stala se základem nových metod a nového bádání ve všech oborech tvůrčí a kritické činnosti lidské; moderní marxism má jako nauka nejvyšší aspiraci: chce se státi všeobecným a jednotným „světovým názorem“ lidstva, rozumově osvobozeného konečně z pout bludů a předsudků neuvědomělé epochy. Moderní marxism vztahuje tudíž své kritické ruce na všechny obory lidské činnosti, při nichž „světový názor“ hraje převážnou úlohu, i na všechny metody lidského bádání vůbec.

Ale není-li marxism docela mlád, počítáme-li léta jeho existence jako nauky, jest velmi mlád, pokud běží o detailní propracovanost této nauky a zejména její aplikaci na různé obory činnosti vědní a činnosti tvořivé vůbec. Mnoho zbývá tu ještě vykonati, v mnohém musí se počítati od začátku. Vždyť až do ruské revoluce byl marxism jednak naukou prokletou všemi oficiálními filosofy a badateli měšťáckými, jednak polomrtvou doktrínou, zneužívanou maloměšťáckými reformisty nebo koženě a bezduše vykládanou německými doktrináři. Živých — abychom tak řekli — marxistů bylo velice málo.

Říjnová revoluce a obrození marxismu jako nauky revoluční a aspirující k nejvyššímu poslání jsou dílem těchto živých marxistů, především našich vynikajících soudruhů ruských, kteří dovedli německou důkladnost — nikde snad nebyl marxism tak důkladně studován jako u Rusů — spojit s revoluční křepkostí a pružností slovanskou.

Tento historický fakt může nás velmi poučiti. Má-li moderní marxism dosíci svého cíle a splniti své poslání nejen revoluční, ale i mírotvorné, nesmí jeho učení vyznačati podlehnouti měšťáckému předsudku, jako by bádání získávalo, když se úplně izoluje od veřejných zápasů. Mlčí-li Múzy v boji, je to nejen ztráta pro boj, ale i ne-

bezpečná věc pro Múzy. A zejména revoluční a výbojný marxism není vyšší matematika, aby měl a mohl býti pěstován jako „věda pro vědu“.

Nám není a nesmí býti marxism pouhou teorií a metodou, proti níž zastánci jiné teorie mohou postaviti tolik a tolik správných námitek. V úzkém světě teorií jest marxism pouhou jednotkou, jejíž pozice se mění podle dočasných nálad tohoto světa. Nám jest více. Nám jest základem, jímž chceme podepříti velikou budovu budoucího socialistického lidstva, nám je zdrojem víry, naděje, nadšení, nám jest učení, jež jest povoláno, aby ovládlo svět úplněji a dokonaleji, než to učinilo křesťanství katolictvím, a prohnětlo a zformulovalo lidstvo socialisticky.

Socialistický svět, aby opravdu vznikl, musí míti za základ takové učení, a marxism dokázal již v nejhorší době právě svou pravdivost, životnost a schopnost ovládnouti myslící masy.

Z těchto důvodů jest nám dbáti, aby marxistické bádání se co nejméně izolovalo od hospodářských a politických zápasů doby a co nejúžeji bylo spojeno s osudy proletariátu a s jeho předvojem, Třetí internacionálou.

Marxistické bádání budiž vědeckou laboratoří Třetí internacionály.

Jen v tom je záruka správného vývoje komunistického hnutí jakožto praktické aplikace moderního marxismu a sociální revoluce, která tím nejlépe uchrání se mnoha omylů. Jen v tom je také záruka, preventivní opatření, aby marxism nezvrhl se znova v mrtvé doktrinářství, jež aplikováno politicky vedlo by k nějakému komunistickému revizionismu, a aby Třetí internacionála, unikajíc z vědeckého a cílevědomého dohledu, nezvrhla se podle vzoru svých předchůdkyň.

Neštěstím a kletbou mnoha vynikajících duchů tvůrčích bylo, že zůstali izolováni od své doby a společnosti. Podléhajíce názorům individualistickým uctíváme mnohé „duchovní obry“, kteří přesto zůstanou trpaslíky, protože jejich dílo bylo méně vhodné, zbytečné nebo cizí pro společnost, zatímco chyběly síly pro díla všeobecně užitečná. Nebylo

by komičtějšího zjevu, než kdyby podobní duchové objevili se i mezi moderními marxisty.

Zdá se někdy, že podobná tendence prokmitá tu a tam projevy dnešních marxistických pracovníků, pro něž snad jejich bádání jest něco zcela jiného než věc proletariátu a Třetí internacionály. Takový dualism byl by také pohodlnější: služba „čisté vědě“ aspoň ve světě měšťáckém omlouvala ledacos, různé individualistické nectnosti.

Ale pro nás marxistické bádání a Třetí internacionála musí zůstatí jednotou: jedna věc nemůže se díti beze zřetele k druhé, protože jedna bez druhé byla by torzem, vydaným napospas všem nepřátelským žvlům. Třetí internacionála nemůže beztrestně ani ve velkém, ani v malém nedbati výsledků soudružského bádání marxistického, poněvadž by se tím odpoutávala od své vědecké základny; marxistické bádání nesmí zavíratí oči před potřebami Třetí internacionály a soudobého zápasu, poněvadž by tím utíkalo z revoluční skutečnosti, a ceníc si více sebe než života, odcizilo by se svému poslání, mohlo by se státí proň nebezpečným, mohlo by je zraditi.

Vyslovíme-li zásadu: Účel posvěcuje prostředky, nebo naopak odsuzujeme-li ji, nebo konečně nahradíme-li ji jinou zásadou, například: Špatný účel znesvěcuje i nejčistší prostředky, — předpokládá to, že věříme v nějakého činitele, jenž rozhoduje o tom, které prostředky jsou čisté nebo špinavé, že uznáváme nějaký zákoník, podle něhož možno usuzovati na jakost prostředků z hlediska mravního. Zkrátka řečeno: Posuzujeme-li prostředky eticky, uznáváme nějaký etický řád.

Z hlediska vývojového a marxistického není však *trvalého* etického řádu, tj. systematického souboru mravních názorů a předsudků, zvyků a způsobů chování. Mravní názory a zvyky patří k ideologické a kulturní nadstavbě a mění se nepřetržitě s vývojem poměrů výrobních a všech jejich důsledků hospodářských, sociálních a politických.

Samozřejmě, trvá-li určitý výrobní řád po delší dobu a jest všeobecně zakořeněn, je-li celá sociální nadstavba vybudována a v pokojném stavu, je také řád etický určitě vyhraněn a všeobecně uznáván. I když v nitru společnosti takto konsolidované pracují skrytě síly budoucích velkých proměn, je veliká většina této společnosti jednotna ve svých názorech a citech a navenek jeví se jako harmonický celek. Třídní a jiné zápasy, odehrávající se v jejím nitru, nemají takové síly a ostrosti, aby zčeřily její hladinu a otrásly vírou v její etický řád.

Opak děje se ovšem v době, kdy určité výrobní poměry dozrají, rodí ze sebe nutnost velké revoluční proměny hospodářské a dávají popud k revolučním myšlenkám a citům i v nadstavbě. Jednotný etický řád překonané epochy se hroutí, všeobecné etické představy se rozkládají, věci jsou posuzovány různě, třídní zájmy a individuální zájmy nabývají vrchu v mravním hodnocení.

Taková je dnešní doba. Etické názory epochy soukromokapitalistických řádů a měšťáckého liberalismu pociťují se

všeobecně jako předsudky, i když většina, poměry spoutaná, nemá vždy odvahy veřejně jednati proti nim. Věci jsou mravně hodnoceny podle individuální povahy hodnotitele nebo podle třídní či dokonce národní nebo stavovské jeho příslušnosti, jakýkoli etický řád zmizel, je tu „tolik smyslů, kolik hlav“.

Ale čím všeobecnějším a přesnějším stává se hlavní zápas doby, třídní boj pracujícího lidu s měšťáctvem, čím lépe chápe uvědomělý proletariát svou dějinnou úlohu a nutnost třídní solidarity, tím v této pokrokové části lidstva ujímá se všeobecněji a hlouběji marxistické pojmání života a společnosti a etika jeví se pak tím, čím skutečně jest: důsledkem poměrů, nikoli jejich předem daným správcem a soudcem.

Ovšem, v uvědomělém proletariátu dnešním vyvíjí se řada (pouze řada, nikoli celý systém) mravních názorů, vyvolávaných potřebami boje, jež svádí dělnická třída s měšťáctvem. Ale tyto názory rodí se právě jako důsledek zkušeností z boje, nikoli na příkaz nějakého předchozího zákoníka.

Bylo by tudíž nesprávně, kdybychom z tohoto fakta vyvozovali, že pro proletariát, aby mohl splniti své dějinné poslání: poraziti buržoazii, zříditi diktaturu proletariátu, zbudovati proletářský stát a převésti lidstvo do beztřídní společnosti komunistické, je nutno formulovati nějaký etický řád (třeba domněle na základě nauky marxistické). To by bylo nejen zbytečno, nýbrž i nemožno. Odkud bychom vzali materiál? Z předpokladů a prorocství? Z chaosu vzájemně se křížujících potřeb a zájmů neustálé doby? Vždyť z toho, co jsme předem řekli, jde najevo, že by to bylo mrtvě narozené děcko, protože etické názory jsou vždy jen důsledkem a etický řád nemůže předcházet svou společnost, protože se z ní rodí.

Nemáme tudíž dnes všeobecného měřítka etického, podle něhož mohli bychom posuzovati čistotu nebo špinavost, svatost nebo nesvatost prostředků, jichž někdo užívá za tím nebo oním účelem. A není ho vůbec třeba pro nás.

Nám úplně postačí, budeme-li prostředky hodnotiti pod-

le jejich větší nebo menší účelnosti nebo neúčelnosti.

Prostředek je špatný, když nevyhovuje účelu nebo poškozuje účel, prostředek je dobrý, když vyhovuje účelu, a tím lepší, čím lépe mu vyhovuje. Účelnost, toť jediné správné sudidlo; jiného nemáme a nepotřebujeme.

Dobrá, ale namítnete, to je metoda liberalistická nebo anarchistická. Zda neřekl například Malatesta: Neběží o to, že byla prolita lidská krev, běží o to, proč byla prolita?

Nikoli, toto *proč* zahrnuje v sobě nejen účelnost, nýbrž i účel.

Posuzujeme-li *jen* prostředky, stačí nám jako sudidlo jejich účelnost; ale jako komunisté nepřestaneme u hodnocení prostředků, nýbrž zhodnotíme i účel.

Eticky? Nikoli. Nemáme, jak jsem řekl, etiky, podle které bychom jej zhodnotili. Etika minulá, skomírající, etika liberálního měšťáctva a soukromokapitalistické společnosti, je pro nás už jen soubor lží a předsudků. Etika marxistická je ve skutečnosti nesmysl, poněvadž marxismus považuje etiku za důsledek výrobního řádu, za část nadstavby nad hospodářskou základnou, pročez nemůže ji konstruovati ideologicky. A etika komunistická? To je hudba budoucnosti, velmi budoucí důsledek vývoje výrobních poměrů komunistických a jejich stabilizace.

Také účel můžeme tudíž hodnotiti jen relativně: nikoli podle nějakého systému domněle věčných mravních pravd, nýbrž — jako komunisté — podle toho, jak jest užitečný z hlediska třídně uvědomělého proletariátu dnešnímu stadiu jeho třídního zápasu, a tím jeho revoluci.

Považujíce třídně uvědomělý proletariát za nositele nejvyššího a vědecky ověřeného poslání v soudobé společnosti a jeho revoluci za nezbytný a nejúčelnější krok k naplnění tohoto dějinného poslání, můžeme účel soudobého lidského skutku hodnotiti jen podle toho, jak jest užitečný vývojové tendenci reprezentované proletariátem, tak jako účel minulých skutků budeme posuzovati jen podle toho, jak napomáhal oněm vývojovým tendencím, které v jeho době uzrávaly, třebaže soudobý etický řád hodnotil věc jinak.

Jako individuu působí bolest překážky stavící se do

cesty přirozenému vývoji jeho osobnosti, tak také lidstvo trpí často nevýslovně překážkami, které neuvědomělost většiny dosud vždy hromadila mu na dráze k cíli, výrobními poměry již vytčenému a ideologicky přesně formulovanému. Toto utrpení marxistický komunism zmírniti chce tím, že osvětluje dialekticky soudobou situaci a směr vývojové tendence v ní, že ukazuje, co prospívá a co škodí na cestě, kterou společnost nastoupila.

Pojednal jsem o věci jen v hrubých rysech a povrchně, nicméně odůvodnil jsem snad dosti jasně pro čtenáře tento výsledek své úvahy.

Účel prostředky ani neposvětčuje, ani neodsvětčuje, účel zná jen prostředky účelné nebo neúčelné. Účel je však rozhodující v tom smyslu, že padá-li účel, padají i všechny jeho prostředky, ale je-li účel dobrý, jsou dobré všechny prostředky účelné a špatné všechny prostředky neúčelné nebo účel poškozující. A hodnotiti účel můžeme my komunisté jen komunisticky.

Zákon na ochranu republiky je posledním hřebíkem do rakve československé demokracie a občanských svobod v tomto státě. Po převratu, jakmile v Československu vytvořila se státní moc a sněmovna, jen jedna věc se tu děla nepřetržitě, organicky, cílevědomě: sestup k reakci. Krok za krokem proměněny byly všechny slavné sliby v pravý opak, ze stupně ke stupni československá revoluce řtila se v kontrarevoluci. Měli jsme za Rakouska „královský reskript“, jež naivní politikové připomínali a oslavovali, máme dnes „pařížskou deklaraci“, jež slavné sliby bylo by dnes stejně naivní připomínati a oslavovati.

Bylo-li v roce 1919 u nás několik lidí, kteří měli mnoho *nadějí*, poněvadž doufali, že světová válka opravdu a nezapomenutelně otevřela lidem oči a ruská revoluce hlouběji posílila třídní vědomí dělnických mas, ale kteří měli také mnoho *obav*, poněvadž nahlédli do zákulisí, zejména v Národním shromáždění, a poznali, v jakých rukou jsou skutečné otěže tohoto státu, dnes tito lidé nemají ani jednoho, ani druhého, poněvadž i naděje, i obavy byly by směšné, když už jsme tam, kde jsme býti nechtěli. Liberální demokracie je v tomto státě odpravena; měšťácká a reakční diktatura nastolena za pomoci několika sociálně patriotických vůdců, všeho schopných.

Nastala také u nás ona etapa třídního boje, kterou v Itálii charakterizuje fašism. Buržoazii podařilo se ještě jednou, aby své hospodářské a třídní zájmy zamaskovala nacionalismem a nacionální ideologií zlomila nápor mas, načež využívá tohoto svého vítězství k bezohledné diktatuře své třídy.

Sluší-li litovati obětí, které si reakce u nás jistě vyžádá, které padnou v ofenzívě buržoazie a nebudou se již moci zúčastniti ofenzívy proletariátu, nutno na druhé straně uznati, že tento stav věcí jako zostřená etapa třídního boje urychlí rozuzlení mnohem více než liberální kolísavost.

Dokud nebude v masách pracující třídy nacionální ideologie úplně znemožněna — spíše novými událostmi ovšem než naším přičiněním, jež nicméně musí býti přesto stupňováno —, dotud nebudou naše proletářské masy subjektivně zralé k revoluci ani k nějaké radikálnější proměně přechodní, jako jest například dělnická vláda ve smyslu našich tezí. Zostření třídních protiv bezohlednou reakcí dnešní jest jistě malou pomůckou k osvětlení mas v tomto směru, jehož dovršení provede v nedaleké době mezinárodní buržoazie sama, neboť jsouc odsouzena k smrti, bude také jistě předem raněna úplnou slepotou.

Vidí-li však objektivní pohled v proměně liberální demokracie v nejčernější reakci nutný a nakonec i blahodárný důsledek vyvrcholujícího třídního boje, nemůžeme subjektivně pocítiti nic jiného než nejhlubší odpor k pokryteckému a špinavému způsobu, jímž nacionální ideologie je tu zneužíváno a jímž zejména sociálpatrioty všech odstínů reakce jest podporována.

Takového obrazu mravní bídy, jaký poskytují dnes přisluhovači buržoazie a „státotvorná“ žurnalistika, nebylo dosud v českých dějinách. Ohromné spiknutí špatnosti a neschopnosti sešlo se za vzájemného ručení kolem nacionálního praporu, aby zachovalo stav, v němž špatnost je odměňována otěžemi moci a neschopnost honorována úřady a přízní, jen když hájí zájmy kapitalistického režimu a měšťáckého panství.

Vidíme tu pospolu vůdce bankovního loupežnictví a pologramotné chytráky s politickým žezlem, literáty, kteří za svou neschopnost trestají svět nejničemnějším žurnalističtěním, a zbabělce, kteří při každém šramotu zalézají, jen aby si uchovali přízeň vlasteneckého publika a titul národních básníků v oficiálních nekrolozích, plechové huby, jež nic už nezastaví na cestě zrady, a útočné kdysi pokrokovce, jimž změkly mozky, povýšence a lokaje, lichváře a „idealisty“, politické primadony „osobně čisté“ a prodejné gaunery agitující pro fašism, nekonečnou všehochuť lidskou, stmelanou reakčním poblouzněním nebo ziskuchtivostí.

Neboť nadešla doba, která nutí každého, aby řekl ano, nebo ne i tehdy, když k tomu nemá nejmenší chuti: i mlčení je výmluvné, i mlčením se přiznává barva.

Rudé právo, majíc na mysli boj proti zákonu na ochranu republiky, dalo nedávno v úvodníku otázku: *Promluví intelektuálové?*

Otázka tato zdá se nám býti chybně dána. Můžeme se jen ptáti: Kolik intelektuálů promluvílo proti zákonu, jímž občanské svobody v tomto státě mají býti a budou doraženy?

Neboť takzvaní intelektuálové nejsou přece stav mimo čas a prostor, nejsou svět pro sebe, pro který neplatí zákon třídního boje. Navykli jsme si v předchozí době tu a tam pohlížeti na „intelektuály“ jako na něco třetího mezi třídou vykořisťovatelů a vykořisťovaných, jako na zvláštní species, která nepatří ani nalevo, ani napravo, která obyčejně také ani napravo, ani nalevo „nedělá dobrotu“, ale může v určitých případech býti použita jako nestranný svědek nebo jako určitá váha či paráda. To je chybný názor, který vede k mnoha nedorozuměním, zklamáním, trpkostem.

Intelektuál — mluvíme jen o intelektuálu v užším slova smyslu, tj. o tvůrčím duchu vědeckém nebo uměleckém, neboť o takového pravidelně běží — jest dělný člověk jako každý jiný a nese na sobě znaky svého povolání rovněž jako každý jiný odborný dělník. Má-li jeho mentalita a citovost svou zvláštní složitost, svou zvláštní „vůni“ a nelze-li ho vždy použiti stejně vhodně, setkáváme se s něčím podobným i u manuálních dělníků, rovněž určité odbory mají svoje určité speciální vlastnosti, někdy velmi výrazné, jako například jest „syndikalistický duch“ horníků. A není ostatně i mentalita a citovost politiků hodně odlišná a také nikoli vždy vhodně upotřebitelná?

Ale nejde-li odlišnost intelektuálů ani tak daleko, aby tvořili samostatný živel mimo strany, máme-li intelektuály, většinu intelektuálů zařazenu do stran, hlásí-li se vynikající pracovníci vědečtí a umělečtí stejně zde k agrárníkům, tam k národním demokratům nebo k různým stranám

podle jména socialistickým, tím méně můžeme očekávat, že třídní boj a základní otázky soudobé společnosti minou intelektuály bez vlivu.

Není v tomto článku místa k tomu, abychom ukázali na různý a složitý původ intelektuálů a na různost a složitost podmínek jejich života a práce. Jejich hospodářské poměry jsou prarůzné a měnlivé, rovněž jejich výchova ideologická. Ale jako marxisté musíme očekávat jedno: že většina intelektuálů, jsouc více nebo méně svázána s měšťáckou kulturou, jen ve zcela výjimečných případech může se vymaniti z jejího ovzduší, a nikoli rozumovými úvahami, nýbrž spíše zděděným nebo zvláštními životními osudy vyvolaným cítěním. Nikoli rozumová, nýbrž citová stránka lidská převádí intelektuála z tábora kontrarevoluce k revoluci.

Nuže, známe přece dnešní citovou příslušnost československých intelektuálů k buržoazii, tak jako známe i jejich intelektuální maloměšťáctví. Víme, kolik zdánlivě revolučních myslitelů a básníků našich po převratu „obrátilo“ a uvelebilo se v nejprázdnějším nacionalismu. Jejich duch vzpoury a kritiky odešel za Habsburky; doma zbylo z nich to, co dříve sami potírali: reakční vlastenectví se všemi důsledky. Jen odpor proti starému Rakousku činil z českých lidí lidi pokrokové až k socialismu; první hodina politické samostatnosti Československa znamenala však první krok k reakčnímu myšlení a cítění, jež se dnes dovršuje.

Je zhola zbytečno očekávat, že českoslovenští intelektuálové mohli by protestovati proti dovršení reakce v Československu zákonem na ochranu republiky. Ti dva tři, kteří to již učinili a kteří jsou mimo strany, toť vedle organizovaných komunistů nebo centristů všecko, co nepatří k temnu, jež pro tento okamžik ovládlo tento stát. Ostatní si v něm libují, jsou jeho částí, jeho spolutvůrci. Kdyby nejkrásněji zítra nebo pozítří odtrhl se od tohoto stáda vzpurný jedinec, nic by to neznamenal.

Čeští intelektuálové jsou na pravém břehu, a půjdou tedy s vládnoucí třídou — kromě právě těch, kteří jsou již

dávno na břehu levém. To je docela přirozený stav. Pohled na ideovou úroveň české vědy a českého umění přesvědčí nás o jeho přirozenosti nejlépe. Také zde je veliké temno, logický důsledek soumraku buržoazie.

Ale pokud tu a tam kmitne se v tomto temnu přece paprsek, zaplane světlo, — je na naší straně docela nebo aspoň z přesvědčení, že jeho místo nemůže býti na protějším břehu. Také to je zcela přirozené, protože tam je skomírající minulost, zde však všechny hodnoty nezdolné budoucnosti.

K OTÁZCE UMĚNÍ TŘÍDNÍHO A PROLETÁŘSKÉHO

1

Třídní umění

Česká výtvarná kritika a estetika, nehledíme-li k několika starším spisům konzervativní povahy a dnes už zcela překonaným, představuje v nové době chaotickou směsici libovolných názorů, pramenících jednak z odbornického reakcionářství zkostnatělých profesorů a kunsthistoriků, jednak z diletantského estétství mladších spisovatelů, kteří často přes noc stali se výtvarnými kritiky jen na základě své spisovatelské obratnosti, která dovoluje psát o všem a nerozuměti opravdu ničemu.

Nejvýznamnější výjimku z tohoto pravidla představuje u nás dnes dr. Václav Nebeský, výtvarný referent Tribuny, který první pokusil se dáti české estetice výtvarné moderní terminologii vědeckou a posuzuje věci výtvarné bez obvyklých předsudků měšťáckých ideologů. V boji o takzvané proletářské umění, rozvířeném u nás v předchozích dnech Devětsilem, zaujal také stanovisko mnohem věcnější než jeho redakční kolega Josef Kodíček, který měl před válkou moderní aspirace básnické, ale brzy spokojil se měšťáckou žurnalistikou a tím, že je synem největšího akcionáře Tribuny.

Dr. Nebeský uveřejňuje v Tribuně řadu článků, v nichž se snaží vypořádati se s nejnaléhavějšími a nejčasovějšími problémy dnešního umění. Jak si při tom vede, ukáže několik citátů z jeho článku „Problém třídního umění.“

„Měříme-li splnitelnost programu zcela nestranně dle množství konkrétního obsahu, jež zahrnuje, je požadavek třídnosti ze všech návrhů, jež byly poslední dobou učiněny na zživotnění, socializaci nebo takzvané znárodnění umění, po formální stránce zřejmě nejreálnější. Společenská třída je očividně, jsme-li v říši sociálních idejí, určitější slovo

nežli jen zcela oblačný výraz společnost, lid, rasa nebo sám pojem národa.

V lidské společnosti nemusím nutně rozeznati bělocha od černocha, Francouze od Němce, v národě lid od pána. Zato poměrně velmi jasná je mi představa bankéře oproti představě dělníka nebo sedláka a opačně. Nešlo-li to s národním uměním, mohlo by to snad jíti s uměním třídním. Neměli jsme nikdy pevného a slohově všestranně rozvitého českého umění celonárodního, měli jsme v náhradu skvělé české umění třídní: umění selské. Nepovzbuzuje i tato okolnost? Nešlo-li to ve 20. století již s národním uměním, tož asi jen proto, že se lidé u nás bezprostředněji cítili příslušníky třídy než příslušníky národa. Jediný okamžik, kdy bylo tomu jinak a kdy v novou možnost národního českého umění na chvíli jsme zadoufali, víceméně všichni, za války, nemohl býti nepromeškán, neboť za války jak známo masy mlčí. Po válce třídní rozdfly zaostřily se s prudkostí dosud nebývalou. Národ a doba se „potřídnily“, možno-li tak říci. Nedozrála-li tím chvíle i pro třídní umění? Dovedu-li dnes silněji a kladněji než kdy předtím procítiti rozdíl mezi kořistníkem a vykořisťovaným, mezi utiskovatelem a utiskovaným, mezi držitelem výrobních prostředků a námezdným sluhou a jsou-li mé sympatie jakožto člověka spravedlivého a citlivého na straně bezprávných, nevyplývají z toho i šance pro umění těchto dosud porobených, hmotně i mravně; pro zvláštní umění nového stavu, jenž dříve nebo později dostane se k moci a veslu?

Je hledisko, jež vsunuje tento ideál nového třídního umění do zvláště příznivého světla praktické uskutečnitelnosti. Byla-li třídní struktura vládnoucího společenského stavu, jako například měšťanstva v takovém florentském quattrocentu, pevnou slohovou základnou všech umělecky naplno rozkvetlých dob, proč nemohl by podobné slohové směrnice vytýčiti i dnes stav, jenž prokazuje největší života-schopnost? Historicky není proti praktické proveditelnosti ideálu nového třídního umění zřejmých námitek...“

Jak vidno ihned každému marxistovi, je způsob myšlení dr. Nebeského marxismu velmi vzdálen, třebaže není

třídnímu umění proletářskému nepřátelský a zdůrazňuje jeho historickou možnost i oprávněnost. Dr. Nebeský sotva by připustil, že umění od té doby, kdy vznikly třídy, bylo vždy *nutně* výrazem určité třídy, která měla převahu a moc, a že od té doby také nebylo umění národního ve smyslu všetřídním.

Tvrdí-li, že za války víceméně všichni zadoufali jsme v možnost národního umění českého, nutno především odmítnouti to „všichni“, poněvadž byly-li snad podobné naděje u takových nacionalistických snůlků, jako je dr. Kramář, u lidí informovanějších o nezbytnosti uměleckých směrů naší doby a jejich vývojové logice, u nejbližších spolubojovníků dr. Nebeského právě, jistě nebylo mnoho podobných iluzí, a pak upozorniti, jak právě zde je dr. Nebeský marxismu vzdálen, připouští možnost vzniku *závažné* etapy umělecké, dokonce všetřídní, z nacionalistického vzplanutí válečného a vykládáje nutné „promeškání“ takového národního umění pouze tím, že za války masy mlčí.

To, čemu měšťáctí estetikové říkají národní umění, není jistě nic jiného než umění třídy reprezentující v dané době národ, buď že jest jediná toho národa, stojíc na vykořisťované třídě z národů jiných (Atéňané — otroci), nebo že představuje duchovní elitu v národě, v němž vládnoucí kasta téže třídy je v úpadku a třída porobená bez uvědomění (carism — „národní“ ruští romanopisci — mužíci). Snad jsou ještě jiné eventuality, ale to je vedlejší: vždyť i toto národní umění zplozeno je určitou třídou vládnoucí v jejím zájmu a zůstává cizí třídě vykořisťované.

Dr. Nebeský zkrátka marxisticky mysliti nemůže. Připouští oprávněnost třídního umění proletářského, nepovažuje ho však za nezbytnost a nedovede ani vymeziti jeho možnosti a hranice. Proto také nemarxisticky vidí jeho nesnáze.

Největší starostí dr. Nebeského je otázka individualismu 19. a 20. století jako pozitivního výtěžku této doby, jako sociálního zjevu, zjevu zorganizovaného do kolektivy, s nímž prý nepočítáme ani ve svém uměleckém, ani ve svém politickém programu.

Dr. Nebeský vystihuje velmi dobře důsledky individualismu naší doby pro nové umění třídní (proletářské):

„Kdyby nové třídní umění mohlo reaktivně navázati na poslední slohově jasně projádné měšťácké umění empiru, snad mělo by všechny naděje na okamžitě zajištěnou existenci. Neboť je zřejmo, že lehčeji reaguje se třídnímu umění opět na třídní umění, slohu na sloh nežli na chaotickou změť osobních koncepcí a názorů. Prostou existencí individualistického 19. a začátku 20. století, jež nemůže obejít stejně, jako renesance nemohla obejít křesťanský středověk a klasicismus barok a rokoko, *je slohová organizace nového umění krajně ztížena*. V rokoku předznačeny byly všechny směry možné reakce empiru. Bylo samo natolik jednoznačné, aby také jednoznačně rozvinout se mohl sloh jemu protivný. Na individuální podněty z konce 19. a začátku 20. století není možná jednotná hromadná reakce, nýbrž opět jen řada ojedinělých reakcí individuálních. — Hodila-li se Hegelova formule teze, antiteze a syntéze na doby před 19. stoletím, dnes nemůže neselhati. Buď zbrusu nová teze, nebo syntéza toho, co již zde jest, co však neodpovídá obecným potřebám davů, ne však jednotná hromadná antiteze. Praví-li se, že nové umění bude reakcí proti kubofuturistickému civilismu, pak pochybuji, že by tato reakce proti jediným dvěma směrům posledního uměleckého vývoje mohla býti dosti všestranná, aby ukázala dostatečně přesvědčivých rysů o své obecné platnosti. Z prvních dvou případů odpadá druhý, neboť jakkoliv přirozená je trpná syntéza vládnoucích uměleckých živlů, jež uskutečňuje se samočinně ve všech dobách bez ohledu k jejich základnímu duchovému zasměrnění, tak nepřirozená je nějaká umělá syntéza programová, jež vydati může jen zdání nějakého polo- a pseudoslohu, jako ‚sloh‘ všech akademií, ale jež nemá sebemenšího sociálního opodstatnění. Zbývá tedy jen zbrusu nová teze. A tu jsou opět možnosti dvě. Buď zevšeobecnění, monopol a oktroj kteréhos zdařilého individuálního názoru, nebo autochtonní projev oněch mas, pro které se nové umění chystá. Prvý způsob v umění, kde nic nedá se provést cestou na-

řizovací, se neosvědčuje, nehledíc ani k tomu, že těžko je mysliti osobní koncepci natolik zdařilou, aby našla všeobecné pochopení a mohla se státi východiskem širšího hromadného nástupu. Druhý naráží na naprostou uměleckou nepohotovost davů...“

V odstavci minule citovaném postřehuje dr. Nebeský dobře obtíže nového umění třídního, ba z jeho rozboru dnešní situace vyplývá přímo nemožnost toho, aby ze soudobých poměrů vznikl nový třídní sloh.

Poněvadž však dr. Nebeský není právě marxista, neuvědomuje si jasně, že nová slohová organizace umění jest nejen — jak praví — krajně ztížena, nýbrž vůbec nemožna do té doby, dokud třída, o kterou v příští době taková organizace slohová jediné bude se moci opřít, tj. proletariát, není u vlády a moci, dokud musí zápasiti o své právo na život a nemůže pevně zakotviti v mocenském postavení, které jí umožní vedle fyzické, politické, hospodářské moci získati také sílu, moc kulturotvornou.

Mluvíme-li dnes o třídním umění proletářském, musíme se vzdáti každé iluze o tom, že by nám toto umění mohlo v nejbližší době vzrůstí až k velké slohové organizaci, že *po této stránce* může býti něčím více než jedním uměleckým směrem z řady, která po rozkladu empiru představuje umělecký vývoj, jež dr. Nebeský nazývá individualistickým.

Slohotvornost umění zanikla v té chvíli, kdy měšťácká třída jako poslední třída slohotvorná zachváčena byla individualismem jako důsledkem kapitalistických řádů výrobních.

Sloh je organizace, organizace předpokládá jednotný zájem hospodářský tak silný a zdravý, aby zrodil kolektivní myšlenku. Jakmile však naplní se jejich úloha ve vývoji, nastává rozklad: dnešní třída měšťácká je v rozkladu, jako v něm byl feudalismus na konci 18. století, protože úloha měšťanstva je dohrána a její společný zájem hospodářský není již historicky nutný, kompaktní; je to pouhá slupka pro vnějšek, pro obranu před nástupem nové třídy, je diktován jen strachem před ztrátou moci: uvnitř je to zavilý boj všech proti všem.

Návrat k slohotvornosti nastane teprve tehdy, až nová třída kulturotvorná překoná krajní individualism jako důsledek rozkladu měšťácké třídy, majíc zároveň svou historickou úlohu, společný zájem hospodářský jí daný a velikou vůdčí myšlenku kolektivní.

Dr. Nebeský přeceňuje problém individualismu.

Je-li to, co dobrého bylo v individualismu minulých desetiletí, je-li výtěžek z něho pro lidstvo již zorganizován jako sociální zjev do dnešní kolektivity, do dnešní společnosti, je-li zkrátka vžit, je-li součástíkou všech, a tedy i nás socialistů, je velmi pravděpodobno, že z tohoto rozhojnění našeho vnitřního statku duchovního nepoplynou obtíže pro další vývoj směrem k socialismu, který přece právě v těch dobách individualismu nabyl největšího rozmachu a učinil mocné kroky vpřed, jak v teorii, tak v praxi. Nemluvíme-li o vymoženostech individualismu ve svých programech, neznamená to nikterak, že s ním, třeba jen bezděčně, nepočítáme v celé struktuře našeho hnutí. Ostatně i v teorii objevily se v nedávné době snahy marxisticky vyložití úlohu individua v masových hnutích, hlavně pod vlivem událostí v ruské revoluci, z nichž je zjevno, že význam individua nemožno, ale také ani netřeba přehlížeti.

Na druhé straně ovšem individualism minulých desetiletí i našich dnů po *negativní, destruktivní stránce*, proti níž měli by nejostřeji postupovati ti, kdož touží po novém slohu uměleckém — a kdo z opravdových přátel umění by po něm netoužil jako po nejvyšším naplnění uměleckých snah určité doby a třídy, které nám zůstalo a zůstane odepřeno! —, jest v jádru jediná věc, na kterou nové umění třídní mohlo by a mělo *reaktivně* navázati.

Dr. Nebeský má pravdu, když reaguje na názor Devět-silu, respektive soudruha K. Teiga, že nové umění má býti reakcí proti kubofuturistickému civilismu, poukazem k poměrné nepatrnosti a jednostrannosti takové základny. Kubism a futurism jsou výstřelky soudobého měšťáckého umění ocitnuvšího se ve slepé uličce, z níž není východu, v níž možno sice pobíhati bezradně ještě drahnou dobu, ale nakonec nelze ujíti konečné křeči. Kubism je výstřelek,

protože tvárnému úsilí přiznal krajní míru autonomie, přičítá se sociální úloze umění; futurism pak, umělecky nevalně schopný, je spíše literární fenomén z rodné země fašismu a vedlejší plod stejného imperialistického a teroristického ducha.

Třídní umění proletářské muselo by býti opravdu jen jedním z kavárenských nebo ateliérových směrů dnešní doby, kdyby jeho tvárné zásady a jeho myšlenková náplň měly se zroditi jen z reakce proti kubofuturismu.

Řekneme-li však, že nové třídní umění nemá za sebou nic, nač mohlo by reaktivně navázati, kromě individualismu měšťáckého rozkladu, znamená to, že musí se snažiti o nejvyšší míru kolektivnosti především tím, že se stane výrazem kolektivního cítění a myšlení, tj. moderního cítění a myšlení socialistického, — po druhé, že se bude tvárně vyjadřovati tak, aby poskytlo co nejvíce kolektivité, které jest určeno, tj. proletariátu, a rozšiřujíc se v něm, čerpalo z něho popudy a posilu. Ze vzájemného styku umění s proletariátem vyrostla by pak jistě základna pro další vývoj nového třídního umění a jeho konečnou organizaci slohovou. Což jest zdánlivě velmi prosté a samozřejmé řešení problému a jistě jádro skutečného řešení budoucího, ale pro uměleckou praxi v této chvíli znamená bohužel velmi málo.

Neboť jako v umění vždycky jde i nyní o problém *tvárný* čili o to, *jak* umělecky projeviti reakci proti individualismu, čili socialistické cítění a myšlení kolektivní. Víme celkem již, *co* bychom rádi měli vyjádřeno umělecky a *ke komu* bychom rádi umělecky promluvili, ale tápeme dosud ustavičně jak v teorii, tak v praxi, chceme-li věděti, jak do toho, pokusíme-li se tvořiti.

Nám není věc usnadněna — jak správně naznačuje dr. Nebeský — tím, že bychom měli za sebou sloh nebo aspoň směr přiměřené důležitosti, na který bychom mohli reaktivně navázati. Máme za sebou jen chaos malých ismů a různorodých individualit nestejně potence. Nám nelze také zjednati novému umění jádro tvárné organizace syntézou z předchozích směrů, aspoň těch, které přinesly

zdravé tvárné myšlenky, protože nemůžeme tvořit proletářského umění z extraktu měšťáckých směrů, cizích potřebám proletariátu.

Podle dr. Nebeského zbývá tedy jen vytvořit novou tezi buď zevšeobecněním zdařilého individuálního názoru, nebo využitím projevu přímo vytrysklého z proletariátu. Prvé, jak jsme četli, považuje dr. Nebeský za nemožné, protože v umění nelze nařizovati, druhé pro „naprostou uměleckou nepohotovost davů“.

Tu dopouští se dr. Nebeský stejného omylu jako soudruh Teige. Oba myslí ideologicky, vidí spásu v nové tezi, nikoli v novém uměleckém činu.

Soudruh Teige pokouší se již velmi dlouho články a projevy vydupati „proletářské umění“ a dáti mu jeho estetiku, ale nehledíc k zájmu, který vzbudil pro problém, daří se mu jen jedno: že s námahou udržuje v Devětsilu několik různorodých individualit mladých, sbor ustavičně fluktuující a spojený toliko tím, že jeho členové hlásí se ke komunismu.

To, co se u nás nazývá „proletářským uměním“, je pouze řada individuálních pokusů o umění pro lid a komunisty, pokusů někdy velmi zdařilých, vždycky chvalitebných a užitečných, ale není to ani zřetelný směr, natož „proletářské umění“ s možnostmi aspoň počáteční organizace slohové.

Uměle stavěti teze proletářského umění při úplném nedostatku předpokladů více než velmi povšechných — o nichž ještě si promluvíme — je opravdu zcela zbytečno. Zato nepovažuji za správný názor dr. Nebeského, že „těžko je mysliti osobní koncepci natolik zdařilou, aby našla všeobecné pochopení a mohla se státi východiskem širšího hromadného nástupu“.

Osobní koncepce zůstane ovšem marnou, neprojeví-li se uměleckým činem. Že však osobní koncepce v uměleckém činu našla všeobecného pochopení a stala se východiskem hromadného nástupu, to je v dějinách umění obvyklý přece případ. Běží jen o to, aby tato osobní koncepce nebyla

pouhým rozmarem individua nebo skupinky, nýbrž projevem velké kolektivy skrze individualitu.

Jako každá doba rodí vynálezce vynálezů, po nichž její výrobní poměry volají, tak také každá rodí umělce, kteří charakterizují vládnoucí v ní třídu. Skrze umělecký čin povolaného individua zrodí se proletářské umění kolektivní povahy, a není naprosto vyloučeno, že toto individuum bude míti k „umělecké nepohotovosti davů“ blíže než k literárně cepovaným teoretikům a estétům. A jakmile umělecký čin ukáže, *jak* se to dělá, nebude věru nesnadno z tohoto východiska dobrati se vhodných tezí.

Je-li faktem — a je to fakt —, že žijeme v době uměleckého bezvládní, ještě zesilovaného prozatímní nevymezitelností duchových sklonů a potřeb společnosti, která podle našeho socialistického přesvědčení musí vystřídati společnost měšťáckou a kapitalistickou, nemůžeme míti iluzí o možnostech umění v této době. Měšťácká třída je v rozkladu a umělecky schopna jen v odborném hloučku individualit více nebo méně osamocených a vlastní třídě (nehledíc k několika snobům, chytrým obchodníkům a vyskoleným amatérům) cizích: ztratila slohotvornou potenci. Nová třída, která má dějinnou úlohu ji vystřídati, proletariát, není ještě ani v dostatečných rozměrech třídně náležitě uvědomělá, ani ve svém celku jedna, není také dosud v takovém mocenském postavení, jaké podmiňuje kulturotvornost, má ještě velmi daleko k slohotvorné potenci a může vydati ze sebe jen nedokonalé a náhodné zjevy umělecké.

Dr. Nebeský, velmi jasný a poměrně pravdě blízký ve svém článku o třídním umění, klame sám sebe zvukem svých učených slov v článku druhém o socializaci umění, hledaje východisko z této situace, které by vyhovovalo jeho „nadtrídnímu“ cítění. Nedopouští se tu menších kozelců teoretických než soudruh Teige se svými „předobrazy“, se svým tažením proti civilizaci a jinými nápady, jimiž se snaží infikovati Devětsil s menším nebo větším zdarem. Všecko toto křečovitě úsilí teoretické zůstane neplodno: jedna jeho část byla již potřena uměleckou tvorbou „pro-

letářských“ umělců samých, druhá zanikne bez ohlasu v dalším vývoji. Takové úsilí mohlo by mít nějaký přesvědčující a kladný vliv jen tehdy, kdyby bylo provázeno silnou individualitou tvůrčí. Tak snad získali bychom nějakého poučení v dnešním tápání. Ale ani dr. Nebeský, ani soudruh Teige nejsou takovými tvůrčími individualitami, a ostatní, pokud jsou jednomu nebo druhému blízcí, buď nemají s problémem nic společného, anebo se nedostali dosud přes pokusy, stále cizejší přirozené představě o proletářském umění.

Dr. Nebeský — máje proti soudruhu Teigemu naprostou pravdu v jedné věci, že totiž nové umění příštích dní nemůže vzniknouti jako předobraz věcí budoucích, nemůže vzniknouti z představ, které si činíme nebo také nečiníme o porevoluční společnosti proletářské, nýbrž může se opírat jen o soudobou skutečnost, může tryskati jen z dnešního života — nedovede nebo bojí se jíti do důsledků málo povzbuzujících.

Jak jsme již řekli, jest nám úplně vypustiti z hlavy naději, že v dohledné době vznikne v naší společnosti nový umělecký sloh nebo aspoň silný směr kolektivní se slohotvornými možnostmi. Ve společnosti třídní může mít jen třída převládající slohotvornou schopnost; té však v dnešním stadiu největšího třídního zápasu, jaký poznaly dějiny, není. Slohotvornost jedné třídy zanikla v jejím rozkladu, slohotvornost druhé třídy, přicházející teprve k moci, nemůže ještě vzniknouti.

Umění bude tudíž poskytovat chaotický obraz individuálních směrů nebo směrů různých kolektiv tak dlouho, dokud nová třída nedosáhne takového mocenského postavení, aby se mohla stát kulturotvornou ve vyšším slova smyslu a tím i slohotvornou a mohla svůj ráz vtisknouti celé společnosti. Bude to za diktatury proletariátu? Stane se proletariát v dnešním smyslu slova někdy mocí slohotvornou? Anebo je pravděpodobnější, že umění bude se velmi zvolna vymaňovati z chaosu a konsolidovati se vnitřně pro novou organizaci slohovou až do oné chvíle, kdy společnost proletářská doroste na společnost beztřídní

a po dobojovaném zápasu sjednotí lidstvo k pokojné práci?

Na tyto otázky odpoví vývoj, nikoli naše doba. Stane-li se proletariát před dohráním své dějinné úlohy slohotvornou třídou čili nic, to nemůže působiti na naše myšlení a rozhodování. Na nás jest jen, abychom se vzdali iluzí podporujících hrdopysné hříčky teoretické a oddali se zcela pokorně úloze, kterou socialistickému umělci předpisuje dnešní třídní boj.

Víme, že pro myšlenku nového slohu uměleckého je každá oběť marna. Co nám tedy zbývá?

Umění je individualizováno. Zplodíme-li teoretický nový směr nebo ism, bude jen jedním z mnoha a nepřinutí ani individuality sobě nejbližší, aby se mu ve všem podřídily. Určitější směr v duchu proletářsky třídním a socialistickým je možný jen tehdy, objeví-li se silná tvůrčí individualita tohoto ducha. Ta může uměleckým činem strhnouti načas na svou dráhu část generace. To je maximum úspěchu, jehož můžeme dnes dosíci v umění a jež si udržíme jen tehdy, bude-li situace proletariátu a socialismu ploditi a ponoukati další silné tvůrčí individuality, které by pokračovaly v díle započatém. Není ovšem příčiny nevěřiti, že takové individuality mohou vyrůstí přímo z proletariátu, a nikoli jen z mezitřídní de facto skupiny socialistických umělců a spisovatelů revolučních, kteří utekli od buržoazie, ale v dělné třídě nikdy přímo nezakotvili.

Je-li však marno vydupávati umělé směry a není-li v naší moci přímo působiti na vznik očekávané individuality směrodatné, můžeme nicméně nepřímou vykonati mnoho prospěšného, vynasnažíme-li se půdu a atmosféru pro nové umělecké projevy jednak vymeziti a očistiti, jednak rozšiřovati a prohloubiti.

A tu, jakmile počneme o věci uvažovati jako marxističtí komunisté, a nikoli jako estetikové s pravým nebo levým náterem, rozejdeme se úplně především s dr. Nebeským a pak se všemi, jimž jde o předpoklady, půdu, svět *pro umění*, jež má býti obrozeno, kdežto nám jde o umění *pro proletariát*, který má býti podporován ve své revoluci.

A přece, předpokládáme-li na obou pozicích naprostou poctivost, tj. na jedné straně zcela upřímný a nestranný zájem o umění a na druhé straně zcela upřímné zaujetí pro komunism a odborné pochopení pro umění, měly by se naše různé cesty rozbíhati jen zdánlivě. Upřímnému a nestrannému zájmu o umění musí býti lhostejno, stane-li se jeho třídní půdou proletariát a jeho ideovým popudem komunism; upřímný zájem komunistický bude pak vyhledávati pro svou potřebu umění stejně upřímné a poctivé. Ale podobné věci neřeší se ve skutečnosti tak snadno dorozuměním, pro něž zřídka se najdou vhodné vlastnosti osobní u těch, kteří věc mohli by přivést do správných kolejí.

Ostatně nic se nestane, půjdeme-li my komunisté rovně svou cestou, neohlížejíce se na hlasy z druhého břehu. Naopak bude to jen bezpečnější cesta pro nás, vyvarujeme se mnohému zmatku, jež mohla by v našich řadách, v tomto bodě dosud málo vytríbených, způsobiti cizí ideologie. Ba půjde-li nám především a hlavně a vášnivě o komunistické cíle, čímž ovšem nemožno a netřeba rozuměti umělcům snad pouhé denní potřeby komunistické strany, prospějeme věci nejvíce. Umění nedělá se chladným rozumem; mnohé dnešní čistě intelektuální směry měšťáckého umění jsou symptomem úpadkovým. Umění předpokládá zápal, vášeň, vnitřní fanatism, víru a naději, lásku a nezávisť až náboženskou, a nejen v zaujetí odborném. Nikoli z těch, kdož si libují v teoretizování čistě estetickém, nýbrž z těch, kteří přes dnešní estetiku zanítí se pro novou myšlenku sociální a nový étos, vzejde plodný umělecký čin.

Pravdu má dr. Nebeský, jak jsme již řekli, když zdůrazňuje soudobou skutečnost, prostředí dneška za jediné možné východisko nového umění, tvrdí-li, že umění třeba chrániti nejen před minulostí, ale i před abstraktními výměry budoucnosti, nepopíraje přitom obrodného snažení. Ovšem mýlí se přitom úplně, domnívá-li se snad podle nějakých čistě soukromých projevů, že jsme tohoto fakta nepochopili, že zaměňujeme cíl s východiskem. („Proletkult zaměnil cíl s východiskem. V tom tkví jeho základní umělecký

omyl a hlavní příčina jeho uměleckého nezdaru," praví dr. Nebeský v článku „Socializace umění".) Sám soudruh Teige opustil, nemýlím-li se, svou teorii o „předobrazech", přes kterou umělecká praxe Devětsilu úplně přešla. A Proletkult český i pokud nám známo ruský nemá s touto záměnou cíle s východiskem nic společného a jako marxistická instituce ani míti nemůže. Tam, kde je přesný názor, že umění je součástí kulturní nadstavby nad hospodářskými poměry své doby, nemůže vzniknouti nápad, že přítomné umění může býti předobrazem imaginární budoucnosti.

Domnělý „nezdar" Proletkultu nemůže býti tudíž v tomto směru zjišťován. O nějakém jeho „nezdaru" vůbec mohou pak mluvit jen ti, kdož měli špatnou představu o jeho úkolech a možnostech, a s jistou oprávněností pak pouze soudruzi, kteří si představovali kdovíjaký bezprostřední a směrodatný úspěch pro umění z toho, když dělníci budou dnes hromadně připuštěni k teoretickému i praktickému vzdělání uměleckému. Což nebyla naděje marxisticky odůvodněná.

V proletariátu jistě jsou ohromné latentní možnosti, i pokud jde o umění, ale věřili bychom v zázraky, kdybychom se domnívali, že tyto možnosti promění se v bezpečné produktivní síly za dnešních poměrů a před osvobozením proletářské třídy.

Ale k věci. Jako pro každé hromadné umění, tak především pro dnešní třídní umění proletářské (v jeho mezích vyplývajících z dříve řečeného čili pro dnešní víceméně individuální pokusy o ně) může býti východiskem toliko sociální dnešek, jakož i jeho vývoj bude v přímém poměru k vývoji soudobé společnosti a k vývojové křivce úlohy, kterou v ní bude hrát proletariát.

Komunistickému umělci, který chce svým dílem přispěti k praktickému řešení problému třídního umění proletářského v mezích dnešní situací daných, nebude tudíž východiskem nějaký historický včerejšek nebo nějaký pomyslný zítřek, ale ani nějaká situace cizokrajná. Nepřiblíží se k problému ani historickým obrazem nebo *románem* z doby primitivního nebo křesťanského komunismu, ani

utopickým líčením budoucnosti, tím méně pak nějakým výletem za „dobrodružnou“ látkou lidovou na imaginární Divoký západ nebo ostrov v Tichém okeánu.

Jen prožívaná realita jeho prostředí může mu dáti tvárnou látku pro umělecké dílo, jímž má dokázati svou schopnost promluvití způsobem umělecky hodnotným a svérázným k srdci uvědomělého proletáře v duchu třídního a revolučního socialismu marxistického.

2

Dnešní umění proletářské

S výhradami vyplývajícími z předchozího článku můžeme konečně jakžtakž smířiti se s tím, že soudobé individuální pokusy mladých komunistických umělců našich, usilujících o umění socialisticky zanícené a širokým vrstvám lidovým prospěšné, chtějí býti souhrnně nazývány uměním proletářským. Připouští se ostatně, že tu neběží o umění z proletářské třídy, nýbrž prozatím jen o umění pro proletářskou třídu.

Třeba přitom ovšem zdůrazniti ještě jednu důležitou výhradu, že totiž to, co se u nás nazývá uměním proletářským, jest jen proud literární, nikoli také výtvarný. V umění výtvarném neprojevalo se dosud kolektivně nic jiného než reakce proti kubofuturismu, jejímž nejlepším představitelem zůstává malíř Rudolf Kremlíčka, nevymykající se z tradic umění měšťáckého. Několik menších talentů, hlavně na Moravě, pokouší se sice zmocniti se námětů ze života dělnického a revolučního, odpovídajíc na svou pěst náladě doby, ale celkem zůstávají naši mladí výtvarníci vnitřně velmi cizí socialistickému světu a stojí pravidelně úplně bezradni před úkoly, jimiž tu a tam mají vyhověti potřebám našeho hnutí. Což platí stejně pro ty, kteří se hlásí ke komunismu, jako pro ty, jimž dnešní otázka sociální jest celkem neznámou zemí: nikde u těchto výtvarníků nenajdeme ani takové socialistické vroucnosti,

jaká se projevuje v grafickém díle německé kreslářky Kollwitzové.

V literatuře je tomu ovšem jinak, a nelze jistě podceňovati ten fakt, že převážná většina skutečných talentů mladých je dnes na straně komunismu a usilovně snaží se vypořádati se s problémem nového umění třídního. Máme v literatuře vážný náskok, a jest jistě v zájmu revoluce i v zájmu umění, abychom si svou pozici nejen udržovali, nýbrž ji i rozšiřovali a prohlubovali.

O technických, organizačních předpokladech toho nebudeme v těchto statích ovšem mluvit. Stačí tu podotknouti, že dosavadní roztržštěnost komunistických umělců, vyplývající z pouhé a chybné teoretické zaujatosti, jest věci jistě jen na škodu a musí býti dříve nebo později odstraněna. Jako umělci nemůžeme býti naráženi na jedno, stejné kopyto, ale jako komunisté musíme míti smysl pro ukázněný postup i na tomto poli.

Ale předpokladem pro to, abycho msi svou pozici v literatuře udrželi a rozšířili a odtud zmocnili se umění vůbec, pokud nám prospěšno, je také a především ideový pořádek, vybřednutí z dnešního násilného a krkolomného teoretického zmatku. Jistě naše pozice závisí nemálo na situaci proletariátu, na tom, jak proletariát ve svém boji se všeobecnou reakcí bude postupovati nebo ustupovati, ale na nás jest, abychom všude tam, kde je to otázkou naší vůle, práce a organizace, využili všech sil pro svou věc. Jak je důležitá, co znamená již v negativním smyslu jako hráz proti buržoaznímu vlivu, to vycítujeme z měšťáckých projevů proti proletářskému umění, z šílené nenávisti takového Viktora Dyka.

Netřeba zatajovati, že ideový chaos zanesen byl do našich řad Devětsilem, tj. především soudruhem K. Teigem, který mermomocí usiloval státi se Janem Křtitelem nějakého nového směru uměleckého, ale musil ztroskotati, protože jednak nedovedl se jako pravý kavárenský buřič vyplést z labyrintu ismů a módních hesel měšťáckých a jednak nemohl se opírat ani o skutečné umělecké činy, ani o jasné myšlení.

Je navýsost přirozeno, že mladí buřiči literární a umělečtí jsou v odboji proti předchozí generaci a snaží se odůvodniti jej teoreticky. Mají vždy úspěch, když jejich kritiku a teorii následují jejich umělecké činy; nemají strategického úspěchu, když zůstanou epigony nebo jejich dílo poráží jejich teorie.

Pokusíme se zcela stručně vyložiti situaci, z níž naše „proletářské umění“ vzešlo, a situaci, ve které je dnes, a dobrati se důvodů, z nichž teoretizování soudruha Teiga jednak zůstalo na papíře a jednak nezpůsobilo nic dobrého.

*

Předválečná umělecká moderna česká, která zcela utěšeně měla se k světu, byla orientována expresionisticky a — hlavně — kubofuturisticky. Jest charakterizována Tvrdošíjnými: Čapkem, Špálou, Hofmanem a Neumannovými Novými zpěvy. Nebylo jí však dopráno dozrání ani v mistrech, ani v žácích. Nemohla včas rozvinouti všechny své možnosti. Válka přerušila její vývoj.

Tento fakt byl však důležitější pro následující „generaci“ než pro představitele kubofuturistické moderny. Mnohé zůstalo nedořečeno, mnohé bylo jen napovězeno.

Ale určitý svět představ a nálad musí se vybouřiti, vyžíti, má-li býti snadno překonán. Musíme se ho nasytiti, nemá-li se nám vrátiti chuť na něj, touha po něm. Máme-li před sebou tři sousta, která hodláme snísti, a někdo nám náhle jedno vezme, máme nepříjemný pocit, když jsme dojedli, že to sousto nám chybí, a dáme si pro to jedno sousto ještě jednu porci, abychom to chybějící nahradili.

Válka zabránila kubofuturistické moderně české, aby mohla v přirozeném vývoji říci svá poslední slova. A tato slova právě chyběla nové mládeži, která chtěla se dáti jinými cestami a prohlásila odboj.

Tak si smíme snad vysvětliti ten fakt, že mladí vyhlásili s velkou prudkostí boj civilizačnímu směru, ale sami do něho znova zabředli až po krk: kdežto však předcházející umění civilizační mělo svou dynamiku, linii a vzlet, dnešní

civilizační obrázky, básně a prózy jsou většinou titěrné, malicherné, hračkářské, neživé i neduživé.

Boj proti civilizačnímu umění vzešel u nás ostatně z potřeby teoretické, jako článek umělé teorie, nikoli z citové potřeby umělecké. Bojovalo se proti měšťácké strohosti civilizační pýchy imperialistické, které u nás však nikdy nebylo, jako u nás vůbec civilizační umění nemělo protisociálního ducha, aniž pěstovalo výhradního kultu města. Josef Čapek maloval téměř programově chudé lidi, Neumann opěval stejně venkov jako město. Nešlo u nás o civilizaci pro civilizaci, o imperialistické opojení tvrdého futurismu vlašského, nýbrž civilizace vešla do našeho umění jako jeden prostředek k zcivilnění umění.

Vezměte kteroukoli civilizační báseň Neumannovu, pokud není čistě osobního rázu, a najdete v každé stopy sociální kritičnosti počínajíc „Továrnou“ z Knihy lesů, vod a strání a končíc třeba „Komíny“ z doby poválečné. Ostatně v knize Ať žije život! přímo odvozuje z předpokladů nového umění jeho budoucí sociální ráz.

Naši mladí mohli prostě klidně a bez všelikých teoretických kozelců, jež působily jen zmatek ve hlavách, pokračovati cestou před nimi počatou, od jejíhož směru se v praxi neuchýlili, nýbrž jen si trochu po něm zavrávali. Jejich povinností, kterou si nesli nejen z války a ze svého komunismu, ale i ze svého většího založení citového, bylo, aby nové umění civilní citově prohloubili ve smyslu socialistickém.

To se ve skutečnosti stalo a děje, jenže nejvíce u těch, kteří s teoriemi Devětsilu mají nejméně společného.

Dnešní proletářské umění jest a může býti jen domyšlením a docítěním umění civilního, jak bylo před válkou formulováno. Ovšem neběží tu pak o nějaký směr, ism, nýbrž o celkový ráz, odpovídající celkovému rázu doby a společnosti.

Objevují-li se však u některých výtvarníků něžnůstky a idylické detaily v obrazech titěrných námětů, vracejí-li se do básní čistě osobní starosti, citečky, nálady a směšují-li se s revolucí a proletariátem jako marmeláda s vínem, snad se tu také reaguje na něco, ale s proletářským uměním nemá to nic společného.

A podobně je tomu i s exotickými představami, s dobrodružnými motivy, které přecházejí do umění z důvodů týchž a týmž způsobem jako představy a motivy civilizační, ba nejsou ve skutečnosti, nemohou býti u českých peciválků ničím jiným než zase jen součástíkou civilizace, která je snáší pěkně na hromádku svými knihami, fotografiemi, filmy, takže každý si z nich snadno může vybrati, čeho potřebuje. Nedá se proti nim nic namítati, zpestřují-li vkusně umělecké dílo nebo jsou-li v něm k tomu, aby vyvolaly určité přestavy vyššího řádu. Ale že by exotická povídka nebo dobrodružný román ve slohu indiánek nebo amerických filmů vedly k proletářskému umění, to je výmysl příliš divoký.

Zde jsme opět na scestí uměle dělané teorie lidového umění, která nám může jen překážeti v přímém pohledu na prostou otázku, zbytečně zahalovanou ideologickými kudrlinkami.

Chaplinův Kid je bezpochyby moderní film nejhlubší a nejkrásnější. Je to zároveň důkaz, že veliká kvalita umělecká není nutně na závalu vítěznému úspěchu u nejširšího publika, o čemž mohou ostatně pochybovati jen nevzdělaní nakladatelé nebo obchodníci s obrazy, kteří chtějí rychle zbohatnouti z nevzdělanosti jistých vrstev zákazníků. Pro naši otázku neznamena však Kid vedle toho zhola nic. Je to film ze známé kategorie „rührstücků“, od nichž se liší velikou hodnotou uměleckou, kterou mu dodává kinoherecká individualita Charlie Chaplina a částečně i malého Coogana. Libreto Kida neudělá „školy“ v proletářském umění, protože „rührstücky“ tohoto druhu by je zabily, kdežto Chaplin je a bude napodoben filmovými šašky jen zcela povrchně, jen po zevní stránce, poněvadž jádro jeho umělecké bytosti, ten směřící se pláč ubohého srdce lidského, je příliš individuálním statkem jedincovým, než aby napodoben býti mohl. Snad v Rusku — je-li pravda, že Charlie Chaplin do Ruska odjel a jest jako umělec tak uvědomělý, aby své umění dal do služeb sovětského Proletkultu — vyvine se z tvůrce Kida skutečný proletářský umělec. U nás bylo prozatím jeho

jméno vláčeno různými články a programy ad vocem umění proletářské ukvapeně.

Kid je dojemný kus lidový, který má velkou cenu uměleckou. Kid je něco podobného jako Don Quijote: tento vyrostl z bahna patvorby literární, onen z bahna patvorby filmové. A tu můžeme i připustiti, že Kid je nejen individuálním překonáním zkorumpovaného druhu, ale i symptomem vzrůstající odpovědnosti sociální. Přesto však zůstává „rührstückem“, který nemůže býti dáván za příklad uvědomělého třídního umění proletářského. Jen jádro umělecké bytosti Chaplinovy představuje jistě prvek upotřebitelný pro toto umění, ale dosud sotva zřetelný pro masy jeho ctitelů. Zaměňovali bychom dobré umění lidové s uměním proletářským, kdybychom Kida považovali za něco příkladného. A to se děje.

Jak oslavou Chaplina, bia, cirku, siláckých zápasů a jiných lidem oblíbených produkcí a atrakcí, tak i voláním po dobrodružném románě, třeba i indiánském, a pokoušením se oň projevuje se snaha, aby znova nalezeny byly prvky umění i paumění lidem nejvíce vyhledávaného. Přitom ovšem pojmu lid přisuzuje se smysl dosud obvyklý a nelišící se od pojmu národ ve smyslu stejně běžném. A to je veliký omyl tohoto teoretizování, pokud vychází od komunistů.

Chaplinův Kid nezískává si přízně širokého obecenstva biografů, protože je dílo umělecké, nýbrž protože je to dobře hraný „rührstück“, přičemž jádro uměleckého génia Chaplinova obecenstvu zcela uniká. „Lid“, tj. široké obecenstvo, jež se náhodně sem nebo onam nažene, je pro umění potud ztraceno, že umělecké hodnoty zůstávají mu cizí jak u děl, mimo něž jde lhostejně, tak i u děl, která přijímá s nadšením. Vкус lidu je dezorientován a zkažen všeobecně. Neboť *široké vrstvy třídy v užším i širším smyslu slova mohou splynouti s uměním jen v době slohové*, tj. s uměním své třídní kolektivity, ale nikoli s uměním individualizovaným po způsobu dnešním. Umění, aby mohlo vejíti do života širokých vrstev jako vůdce a organizátor jejich vkusu, musí vyplynouti z podstaty jejich třídní kolektivity.

Tak tomu bylo s naším třídním uměním selským (takzvaně národním), dnes rozvráceným a odumírajícím, poněvadž změněné podmínky hospodářské den ze dne přeorávají jeho půdu, zatímco nesmyslný uměleckořemeslný proud se snaží je „vzkřísiti“ (aby dokázal, jaký zmatek může způsobiti ideologie, a naopak jaký pořádek zavádí i do těchto věcí dějinný materialism). Žena z lidu, která dovede dosud slohově pomalovati žudro, jest úplně negramotná ve věcech umění soudobého a neprojeví jistě dobrého vkusu v jiném prostředí.

V předešlé stati vysvětlili jsme, proč nemůže v dohledné době vzniknouti velké umění slohově organizované, a z předešlých poznámek jde najevo, proč nezískáme širších mas lidových pro umění dříve, dokud z jejich přeorganizované, či lépe řečeno teprve zorganizované kolektivity nevyroste nový třídní sloh.

Snaha o nové umění lidové čili o novou socializaci umění, pokud má na mysli široké vrstvy lidové, musí nutně ztroskotati jednak na různorodosti takové kolektivity, jednak na její dezorientovanosti a zkaženosti. Dnešní lid v širokém smyslu slova nemůže býti bází umělecké obrody: vnikneme-li k němu náhodou dílem, jehož umělecká kvalita bude stejně veliká jako jeho vlastnosti populární, nesmíme míti iluzí, že jsme k němu vnikli pro tuto uměleckou kvalitu a že jistý počet takových kvalit mohl by s úspěchem podniknouti zápas s uměleckou indiferentností lidu a s protiuměleckými úklady dnešního prostředí a působiti v lidu hlubokou proměnu pro umění příznivou.

Pro pokusy o nové třídní umění, o uvědoměle třídní umění proletářské (že může jíti jen o pokusy, o řadu individuálních pokusů, řekli jsme dříve) musíme tudíž hledati půdu méně širokou, méně různorodou, pozdviženou již nad indiferentnost, schopnou správné orientace a třídním vědomím bojující proti zkaženosti.

Touto půdou může býti jen třídně uvědomělý a organizovaný proletariát, předvoj dělnické třídy. I když připustíme, že také tento předvoj je zjev do jisté míry fluktuující, zůstává přece pevně jeho jádro, nikoli malé, v němž rodí

se nové étos a jež je schopno ujati se všech úloh souvisejících se zrodem nové třídy vládnoucí.

Teoretické uvažování o umění proletářském dostalo se tudíž na scestí v tom okamžiku, když — zkrátka řečeno — přijalo rovnici proletariát = lid, když jalo se pro nové umění třídní vyhledávati vlastnosti jednak tradičně „lidové“, jednak odpovídající zálibám dnešních širokých a neprosetých vrstev lidových, dezorientovaných a pokažených neplodnou senzacechtivostí.

Ba nemožno tu nekonstatovati zcela bez obalu, že soudruh Teige a někteří mladí umělci z Devětsilu sami podlehlí této dezorientaci a honbě za senzacemi, místo aby jasnou linií oddělili dekadentní libůstky a nápady různých Ivanů Gollů od plodného a obrodného úsilí tvárného i ideového. V tomto směru jeví se nám často dnešní „proletářské“ umění až křečovitě barokním v teorii i praxi a předválečné umění civilní klasicky vyrovnaným.

Nové umění proletářské, nemohouc ovládnouti širokých vrstev dezorientovaného lidu, má podati dvě důkazů: předně, že převážná míra tvůrčí potence umělecké je dnes již na straně světa opravdu socialistické (zmetek sociál-patriotismu nemá přirozeně nic), a po druhé, že tato potence je schopna býti užitečnou revolučnímu předvoji proletářské třídy.

Těchto důkazů nové umění nepodá, této úlohy nesplní, bude-li oslavovati Paříž a vyšplhá-li se na věž Eiffelovu, bude-li navštěvovati boxmač a konkurovati s Karlem Mayem nebo Conan Doylem. Jeho úspěch závisí na tom, jak dovede proniknouti, pochopiti a umělecky zhodnotiti svou základnu jediné přirozenou: třídně uvědomělý proletariát, jeho tužby, jeho svět představový, jeho život.

Ale svět a život třídně uvědomělého proletariátu je něco již jiného než svět a život lidu v obecném smyslu slova. A zcela přirozeně, takže netřeba se o tom šířiti. Jiné myšlenky, jiné záliby má třídně uvědomělý dělník, jinak je přístupný, jinak reaguje na soudobé otázky. Zejména organizovaný, stranickou školou procházející dělník průmyslový, nejtypičtější nositel socialistické revoluce.

Zde nevystačíme již se svými představami o tradičních zálibách lidových ani se svými zkušenostmi z divadel, biografů, cirků a sportovních hřišť, a proto nevystačíme tu ani s teoriemi vysezenými v kavárně nebo vydebatovanými v literárních a uměleckých kroužcích.

A zde je také veliká naše odpovědnost, poněvadž moderní uvědomělý proletář není tak přístupný umění jako indiferentní člověk, vyhledávající především zábavu; nemá té důvěry k umění (k paumění ve skutečnosti) ani dosti kdy pro ně. Zklameme-li ho, poškodíme nejvíce svou věc.

Tu je třeba, aby umělci s vůlí k umění proletářskému (= pro proletariát) především tento proletariát nejvíce a nejhluběji poznali, aby prošli tvrdým jeho objetím, ohněm, v němž jejich vůle bude buď správně orientována a zocelena, nebo shoří. A tu právě nutno žel podotknout, že dnešní adepti umění proletářského mají většinou stále ještě velmi daleko k masám proletariátu, že ho znají snad z demonstrací a slavností, že ho poznali podle své domněnky na laciných místech v biografu, ale že je jim cizí ve všedních šatech, v potu práce a v drobné činnosti organizační.

V našem umění „proletářském“ je vůbec dosud mnoho ne-li neupřímnosti, alespoň sebeklamu. Útok na civilizační směr končí v civilizačních kozelcích podle Ivana Golla a L'esprit nouveau. Odboj proti Městu vedou ti, kdož svůj vlastní život nedovedou si představit mimo toto proklaté Město, jež by dovedli zaměnit jen za Veleměsto, jako je Paříž, ale nikoli za lesy a luka, jimž pějí velmi programovou chválu. Pro kolektivní umění mluví mladí muži, kteří mají v sobě tolik individualismu velmi sobeckého, že chtějí diktovati svůj teoretický rozmar celému hnutí. Komunisty nazývají se mladí umělci, kteří na stranickou práci hledí z náramného patra. O proletariátu a revoluci mluví se v básních jen proto, aby nebyly pouze erotické. A tak má člověk dnes příliš často pocit, že jde jen a jen o plnění jakéhosi zmateného programu, ale nikoli o vnitřní potřebu správně orientovanou, a že talenty se samy ničí, aniž proletariát získává.

Ta přemíra teoretizování a úsilí pouze programového dala by se vysvětliti a omluviti, kdyby při proletářském umění šlo, smělo jíti o pouhý umělecký směreček reaktivně navazující na směr předešlý a v individualistické tradici dnešního umění měšťáckého pokračující. Zdá se, že soudruhu Teigemu například nešlo opravdu o nic jiného, třebaže někdy spouštěl nehoráznou bandurskou revoluční, jako ve věci průmyslové civilizace.

Ale běží-li opravdu o umění pro proletariát a jeho třídní revoluci, nemůže jíti o naplnění nějakého schématu tvárné teorie, jakým jest dnešních devětadevadesát ismů z rozkladu umění měšťáckého. Jen v rysech velmi širokých a všeobecných můžeme vyjádřiti své představy o něm, představy spíše negativního rázu, představy o tom, jakým toto umění nebude moci a směti být.

Bylo by ovšem snadnější a bezpečnější, kdyby se dala vymudrovati přesná tvárná metoda a napsati přesný ideový program, podle nichž daly by se komponovati obrazy, básně, povídky, romány, sonáty a symfonie, aby živily proletariát pro třídní revoluci. Ale uměním pro proletariát nebude ani kubism, ani neoimpresionism, ani orfism, ani nějaký jazzbandism (není-li, může zítra se vynořiti) nebo jiný ism, ale něco tisíckrát živelnějšího, oč budeme se, budou se asi mnozí dlouho pokoušeti, znova a znova ztroskotávajíce.

Chceme-li se v této další kapitole zaměstnávat velmi vážnou otázkou, jsou-li a mohou-li býti dnešní tvůrci umění proletářského — běží prozatím jen o pokusy básnické, povídkářské a dramatické — v podstatě své lidské a umělecké bytosti dostatečně vytvořeni a připraveni pro předsevzatý úkol v třídním duchu proletářském mluvit k dělnému lidu, jest nám předem věděti, odkud, tj. z kterých třídních vrstev přišli nebo přijdou pravděpodobně tito proletářští básníci (abychom pro stručnost užili jen jednoho označení pro všechny tři druhy slovesného umění, o něž prozatím běží).

V předchozích úvahách zdůvodnili jsme, proč proletariát má dosud velmi daleko k slohotvorné potenci a může ze

sebe vydati jen nedokonalé a náhodné zjevy umělecké, nevylučující přesto možnosti toho, že směrodatný jednotlivec, který uměleckým činem ukázal by proletářskému umění na určitou dobu správnou cestu, „mohl by míti blíže k umělecké nepohotovosti davů než k literárně cepovaným teoretikům a estétům“.

Je jistě možný dnes již případ, že mladý „nadaný“ dělník manuální, procházející školou proletářského a továrenského života, najde v sobě vedle zanícení pro věc tolik lásky k básnickému slovu a tolik pochopení pro tvárné předpoklady dobrého básnění, že uhodí na struny způsobem opravdu svérázným a směrodatným pro vývoj proletářské poezie. Udělá „školu“, která nabude velikého významu a dá zdařilou odpověď na nejednu dnešní naši otázku a pochybnost.

V jádru bylo by to však něco podobného jako případ Bezručův, zjev podivuhodně „náhodný“ a individuální, osamoceně vykvetlý, ale mající kořeny hluboko v určité kolektivitě. Ovšem, kdyby šlo všechno nejlépe, důsledky byly by mnohem závažnější a takový výjimečný zjev, který by se stal jistě velmi populárním ve své třídě, představoval by pro budoucnost pravděpodobně důležitý prvek pro tradici vyrůstajícího třídního umění proletářského. Opakujeme, tento případ je dnes již možný a jednou jistě nastane, ač není vyloučena ani ta možnost, že to nebude pak zjev osamocený, nýbrž řada čistě proletářských umělců, spojených jednou třídou a jednou ideou.

Ale prozatím tu není takového umělce přímo z dělnické třídy přicházejícího. Umělecké snahy dělníků, slovesné i výtvarné, nejdou většinou nad úroveň diletantských pokusů nebo pohybují se v obvyklých mezích soudobého umění pro lid.

Naše proletářská poezie roste z inteligentské kasty původu maloměšťáckého i dělnického, ale srostlé více nebo méně vnitřními stránkami bytostnými se starým světem. Je zatížena dědictvím, s nímž může a musí heroicky bojovat, ale jehož se nikdy zcela nezhodí.

Jako marxisté víme, že jsme a zůstaneme po nejedné stránce své bytosti dětmi starého světa, i když v tom neb

onom případě odcizili jsme se sebedůkladněji světu měšťáka a kapitalisty. Dobře to vystihuje soudruh Jef ve svém posudku „Tři her Wolkrových“ (Proletkult, č. 11). Konflikt dnešního člověka se zítřejšími zástupy, konflikt těch, kdož utíkají z rozvrácené třídy a z hynoucího světa, protože již neuspokojuje jejich mentality a citovosti, pochopivších nutnost radikální proměny řádů a mravů, ale zůstávají na přechodu, nemohouce splynouti s novou třídou, která se teprve konsoliduje, a s novým světem, jehož prvky se teprve vytvářejí, tento konflikt je nezbytný, ale je i příliš závažný, bolestný a tragický, než aby se dal lehce vyřídit. Všecko cenné, co bylo u nás dosud v takzvaném proletářském umění vytvořeno, má znak tohoto konfliktu, znak kasty stojící mezi dvěma světy. A to potrvá ještě dlouho, „most“ tohoto konfliktu klene se nad nesčetnými propastmi soudobého přechodu a má několik oblouků: i tento konflikt bude mít svůj vývoj, své etapy, proměňuje se v řadu posloupných konfliktů speciálních, charakterizujících vývoj poměru individua k nové kolektivitě, počínajíc jeho osvobozováním se z okovů starého světa a končíc jeho konečným splynutím s proletariátem.

Tu je ovšem nebezpečí, že tento konflikt, z uměleckého hlediska přirozeně velmi lákavý pro svou tragickou hloubku a dramatickост a jistě neobyčejně závažný pro svou živelnou nezbytnost, bude umělecky spíše co nejvíce vyzvedán než v zájmu cílů proletářského umění podržován jako otázka pouhé kasty.

Možno ovšem namítnouti, že do jisté míry i v proletariátu samém odehrává se zápas mezi starým a novým světem, mezi starým a novým životem, mezi sobeckými snahami jednotlivého dělníka a potřebami třídní solidarity, mezi myšlením a cítěním, jež je nezbytno pro vítězství proletariátu. Ale tento zápas odehrává se uvnitř dělnické třídy za zcela jiných podmínek než konflikt v inteligentské kastě, odehrává se mnohem kolektivněji než u vyjimečného individua, které cítí především individuálnost svého případu a individuálně musí se konfliktem protrpět.

Nebezpečí vězí tudíž v tom, že umělecké vyjadřování

sebe vydati jen nedokonalé a náhodné zjevy umělecké, nevylučující přesto možnosti toho, že směrodatný jednotlivec, který uměleckým činem ukázal by proletářskému umění na určitou dobu správnou cestu, „mohl by míti blíže k umělecké nepohotovosti davů než k literárně cepovaným teoretikům a estétům“.

Je jistě možný dnes již případ, že mladý „nadaný“ dělník manuální, procházející školou proletářského a továrenského života, najde v sobě vedle zanícení pro věc tolik lásky k básnickému slovu a tolik pochopení pro tvárné předpoklady dobrého básnění, že uhodí na struny způsobem opravdu svérázným a směrodatným pro vývoj proletářské poezie. Udělá „školu“, která nabude velikého významu a dá zdařilou odpověď na nejednu dnešní naši otázku a pochybnost.

V jádru bylo by to však něco podobného jako případ Bezručův, zjev podivuhodně „náhodný“ a individuální, osamoceně vykvetlý, ale mající kořeny hluboko v určité kolektivitě. Ovšem, kdyby šlo všechno nejlépe, důsledky byly by mnohem závažnější a takový výjimečný zjev, který by se stal jistě velmi populárním ve své třídě, představoval by pro budoucnost pravděpodobně důležitý prvek pro tradici vyrůstajícího třídního umění proletářského. Opakujeme, tento případ je dnes již možný a jednou jistě nastane, ač není vyloučena ani ta možnost, že to nebude pak zjev osamocený, nýbrž řada čistě proletářských umělců, spojených jednou třídou a jednou ideou.

Ale prozatím tu není takového umělce přímo z dělnické třídy přicházejícího. Umělecké snahy dělníků, slovesné i výtvarné, nejdou většinou nad úroveň diletantských pokusů nebo pohybují se v obvyklých mezích soudobého umění pro lid.

Naše proletářská poezie roste z inteligentské kasty původu maloměšťáckého i dělnického, ale srostlé více nebo méně vnitřními stránkami bytostnými se starým světem. Je zatížena dědictvím, s nímž může a musí heroicky bojovat, ale jehož se nikdy zcela nezhostí.

Jako marxisté víme, že jsme a zůstaneme po nejedné stránce své bytosti dětmi starého světa, i když v tom neb

onom případě odcizili jsme se sebedůkladněji světu měšťáka a kapitalisty. Dobře to vystihuje soudruh Jef ve svém posudku „Tří her Wolkrových“ (Proletkult, č. 11). Konflikt dnešního člověka se zítřejšími zástupy, konflikt těch, kdož utíkají z rozvrácené třídy a z hynoucího světa, protože již neuspokojuje jejich mentality a citovosti, pochopivších nutnost radikální proměny řádů a mravů, ale zůstávajících na přechodu, nemohouce splynouti s novou třídou, která se teprve konsoliduje, a s novým světem, jehož prvky se teprve vytvářejí, tento konflikt je nezbytný, ale je i příliš závažný, bolestný a tragický, než aby se dal lehce vyřídit. Všecko cenné, co bylo u nás dosud v takzvaném proletářském umění vytvořeno, má znak tohoto konfliktu, znak kasty stojící mezi dvěma světy. A to potrvá ještě dlouho, „most“ tohoto konfliktu klene se nad nesčetnými propastmi soudobého přechodu a má několik oblouků: i tento konflikt bude mít svůj vývoj, své etapy, proměňuje se v řadu posloupných konfliktů speciálních, charakterizujících vývoj poměru individua k nové kolektivitě, počínajíc jeho osvobozováním se z okovů starého světa a končíc jeho konečným splynutím s proletariátem.

Tu je ovšem nebezpečí, že tento konflikt, z uměleckého hlediska přirozeně velmi lákavý pro svou tragickou hloubku a dramatičnost a jistě neobyčejně závažný pro svou živelnou nezbytnost, bude umělecky spíše co nejvíce vyzvedán než v zájmu cílů proletářského umění podřizován jako otázka pouhé kasty.

Možno ovšem namítnouti, že do jisté míry i v proletariátu samém odehrává se zápas mezi starým a novým světem, mezi starým a novým životem, mezi sobeckými snahami jednotlivého dělníka a potřebami třídní solidarity, mezi myšlením a cítěním, jež je nezbytno pro vítězství proletariátu. Ale tento zápas odehrává se uvnitř dělnické třídy za zcela jiných podmínek než konflikt v inteligentské kastě, odehrává se mnohem kolektivněji než u vyjimečného individua, které cítí především individuálnost svého případu a individuálně musí se konfliktem protrpěti.

Nebezpečí vězí tudíž v tom, že umělecké vyjadřování

tohoto konfliktu povede zase jen k předvádění individuálních radostí a bolestí, jednak cizích proletariátu, jednak odvádějících pozornost od problémů pro skutečné umění proletářské důležitějších. Je-li nemožno, ba z hlediska uměleckého i nebezpečno brániti našim umělcům, aby nestavěli na tom, co nejvíce rozechvívá jejich nitro, co je dramatickým jádrem jejich bytosti, nelze koneckonců právě v této věci neviděti překážku pro vývoj umění, které by vyhovovalo potřebám uvědomělého proletariátu a tíhlo za kolektivním rázem.

Třídně uvědomělé dělnictvo bude přirozeně zklamáno, uslyší-li v proletářské poezii, tedy v poezii domněle svojí, stále jen zoufalá slova konfliktu, který zuří v jakémsi „já“ jakéhosi mladého muže, který je básník a nemůže se zbaviti předsudků své kasty, nebo uvidí-li na scéně samé „hrdiny“, kteří se obětují nebo jsou obětováni nikoli přímo pro věc spravedlnosti a proletářské revoluce, nýbrž proto, že nemohou setrásti svou minulost, přetrhnouti souvislost se světem nepřátelským.

Co je nám konečně po tom? řeknou dělníci. Nás hynou sta a tisíce v boji za osvobození naší třídy, a tím i lidstva, nechť vyhyne nemocná kasta, která nemá síly překonati v sobě starého člověka. Umění, které nebije našeho třídního protivníka, které nás nepovzbuzuje v boji a k boji, které nás nepovznáší z všedních starostí k pravdě našeho dějinného poslání, to není naše umění. Bojovníků nám třeba pro naši věc, nikoli těch, kdož bojují věčně jen se sebou. A třeba-li nám ještě dalších mučedníků, tož nechť jsou to mučedníci nové víry, nikoli mučedníci své nerozhodnosti.

Vidíme ostatně také, že to, co u nás dosud vzniklo pod heslem proletářského umění, nemělo úspěchu v širších kruzích našeho dělnictva, nestrhlo na sebe bouřlivou pozornost jeho, nevniklo za okruh literárních interesentů, až ovšem na několik jednotlivých a náhodných výjimek, kdy nalezeny byly látky i tvary nejen zdařilé umělecky, ale i sympatické dělnickým čtenářům nebo posluchačům. Pozorujeme však v nynější chvíli spíše odklon od této správnější cesty.

Nepochybuji o dobré vůli všech těchto mladých umělců, přes teoretickou zmatenost některých, můžeme i zde viděti jen jednu možnost nápravy, aspoň částečné: v užším soužití s proletariátem a v ideovém i bojovném splynutí s jeho věcí. Nikoli na naléhání zvnějšku, ale z vnitřní potřeby vyvolané takovým úzkým svazkem s proletariátem měli by se mladí umělci komunističtí snažiti, aby základní propast, zející v jejich nitru, překlenuli pomalu oddaností k věci proletariátu a revoluce v těžkém boji s konfliktem ve své bytosti, což znamená ovšem pro ně dvojí zápas vnitřní. A přitom bylo by jim osvědčiti tolik sebezapření, kázně, pokorné až obětavosti, potlačiti svou přirozenou touhu po úspěchu ve „světě uměleckém a literárním“, který jest jedním pojítkem, jež je víže k měšťáckému světu, spáliti mosty za sebou, — aby pro své umělecké tvoření vybírali si především motivy a okamžiky, v nichž přichází ke slovu jejich víra a jejich oddanost, a dávali také tomu, nač vrhají své stíny vnitřní jejich zápasy, směr a tvar proletariátu užitečný.

Je tu jistě nesmírně mnoho žádáno po mladých mužích, kteří chtějíce vyváznouti z bezradnosti a chaotičnosti měšťáckého umění soudobého, dospěli intelektuálně ke komunismu a požadavku třídního umění proletářského, kteří však citově jsou příliš často ještě ve vleku měšťáckého světa a kasty umělecké a literární.

Není však jiného východiska. Jen ten, kdo takto zvítězí nad sebou, zaslouží si jména proletářský básník, proletářský umělec.

3

O proletářském básníku Jaroslavu Seifertovi

Většina omylů a nedorozumění, jež jsme v předchozích kapitolách považovali za nutné potírati, zrcadlí se velmi charakteristicky v poezii Jaroslava Seiferta. Autor Města v slzách a Samé lásky je nejen měkký a málo intelektuální básník, který nejvíce ze všech adeptů nového třídního umění podlehl ideologickým kozlcům soudruha Teiga,

ale jest zároveň ze všech jádra nejvíce proletářského. Ironií osudu on, který našel mnohdy opravdu novou, nehledanou, samorostlou řeč básnickou, jako dělanou pro pozorný sluch vnímavého proletáře, dal přednost tomu, že šel do „cizích služeb“ vyteoretizovaného programu, který tolik čpí kavárenským a sektářským ovzduším inteligentské kasty literární.

Nechceme tím jistě říci, že ideálem proletářského básníka je nám člověk nemyslíci o svém poslání, umělecky a literárně negramotný, nedbající uvědomělého ideového i tvárného úsilí a badání, jež v moderní době osvětluje kořeny a předpoklady každého dobrého umění. Naopak spoléhá-li se umělec pouze na své „ingenium“, nesnaží-li se růsti ideově, nepěstuje-li vědomě a odborně řemeslné stránky svého umění, nevystačí dlouho se svým „božím darem“.

Ale lze si vysvětliti jen vlivem městského života a jeho literárních zákoutí, podlehně-li básník rodu Seifertova pasívně kastovním hříčkám intelektuálním, jichž mu nebylo třeba a které jen ohrožují přirozenou linii jeho básnického vývoje a panensky čistý dech jeho poezie.

Ve skutečné potenci Seifertově je nejméně literatury. V nejlepších jeho básních plyne řeč z nejčistšího zřídla proletářského srdce, očištěného tvůrčími hodinami, a plyne prostě a bublavě jako luční potok. Naivnost nezkaženého srdce a nezkažené mysli svítí tu vyhraněna do veršů, na nichž nezdá se býti zhola nic umělého. „Monolog bezrukého vojáka“, tak oblíbený na dělnických večerech, je toho důkaz nejpopulárnější již. Čistota této básnické řeči a naivní prostota myšlenek, obrazů a vzdechů těchto básní znamenaly první úspěch naší proletářské poezie, ale tento úspěch je v druhé knížce Seifertově rozhodně ohrožen a z kouzla naivnosti samorostlého poety proletářského stává se programový nástroj.

V Samé lásce jest lyrické potence Seifertovy zneužíváno cizíma rukama k naplňování programu, jehož jádro je obsaženo v doslovu ke knize, chlapecky nehorázném, který je podepsán Devětsilem, ale za nímž stojí opravdu sotva kdo z tohoto sdružení. Proletářský básník prostného srdce

nikdy sám ze sebe nepřišel by na takové scestí nevkusů a ideové zvrácenosti, jaké představují některé básně této knihy vyloženy tímto doslovem: bez něho byly by někdy snad jen nedovoleně naivní, z jeho hlediska jsou políčkem nerozvázně zasazeným myšlenkou proletářského umění.

V první knize Seifertově, v *Městě v slzách*, byl lyrický charakter básníkův ještě v úplné shodě s programovou tendencí. Protest proti městu a civilizaci byl sice u něho, velmi dobrovolného a nadšeného zajatce obou — jak se později ukáže —, jistě více programový než upřímný, ale básník dovedl proň najít často výraz tak přesvědčivý, pravdivý, vroucí, že jedna stránka jeho bytosti byla tu jistě plně zúčastněna.

*Čtenáři dobrý, jenž pročítáš ty řádky,
zasni se na chvíli a věz to,
že hranatý obraz utrpení před tvýma očima
je město;
vždyť člověk cítí jako květina,
nelámej, netrhej, nešlap.*

(Báseň úvodní)

Nebo:

*...pro dva spravedlivé nezahubí města svého
a nedodržet slova bylo těžko bohu;*

*dva milenci šli totiž jarním sadem,
zhluboka vdechující vůni rozkvetlého hlohu.*

(Hříšné město)

A když básník ve svém spravedlivém hněvu, měkkém ostatně jako celá jeho bytost, někdy přestřelil, když to, „čeho chudí lidé potřebují ke svému štěstí“, viděl někdy příliš naivně a málo socialisticky, odpustilo se mu to snadno, neboť lyrik není teoretik a báseň nemá býti zveršovaný program.

Ale v druhé sbírce Seifertově jsou již věci, přes něž nelze se již přenést se shovívavým úsměvem jako přes lyrickou licenci.

Teoretický omyl, ztotožňující lid s proletariátem, o němž jsme již pojednali, vede tu k nechutnostem, které podle doslovu ke knize jsou považovány za novou smělost, která „ničí vylhané iluze o dělníkovi. Strhává bedný, mučednicko-patetický nimbus, jaký mu přisoudili měšťáci a falešní poeti socialističtí. Staví ho do pravého světla.“

V tomto „pravém světle“ Jan Trnka, krejčí v Jičíně, umírá na šibenici, protože se zamiloval do krásné slečny, dcery mydlářovy, a zabil svou ženu. V tomto „pravém světle“ my občané volní, svobodní „také chceme mít k obědu vepřovou se zelím, k večeři telecí s nádivkou anebo na paprice... , my také chceme pítí láhve burgundského vína a jísti marinované úhoře... , i my si chceme vybírat ty nejchutnější uzené lososy, salámy a bečky kaviáru... , v autech vozit (se) my i naše děti... “ A v tomto „pravém světle“ má proletářský básník touhy naivního smrtelníka obecného: kožíšek pro milenku, Paříž s Ivanem Gollem a Charliem Chaplinem, komediantství a exotiku a jako nádavek přidává nadšení z kolektivity (ve skutečnosti jen z davu v interesantním postoji) a odhodlanost umřít na barikádách revoluce.

Tedy proletář, toť člověk, který pro krásnou slečnu vraždí ženu, který chce povalit pány, aby měl kaviár a auto, který sedí nejraději v kinu nebo ve varieté, čte zamilované romány a exotické povídky, blouzní o kožíšku pro svou milenku nebo ženu a — deklamuje o barikádách. Vedle toho už nic.

Ale k tomu nebylo věru třeba proletářského básníka, aby nám to řekl; o tom nás přesvědčují denně měšťáčtí žurnalisté. K tomu nebylo třeba také pražádné nové smělosti, ale zato velká dávka ješitnosti, panovačnosti, nevíry a frivolnosti soudruha Teiga, který za touto knihou stojí jako zloduch.

Komu neznamenal by proletář nic více, než co mu přisuzuje Samá láska, neměl by práva mluvit o proletářském

umění. Nepochybujeme však, že soudruh Seifert, když básnil své verše, neviděl tak křivě, jak mu to doslov přisuzuje; dal se však zavést našeptanými představami a názory, a to tím snáze, že jeho naivní pohled libuje si ve svůdných povrchnostech a jeho mladé srdce poloproletáře a polobohéma v „dráždění měšťáka“. Ovšem dráždění měšťáka mění se pomalu v dráždění socialistického maloměšťáka nebo proletáře. Ale to znamená, že trvá i mezi proletářskými umělci typ bohémský, citově mezitřídní, kastovní, dosud neschopný splynouti s novou třídou a její úlohou.

Povšimneme si nyní blíže jednotlivých básní sbírky *Samá láska*. Nikoli ovšem proto, že tato sbírka je pozoruhodnější umělecky než Seifertova knížka první nebo než jiné nové knížky básníků nám blízkých, nýbrž že jest, jak jsme již řekli, zrcadlem omylů, které mohly by zhatiti vývoj k poezii opravdu proletářské. A že tyto omyly mají tu formu velmi dráždivou a svůdnou pro mladé lidi. Máme-li na své straně vynikající talenty, nemáme jich tolik, aby nám bylo lhostejno, sejdou-li na povážlivé scestí.

Již úvodní báseň *Elektrická lýra*, formálně jistě pěkně a pevně stavěná, je příznačná pro základní omyl Seifertův tím, nač redukuje moderní ulici dneška. Básník, jehož mládí — jak praví — „nikdy neznalo kouzlo lesního ticha s oblohou modravou“, chce vyzpívat vše, „čím zmítána je bytost lidská“, „svatý chorál dneška“, představovaný krásou vrtule, železem stroje, silou zástupu, plamenem lásky, ale v moderní ulici vidí a slyší především kino, cirkus, stadión, mrakodrap. A je mu proskribována nikoli pro své mnohostranné hroty urážející a zneklidňující buržoazii a živly aristokratické a individualistické, jako spíše proto, že její cirkusové plakáty pohoršují starosvětské estéty. Od básníka proletářského a komunisty čekali bychom však, že mnohem rychleji přenese se přes lechtivé podívané velkoměsta k hlubinám jeho horečné práce a třídního zápasu a že od vrtulí, inženýrů, cirků a kin, od té předválečné poezie civilizační, tak odsouzené soudruhem Teigem, pokročí dále a hlouběji k třídnímu vidění věcí a v chorálu dneška uslyší nejen volání „Circenses!“ (což

by dnešní mladá mluva řekla po česku „Chceme mítí psi-nu!“), ale také požadavek „Panem! (Chléb!)“ s jeho revolučními důsledky. Seifert sice ve „smělém“ říkání o „Slavném dni“ zná i tento požadavek, ale v nejprimitivnější a nejnaivnější podobě, a dovede si jej rozšířiti toliko směrem vulgárně požitkářským.

Neprogramová, jako z Latinské čtvrti přinesená *Jarní*, seifertovsky půvabná, připomíná jistě spíše bohéma než proletáře. Zato následující *Sloky milostné* směřují naivně nabubřelou erotiku s revolucí, jako se to děje i na jiných místech sbírky, a touto revolucí jsou básníku stále jen budoucí barikády, jakýsi zázračný den z nebe spadlý, jak jej chápe dětinská mysl mladých poetů nebo nezkušených dělníků. Pro soudobého proletáře uvědomělého jest revoluce však přece již něčím jiným, složitějším a obtížnějším, zejména pak dnes, něčím, co jest již a se vyvíjí, k čemu se denně pracuje v těžkých zápasech, plných všedností i heroismů. V tomto smyslu není na poezii Seifertově revolučního prozatím zhola nic kromě slov, která dekorují bohémskou nebo maloměšťáckou erotiku nebo jiné věci a city, velmi idylické i ve svém pestrém rámci civilizačním.

Velmi tradiční orientaci bohémskou a literátskou mají verše *Paříž*, patřící k několika básním knihy, které svou hrubou, na odiv stavěnou naivností až urážejí. U jakých podivných zdrojů proletářské a komunistické moudrosti naslouchá básník, má-li dosud takový ideál, který dal se vysvětliti někdy v devadesátých letech, ale o němž již tehda stokrát proletářštější verše napsal František Gellner (*V Paříži*), když na svém těle chudého bohéma a racionalisty poznal skutečnou Paříž.

*Kdo peníze má, vše koupit si může,
vína se napije, nají se masa,
jsou na prodej písně, jsou na prodej růže,
jsou na prodej polibky, láska i krása.*

*Viděl jsem kraje bohaté, chudé,
leckde jsem v světě se potuloval.*

*Tuhletu pitomou pravdu jsem všude
zrovna jak v Paříži konstatoval.*

Nikoli z proletářského, ale z estétského citění udržuje se tato legenda o Paříži, odkud „je aspoň o krok k nebi blíže“, i mezi umělci, kteří se hlásí ke komunismu. Ale komunism má jen jednu na to odpověď, a volá-li se z kaváren „Paříž!“, může se z naší strany ozvat jen „Moskva!“ Brutálně a bezpodmínečně.

Hodina míru a *Ukolébavka* jsou dobré a vroucné básně, nejlepší z knihy, jejichž citová náplň je podstatným prvkem básnické povahy Seifertovy. K nim můžeme přiřaditi popěvek *Píseň o dívkách*, převzatý z básně předchozí sbírky, a *Prstýnek*, milé verše obvyklého rázu, jež nemají nic co činiti ani s programem, ani s proletářským uměním. Těmi jest však téměř vyčerpána nikoli proletářská, ale světlá stránka sbírky z hlediska uměleckého.

Báseň k Novému roku, která jest dobrým příkladem neúměrnosti mezi obsahem, jež by mnohem lépe mohla podati krátká písnička, a rozsáhlým slovním aparátem, v němž stejně zbytečně funguje Stinnes jako proletariát, vyslovuje pretenciózně básníkovu touhu, aby mohl koupiti milence „vzácné kožešiny, šedivý kožíšek, bíle kropenatý“, touhu, která je sice zcela pochopitelná u proletářského básníka z roku 1923, ale sotva bude pochopena skutečným proletářem, který má trochu jiné starosti a sotva mohl by „celý měsíc nepřemýšleti o ničem jiném“.

Slavnému dni, který touhy prostého lidu vyjadřuje tak jednostranně a touhy uvědomělého proletariátu přímo karikuje, věnovali jsme již dříve pozornost. Považuje-li doslov ke knize patrně především tuto báseň za „novou smělost“, která „ničí vylhané iluze o dělníkovi, strhává bedný, mučednicko-patetický nimbus, jaký mu přisoudili měšťáci a falešní poeti socialističtí, staví jej do pravého světla“, může běžeti jen o nevycválanost, o které v zájmu mladých lidí, jimž se prozatím asi velmi líbí, lépe bude pomlčeti, třebaže v mezích našeho hnutí nebude možno ji trpěti.

Verše o lásce, vraždě a šibenici, poněkud mnohomluvné, ale

měkké, hudební a tvárně pečlivé, obsahující mnohé z nejvlastnějšího umění Seifertova, nejsou samy o sobě jistě nesympatické, třebaže nepodařilo se básníkovi zcela přesvědčivě smířiti pojem *lásky* s trapnou „*zvlášť osudů*“ a přes vleklé úsilí a citové zaujetí zbaviti příběh maloměstské nechutnosti. Kdybychom však měli, jak si asi doslov přeje, také tuto báseň vykládati si v duchu doslovu, znamenala by jen pokračování frivolnosti zahájené *Slavným dnem*.

Verše na památku revoluce, optimisticky vyznívající, ale poněkud suše zasněné, liší se svou opravdovostí výhodně od oněch míst v jednotlivých básních této sbírky, kde revoluce hraje úlohu fráze jaksi jen z povinnosti přivěšené na věci, které bez ní jsou všude na světě. Tato báseň jest jediná v celé sbírce, která o revolučním názoru básníkově říká něco hutného a přiměřeného.

Pak jsou zde ještě básně *Námořník* a *Černoch*, z nichž první je sympaticky originelní a jaksi souvislá s obdobným syžetem našeho moderního malířského umění civilního, a druhá, poněkud polemická a programová, je spíše hříčkou než básní. Obě úmyslně asi mají rozmnožiti podle programu inventář nové poezie.

Knížka zakončena je básní *Všecky krásy světa* povahy tak jednostranně a výlučně civilizační, že je opravdu s podivem, kterak básník rostoucí ve skupině, která civilizační poezii vypověděla boj, a prohlašující se za básníka proletářského mohl takto do krajnosti vyhnati a zahrotiti směr ideově jistě odbytý.

A tak zahledíme-li se nyní na celek knihy a pomineme-li její omyly, mladické provokace a její ošklivý, nabubřelý doslov, znovu bude se nám podívat, kterak básník, jenž chtěl vyzpívati všecko, čím zmítána je bytost lidská, a jenž se domnívá, že ukázal nám všecky krásy světa a veškeru jeho lásku, zredukoval si jak v celku své sbírky, tak v jednotlivých básních tyto veliké věci na dvě tři stránky života a ukázal, jak jednostranný jest jeho „všechn svět“. A podíváme se tomu jen tím více, uvědomíme-li si, že běží o básníka proletářského. Neboť nejpodstatnější chybí tomtu světu; ona jeho stránka, která jest boj a práce, a ona

stránka proletariátu, která rodí jeho hrdiny a statisíce
tichých a obětavých pracovníků, z jejichž úsilí vzejde
teprve vyvrcholení revoluce po stránce negativní a kteří
jsou zároveň zárukou, že revoluce zvítězí i po stránce po-
zitivní a dá nám jednou opravdu nový svět.

Jaroslav Seifert musí se mnohem hlouběji a vážněji za-
dívati do světa i do proletariátu, bez brýlí mámení progra-
mového, aby nám jednou mohl skutečně vyzpívati všechen
svět po proletářsku.

V některých literárních časopisech bývají zavedeny „sebekritiky“, tj. autoři sami píší si tu referáty o svých knihách. Z hlediska kritického může ovšem jen zřídka taková „sebekritika“ znamenati něco plodného: spíše přinášívá cenné příspěvky k psychologii literární tvorby. Nejčastěji však bývá to jen snůška různých poznámek o vzniku knihy a o významu, jež autor práci své přál si dáti.

Nic jiného než několik takových poznámek chci podati v této stati.

Týdenní fejeton pro veliký denní list možno z hlediska *žurnalistova* považovati za hračku nepřilíš nesnadnou; z hlediska *spisovatelova*, jemuž jde o víc než o okamžité pobavení zběžného čtenáře, je to však trpká dřina, koná-li tuto práci pravidelně a po několik let. Nenaskytne se každého týdne v pravou chvíli věc, událost, myšlenka, která by dostatečně zaujala individualitu spisovatelovu a dala se s chutí použití k dobrému fejetonu. Tolik a tolik sloupců musí býti však napsáno, noviny vymáhají pravidelnost a finanční otázka nutí spisovatele, aby této pravidelnosti volky nevolky se podrobil. Na několika místech mé dvousvazkové knihy najde čtenář nářky na tuto spisovatelovu otročinu, jež leckomu bude se zdáti vedle jiných druhů moderního otroctví námezdného právem velmi snesitelnou, ale spisovatele s literárním svědomím uvádí v daném případě v opravdové zoufalství. Neběží o to, že by bylo příliš nesnadno povinný fejeton včas „vypotiti“, i když není k němu nejmenší vnitřní potřeby; bolestí naší bylo a jest něco jiného: když cítíme, že mluvíme příliš mnoho, příliš často, příliš povrchně, zkrátka že se nám věc nedaří tak jako jindy, protože pramení z kalamáře, a nikoli ze srdce.

Na druhé straně je týdenní fejeton pro spisovatele, zejména mladšího a esteticky a kavárensky kultivovaného, dobrou školou, přivádějící jej skrze noviny do drsnějšího a skutečnějšího života, i musí se pravidelně přizpůsobiti různým

potřebám, které snad jsou mu zpočátku odporny, ale dobou vykonávají blahodárný vliv jak na jeho sloh, tak na jeho způsob myšlení a cítění.

V jádru tedy nevýhoda *takové* žurnalistické činnosti spisovatelovy jest jen v tom, že „všeho moc škodí“, čili že fejeton týdně je pro svědomitého spisovatele *někdy* příliš mnoho.

Tímto faktem, tím, že fejetony sebrané do dvou svazků knihy S městem za zády psány byly pravidelně a v počtu i rozměrech někdy zbytečně velkých z výdělečné nutnosti, musí čtenáři mí omluviti místa povídavá a plochá nebo prozrazující jisté zmechanizování slohové. Nebudou jim snad příliš proti mysli, neboť v naší literatuře, tak zatížené žurnalistickou robotou spisovatelů, jsou na ně zvyklí i u autorů významnějších, než jsem já.

Přes tyto chyby mnoha těchto statí byly mé fejetony dosti oblíbeny v době, kdy vycházely v Lidových novinách, a byly čteny hojně i v Praze. Do jejich několikaleté řady patří ovšem, vedle hrstky statí nesebraných dosud a méně významných, i statí z knihy Ať žije život! Tyto měly více vlivu v Praze a (nepřímo) v Čechách, ony na Moravě; byly jistě nikoli nevýznamnou složkou úlohy, kterou poměrně svědomitě hrály tehdy Lidové noviny jako nejlepší, nejčilejší a nejpokrokovější deník český.

Shodou okolností, jež tu netřeba analyzovati, byl před válkou český liberalismus měšťácký na Moravě velmi snesitelně vyhraněn a nejvhodnější oporou pro lidi samostatně a nebojácně myslící v době, kdy české strany měšťácké i dělnické byly v ideovém i mravním úpadku. Lidové noviny a jednotlivci z moravské národní demokracie dodnes vykazují jisté pokrokovější rysy vedle svých blíženců z Čech, třebaže zostřený třídní boj zatlačil je přirozeně zcela na pravo a Lidové noviny zvrhly se po stránce kulturní v triviální tribunu duchaplnických žurnalistů bez programu a mravního posvěcení, v pravý obraz žurnalistický měšťácké dekadence.

Žádný český deník nebyl by mi v letech 1910—1914 dal takový honorář a poskytl tolik ideové a mravní volnosti,

kolik mi jich daly Lidové noviny; znaje téměř celé české Brno, věděl jsem, že jen zde mohu užitečně pracovat, když už mě osud holého zanesl na Moravu. Sociální demokracie byla mi jednak stále cizí jako bývalému anarchistovi, který se těžce přerозoval, tápaje mezi revolučním snem svobodařským a tvrdou skutečností, přesvědčující den ze dne o neúčelnosti a škodlivosti ideálních zásad, které v praxi zvrhují se v pouhé předsudky. Jednak před válkou chyběly jí vůbec a na Moravě zvláště ideové a mravní kvality, lákající do jejího středu upřímného bojovníka za kulturní hodnoty.

Zůstal jsem na Moravě neorganizován, sblížen toliko s jednotlivci, nikoli s některou stranou. Což se nezměnilo ani v oněch několika nedělích, kdy jsem pomáhal v akci proti prvnímu válečnému poplachu se Srbskem, způsobeném aférou konzula Prochassky.

Zmiňuji se o tom důrazněji proto, že pověst, žurnalisticky vyslovená panem Josefem Štívlíkem, tvrdí někdy, že jsem byl před válkou mladočechem. To by nebylo pravda, ani kdybych byl býval více sblížen s českými liberály moravskými, poněvadž mladočestství — reprezentované tehdy přece dr. Kramářem — bylo tu krajně nenáviděno. S městem za zády nejlépe podává obraz mého tehdejšího cítění (spíše než myšlení) politického velmi málo mladočeského, třebaže neobsahuje ani řadu fejetonů věnovaných dr. Kramáři při příležitosti jeho „barokní aféry“. Národní strana svobodomyslná od let pokrokařských byla pro mě stranou bařtipánů.

Je-li kniha S městem za zády subjektivním ovšem, ale snad přece jen obecně cenným obrazem několika let předválečného života českého, smutného a málo plodného, má-li přes svou improvizovanost a kaleidoskopičnost jako pouhá snůška fejetonů svou dokumentární hodnotu, jsouc upřímným a přirozeným reflexem nevelkých dějů před velkou dobou v zrcadle jedné bytosti, která nepatřila jistě k nejméně vnímavým a pokročilým, — má pro osobu autorovu, pro jeho profil veřejného člověka, jednu zvláštní cenu: v těchto spontánních víceméně, téměř deníkových

poznámkách najde čtenář nejedno vysvětlení povahy, která se nejvíce vyvíjela, jejíž vývoj nebyl jednoduchý, nesložitý, přímočarý, ale přestologický, zákonitý, naplněný věrností k sobě.

V jedné kapitole druhého svazku, kde se mnoho zabývám Viktorem Dykem, najdete řádky, na nichž jsem si „zaprorokoval“ s velikým úspěchem. Pravím tu, že přijde doba, kdy moje místo bude zcela nalevo a místo Viktora Dyka napravo. Tak nějak. V těch neveselých dobách veřejného života u nás, pro něž blížila se katastrofa, kdy ohromná většina socialistů nevěděla si rady a jen živořila, kdy mně nestačil již anarchismus, ale nepřestal odpuzovati sociální demokratism, cítil jsem, že přesto pohostinství měšťácké nebude mi trvale snesitelné, že nejsem tam, kam patřím. A zároveň byl jsem příliš málo nacionální a zcela jinak než Viktor Dyk, abych neviděl nutného konce nacionalistické cesty.

Zkrátka doufám, že toho, kdo dovede čísti, přesvědčí tyto neúmyslné doklady o tom, jak nezbytné to bylo, že autor S městem za zády stal se po válce a ruské revoluci internacionalistou a komunistou. S městem za zády byla by kniha vnitřně nepravdivá jako dnes protivlastenecká a protiklerikální literatura Macharova, kdyby byl její autor nebyl se zavčas vzpamatoval ze sugescí dní před převrácením a po svých zkušenostech s českou politikou v Národním shromáždění a se svým smyslem pro rozpoznání reakčních symptomů nebyl se odvrátil úplně od nacionalismu a v komunismu nebyl našel znova svou starou lásku, sociální revoluci, od které byl maloměšťáckým prostředím českým odtržen a s kterou teď znova se spojil v mužné a zralé podobě.

O literárně umělecké stránce mé knihy mluvil bych zbytečně; to je věc kritiků. Víím, že jsou v ní fejetony, které mají hodnotu uměleckou, víím, že jiné nezaprou svůj původ z psaní pro honorář. Ale vcelku vidím, že spisovatel přece jen píše nejlépe, je-li na svobodě, i když má žlab dosti vysoko, a že tehda na Moravě, toulaje se po lesích a čině si poznámky na balvanech nebo pařezech, psal jsem mnohem lépe než dnes, kdy ve zmatku města, práce a funkce zapomíná člověk hrát si s větami a milovati slovo.

Kulturní snahy komunistické strany, tj. její vzdělávací, výchovná a propagační činnost nemůže býti rázu obecně osvětářského, nýbrž musí býti vědomě a nezastřeně třídní, nemůže pracovati s idealistickými hesly náboženskými, vlasteneckými, svobodářskými, všenárodními nebo všelidskými, nýbrž jest jí zcela konkrétně pečovati o myšlenkovou, citovou a organizační výzbroj dělnické třídy k boji s odpůrcem, k zápasu o moc a k úkolům nastupujícím po vítězství nad buržoazií. Veškerá vzdělávací, výchovná a propagační práce komunistická musí se tudíž soustřediti výhradně na dělnické třídě, vycházejíc z politických potřeb proletariátu utvrzovati komunistickou páteř těchto potřeb a splynouti s politikou proletariátu jako jedna její stránka. Jest do všech podrobností zpolitizována.

A v dnešní době, kdy proti neuvědomělému proletariátu revolučnímu a jeho marxisticko-komunistickým směrnicím pracuje velký oficiální aparát vzdělávací a vychovávácí, školský i mimoškolský, a dělnická třída všemožnými cestami jest kažena měšťáckou kulturou jako jednou stránkou zotročovací politiky vládnoucí třídy, je nutno, aby vzdělávací a výchovná činnost komunistická byla nejracionálnější, účelná a hospodárná, aby všech kulturních zálib a snah proletariátu bylo využito k podpoře revoluční jeho politiky, a nikoli k pěstění maloměšťáků, jako tomu bylo dříve a je dosud u stran sociálpatriotických.

Nám je tedy kulturní práce komunistická jen jednou stránkou komunistické politiky, ale stránkou podstatnou a nezbytnou.

Její úkolem jest, aby ze živelné síly socialistického proletariátu učinila uvědomělou moc revoluční, která dokonale ví, co chce a jak to, co chce, se dělá.

Žádná komunistická strana není bez chyb, to jsme slyšeli i v Moskvě, ale čím lépe masy naší strany budou komunisticky vychovány a propagačně zpracovány, tím méně budou

naše chyby nebezpečny proletariátu i straně, a naopak, i malá chyba mohla by se nám státi osudnou, kdyby naše řady nebyly řádně provětrávány revolučním marxismem.

Tak komunistické uvědomení proletariátu, vytríbené soustavnou prací vzdělávací, výchovnou a propagační, stává se kořenem naší strany, jehož zdraví, síla a pevnost narovná všecko pokřivené, zacelí trhliny a nad každou uschlou větví vyžene větev novou, plnou života. Bez takového kořene ohnul by nás nebo skácel každý větší vítr nepříznivý až k zemi.

Kéž tedy není jediného uvědomělého soudruha našeho, který by tuto stránku naší politiky podceňoval! Proletkultu naší strany budiž věnována pozornost nejsvědomitější!

KOMUNISTICKÉ SNAHY KULTURNÍ JAKO NEZBYTNÁ STRÁNKA KOMUNISTICKÉ POLITIKY

Veškerý politické, hospodářské a kulturní snahy měšťácké třídy byly vždy třídní buď bezděčně, nebo zaobaleně, to jest byly maskovány idealistickou ideologií, kryty všenárodními a všelidskými hesly. Politika buržoazie tak jako politika vládnoucích tříd předchozích měla nutně povahu *zotročovací*, a potřebovala tudíž nějakého vyššího „posvěcení“, aby její tendence nebyla příliš zřetelná. Bůh, vlast, národ, lidstvo, svoboda a podobné věci hrály tu úlohu mocností posvěcujících dílo otrokářů.

Revoluční politika proletariátu je naproti tomu politikou *osvobozovací*. Proletariát, reprezentovaný uvědomělým předvojem komunistickým, nastupuje k moci jako poslední třída, aby odstraní třídy, a tím i zotročovací politiku. Stavě na vědeckém základě marxistickém, silěn svým dějinným názorem materialistickým, může míti a má odvalu hráti s odkrytými kartami: bez obalu přiznává, že mu jde o novou *třídní* vládu, o vědomou a nezastřenou diktaturu nové třídy, která je dočasně nezbytná k tomu, aby byl zlomen odpor předcházející třídy, jež dohrála svou úlohu, a mohla býti soustavně provozována politika osvobozovací, tj. odtrhující.

K tomu cíli nutno samozřejmě uvědomovati a vychovávat masu dělnické třídy. „K masám!“ je správné heslo Komunistické internacionály. Ale tato výchova, mající za účel připravit podle možnosti třídu nově nastupující k účelnému užívání třídního panství jako nástroje osvobození a k její dějinné úloze vůbec, nemůže přirozeně pracovat s idealistickými hesly náboženskými, vlasteneckými, svobodářskými, všenárodními nebo všelidskými, nýbrž jest jí zcela konkrétně mluviti o myšlenkové, citové a organizační výzbroji třídy k boji s odpůrcem, k provádění moci a všech dalších úkolů po vítězství.

Výchova proletariátu musí býti vědomě a nezastřeně třídní. Veškerá vzdělávací, výchovná a propagační činnost komu-

nistická musí se tudíž soustřediti výhradně na dělnické třídě, vycházejíc z politických potřeb proletariátu, utvrzovati komunistickou páteř těchto potřeb, splynouti s politikou proletariátu jako jedna její stránka. *Výchova proletariátu musí býti do všech podrobností zpolitizována.* —

To znamená především, že musí býti ustavičně pružná podle potřeby dne a místa, aniž ovšem ztrácí z mysli konečný svůj cíl, a znamená to, že má býti i hospodárná a účelná, protože ani hospodářská a vůbec životní situace proletariátu, ani jeho těžké zápasy s třídním jeho protivníkem nedovolují nikde plýtvání časem a prostředky.

Vzdělávací, výchovná a propagační činnost v proletariátu, která nemá této politické povahy, která nečiní jej schopnějším boje a připravenějším pro proletářský stát, která odvrací jej od komunistické práce a zatěžuje zbytečnými vědomostmi a otázkami, je *luxus*, který jest poněkud na místě jen tehdy, když dělník splnil svou povinnost ke své věci a potřebuje oddechu v ovzduší nebo v zábavě uklidňující a rozveselující. A tu ještě je otázkou, zda komunistická výchova nemůže a nemá býti tak racionelní, aby i po této stránce vhodným střídáním svých metod a úplností svých prostředků postarala se o to, aby náš soudruh nikdy necítil se lákán ovzduším cizím a zábavami zcela planými.

Nedomýšlejíce se, že za dnešních poměrů, kdy proti nám pracuje oficiální aparát vzdělávací a vychovávací, školský i mimoškolský, kdy všemožnými cestami kazí dělnou třídu kultura měšťácká jako jedna stránka zotročovací politiky měšťácké, dosáhneme toho, aby proletariát stal se před svým osvobozením mocí kulturotvornou, nevěříce jako marxisté v možnost nové velké kultury dříve, dokud zápas mezi kapitalistickou buržoazií a proletariátem nebude pro proletariát vítězně a definitivně skončen, — chceme, aby všechny kulturní záliby a snahy proletariátu byly oporou jeho revoluční politiky, a nikoli prostředkem k pěstění maloměšťáků, jako tomu bylo dosud v socialistických stranách.

Nám jest vzdělávací, výchovná a propagační činnost ko-

munistická (tedy kulturní činnost) jen stránkou komunistické politiky, ale stránkou nezbytnou, jejíž zanedbání znamenalo by *největší chybu*. —

Nic není na světě bez chyb. Žádná strana komunistická není dosud dokonalá, řekla nám Moskva. Ale ani tehdy, stane-li se skutečně vážná chyba taká neb onaká, která stojí třeba mnoho obětí, netřeba naříkati, víme-li, že živelná síla uvědomělého proletariátu napraví věc v dalším vývoji, při nejbližší příležitosti. Jsou-li kořeny zdravé, silné, pevně zakotvené, míza vysílaná jimi vzhůru napraví i vážný úraz na povrchu. Jde tudíž především o zdraví, sílu, pevnost kořenů, čili neobrazně řečeno běží o to, aby revoluční proletariát byl komunisticky nejdokonaleji uvědoměn, pak napraví sám ze sebe každou chybu, narovná pokřivené, nad uschlou větví vyžene větev novou, plnou života, zacelí trhliny.

Čím budou masy naší strany uvědomělejší, komunisticky vzdělanější a vychovanější, propagačně lépe zpracovány, tím méně nebezpečnými budou jí chyby, které se stanou a jimž nikdo na světě tu a tam se nevyhne. Naopak však sebemenší chyba mohla by se nám státi osudnou, kdyby naše masy nebyly soustavně burcovány a na čerstvý vzduch revolučního marxismu vyváděny ze zatuchlého maloměšťáckého ovzduší, ve kterém je uspávala sociální demokracie.

Komunistické uvědomění našeho proletariátu, vytříbené soustavnou vzdělávací, výchovnou a propagační činností, je kořen naší strany, který nesmí býti zanedbáván, nemá-li každý větší vítr ohnouti nebo skáceti náš strom až k zemi. Jest její základ, bez něhož stavěli bychom na písku.

Jako kapitalistická civilizace za svými dobyvateli vysílala ihned misionáře, aby domorodý lid zpracovali náboženskou ideologií pro nové otroctví, musí každá komunistická strana, jako předbojovník socialistické civilizace, za svými agitátory, kteří dobývají nové masy pro myšlenku sociální revoluce, vysílati ihned učitele, vychovatele a propagátory marxistického komunismu, aby získané masy zpracovávali pro nové a konečné osvobození.

Každý člen naší strany, jehož myšlení a cítění není zpra-

cováno v duchu marxistického komunismu a je ponecháno napospas maloměřáckým předsudkům a maloměřáckému citění, jest v míře větší nebo menší přítěží a nebezpečím. Kdyby v jednotlivém případě tato přítěž, toto nebezpečí byly sebemenší, vyskytne-li se takových případů mnoho, ohrožují kořen našeho bytí, základ naší strany. —

Nebude jistě jediného uvědomělého soudruha vychovného směrnicemi Komunistické internacionály, který by neschvaloval zásadní směr vzdělavací, výchovné a propagační činnosti naší strany, jak jsme jej v těchto řádcích načrtli, který by nebyl přesvědčen, že kulturní snahy komunistické strany mohou a musí býti jen jednou stránkou komunistické politiky. Kéž není tedy ani jednoho vůdčího soudruha našeho, ani jednoho komunistického politika, který by tuto stránku naší politiky nepovažoval za nezbytnou a nenapomáhal ze všech sil k jejímu řádnému rozvinutí.

Měkké duše soudružské, které rozplývají se samou láskou, považují svou „hudbu v duši“, tlumočenou světu verši více nebo méně dobrými, za světobornou věc a mají strach ze skutečné revoluce stejně jako z drzého hesla porušujícího klid té neb oné loužičky, chystají se, jak se zdá, propuknouti v srdceryvný nářek: Umění je v nebezpečí! Neboť řekne-li se, že v dějinných okamžicích, které prožíváme a v nichž dělnická třída je povinna všechno své úsilí věnovati sociálnímu zápasu, jehož cílem je revoluce, dobytí moci proletariátem a vybudování proletářského státu, není dělnické třídy a uvědomělému proletariátu zhora nic po umění, které ukolébává příjemně mládence a panny a lechtá neméně příjemně jesitnost nesčetných „zalců“ a „literárně i umělecky vzdělaných“ maloměšťáků, a že proletariát potřebuje dnes také umění jen jako zbraň a nástroj revoluční, — je to veliká blasfémie, je to ohrožení umění, je to konec umění.

Nezbývá nám než pokrčiti rameny. Na faktu, že dělnická třída jako celek je velmi cizí skutečnému umění, protože třída vládnoucí olupovala ji až dosud velmi metodicky o možnost získati podmínky a předpoklady kulturního života, nedá se mnoho změnit. Rovněž nelze mnoho změnit na tom, že umění dnes proletariátem dosažitelné je proň velkou většinou buď nepřátelský zjev z protivného tábora, nebo nebezpečný jed z vůle protivníkovy, naparujíc se před ním nebo poťouchle kazíc jeho třídní uvědomění, není-li to ovšem pouhý odpadek, nevkusně matoucí a dráždiví pudy jinak zcela zdravé. Estetické sklony dělnické třídy nebyly dosud řádně rozvíjeny a vychovávány, nýbrž naopak byly téměř pravidelně mrzačeny a odváděny na scestí. Klíč k umělecké minulosti, která by jej mohla i dnes tu a tam oblažovati po hodinách trudů a bojů, musí proletariát pro sebe teprve hledati, až dobojuje vítězně svůj zápas; o úpadkové a třídně nepřátelské umění soudobé pak netřeba se mu věru starati.

Předvídaný „konec umění“ nedotkl by se tudíž dělnické třídy, kdežto buržoazie nedala by se jím jistě zmásti, aby nepokračovala v nervózním shonu svého uměleckého úpadku a nesnažila se přetrumfnouti křečovitým úsilím dadaisty i zenitisty v bláznění a novoklasicisty v útěku do minulosti.

„Konec umění“ ostatně již nastal a dovršuje se s konci buržoazie. Co vlastně má ještě skončiti? Denně slyšíme v měšťáckých žurnálech a revuích, že umění je v koncích, denně hledá se jeho spasitel, denně vynořuje se nový ism, nová hříčka, ale denně také svět stává se lhostejnějším k umění, ze zvyku jen poohlédaje se tu a tam po alotříšch hloučku „zasvěcenců“. Tak nesmírně málo je toho, co v soudobém snažení uměleckém podobá se aspoň trochu nějakému kladu, rozechřívajícímu srdce a povznášejícímu mysl.

Důvody jsou známy a pro nás marxisty také umělecké konce starého světa jsou dějinnou nutností.

Nač si je zakrývati? Nač se klamati o tom, jako by nějaký slušnější obrázek nebo nějaká lepší báseň nebo povídka mohly zachrániti situaci? Horších blasfemií na účet umění po dadaistech už se nikdo nedopustí, jasný a logický rozbor situace nemůže ohroziti to, co ohrozil úpadek buržoazie, a my můžeme zcela klidně konstatovati: *L'art est mort* (Umění je mrtvo), protože víme, že to bude z naší strany, odkudž bude jednou také zvoláno: *Vive l'art!* (Ať žije umění!)

Rozpor mezi mnou a komunistickými básníky a estéty vězí v tom, že já bych se rád dostal na cestu vedoucí přímo k proletariátu a z proletariátu pak k budoucímu třídnímu umění, kdežto oni, plni estétské horlivosti intelektuální kasty, buď se domnívají, že proletářské umění možno slepiti z ismů měšťáckého úpadku uměleckého (*Devětsil*), nebo, nejraději kolébajíce se na lahodných vlnách běžné lyrické poezie a citově měknouce donekonečna, spojují básnickou tradici s humánní ideologií socialistickou (soudruh J. Hora).

Je nesporno, že také na těchto pěšinkách mohou se zroditi slušné básně a povídky: zapeklý nacionalista a šosák

je jimi pohoršen, liberální měšťák s kyselým úsměvem je blahosklonně pochválí — zdá se, že to je také nejčastěji jejich účel. Nemožno se zbaviti dojmu, že tohle proletářské umění a tahle socialistická lyrika jsou psány, jako se dnes vůbec píše, pro literární obecenstvo, které ovšem není vždy jen původu měšťáckého. Vzácnou výjimkou je tu dílko psané nikoli pro individuální rozkoš nebo s pošilháváním na měšťáckou kritiku, estéty a školené obecenstvo, nýbrž cele pro proletariát, proto, aby nám dělnická masa, před kterou bychom se svou prací stanuli ve snaze ji povzbuditi, nadchnouti, rozechřáti, přesvědčiti, skutečně porozuměla a rozumějíc podlehla síle našeho slova tak, jak si přejeme.

A přece není nesnadno přesvědčiti se, jak proletariát chce, aby se k němu mluvilo, činí-li se to ve verších a rýmech. Na každém komunistickém večeru, kde jsou skutečně pouzí dělníci, se to dovíme. Stačí srovnati nikoli jen potlesk, ale i dojem, který tu na posluchače činí sebekrásnější poetický výrobek vyšperkovaný všemi lyrickými přednostmi vedle prostých, jasných, neomaleně tendenčních, chcete-li, slok, předpokládáme-li, že také tyto sloky jsou udělány dobře, tj. vysloveny dynamikou skutečného citu a přesvědčení, nikoli podle šablony socialistických proslovů.

Báseň není heslo, ale nemohou-li naše proletářské básně býti tak prosté, jasné a účinné, jako jsou naše hesla, pak vem opravdu čert všecko poezii, vem čert všecko umění a staňme se raději dobrými řečníky proletariátu než dobrými básníky maloměšťáků, běží-li nám totiž o komunistickou revoluci, a nikoli jen o komunisticko-maloměšťáckou literaturu.

Nemohou-li komunističtí literáti zbaviti se předsudků „literárního a uměleckého světa“, je-li jim nezbytností tvořiti pod jeho dozorem a v duchu jeho konvencí, dobrá, nestane se zhora nic zlého, bude-li o několik básnických knížek na světě více, ale třeba se brániti proti tomu, aby literátská nebo maloměšťácká poezie, odkojená dekadentními ismy měšťáckými nebo tradiční lyrikou, platila za proletářskou, když přijme socialistickou ideologii nebo zakoketuje si s komunistickou revolucí, aniž může dosáti

sluchu proletářova, nebo dokonce vydávala se za obrodu umění, za nástup k novému umění třídnímu, ač jest tak malomocně závislá na nepřátelském světě.

Je jistě psychologicky nesmírně obtížno spáliti mosty, jež spisovatele a umělce pojí s „literárním a uměleckým světem“, byť komunistický básník v éře zvrhlých Macharů, Dyků a Medků měl to velmi usnadněno, ba byl k tomu nebo měl by býti aspoň k tomu přímo nutkán, — ale to nám nemůže brániti v logickém soudu, že pracujeme jen pro maloměšťáky a své třídní protivníky, nepracujeme-li výhradně pro dělníky, že rozmnožujeme literaturu protivné třídy, ale pranicím neobohacujeme proletariát, když většina naší práce je proletariátu nepochopitelná nebo lhostejná, pro proletariát neupotřebitelná nebo jemu neužitečná.

Proletářské umění jako pokus o nové třídní umění, není-li dnes ještě a nemůže-li ani býti v kolektivním smyslu uměním *proletariátu*, nemůže býti jen uměním *o proletariátu*, nýbrž musí býti aspoň také uměním *pro proletariát*, a nikoli pro nějaký proletariát fiktivní, vysněný nebo budoucí, nýbrž pro proletariát *dnešní* a pro proletariát jako vyhraněné, určité jádro pracujícího lidu, tvárnou látku pro naši propagandu a vzdělávací práci. Že proletářské umění je především *pro* proletariát, to konečně iniciátoři tohoto uměleckého směru nepopírají, ale v praxi je dosud toto nadějně dítě bez proletariátu.

Proč? Protože jde tu více o umění než o proletariát. Protože myslí se více na to, aby se dělalo umění, aby se plnila estetická teorémata, než na to, aby proletariát přišel ke svému, aby proletariátu poskytl se revoluční nástroj a revoluční zbraň i na tomto poli.

Namítne se ovšem, že jde-li o umění, nutno především mysliti na umění a dělati umění. Což je vždycky pravda v normálních dobách, o čemž však se nikdy nemluví právě v nejlepších dobách pro umění. Což je vždycky pravda, jen dnes nikoli, protože nemůže nám jíti o umění dnes skomírající s měšťáckou společností a nevíme téměř nic o umění, které se zrodí ze společnosti proletářské, kdežto to, co může vzniknouti mezi těmito dvěma uměleckými světy, může

býti jen tápání, jen hledání, tím nešťastnější, čím bude opřenější o teorie těžce vymyšlené.

Napsal-li soudruh A. M. Píša: „Proletářský básník musí duchovní zmatek dneška skládati k podobě vyššího, předjatého řádu budoucnosti, svým pohledem musí osvoboditi našim očím skryté předivo budoucích životních vztahů a uprostřed nových jejich forem musí city jeho vyrůstati v nové kázni a volnosti,“ — je to náramně krásná, šaldovsky éto-estétská věta, která se velmi pěkně čte, ale bohužel je prosta konkrétních postulátů, a pokud znamená něco podobného jako „předobrazy“ soudruha Teiga, nutno ji stejně důrazně odmítnout, jako jsme to již učinili s „předobrazy“, shodně s dr. Nebeským.

Věříme rádi, že za „podobami vyššího předjatého řádu budoucnosti“ a za „předivem budoucích vztahů“ může se pěkně pohodlně uvelebiti „nová kázeň citová“, která se dá projevit v půvabné formě veršové, způsobem neurážejícím měšťáky a — nic nepovídajícím proletariátu. „Vyšší řád“ — to je věčně stejná záchrana inteligentské kasty literární před ranami a nepohodami každého soudobého zápasu, to je stále ta „věžička ze slonoviny“, jen název je jiný a náplň méně sterilní a ošumělá. Také toto proletářské umění Píšovo obejde se a zůstane bez proletariátu. Bude jen dokumentem vníkaní socialistické ideologie do měšťácké poezie.

Nemůže býti jinak, zbytečno téměř o tom mluvit, jen iluze nutno políti ledovou vodou, aby pozdější zklamání nebylo bolestné — především pro nás. Nutno říci velmi nahlas, že všechny ty dnešní pokusy a pěšinky, domněle vedoucí z měšťáckého umění, nemohou vésti k proletářskému umění, nebudou nikdy proletářským uměním, neboť kdybychom to neřekli včas, opakovaly by se později donekonečna výčitky, až nastane zde nebo onde, dříve nebo později návrat k východisku jako důsledek proletářství bez proletariátu.

Z umění měšťáckého rovnou v umění proletářské se nedostaneme ani s marxističtějšími názory, než jsou názory Devětsilu, soudruhů Hory a Píši. Nejsme prostě hotovi

ještě s měšťáckým světem uměleckým. Tento svět není ještě zcela mrtev, metá stále ještě pitvorné kozelce, velmi zábavné i pro literární mládež socialistickou.

A tak, po našem soudu, můžeme jen jedno: odvrátiti se od umění a obrátiti se k proletariátu. Měšťácké umění nestane se proletářským, dostane-li proletářské a socialistické záplaty. Ale z básnické mluvy, která vědomě bude chtít být srozumitelnou a užitečnou jen proletariátu jako novinářský článek nebo řeč z tribuny, mohou nejsnáze v dalším vývoji vzniknouti, především v proletariátu samém ovšem, zárodky skutečného umění proletářského. A jen touto cestou vžije se umění, byť v nejprimitivnější podobě, v masy dělného lidu jako pomalu samozřejmá součástka jejich života.

Umění jako mocnost znamená v dnešní sociální revoluci, která je konečným rozlomem dvou světů, pouze jakousi plodnicí houby na prach drcené mezi dvěma kameny. Rozptyluje se do větru, ale na těle proletariátu zachytí se její zárodky a z nich vzroste teprve umění nového světa.

Nebudme domýšliví, že zachraňujeme umění svým křesčovitým tápáním. Musí zahynouti v tomto světě, aby s mrtvých vstalo ve světě novém, majíc své kořeny již z nové třídy, vládnoucí, aby skutkem se stala beztřídní vspolečnost.

Jako pojem „třídně uvědomělý proletariát“ (viz článek soudruha Krause v Proletkultu roč. 1, sv. 2, č. 17) představuje nám sociologicko-dynamický zjev, sílu dějinného vývoje a jako souhrn osob znamená zjev fluktuující, tj. ustavičně se měnící, tu ztrácející a tam opět získávající, tak také pojem „indiferentní dav“, protějšek pojmu „třídně uvědomělý proletariát“, v třídním zápase pracující třídy znamená zjev statický, přesně omezený, jednotlivý a trvalý.

Jistě ovšem v určité době a v určité zemi jest počet osob opravdu indiferentních, tj. úplně lhostejných k třídnímu zápasu buď z nevědomosti, nebo z povahové netečnosti, poměrně určitý a stálý, je to zjev sociologicky poměrně statický, ale v našem politickém životě a třídním boji tento užší pojem „indiferentního davu“ nám nestačí: mluvíme-li například dnes o vzrůstu indifference, máme jistě na mysli zjev mnohem širší: vidíme, že to není stálé jádro indifference, počet lidí skutečně indiferentních, který vzrůstá, nýbrž že toto jádro obaluje se zvláštní vrstvou těch, kdož z různých důvodů vzdávají se práce v třídním zápase a opouštějí politické organizace, ač nejsou ani zcela neuvědomělí, ani povahově zcela neteční k sociálnímu zápase.

Tedy vedle statického zjevu, představovaného souhrnem osob opravdu indiferentních v určité době, který se jen pomalu mění, jsa stále více ohlodáván uvědomovací, vzdělávací a organizační činností a postupující demokratizací všeho života, je tu širší zjev fluktuující, pohyblivý podle hospodářských a politických situací (nepřihlížíme-li tu pouze k zcela individuálním důvodům měnícím jednotlivce uvědomělého a činného v „indiferentního“ nebo naopak), zjev rovněž sociologicky-dynamický, síla negativního ovšem rázu, která — pokud máme na mysli třídní boj ze strany proletariátu — je v nepřímém poměru ke svému protějšku, třídně uvědomělému proletariátu, takže můžeme říci, že

počet a negativní význam indiferentního davu tím více vzrůstají, čím více slábne aktivnost třídně uvědomělého proletariátu.

To je důležitá věc, kterou třeba vysvětliti rozbořem zjevu „indiferentní dav“ v tomto širším smyslu ze socialistické praxe, jeho rozložením na jeho složky, navzájem velmi se lišící.

Které jsou tyto složky „indiferentního davu“ v pojetí třídně socialistickém?

1. Jádru, statický zjev, souhrn osob opravdu indiferentních za všech okolností.

2. Pohyblivá vrstva polouuvědomělá, podle situace kolísající zleva napravo, ochotná jíti s třídně uvědomělým proletariátem, když vývoj jde nalevo a proletariát vede boje pro sebe úspěšné, ale opouštějící jej, když nastává reakce.

3. Vrstva dosti uvědomělá, ale povahově měkká, nespolehlivá.

a) Socialističtí dělníci a dělnice opouštějící řady organizovaného proletariátu v době porážek proletariátu a odlivu revoluční vlny sociální, protože ztrácejí naději v konečný úspěch socialismu, anebo tento úspěch zdá se jim příliš vzdálený. Podobně ti, kdož byli zklamáni ve svých okamžitých nadějích hospodářských.

b) Socialističtí proletáři opouštějící své organizace v době hospodářské krize, protože nejsou dosti schopni platit organizační příspěvky. (Stává se například u nás, že v době hospodářské krize zůstávají soudruzi v FDTJ, ale vystoupí z politické organizace. To je jistě také jistá indiferentnost, protože třídně opravdu uvědomělý dělník činil by spíše opak.)

c) Socialističtí lidé otrávení nebo podráždění v době revolučního odlivu jistým zbahněním organizačního života, které se projevuje planým spolkařením, klepařstvím, osobními nesváry a malichernostmi: povahy s individualistickými slabostmi, buď nesnášlivé, nebo snadno znechucené.

Toť výčet hlavních kategorií „indiferentního davu“, jež by bylo možno, ale na tomto místě zbytečno, podrobně specializovati.

Mluví-li se tedy dnes často — a právě proto se otázkou

„indiferentního davu“ zde zabýváme — o „*vzrůstu indifferen-
ce*“ jako *povážlivém zjevu v této chvíli třídního zápasu*, je zjevno, že naše obavy nesouvisejí s kategorií 1, která trvá za každé situace, a je-li i nepohodlná, není přímo nebezpečná, že také kategorie 2 jako obvyklý zjev, s nímž se pravidelně počítá, není nejbolavějším místem otázky, a že tudíž nebezpečím pro boj třídně uvědomělého proletariátu je hlavně kategorie 3, představující větší nebo menší dezertéry z bojovné armády proletářské, s jejichž „indiferencí“ se nepočítá a kteří znamenají v dané chvíli pro náš boj nepředvídané ztráty, nebezpečné, protože předem nezávažné oslabení.

Pro povahu těchto kategorií „indiferentního davu“ je příznačno také jejich chování ve všeobecných volbách (sněmovních nebo obecních). Kdežto kategorie 1, volí-li vůbec, je vedena přitom většinou nejrůznějšími časovými náladami, na něž působí nejvíce bezprostřední volební boj, ale které jen vyjimečně a velmi zřídka jsou příznivy revolučním stranám socialistickým, chová se kategorie 2 podle situace, volí s třídně uvědomělým proletariátem nebo se živly kompromisními nebo i reakčními podle toho, která strana má v tomto okamžiku úspěšnější postavení mocenské a všeobecnou prestiž. Kategorie 3 ve volbách pravidelně dezertuje od revolučního praporu, dezertéři z organizací a od drobné práce ve volbách rozpomínají se na svou povinnost uvědomělých proletářů.

To znamená, že ve volbách v době odlivu revoluční vlny a menší aktivity revolučního proletariátu představuje hlasový úbytek revolučních stran proletářských jen kategorii 2, kdežto vnitřní oslabení jím způsobené v takové době dezercí kategorie 3 není ve volbách zjevno.

Z toho však nenásleduje, že máme toto oslabení zcela podceňovati. Vždyť se jeví nejen úbytkem organizačních příspěvků, finančním oslabením proletářských stran, což je v dnešní době vždy povážlivý zjev, nýbrž také úbytkem pracovních sil, někdy důležitých (neboť mezi nedůtklivými, citlivými a politicky neztvrdilými živly kategorie 3 je značné procento drobných pracovníků kulturních), čímž bývá

nejedna pozice často odsouzena k malé činnosti nebo vůbec otřesena.

Vzrůst indifference znamenající dezerci kategorie 3 představuje vážnou nesnáz, poněvadž znamená vnitřní oslabení v době, která je nejvíce příhodná k vnitřnímu zdokonalování revolučních stran proletářských.

Na druhé straně však nesmíme ani *tento* vzrůst indifference přeceňovati. — Vědouce, že neznamená vzrůst počtu lidí opravdu indiferentních, nýbrž jen dočasný odliv živlů vnitřně nedosti pevných, poznavše jeho příčiny, nesmíme se mýlit o jeho trvalosti. Z charakteristiky kategorie 3 jde najevo, že vedle krize hospodářské (jejíž účinek v tomto směru mění se rovněž v nemalé míře podle toho, jsou-li aktivnost a prestiž revolučního proletariátu mohutné nebo slabé, je-li proletariát v ofenzívě, která podporuje jeho obětavost, nebo v defenzívě, kdy jednotlivci myslí především na vlastní záchranu) je to právě a především fyziologický téměř odliv revoluční vlny: zmenšení aktivity revolučního proletariátu, jeho únava, vlažnost, pokles k defenzivní taktice a jisté zbahnění v nitru jeho organizací, které zbavují dočasně třídně uvědomělý proletariát měkkých jeho částí.

Zároveň však musíme si uvědomiti, že měkkost, nepevnost těchto částí proletariátu neznamená strach z činů, zbabělost, nýbrž nedostatečnou ještě uvědomělost, která zoufá nebo stává se liknavou, když se právě nic revolučního neděje, ale naopak prodáváme reakční periodu. *Potřebují, chtějí činy, pak jsou na svém místě, nevidí-li jich však, ztrácejí chuť k práci.*

Bylo by tudíž pravým opakem toho, čeho třeba k nápravě v kategorii 3, kdyby třídně uvědomělý proletariát počítal s dezercí této své vrstvy jako se zjevem nezávislým na své taktice. Dezertéři se vrátí, když nadejde opět chvíle proletářské ofenzívy. Tím se liší od dezertérů jiného druhu. A znamená-li jejich dezerce v době revolučního odlivu důkaz jejich nedostatečného uvědomění, či spíše socialistického vzdělání, znamená jejich návrat v době revolučního přílivu důkaz jejich proletářského citění.

Je-li tedy vzrůst indifference, o němž tu pojednáváme, nemilou nesnází ve své době, neposkytuje přesto důvodů k názorům nebo náladám defetistickým, k obavám do budoucnosti.

Indiferentní dav v širším smyslu, jak se o něm dnes mluví jako o zjevu vzrůstajícím, není zjev trvalý, jednotilý a nepředstavuje souhrn osob indiferentních opravdu. To, oč dnes skutečně vzrůstá, zůstává částí třídně uvědomělého proletariátu, jeho jen dočasně „ztraceným synem“. Návrat tohoto „ztraceného syna“ bude tím slavnější, čím aktivnější bude nová revoluční ofenzíva proletariátu.

Říká-li se, že vzrostnuvší indifference je půdou pro fašism, může to platit jen pro kategorii 2, ale také jen potud, pokud není naděje na ofenzívu uvědomělého proletariátu. Můžeme říci tudíž prostě a populárně:

Lid je syt všeho politizování, když vidí stále vzrůstající své okovy a hospodářské nesnáze. Tu je ovšem myslitelné, že fašism, který by první přišel s *činy* a byl dosti chytrý, aby prvními činy vlichotil se do přízně davů a na chvíli je zaslepil, měl by dočasný úspěch. Ale u nás fašism nebyl by jistě tak obratný, aby se příliš brzy neprozradil, a náš lid není tak temný, aby jej včas neprohlédl. Tím větší naději na úspěch však měly by, budou u nás mít *činy socialistické*. Jsme přesvědčeni, že pak bude rázem po nebezpečí vzrůstající indifference a „indiferentní dav“ scvrkne se opět na své přirozené a statické jádro.

Nejlepší prostředek proti vzrůstu indifference je ofenzíva třídně uvědomělého proletariátu.

Kdybychom hlásali: „Chceme umění agitační!“, nemohli bychom jistě vydati hesla méně vhodného a méně — prozřetelného, oportunního. Dnešním umělcům, prošlým školou měšťácké estetiky, nezdá se, aspoň v teorii, nic tak protivným a absurdním, jako když se od nich přímo žádá určitá tendence a určitá agitace formou uměleckou.

Čím více měšťácké umění se individualizovalo a odcizovalo nikoli jen „lidu“, ale i veliké většině své třídy, čím méně chtělo a mohlo vyslovovati široce kolektivní myšlenky a city, tím nepřátelštější byli umělci „tendenci“ a „agitaci“, — třebaže bylo vždy velmi obtížno stanovit, kde tendence počíná a končí, kde počíná a končí tendenční umění. Všeobecně jen určitý druh tendencí politických a sociálních byl dán do klatby, kdežto převážné množství tendencí ostatních mělo v měšťáckém umění vždy tradiční právo domovské.

Nechybíme snad příliš, vyslovíme-li tu názor, že obecně připuštěny byly v měšťáckém umění všeobecné a hodně abstraktní tendence náboženské, filosofické, svobodářské, humánní, vlastenecké ap., ale vylučovány tendence zcela konkrétní, hlavně rázu politického a sociálního.

Umělec stával se v měšťáckém světě z tlumočitele národních a lidových myšlenek, citů a požadavků stále více nadřazeným činitelem, pohybujícím se ve „vyšších sférách“, nad životem, jež soudil a zobrazoval v nadlidských rysech, jeho subjektivnost platila za vyšší objektivnost, až konečně proměnil se v nedůtklivého a osamocенého obyvatele „věžičky ze sloni“, opovrhujícího „všivými požadavky“ normálních pozemšťanů.

Legenda o velekněžské povaze a pozici umělcově rozplynula se ovšem v novější době, aristokratičnost umění odhalena jako úpadková choroba umění třídy, která se rozkládá, požadavek civilnosti umění pronikl jako důsledek pocítované izolovanosti umění, jako demokratická reakce

na úpadek aristokratismu, neživotně zapředeného do svého hedvábného kotonu.

Třebaže však civilní umění je tedy zároveň i vzdálenou ozvěnou dnešního zápasu sociálního a zůstává v širokém smyslu pojmu jedinou dnešní možností, je nicméně odsouzeno předem k zakrslému vývoji, poněvadž chybí mu přirozený základ, kulturotvorná třída. Civilní umění měšťácké orientace, majíc za sebou třídu se rozkládající, zvrhne se nutně v pouhou hru více nebo méně vyhledávající senzaci, kdežto civilnímu umění orientace proletářské, snažícímu se přiblížiti k třídě teprve dospívající, bude dlouho tápati mezi dvěma světy.

Jak jsme v předešlém článku snažili se vysvětliti, jest hlavní nesnázi civilního umění proletářské orientace, nebo jak se u nás dnes říká, „proletářského umění“, to, že sice mluví mnoho o proletariátu a jeho revoluci, ale jen velmi výjimečně dostává se k proletariátu a do proletariátu, jen velmi zřídka stává se povznášejícím tlumočníkem jeho myšlenek, citů a požadavků, ač jen touto cestou mohlo by nabyti trvalejší a plodnější hodnoty, než jest hodnota pouhého časového směru z doby rozkladu měšťáckého umění.

Kde jest vina?

Soudruh Lunačarský ve své zprávě k IV. kongresu Komunistické internacionály o výsledcích uměleckých snah ruské vlády konstatuje určitý neúspěch „agitačního umění“ (pojem vznikl a byl formulován v sovětském Rusku) a odůvodňuje jej především tím, že nenašlo se dosti umělců, kteří by byli úplně srostli s úlohou uměleckých buditelů a tlumočníků proletářské revoluce.

To je totéž, co pozorujeme i u nás. Naši „proletářští“ básníci (o jiných umělcích ani nemluvic) považují v důsledku své kastovní výchovy a své odvislosti od měšťácké estetiky za nutnost, aby jako umělci zůstali nad proletariátem, a zůstávající nad proletariátem zůstávají nutně i nad jeho revolucí, která jim neznamená úkoly všedního dne, nýbrž sváteční den barikád a rudých praporů. Cítí se natolik povzneseni podle staré tradice, že se považují za

oprávněné proletariát kritizovati a strhovati z jeho hlavy sentimentální svatozář, aniž však přitom jsou schopni utvrzovati jej v jeho kladech, které má jako třída i jako bojovná armáda, a vésti i povzbuzovati jej k lepšímu.

To jedni. Druzí jsou jednak úplně v zajetí estetismu, jednak zápasí s tradičními lyrickými sklony, brnkajíce vždy znova na strunách maloměšťácké poezie krásných citů idylických, třebaže jindy dovedou se nejvíce přiblížiti k poezii *pro* proletariát.

Zkrátka: jedněm estetika, druhým povaha brání ve splynutí s proletářskou revolucí, a obé jest měšťáckého nebo maloměšťáckého původu. Emancipace uměleckých duchů z předchozí minulosti je těžká, a je-li těžká v Rusku, je ještě těžší u nás. Umění má cestu k proletariátu nejen neurovnanou, nýbrž zabarikádovanou, a k dynamitu „agitačního umění“ jen zřídka a těžce se odhodlává.

A přece jen „agitační umění“ mohlo by v této době natrvalo proklestiti řádnou cestu mezi proletariátem a uměním, ukázati proletariátu, že umění zaslouží si státi se závažnou složkou jeho života.

Přízpůsobujíc se cele nikoli tomu neb onomu estetickému zákoníku či evangeliu, nýbrž potřebám proletářské revoluce, počítajíc s mentalitou a chápavostí dělnické třídy, ale dosti silno vlastní vírou a láskou, aby překonalo všechna nebezpečí číhající na tendenčního umělce, jen „agitační umění“ může dobýti si srdcí mas a připravit v jejich kolektivní mysli půdu pro budoucí umění opravdu proletářské, tj. z proletariátu pro proletariát kvetoucí bez jakéhokoliv omezení.

K tomu však, jak bylo řečeno, je třeba umělců úplně srostlých se svou úlohou v proletářské revoluci, umělců, kteří dovedou spáliti za sebou všechny mosty k starému uměleckému světu a k estetické společnosti měšťácké, silných a neohrožených umělců, milujících více revoluci než umění a dovedoucích svůj talent obětovati věci proletářské.

Jejich ctí a slávou nebude estetická hodnota jejich díla, kterou dobojovavší budoucnost překoná a zapomene snad jako vřavu válečnou, nýbrž účinek jejich díla v proleta-

riátu, jeho hodnota revoluční, proměňující se v průbojného spolučinitele kulturního.

Přesto bylo by dnes nebezpečno, jak jsme řekli na počátku, volati: „Chceme umění agitační!“ Nikoli proto, že bychom vzbudili vehementní odpor všech dnešních umělců, i těch nám nejbližších — to by konečně nebylo neštěstí, estetickým kavárnám chutnaly by aspoň lépe cikorkové odvary a vlažné vody —, nýbrž spíše proto, že nepovolání mohli by tento požadavek prováděti a ještě více, než dosud se to děje, fingovati svou lásku k proletariátu a revoluci, která ve skutečnosti je nejvzácnější.

„Agitační umění“, má-li býti tím, čím ho potřebujeme, musí právě vykvést z horkých a oddaných srdcí, která jsou rovněž velmi vzácná.

Téměř zároveň s nevítaným Fochem, představitelem šavle spojené s kropáčem, vyslala k nám Francie vítanou sbírku francouzského umění 19. a 20. století, plody čínorodých duchů průkopnických. Díla Corotova, Milletova, Courbetova, Manetova, Degasova, van Goghova, Gauguinova, Cézannova, Rousseauova („celníka“), Derainova a Rodinova osvěžují nás a povzbuzují svou revoluční povahou uměleckou, naznačujíce slavnou cestu moderního výtvarného umění francouzského, za celý evropský svět určujícího tvárné zákony uměleckého vývoje v měšťáckém světě.

V předmluvě katalogu této francouzské výstavy připomíná její autor předválečný entuziasm český pro francouzského ducha a činí to se zřejmou frankofilskou tendencí politickou. Citujeme z této předmluvy hlavní část jako vzpomínku na doby, kdy víra ve Francii byla společná všem revolucionářům.

„Roku 1917 uspořádal Mánes přednášku F. X. Šaldy o Rodinovi, jež Francie právě byla pohřbila. Za plné světové války, kdy jsme podle mínění Vídně měli z té duše nenáviděti Francii a vše, co s ní souviselo, končil za blouznivého potlesku posluchačstva Šalda takto své výklady: ‚Dílo jako Rodinovo jest nejen nejvyšší chválou svého tvůrce, nýbrž i pýchou jeho národa; národ, byť nepřímou, jest jeho spolutvůrce. A v dílo Rodinovo opravdu vtělily se nejlepší ctnosti francouzské národní duše: potřeba jasu, logiky a harmonie, heroism důslednosti, umění i odvaha *domysleti*, neklesnouti a nestanouti v půli cesty, entuziasm síly a krásy, svobody i řádu, entuziasm čínorodý a čínotvorný, který přijímá podněty ze světa objektivního a chce působiti na svět objektivný a podati jej tak svým dědicům lepší a dokonalejší, než jej přijal. A tak s pokorným díkem velikému zvěčnělému vážeme nerozlučně i pozdrav jeho živé, spanilé, silné vlasti. Jest a *bude* vládkyní nad duchy.‘ Ve chvílích,

kdy jsme se za dunění děl verdunských a ohrožování Paříže trásli, že fyzicky bude Francie porobena, věděli jsme, že nebude potřena duševně... Paříž přitahovala umělce všech ras a řečí. Ale, zdá se, u nás žádostivěji jsme hleděli než jinde k národu katedrál, k národu Ingra a Delacroix, k národu Courbeta a Maneta, Ruda a Rodina, protože pudově jsme cítili v tom přilnutí ochranu před Vídní a Berlínem...“

Mohli bychom ještě dnes podepsati podobná nadšená slova, máme dosud takovou víru ve francouzského ducha a v ochranu Francie?

Neuplynulo dosud celých pět let od konce světové války, ale obraz Francie jeví se nám v barvách zcela jiných, a nejen v barvách, nýbrž i ve své konstrukci. Světová válka a Říjnová revoluce ruská naučily nás hlouběji a správněji viděti, a strhnuvše Francii revoluční gloriolu, zarazivše její průkopnickou tradici, obnažily ji a ukázaly nám nahou: „ctnosti národní duše francouzské“ jsou prozatím tytam, ukryty snad v hlubině pracující třídy, druhého národa, a před námi stojí měšťácká třída francouzská, národ oficielní, ze strachu o své peněžní žoky vrhající se do náručí reakce, opájející se nacionalismem a terorizující celý svět svým nenasytným křikem, ale přesto nebo právě proto odsouzený s celou buržoazií světovou ke konečnému pádu, jehož všechny příznaky, hospodářský chaos, mravní úpadek i ideologické a kulturní potácení se slepou uličkou, jsou tu a ostře zjevný.

Potřeba jasů, logiky a harmonie u francouzského měšťáka zmizela, přemožena temnou nenávistí, zvláštní logikou peněžního žoku, zmatkem z předtuchy konce. Heroismus důslednosti, umění i odvaha domysleti, neklesnouti a nestanouti v půli cesty vytratily se z oficielního národa přešedše k jednotlivcům na druhé straně, prohlášeným za velezrádce a buřiče. Nadšení pro sílu a krásu zvrhlo se v křečovitý imperialism a stejně křečovitý shon po individuální originelnosti, nadšení pro svobodu a řád zkamenělo v uctívání soukromého vlastnictví a kapitalisticko-militaristického režimu, činorodost a činnost, podá-

vající dědicům lepší a dokonalejší svět, stala se nenáviděnou, jakmile přijala svou soudobou formu komunistickou.

Jako v našem „zvítězivším“ Československu znamenalo dobytí samostatnosti mravní i intelektuelní pád oficiálního národa, který tone dnes v bahně korupce, politické nemohoucnosti, pustého nacionalismu, kulturní reakce, tak i ve vítězné Francii vyprchala z vládnoucí třídy a jejích satelitů veškerá revoluční a průbojnická tradice. Byli jsme, museli jsme býti zklamáni Francií jako Československem: ve Francii tradice Velké revoluce byla vyžita, jsouc vázána na měšťáckou třídu dohrávající svou úlohu; v Československu měšťácká a maloměšťácká demokracie opustila nejen Tábor, ale i ideály pokrokového liberalismu, jsouc postavena před propast, do které se dříve nebo později zřítí.

Sovětské Rusko urychlilo proces odhalující třídní boj v celé jeho pravdě a nahotě, jakož i jeho důsledky politické, kulturní, mravní.

Z Paříže, „města světla“ pro měšťáckou kulturu, stalo se ohnisko měšťácké reakce, která je nezbytností zostřeného třídního boje dospěvšího k vyvrcholení, obranou měšťáckých států před třídně uvědoměným proletariátem, obranou buržoazie před sociální revolucí.

Byla-li Francie a Paříž v době zrodu, vývoje a vlády buržoazie zvyklá „odvaze domysliť a nestanouti v půli cesty“, když stanula před skutečností sociální revoluce a proletářského státu, musela nutně zastaviti tuto svou odvahu, neboť nelze si představit, že by vládnoucí třída kapitulovala ze sociálního idealismu před rozhodnou bitvou, ve které kapitulace nemůže už býti jen nějakým zákeřným podvodem, zaskočením.

Dohraná úloha měšťáctva, mravní a kulturní hroucení jeho, nezbytný teď nedostatek veliké jednotící a tvůrčí myšlenky jeví se i v umění, a právě v dnešním živém skutečně, horečně a ustavičně vpřed usilujícím umění francouzském a francouzsko-mezinárodním jeví se nejzřetelněji. Obdivujme se sebevíce tomuto neutuchajícímu usilování, této tvárné odvaze a vynalézavosti spojené s dokona-

lostí řemeslnou, postřehneme již na přítomné výstavě, že stěny divoce pokropené barevnými a tvarovými orgiemi nových obrazů dokumentují *ohromnou křeč individualismu*, přivádějícího všechny sociální hodnoty umění ad absurdum.

Měšťácká třída může už jen doživořiti minulost, nevykoná nic osvobozujícího pro budoucnost. Oficiální měšťácká Paříž a Francie, vládkyně nad duchy, zachovala si, mohla si zachovat ze svého vůdčího postavení jen to, co dnešní buržoazie skutečně potřebuje: *vůdčí úlohu v reakci*. Ve skutečnosti zůstala si věrna: vede jako vedla, ale nikoliv již k lepšímu a dokonalejšímu světu, pro ni dnes již uzavřenému.

Klíč k němu má proletariát, třída nastupující panství nad společností, aby konečně učinila konec zotročení práce a dobyla zemi pro beztrždní a mezinárodní lidstvo. Jeho největším dosud činem je ruská revoluce a proletářský stát ruský. Jeho hlava není v Paříži, nýbrž v Moskvě, tam, kde se zrodil socialism činu. Jako Francie prodělávala za světové měšťáctvo Velkou revoluci liberální, tak ve své revoluci a ve své sovětské republice ukazuje dnes Moskva a Rusko světu, jak se dělá revoluce sociální.

Dnes *Moskva* má heroismus důslednosti, umění a odvahu domysleti a nezastaviti se v půli cesty, entuziasmus čino-rodý a činnostvorný, vůli podati dědicům lepší a dokonalejší svět.

Nemohouce již pranic pro budoucnost plodného a užitečného očekávati od třídy skomírající a k smrti odsouzené, obracíme všechny své naděje svobodných duchů k proletariátu, který je dějinami povolán vytvořiti nový svět. A jest i bude tisíckrát zajímavější a užitečnější hleděti na mravní zrod a úsilí budoucí třídy kulturotvorné než na poslední mravní a kulturní křeče třídy, jež bude brzy minulostí.

Nechť buržoazie hledí vděčně ke své Paříži a Francii, byly ohniskem její revoluce proti feudalismu a jsou ohniskem její reakce proti revoluci proletariátu: pro nás Paříž ztratila již všechno, co nás k ní kdysi poutalo poutem lásky a obdivu, my hledíme vděčně k prvnímu ohnisku

své revoluce proti buržoazii. Francie přestala býti vlád-
kyní nad duchy hodnými toho jména, které dějinný ma-
terialism a marxistická ekonomika osvobozují z pout mi-
nulosti a Třetí internacionála ukázňuje v dobré vojáky
komunistické myšlenky.

Paříž? — Nikoli.

Moskva!

Soudruh Hora domnívá se neprávem, že „třídní zpěvy“ Neumannovy, pokud běží jak o jejich tvárný ráz — patetickou tóninu civilní —, tak i o jejich bojovné syžety, jsou mi ideální proletářskou poezií, jak si ji představuji v jejích dnešních úsilích a počátcích.

Tak jednostranně nemyslím a necítím. Neumannovy verše jsou Neumannovy verše, jeho pokusy takovými pokusy, jaké mu dovoluje v těch nebo oněch okolnostech ráz jeho umělecké povahy, její přednosti a vady. Proletářská poezie dnešní musí obsáhnouti jistě mnohem více, než se může vejíti do deseti nebo dvaceti pokusů jednoho dnešního poety, který volky nevolky musí si teprve její předpoklady a možné metody uvědomovati.

Soudruh Hora soudí poněkud předčasně, aniž ovšem za to může. Nedokončil jsem dosud řady svých článků: zbývá mi celá část pozitivnějšího rázu, rozboru pravděpodobných vlastností a možností proletářského umění, které, jak doufáme, přijde. Pro tuto chvíli však chci jen vyvrátiti některé pochybnosti soudruha Hory.

Považuji-li to, co nazývám agitačním uměním, za nezbytný stupeň k proletářskému umění, za nástroj, jímž jednak zhostíme se měšťácké estetiky a maloměšťácké citovosti a jednak proklestíme umění cestu k proletariátu, naznačil jsem již ke konci svého minulého článku o agitačním umění, že jsem pamětliv nebezpečí, která tu hrozí. Otázkou není však, máme-li se jim vyhnouti, nýbrž otázkou je, získáme-li agitačnímu umění tak silné talenty, že nebezpečím dovedou čeliti. Přitom je nicméně lhostejno, dovedou-li jim čeliti vždycky se stejným zdarem. Jednak nic se nestane, když ve sbírce dobrých básní bude několik, v nichž autorovi „dojde vniterný oheň a zbude jen rétorika“. Ten nebo podobný malér pozorujeme i ve sbírkách nejpočetnější proveniencí estetické. Jednak pak jsem tu jiného mínění než soudruh Hora; i takové — řek-

něme — deklamovánky, jako je Neumannův „Zpěv jistoty“ nebo „Zpěv zástupů“, jsou-li dobře předneseny, vyhoví svému účelu před dělnickým publikem mnohem lépe než nejkrásnější báseň Brezinova s velikou okázalostí sborově přednesená. Považuji je také za účelnější než rozněžnělé pohádky o rodinném štěstí. Klesá-li umělecká účinnost takových holých věcí pro esteticky vzdělaného čtenáře, neklesá pro prostého dělníka, o čemž můžeme se snadno přesvědčiti na kterémkoli komunistickém večeru, kde budou skuteční proletáři (nikoli komunistická elita nebo společnost dobře vychovaných bonzů) a dobří recitátoři. Věc stojí jistě za pokus, který by mohla podniknouti třeba ústřední rada pracovní Proletkultu. Buduji na tomto přesvědčení svůj názor na předpoklady vývoje *proletářského umění skutečného*.

To ovšem neznamená, že bych si přál, aby proletářští básníci „omezili zorné pole svého proletářského vidu“ na *tuto* patetickou a bojovnou stránku. Nevylučuji z proletářské poezie — tj. z toho, co chce býti dnes tímto slovem rozuměno: z poezie proletářsky třídně a komunisticky orientované — žádné oblasti ideového nebo citového života, ale domnívám se, že její orientace nesmí zůstatí pouhou novou firmou, za kterou vrací se k nám vždy znovu individualisticko-estetické manýry měšťácké, nýbrž že tato orientace skutečně *zavazuje* k úsilí opravdu *revolučnímu*.

A nezapomínejme přitom, že dnešní proletářská poezie není a nemůže býti dosud poezií z proletariátu ve smyslu slova, jak ho tu užíváme, tj. ze řad manuálního proletariátu průmyslového a zemědělského, nýbrž nejvýše poezií z proletariátu „inteligentního“, „dělníků ducha“, víceméně příslušných k intelektuelní kastě nebo dodatečně volky nevolkys ní splývajících, poezií tudíž jen proletářsky orientovanou a *pro* proletariát psanou.

Tu bych tedy uvedl čtvero důsledků této závaznosti:

1. Dnešní proletářsky orientovaná poezie nemůže býti pasívní a slabošskou ozvěnou subjektivní individuálního života soukromého, proletariátu zcela lhostejného; nebude tlumočiti nálady, rozmary, citečky osobního rázu, ne-

souvisejícího s volným odhodláním básníkovým sloužiti proletariátu a jeho revoluci. (Čímž neříkám, že proletářský básník musí se za všech okolností zřici intimního pípání podle dobrých starých vzorů, pro většinu byla by to jistě strašlivá újma, heroická strážení; ale nebude to právě *proletářská* poezie, co v takovém případě obohatí literaturu, bezpochyby náramně dosud chudou na intimní lyriku.)

2. Proletářský básník musí se již snažiti myslit a cítit kolektivněji než dosud, mluvit nejen za sebe, ale i za třídu, k níž táhne. Nikoliv *já*, nýbrž *my*, o to běží. O korektiv individualismu. (Uchu literární kasty bude to zníti ovšem příkře; básník je pravidelně přesvědčen, že nejlépe mluví za jiné, mluví-li za sebe. Dnes však není věc tak prostá, a obtížný problém musí býti *aspoň* načat; dořešen teď ovšem nebude.)

3. I tehdy však, když z tvárných nebo jiných důvodů mluví básník za sebe a o sobě, musí býti zjevno, že tu máme již co činiti s uvědomělým občanem proletářsky a komunisticky orientovaným. Je toho příliš mnoho po stránce ideové i citové (a především citové), co máme a musíme změnit, nekonečná řada krásných možností, která by měla lákati nové básníky proletářské (někdy o tom promluvíme), jako lákaly v předchozí době možnosti umění civilního (nevyčerpané dosud ostatně a úzce spojené s proletářským uměním), — takže každá recidiva do měšťáckého a maloměšťáckého světa myšlenkového a ideového je vlastně u básníků hlučně reklamujících pro sebe proletářskou Múzu jen pohodlností, nedůsledností, nedomyšleností.

4. A konečně je tu ovšem nezbytnost úplné jasnosti. Čemu uvědomělý proletariát nemůže porozuměti, to je literátská, ne proletářská poezie.

Pokusím se později o rozbor poezie soudruha Hory podle této své „maršrúty“. To bude poučnější než teoretické říkání a vyjde přitom snad najevo, že spor o umělecké metody děje se mezi námi *nad* hlubším rozporem názorů na komunistické hodnoty revoluční.

Osobní věc dala mi podnět k této úvaze. Ve dvou svazcích knihy S městem za zády, sebraných fejetonových úvah z Moravy, dotkl jsem se několikrát svého poměru k lidem, kteří mne obklopovali na moravském venkově, a bez obalu naznačil jsem, jako těžko mi bylo s nimi se dohodnouti a jak mezi mnou a většinou trvalo nepřátelství. Nuže, ve své kritice mé knihy v Českém slově vyslovil nedávno prof. Vodák svůj podiv nad tím, že já, budoucí komunista, byl jsem v takovém rozporu s lidmi svého okolí, a mezi řádky zlehčoval ironií mé sociální cítění.

Neběží mi o tuto mou věc osobní. Jde mi o *maloměšťácký šlágr*, kterého prof. Vodák proti mně užil a jímž se snaží naši protivníci zesměšnit skutečné socialisty, kteří jsou dnes vždycky buřiči aspoň v některém směru.

Jaký můžeš býti komunista, tj. člověk kolektivního cítění a pro kolektivitu žijící, říká prof. Vodák, když se nedovedeš dorozumět s lidmi svého nejbližšího okolí! Jací jste to komunisté, říkají nám maloměšťáci, když nedovedete a nechcete komunisticky žít!

Šlágr tohoto druhu je tak starý jako vědecký socialism, ale zní také dutě jako prázdný sud od té doby, co socialism utopický nahrazen byl socialismem, jemuž Marx a Engels dali vědecký základ. Je už zbytečné o jádru věci polemizovati s kýmkoli, ať se jmenuje Klofáč, nebo Vodák. Komunistické ostrůvky v moři soukromokapitalistické společnosti, ať je představuje jednotlivec, nebo skupina, nemohou žít jinak než jako experiment předem odsouzený k nezdaru a jsme *marxistickými komunisty revolučními* právě proto, že to víme. Jsme pro revoluci a diktaturu proletariátu, protože víme, že nemůžeme nic očekávat od etických činitelů, které by k společné výstavbě socialistické společnosti donutily třídy na život a na smrt nezbytně znepřátelené.

S tímto druhem šlágru mohli by dáti aspoň pokoj lidé, kteří jako prof. Vodák nejsou pouhými chytráky, a mohli by

vědět, že chtějí nesmysl. A pokud běží o chytráky, jejich chytrost odhalil definitivně Stambolijskij svým návrhem zákona o nucených koloniích komunistických.

Nejenže však nelze komunisticky žít v soukromokapitalistické společnosti, my musíme dokonce každý individuální pokus o to považovati za nemarxistický individualismus, který je bezcenný, popřípadě i škodlivý pro zápas dělné třídy o proletářský stát. Komunistické soužití lidské je teprve konečný cíl našeho zápasu: dnes bojujeme o proletářský stát a *pro tento třídní boj* potřebujeme všech komunistických sil, nikoli pro individuální experimenty.

Dejme tomu však, že prof. Vodák tak daleko nemyslel. Napadl jej prostě polemický argument, který je velmi svůdný, tedy ho užil. „Nedovedl jsi se dorozumět se svým okolím, ale jsi dnes pro ideální dorozumění všech se všemi!“ Pro marxistického komunistu je ovšem těžko tuto věc nedomyslet a neodpovědět přibližně tak, jak jsem shora učinil, ale přesto vezmu věc z jiné stránky.

Nebyl jsem tehdy ještě marxistický komunista. Loučil jsem se s komunismem anarchistickým, protože neplodnost jeho idejí dosud příliš utopistických stávala se mi očividnou v životě méně městském. Žil jsem jako pták puštěný z klece, a třebaže jsem nepřestal politicky a sociálně myslet a cítit, měl jsem na to před válkou a u nás, kde socialismus byl tak zmrzačen, jistě plné právo. Zůstal jsem však buřičem, a nejen literárním. Nuže, pohledme na věc mých rozporů s okolím z této strany. Vždyť komunista je také buřič, především buřič, a kdyby se snažil působiti sebekonstruktivněji a opatrněji, bude a musí v určitém prostředí působiti jako buřič. Zkrátka: kdyby byl prof. Vodák viděl mou věc konkrétněji, kdyby byl viděl ve mně politicky radikálně, protinábožensky a socialisticky cítícího a myslícího buřice na klerikální dědině nebo v maloměstské louži, nebyl by snad došel ke svému ironickému podivu.

Snad. Neboť prof. Vodák není marxista. Kdyby byl Husem, šel by jako Hus do Kostnice v pevném přesvědčení, že mu bude stavěti náboženské argumenty proti nábožen-

ským argumentům, a velmi by se podivil, kdyby nakonec shledal, že církevnímu koncilu nejde o náboženství, nýbrž o politickou a hospodářskou moc církve.

Jsi-li buřič — myslí si prof. Vodák a s ním nejeden maloměšťácký idealista nebo realista —, znamená to, že neseš lidu nějaké opoziční nebo revoluční myšlenky. Dobrá, přijdeš skromný, laskavý, dobrý, ochotný a ctný jako učitel nebo apoštol, budeš stavěti důvody proti důvodům, budeš uvědomovati, povznášeti, slovem i skutkem pomáhati. I když se ti nepodaří každého přesvědčiti, budeš nicméně vážen a s každým se aspoň dorozumíš. Poznají, žeš člověk, a ty poznáš, že všichni jsou lidé.

Tahleta pohádka však nehodí se již ani pro děti.

Především je tu otázka povahy. Nedovede-li ani realistický profesor býti vždy dobrý, laskavý a trpělivý a představí-li se svým posluchačům nebo žákům jako pořádný a nedůtklivý bručoun, můžeme tím méně očekávati, že každý buřič bude světec nebo anděl. To není přece otázkou dobré vůle, sociálního cítění, lidského svědomí, to je hlavně otázka zdravého žaludku, srdce, plic, jater, ledvin, nervů atd. To je však vedlejší.

Předpokládejme, že do některé nepokrokové obce přijde ideální buřič apoštol. I v nejzapadlejší obci znají dnes třídní protivy se všemi průvodními rozpory. Pokud bude mluvit zcela povšechně a ve všeobecných frázích, prominou mu to a budou s ním třeba i souhlasiti tu a tam. Ale dnes mínění pronášené všeobecnými frázemi není vůbec žádné mínění. Nic nevyřídí ten, kdo nemluví konkrétně. Jakmile však počne mluvit konkrétně, jakmile přizná svou politickou a sociální barvu, je zle. Utvoří se propast mezi ním a ostatními, zbudou-li mu dva tři přátelé, je to mnoho. Nebude se s ním třeba ani mnoho polemizovat, ale při nejblížejší příležitosti dají mu najevo své nepřátelství.

A nepřátelství se stupňuje, jakmile poznají, že je dokonce chud (a kterýpak buřič bývá bohat?). Zámožnému ledacos prominou, chudému nic. Před válkou zůstal za všech okolností opovržením hodným neznabohem a socanem, dnes zůstane bolševikem, nebezpečným pořádku, pokoji

v obci, mládeži atd. Člověk je dosud leckde podezřelý, již proto, že je bez vyznání.

Ale jděme dále. Dosud zůstal náš buřič jen při slovech, pronášel své mínění pouze. Ale buřič nesmí býti z těch, kdož neodpírají zlému. Především buřič sám se bouří, vidí-li nespravedlnost nebo zločin. Řekněme, že napíše o něm jen lokálku do novin v městě, veden nejslechetnějším úmyslem. Což neznáme na sta případů, jak postižená obec dovede uštvati takového dopisovatele?

Mluvili jsme napřed o tom, že nelze dnes socialisticky (=komunisticky) žít. Ale jsou přece jisté věci, které máme právo již dnes od komunisty požadovat. Například: aby byl bez vyznání. Což když však komunista řekne si: jsem stejně hotov s maloměšťáckou rodinou „legální“, jako jsem hotov s církví. Nechce-li se většině dosud rozlousknouti tento oříšek, neznamená to, že doba pro likvidaci maloměšťácké rodiny pro proletariát nepokročila a že nezanedbáváme určité své povinnosti, vyhýbáme-li se této věci, jako jsme dříve tak dlouho vyhýbali se proticírkevnímu a protináboženskému boji.

Nuže, snesou-li někde již člověka bez vyznání, nesnesou dosud téměř nikde člověka žijícího v manželství „nelegálním“. I když se tě nedotýkají opovrhlivé pohledy a blbé řeči, nedosáhneš nikdy pravého dorozumění s lidmi, jimž každý veřejný buřič toho nebo onoho druhu, každý člověk, který nejde vyšlapanou cestičkou, je k nelibosti. A takových lidí je všude legion, protože ohromná většina přijímá nové ideje a nová fakta teprve tehdy, když se stanou zákonem.

Buřič není v žádném prostředí milován. V nejpokrokovější obci bude propast mezi komunisty a ostatními. A i mezi těmi, kteří si říkají komunisté, najdeme mnoho a mnoho lidí, kteří nenávidějí těch, kdož nejdou vyšlapanou cestičkou a snaží se slovy a skutky vybřednouti z maloměšťáctví, jež tak hluboce infikovalo před válkou dělnickou třídu.

S agrárníkem dorozumíš se o bramborech a řepě, o prasech a daních, ale nedorozumíš se s ním o lichvě nebo socialismu. S klerikálem dorozumíš se o pивě a guláši,

ale nedorozumíš se s ním o kněžské politice a Božím těle. S komunistou dorozumíš se o politice koaliční a kapitalistickém vykořisťování, ale s mnohým soudruhem nelze se dorozuměti o nejkomunističtějších otázkách, jež nejsou právě v dosahu jeho zájmové sféry.

Ale buřič je právě buřičem, že hýbe otázkami, které z nevědomosti, z pohodlnosti, ze sobectví jsou přehlíženy a obcházeny. Buřič je proto činitel, který již svým zjevem zneklidňuje prostředí, v němž se objevil. Jak chcete, aby měl důvěru a přátelství těch, které vyrušuje z klidu, jejichž politické a hospodářské zájmy ohrožuje a jež tu a tam musí klepnouti přes prsty?

V dnešní době je u nás opravdovým buřičem jen opravdový komunista, to jest člověk myslící, cítící a pracující v duchu marxisticko-komunistické nauky revoluční. Představme si jej více nebo méně osamoceného a přitom chudobného v obci, kde vládnou protivníci socialismu aneb jen protivníci komunismu. Kdyby byl světec, stane se tu nicméně prašivou ovčí, jakmile projeví slovem nebo skutkem nějakou aktivitu v duchu svého přesvědčení. Kolik lidí najde se, kteří řeknou aspoň: „Je to člověk jinak zcela hodný“? Většina ze strachu o své zájmy a z předsudku zůstane mu krajně nepřátelská, děj se co děj.

Komunista může se v dnešním světě dorozuměti jen s průmyslovým a zemědělským dělníkem nebo malým rolníkem, pokud maloměšťácká ideologie neučinila z nich zatvrzelce v bludu, a může se dohodnouti s osvěceným intelektuálem, který není v zajetí ideologie měšťácké. Jinak s nikým, leda s „němou tvář“. A to ještě nutno předpokládati, že prostředí, v němž se aspoň teoreticky dohodnouti může, snese v praxi trochu toho buřičství, bez něhož komunista není pravým komunistou.

Domnívati se, že trocha lidského chování může překlenouti propasti, jež vyhloubil mezi lidmi třídní boj se všemi svými důsledky, toť idealism denně usvědčovaný ze slepoty.

Soudruh Fritz Brupbacher ve svých aforismech *Od maloměšťáka k bolševiku*, z nichž některé otiskneme v příštím čísle, upozorňuje zajímavě na typ strnulých revolucionářů, neohebných pro skutečnou revoluci, která nesmí uvíznouti v zásadách, a přivádí tak na přetřes — abych tak řekl — *otázku revolucionářů*, která již po delší dobu, od chvíle, kdy Říjnová revoluce ruská vyorala hlubokou brázdu do mentality světa, ocitla se v popředí mnoha zájmů.

Ten zjev, že velká řada notorických revolucionářů významu někdy až mezinárodního, především známých anarchistů a ruských sociálních revolucionářů, s minulostí pohnutou a opravdu obětavě revoluční, odmítla nepřátelsky revoluční dílo bolševiků a pod dojmem jeho rázem přešla buď na stranu reakce, nebo aspoň do zásadní opozice více nebo méně trpné, ten zjev zarazil mnohé. Jedněm stačil jako pohodlný argument proti komunistům, jehož zejména sociálpatriotický tisk náležitě využil se vši svou perfidností, druhým, kteří dříve nebo později prohlédli ruskou revoluci v celé její logické náplni jako historický fakt z epochy vyvrcholujícího třídního boje, zazdála se záhadnou povaha oněch revolucionářů, kteří postaveni před skutečnou revoluci nerozpoznali nezbytnost jejího vývoje a z lásky k zásadám, ale z odporu ke skutečnosti stali se reakcionáři nebo ustoupili do ústraní.

Tato otázka revolucionářů není však zhola nic záhadná a je méně složitá, než se zdá na první pohled, jakmile zařadíme typy soudobých revolucionářů do příslušných kategorií a vezmeme v úvahu na jedné straně ideology a na druhé straně temperamenty.

Které hlavní typy revolucionářů zná naše doba, tj. doba měšťáckého demokratismu kapitalistického, sáhající ovšem již hluboko před světovou válku? Tyto kategorie snad postačí:

1. Revolucionáři nacionální

2. Pasívní anarchisté podle Tolstého
3. Anarchističtí komunisté
4. Individualisté
5. Syndikalisté
6. Sociální revolucionáři (eseři)
7. Sociální demokraté
8. Marxističtí komunisté

Nepoběží nám teď ovšem o rozbor jejich programu a ideologií, nýbrž o jejich revoluční schopnost a nosnost, její podmínky, její začátky a konce. Nechceme podati podrobný obraz revolučních snah doby, nýbrž zodpověděti otázku revolucionářů čili vysvětliti si zjev nápadného *revolučního odpadlictví*, typického, nikoli osobního.

1

Revolucionáři nacionální

Pro naši otázku neznamenají revolucionáři nacionální mnoho, třebaže naše dny a vyvrcholující třídní boj zrodily nový typ nacionálního revolucionáře, fašistu. — Starý typ nacionálního revolucionáře měl ideologii liberálního měšťáctví, podle okolností komplikovanou náboženskými nebo jinými složkami nadstavby. Náš nacionální revolucionář šel například zároveň proti Vídni a proti Římu. Ale základ zůstává u všech nacionálních revolucionářů starého typu týž: běží o vymanění národního teritoria z politické a hospodářské poroby a efekt národní revoluce je také vždy stejný: třída v národě vládnoucí zmocňuje se plně vykořisťovacích prostředků, které jí dříve byly odnímány konkurencí nebo násilím cizího elementu utiskujícího. Jakmile tohoto kýženého efektu bylo dosaženo, přestává býti nacionální revolucionář revolucionářem. Jeho revoluce měla přesně vymezený cíl, nesměřovala ve skutečnosti nikam jinam, a cíle svého dosáhl.

Pro naši otázku je tu pozoruhodna jen jedna věc: že totiž nacionální revolucionář bývá v době poroby svého národa a v době svých revolučních snah člověkem svobodo-

myslným i pokrokovým (v otázce dělnické, v otázce odluky státu od církve, milice, tajné diplomacie atd., v otázkách sociálních a kulturních, ba i v otázce národnosti), ale jakmile vlastního cíle nacionální revoluce bylo dosaženo, upadá v konzervativnost.

Je ovšem pravda, že třída vedoucí národní revoluci především ve svém zájmu jako budoucí třída vládnoucí vydává jako celek pokroková hesla za tím účelem, aby pro svou věc získala lidové masy, bez jejichž revoluční síly sotva by zvítězila, aniž má upřímného úmyslu chovati se po svém vítězství v duchu těchto pokrokových hesel, zásad a slibů, hlavně pokud jejich plnění zeslabovalo by nebo ohrožovalo její zisky a její moc a bezpečnost vykořisťovatelskou. Veliká demokratická komedie, kterou v československé revoluci sehráli měšťáčtí revolucionáři nacionální a jejich maloměšťáčtí pomocníci ze sociálpatriotických stran s našimi lidovými masami, poučila o této věci každého, kdo byl schopen dáti se poučit.

Je-li však vykořisťovatelská třída jako celek takto chytrá, nemáme příčiny, abychom každého jednotlivého revolucionáře nacionálního podezírali z vědomého chytráctví a neupřímnosti. Netřeba nám pro příklady choditi do ciziny, do historie cizích revolucí nacionálních; viděli jsme rovněž u nás a vidíme příčiny, z kterých nacionální revolucionář dává se pomaleji nebo rychleji z pokrokové cesty zatlačiti do vod reakčních. Ze známých případů osobních můžeme si vykonstruovati typ, aniž bychom jmenovali Petra nebo Pavla.

Čistý revolucionář nacionální má měšťáckou nebo maloměšťáckou ideologii. Jakmile dosáhl národního osvobození, je revoluce pro něho dovršena a odbyta, nastává pro něho doba konstruktivní činnosti měšťáckodemokratické, která ovšem ustavičně naráží na ostré hrany třídních rozporů a nesnáží doby. Tu právě pokrokový revolucionář nacionální, pokrokový měšťák nebo maloměšťák ocitá se v koncích se svým rozumem, ve slepé uličce, poněvadž nepřijímá jediného východiska: třídního boje a jeho cíle, proletářského státu, a proti bolestem doby má jen nejpochybnější,

bezmocný lék: politický a sociální pacifism. Masy jdou nalevo nebo napravo, buržoazie stává se stále více třídně uvědomělou a vrhá se veřejně v zápas s proletariátem o soukromokapitalistické řády, pokrokové měšťáctvo zůstává více nebo méně osamocené. Jeho úloha je ve skutečnosti tato: Zadržuje propuknutí akutní války občanské po tu dobu, než poměry domácí a zahraniční pro ni dozrají. Pokrokové měšťáctvo a maloměšťáctvo (sociálpatrioti) představuje v této době *kompromis*, tj. parlamentární demokracii proti diktatuře z prava nebo leva.

Samozřejmě u jednotlivců za tohoto vývoje věcí, spějícího k velikému rozuzlení, pozorujeme úchytky od pravidla platícího pro celou vrstvu nebo třídu. Převažuje-li u některého pokrokového maloměšťáka revoluční temperament o silných kritických a logických mohoucnostech a jeho pokrokovost je dosti hluboká, aby dozrála k ideologii opravdu socialistické, zabočí taková individualita na stranu proletariátu a nabývá povahy sociálně revoluční. To děje se však hlavně u lidí silně založených ideologicky, stvořených pro intenzivní život „duševní“, myšlenkový; většina bývalých revolucionářů nacionálních zůstává věrna měšťáckému světu, stojí rozhodně na půdě měšťáckého státu. Zdůrazňuje-li jeho pokrokovou formu nebo usiluje-li o formu reakční, je už vedlejší.

Nacionálnímu revolucionáři je státní samostatnost cílem a pokrokovost je mu toliko formou tohoto cíle, formou, z které slevuje, jakmile podle jeho měšťáckých názorů se mu zdá, že utváření této formy levým směrem poškozují nebo ohrožují měšťácký stát. Provedme přirovnání, aby věc vynikla krátce a jasně.

Nám je v tomto stadiu vývoje cílem zároveň státní samostatnost i její forma sociálně spravedlivá, tj. proletářský stát. Státní samostatnost v měšťáckém smyslu, tj. měšťácký nebo maloměšťácký stát, může nám znamenati za určitých okolností nejvýše etapu k našemu cíli, nikdy však konec zápasu, konec revoluce.

A na druhé straně dějiny nazírané z hlediska dialektického materialismu a poučující nás o nezbytnosti třídního boje, marxistický rozbor všech těch velikých událostí, jejichž

svědky jsme byli od světové války, nám praví, že jednak právě pro vlastní samostatnost určitých národních teritorií ve smyslu měšťáckém je nejvyšším nebezpečím to všechno, co vyplývá nutně z nacionální ideologie měšťácké a z jejího hospodářského základu soukromokapitalistického, jednak však také, že třídně uvědomělá buržoazie přes veškeren svůj „všenárodní idealism“ bude první, která všemi prostředky vynasnaží se zraditi zájmy tohoto „svého národa“, ba třeba i jeho politickou samostatnost, jakmile bude se-sazena jako třída vládnoucí a zlomena jako třída vykořisťující. Skutky ruských běženců mluví o tom jasně.

Na pokrokovost nacionálního revolucionáře vedle uvedených momentů, vyplývajících z jeho měšťácké ideologie, působí i dvě příčiny psychologické. Předně: strach o revoluční vymoženost, národní samostatnost, který zachvacuje pravidelně každý národ, jenž se právě osvobodil, davový zjev, jemuž podléhají i silnější jednotlivci. V tomto ovzduší instinktivního strachu stává se nacionální revolucionář, který byl třeba krajně pokrokový v macešském státě („z cizího krev neteče“), náramně opatrným ve státě vlastním.

Druhý psychologický důvod jeho sklonu ke konzervativnosti, někdy dosti náhlého a překvapujícího, je pak rázu osobnějšího: z revolucionáře a psance stala se za nových poměrů oficiální osobnost. I když v této úvaze nepřihlížíme k osobním důvodům a poměrům „materiálním“, které u mnoha lidí hrají hlavní úlohu, ale pro naše zkoumání činí z nich nepotřebný, příliš vulgární materiál, — účinek takové změny v jednotlivcově postavení ke společnosti je obyčejně velmi hluboký a trvalý, zejména u lidí měšťácky myslících a cítících, jejichž revolučnost je časově i místně velmi omezena. Nacionální revolucionář dosáhnuv svého cíle revolučního dosáhne pravidelně v „osvobozeném národě“ určitého cíle osobního, postavení víceméně vynikajícího, uznaného, pevného, cítí se plně uspokojen ve všech směrech, a byl-li dříve pln kritičnosti a škaredohlídství, je nyní shovívavý optimista. U nás po převratu viděli jsme podobných zjevů ve velkém i malém měřítku na sta a dodnes mnohé vzbuzují podiv těch, kdož nedovedou mysliti

a cítiti měšťácky nebo maloměšťácky, anebo těch, jimž v nových poměrech zbylo jen staré místo, a kteří tudíž nemají důvodu ani k blahosklonné shovívavosti, ani k optimismu odměněných. „S životními poměry lidí... mění se i... jejich celé lidské vědomí.“

V souvislosti s naším zkoumáním revoluční setrvačnosti nacionálního revolucionáře měli bychom snad pokusiti se stanovit význam nacionálního revolucionáře jako revolučního činitele vývojového vůbec. To však znamená marxisticky přezkoumati dějiny národních revolucí a bojů za národní samostatnost a napsati dílo patrně několika-svazkové, než výsledky tohoto zkoumání bude možno shrnouti do několika tezí. A to dnes ještě není ani možno, poněvadž epocha těchto bojů není uzavřena; nepřekonali jsme dosud soukromokapitalistického světa a nedosáhli jsme odstupu a hlediska, z něhož bychom tyto boje a zápasy mohli posuzovati jako dokonanou minulost v jejím poměru k nové přítomnosti.

Z hlediska světového vývoje k socialismu můžeme snad podle dnešní situace slibovati si mnoho od nacionálních revolucí východních národů proti britskému imperialismu, ale byli bychom na velkých rozpacích, kdyby nám bylo již dnes uloženo stanovit význam irského odboje nebo československé revoluce pro vývoj sociální revoluce. Co bychom stanovili podle dnešních poměrů, to nejbližší otřes mohl by ukázati jako zcela falešné.

Z měšťácké nebo maloměšťácké povahy nacionálního revolucionáře můžeme však povšechně souditi, že jako činitel vývojový hraje vždy spíše úlohu brzdy než ostruh, vezmeme-li v úvahu, jak nutno, celou jeho činnost, nejen její úsek přímo revoluční. Opravdového revolučního činitele v lidském vývoji znamená jen za zvláštních okolností, kdy nacionální revoluce sama přesahuje svým významem nejen nacionálním a důsledky nejen lokálními událost závažnou výhradně jen pro určité teritorium a znamená zřetelný pokrok proti dosavadnímu stavu. —

Nový typ nacionálního revolucionáře představuje fašista — nacionální protějšek bolševika a jeho karikatura.

Pro naši otázku neznamená nic. Revoluční je na něm jen politická taktika, dokud nezvítězí. Jeho ideologie je všennárodní, tj. měšťácká, nacionalistická, protirevoluční, reakcionářská. Fašism nepředstavuje nikde pokrok, nýbrž návrat. Fašism je restaurace. Aby mohl podle své domněnky zastaviti vývoj sociální revoluce, obnoviti, restaurovati starý pořádek, poráží nejprvé kompromisní měšťáctvo a maloměšťáctvo pokrokové a dosazuje nezahalenou diktaturu buržoazie.

Kdyby většina dovedla mysliti a domysli, mohla by fašistická epizoda býti mostem k diktatuře proletariátu. Ale většina podlehne teprve vývoji hospodářských poměrů, jehož směru stále ještě nechápe, a proto fašistická epizoda zůstane pouhou epizodou, po které starý zápas propukne s novou silou. Protirevoluční fašism světa neobrodí, i kdyby jeho taktika byla seberevolučnější.

2

Anarchisté

Ohniskem ideového života anarchistického byla v devadesátých letech minulého století Paříž, kde všechny tři hlavní směry světového anarchismu — anarchism křesťanský, komunistický a individualistický — vydávaly své knihy, brožury, časopisy, revue, letáky, velmi směrodatné pro anarchistické hnutí v celém světě, Německem počínaje, přes Itálii a Španělsko až do republik Latinské Ameriky zejména. Tu vyšly klasické spisy anarchistické ideologie moderní — díla Kropotkinova, Gravova, Reclusova, Malatestova, Albertova atd. —, jakož i starší spisy Bakuninovy, zde sváděny byly nejzuřivější polemiky mezi jejími směry, to vše v jazyce nejsrozumitelnějším intelektuální většině. Ne-ní-li tudíž zvláště pozoruhodno, že právě v Paříži a ve Francii anarchistická myšlenka za války a po válce nejvíce selhala z hlediska revolučního a ukázala se neschopnou řádně se vyrovnati s událostmi ruskými a bolševickou revolucí? Typický francouzský myslitel a propagátor anar-

chistický Jean Grave vyšel ze zkoušky, kterou mu připravila světová válka a ruská revoluce, jako typický maloměšťák podle diagnózy Leninovy, a stejný osud potkal většinu jeho druhů, kteří nedovedli s revolučním sebezapřením smířiti svou ideologii s neúprosnou skutečností.

Anarchističtí ideologové ukázali se živlem v praxi maloměšťáckým, tedy protirevolučním všude, kde se neopírali o revoluční masy dělnické, jejichž smysl pro skutečnost mohl korigovati jejich neplodnou neoblomnost zásadovou, anebo kde ve své povaze měli více revolučního temperamentu než ideologické zatvrzelosti. — Revolucionářem po boku komunistů dovedl zůstatí například Malatesta, protože představuje typ revolucionáře rozeného a měl vždy za sebou masy vlašského proletariátu. Také z ruských anarchistů zůstali revoluci věrni a pracují po boku ruských soudruhů našich ti, jichž revoluční temperament nepřipustil, aby jejich ideologie zakalila jejich poměr k revoluční skutečnosti. Zkoumejme však anarchisty podle druhu.

Anarchisté křesťanští, původu z Tolstého, mohou nás tu přirozeně nejméně zajímat, neboť běží tu o pouhou sektu mezinárodní, která z větší části poskytuje nevábný obraz toho, co maloměšťáci dovedou učiniti z myšlenek velikého ducha. L. N. Tolstoj, aristokrat sektář, představuje v druhé, reformátorské periodě svého života myslitele stejně revolučního jako reakčního. Jeho kritika dnešní společnosti prospěla jistě socialistickému hnutí, ale jeho ideologie v jádře náboženská nemohla býti prospěšna sociální revoluci a zůstala nutně cizí masám pracujícího lidu. Tolstojova osobnost umělecká i myslitelská jest mezi těmi, které vysoko se vytyčují nad úroveň 19. věku, ale představuje živel individualistický, jehož svéráznost odporuje skutečným podmínkám a tendencím vývojovým. Jako reformátor a revolucionář je Tolstoj protipól revolučního marxismu a jeho učení nutně a rychle potkává osud všech utopií.

Pasívní revolucionář tolstojovský, jaký tu a tam vznikl z Tolstojova učení ojedinele nebo v hloučcích rázu proletářského, je sektář se všemi znaky tohoto druhu, a sektářskou úlohu hraje i v sociální revoluci. Jako se bránil

činnému vojákovi ve státě protilidovém, odepře také chrániti proletářský stát se zbraní v ruce. Pozitivní výsledky dobytí moci proletariátem a diktatury proletariátu nebudou mu ničím, ale to, že bylo užito násilí, vším. Představuje veličinu, kterou možno pominouti shovívavostí těch, kteří si váží i bludu, je-li upřímný a důsledný.

Většina tolstojovců však jsou typičtí maloměšťáci, kteří mají buď zalíbení v pohodlném idealismu takového sektářského koníčka, anebo dovedou si ze svého sektářství zařídit dobrý obchůdek. Tolstoj sám podle svědectví Maxima Gorkého měl velmi nevlídné mínění o tomto druhu svých přívrženců a ctitelů.

S křesťanskými anarchisty sociální revoluce nemůže počítati; pokud jsou to lidé upřímní a důslední, jsou zjevně, byť pasívně, proti ní, aniž jsou s jejími protivníky; představují živel neutrální. Jsou-li to však typičtí maloměšťáci, jimž doktrína Tolstojova je pouze reklamním prostředkem nebo dekorativním nátěrem, přejdou v kritické chvíli rovnou ke kontrarevoluci.

Anarchisté individualističtí, kteří napájeli se z filosofie Maxe Stirnera a dneska snad už ani neexistují, hráli zcela nepatrnou úlohu a v praxi jen zasahovali rušivě do organizací anarchistů komunistických, otrásající i těmi nepatrnými a nedostatečnými zásadami organizačními, na něž anarchisté komunističtí se omezovali.

Jako revolucionáři — a jest jisto, že byli mezi nimi povahy opravdu revoluční — jsou blízcí individualistům „mimo vše“, jako byl zajímavý Zo d'Axa, věčný tulák a buřič na vlastní pěst. Jsou to povahy v jádře romantické, mohou vykonati užitečné revoluční skutky, ale mohou se také nejsnáze „vybouřiti“ a zakotviti jako velmi průměrní šosáci. V ukázněné straně, jaké dnes potřebuje nezbytně revoluční socialism, aby naplnil masy jednotným duchem a přísně je zorganizoval pro rozhodné bitvy, nemají místa. Nepřijímajíce nad sebou žádné vnější disciplíny, nepodrobují se ani vnitřně zásadám, jež přímo nevyvěrají z jejich nespoutané povahy, ve které okamžité popudy a nálady mají největší úlohu. Jsou buřiči pro vlastní radost a vlastní

uspokojení; jaký div tudíž, že mohou se státi velmi krotkými živočichy sociálními, když čas přetrhá prudké vzpruhy nitra jejich a s poklesem sil přemístí senzace a věci, které jim přinášejí radost a uspokojení, do sféry života čistě maloměšťáckého.

Pro moderního revolucionáře však, jak my komunisté si jej představujeme, je velká strana, operující s masami, v nemalé míře zárukou, že usměrní jeho vnitřní potřebu revoluční akce a dá jí smysl více než individuální a zároveň poskytne mu možnost, aby splynutím s velkou kolektivitou zamezil svému úplnému zmaloměšťáčtění, neplodnému a kontrarevoluci prospěšnému, když jeho síly poklesnou a revoluční žár pohasne.

Nejblíže k masám a tím také k sociální revoluci měli a mají *anarchisté komunističtí*. Především k těmto anarchistům obracely se zraky revolučních socialistů za války a v oné chvíli, když naši soudruzi ruští počali se socialismem činu a s revolučním prohlubováním socialismu vědeckého. Ideologové anarchistického komunismu — jak jsme již řekli — zklamali, zůstali ideology a nepochopili revoluční skutečnosti, kdežto revolučně proletářské masy, pokud jich anarchisté měli, přešly ke Třetí internacionále. Menší část, méně socialisticky kvalifikovaná, šla za svými vůdci a utonula v maloměšťáctví, nepřestávajíc zaujímati záporné stanovisko k bolševické revoluci a proletářskému státu.

Je zajímavé a příznačné, že tito „důslední“ anarchisté při svém odporu k diktatuře a státu, byť jejich nositelem byl proletariát a jejich organizátorem komunistická strana, a při svém odporu k proletářské disciplíně a proletářskému centralismu octli se v povážlivé blízkosti sociálpatriotů a měšťáckého nacionalismu ve svém názoru na „obranu vlasti“ a na heslo o sebeurčení národů, jak je propagovaly kapitalistické mocnosti.

Pro ty, kdož zažili naděje z doby válečné, kdy přemnozí věřili v nové a vyšší uspořádání světa po pádu centrálních mocností jakožto bašty reakce, a kdož prodělali i onu dobu, kdy nebylo možno si utvořit jasný soud o revoluci bolševické a vládě sovětů a podléhalo se volky nevolky ofenzivní

kampani měšťácké žurnalistiky, pro ty, kteří nebyli marxisty, a to marxisty rázu Leninova, jsou velmi pochopitelný nálady a pocity anarchistických ideologů a jejich odchovanců z oněch let. Anarchistická ideologie, cele obrácená do budoucnosti a nevědoucí si rady s dnešní skutečností, nutně přeceňovala osvoboditelské ideje doby válečné a ochotně přehlížela dějinnou nezbytnost bolševické metody. Ale to pro revoluční duchy socialistické mohlo přece trvati toliko určitý čas a musil přijíti nezbytně den, kdy prohlédli i smysl války, i smysl Říjnové revoluce ruské a postavili se, ne-li přímo do řad komunismu marxistického, aspoň po bok jim. Leč „důslední“ anarchisté toho nedovedli a — jako namnoze u nás — šli raději se sociálpatrioty a maloměšťáky než s komunistickou revolucí. Byly to povahy v jádře nerevoluční, které žily revoluci, pokud se dala prožívat ideologicky, ale couvli před revolucí skutečnou, která nutně porážela jejich svobodářské iluze.

Sílou anarchistické ideologie byla prostě filosofická kritika státu a všech politických systémů vlády a zřízení i sociálních poměrů z nich vyplývajících čili kritika společností založených na násilí. Ale tato filosofická kritika sváděla je k tomu, aby přihlíželi k soudobé skutečnosti z ptačí perspektivy, nikoli nepodobné rovněž filosofickému hledisku měšťáckých intelektuálů, honosících se všelidským, „nadtrždním“ názorem. Zasahovali do skutečnosti pod sebou jako badatelé do organismu pokusného králíka, ale způsobem zcela negativním, jakoby ze zvědavosti, „co to bude dělat“. Jejich nástrojem byla především propaganda, nikoli organizace. Věřili v sílu myšlenek jako všickni idealisté, nedovedli však a nemohli ani těmto myšlenkám zjednati rozhodující tělo v masové organizaci proletářské. Tak organizovati, jak je nutno, bylo již proti jejich zásadám; a na druhé straně jejich ideologie, povýšená nad všednost, nemohla se nikdy státi pro proletariát trvalým důvodem masové organizace. Čekali revoluci od zlepšeného lidstva — to v dnešním světle je nejhorší omyl, jež pěstují a z kterého těží už jen marodéri socialismu.

Očekávání a iluze anarchistických komunistů byly stále

znova zklamány; sám Petr Kropotkin několikráté doznal, že anarchisté nemohou se dostat k provádění svých zásad, ba ani k řádné jejich propagandě, protože stále znova reakce dostává vrch a třeba brániti nejzákladnější vymoženosti pokroku a svobody. Skutečně také aktivnější anarchisté revolučního jádra opouštěli rádi výšiny své ideologie a bojovali za věc pokroku i po boku měšťáků. Jejich touha po činnosti nemohla býti uspokojena v mezích vlastního hnutí, protože toto hnutí kromě propagandy neznalo cesty, která by je spojila se skutečností a dovolila jim postavit i prováděti pevný program akční.

A tak, když nastala doba, která zničila všechny svobodářské iluze, a diktaturu, centralism, disciplínu a potlačení individua ve prospěch kolektivních cílů povýšila na obou stranách společnosti na zjevnou a nezbytnou metodu, k níž uchylují se již zcela veřejně představitelé starého světa a poválečné restaurace kapitalistické a jež je stavem dnešního lidstva vnucena i představitelům nového světa a sociální revoluce, — nevidouce vlastní cesty jasné a přesné, máchli jedni anarchisté opovržlivě rukou nad nevďěčným světem, který nechápe jejich krásných myšlenek, a otevřeli si nějaký hokynářský krámk, kdežto druhí, aktivnější a političtější založení, vrhli se na různé obory veřejné činnosti politické i nepolitické, spokojující se s úlohou živlu maloměšťácky pokrokového. Silné prvky individualistické, obsažené v povaze každého anarchisty, dovolily oběma těmto druhům ospravedlniti kompromis mezi starými ideály a novou praxí, pěkně vyšperkovaný povšechnou frazeologií.

Tedy jen nepatrná menšina anarchistů, skutečných revolucionářů a komunistů, našla pravý poměr k soudobé skutečnosti a dala se přesvědčiti o nezbytnosti bolševické metody, ponechávajíc si v té neb oné podrobnosti odlišný názor. „Leninism“ měl o to jistě rozhodnou zásluhu. Budoucnost těchto skupin, které nevyhýbají se diktatuře proletariátu a součinnosti s vládou rad, závisí na vývoji komunistické revoluce na celém světě a na tom, zachová-li si marxistický komunism, lépe řečeno Komunistická inter-

nacionála jako jeho vtělení, svou revoluční páteř a svůj názor na stát. Čím důslednější a revolučnímu marxismu věrnější zůstanou marxističtí komunisté, tím méně předpokladů vznikne pro obrození komunismu anarchistického, který v každém případě potřebuje k dalšímu svému životu úplnou revizi své ideologie.

DĚLNICKÉ VZDĚLÁNÍ A KOMUNISTICKÁ STRANA

I

„Doba vzdělávání proletariátu je totožna s poslední fází kapitalistického rozvoje v 19. století a na počátku 20. století. Je to doba proletáře buržuje (proletaire-bourgeois). S rozkladem kapitalismu počíná i rozklad proletářského vzdělání vybudovaného měšťáky. Proletář se zbavuje měšťáckého přepychu. Soustřeďuje se na revoluci čili prozatím na rozklad společnosti a z něho vůlí k revoltě usiluje o dobytí moci, o vzdělání zcela neliterární a nebeletristické. Vzdělává se sám studiem dějin, revoluční taktiky a strategie, hlavně však rozbořem denních bojů proletariátu s buržoazií a bojů uvnitř tříd.“

Těmito slovy vystihuje Fritz Brupbacher ve své knize *Od maloměšťáka k bolševiku* obrat v nazírání na otázku dělnického vzdělání, který nastal v revolučním hnutí socialistickém, jakmile rozklad kapitalismu se svými průvodními zjevy učinil uvědomělému proletariátu zřejmým, že se musí i ve věcech vzdělání a kultury postavit na vlastní nohy, jako se na ně již postavil ve věcech politických a hospodářských svým hnutím politickým a odborovým.

Méně literárně, ale věcně totéž praví rezoluce o komunistické výchově, přijatá na IV. sjezdu Kominterny. Úkolem revoluční výchovy marxistické, která jest povinností komunistických stran, jest vzdělávací činností posilovati organizační schopnost a bojovnost členů i funkcionářů strany. Funkcionářům má se vedle toho dostati i znalostí pro speciální obory.

Krátce řečeno: Chceme emancipaci dělníků od vzdělanosti měšťácké a od měšťácké kultury, chceme účelné, hospodárné, třídní vzdělání dělníků pro revoluční úkoly proletariátu.

Protože těmto novým snahám, které jsou výsledkem mnoha zkušeností z třídních bojů z minulého i přítomného století a shodny s naukou revolučního marxismu, nebývá

někdy náležitě porozuměno — protože na jedné straně podceňuje se vzdělání dělníků vůbec a panuje omyl, že názorné vyučování boji politickými, hospodářskými a sociálními jest *samo o sobě* postačitelné pro výchovu proletariátu a úspěšné vedení jeho revoluce, kdežto na druhé straně význam všeobecného vzdělání po způsobu měšťáckém pro dělníky jest přeceňován, jeho nebezpečí není náležitě prokouknuto a naše útoky na osvětářskou činnost v duchu měšťáckém považují se za protikulturní a jsme podezíráni, že vzdělání dělnickému vůbec nepřejeme —, chceme se pokusiti ještě jednou shrnouti stručně příčiny a důsledky svého komunistického názoru.

Proč chceme emancipaci dělníků od vzdělanosti měšťácké?

1. *Měšťácká vzdělanost je pro dělníky škodlivá.*

a) Protože je *individualistická*. Dějiny lidstva vůbec, dějiny zvláštních úseků lidského vývoje, dějiny náboženství, vědy, umění, techniky, vývoj politický, hospodářský, sociální, kulturní snaží se nám měšťáci vylíčiti jako dílo velkých jednotlivců a jejich myšlenek, pomíjejíce základ: výrobní poměry a hnutí mas. Podle toho pracují v umění i ve filosofii, ba i ve vědě, kde to možno, přesycujíce všecko individualistickým duchem jednotlivcovým, jeho rozmary a zvláštnostmi, snahou vyniknouti nad ostatní nikoli užitečností, nýbrž originelností za každou cenu. Individualism v měšťácké vzdělanosti ochromuje a kazí kolektivního ducha, jenž pudově v dělnictvu vzniká a jejž jest nám v proletariátu pěstovati a prohlubovati.

b) Protože je *třídní, proletariátu nepřátelská*. Počínajíc národohospodářstvím a vědou právní a končíc uměním a společenskými mravy, všude měšťácká vzdělanost odstrkuje dělníka od hostiny života, pokud se mu nepodaří vyšvihnouti se do vyšší, tj. zámožnější a váženější kasty. Nikde nepovažuje dělníka za hodna spravedlnosti čili plného výtěžku jeho práce a plné úcty k této práci, nýbrž nejvýše soucitu a filantropie. Největším národohospodářským veledílem stejně jako posledním románem maloměšťáckým,

nejrafinovanějším odůvodněním zákonů na ochranu soukromého vlastnictví stejně jako chováním se k dělníkovi v tramvaji nebo kavárně dává měšťácká třída najevo svůj třídní odpor k dělníkovi. Tento odpor sám o sobě pomáhal by ovšem zrevolucionovati dělníky, kdyby byl vždycky přímý a nezakrytý. Ale právě tomu ovoci své vzdělanosti a kultury, které připravuje pro masy a k nimž přístup masám usnadňuje, dává buržoazie zrádně nasládlou chuť. V měšťáckých filmech dnešních biografů zrcadlí se jako ve výtažku třídní jádro měšťácké vzdělanosti a rovněž jako ve výtažku je tu shrnuto to, co chce buržoazie ze své vzdělanosti lidu poskytnouti, jak jej ohloupiti, zkorumpovati. Boháč a silný jedinec hraje tu úlohu ideálního člověka, nacionální a rasová nenávist, tato nejvydatnější pomocnice buržoazie, je tu jitřena, kdežto třídním rozporům jest ulamován hrot v zájmu třídy vládnoucí.

c) Protože je *úpadková*. Věda, umění, filosofie, mravy a různé kulturní vymoženosti měšťácké třídy buď v důsledcích plného uvědomění měšťáckého a rozpoznání smrtelného nebezpečí, které vyžité třídě hrozí, — podporují zcela neomaleně zájmy buržoazie, zříkajíce se vědomě jakékoliv objektivity a vrhajíce se do boje na záchranu starých řádů, anebo netečny k zápasům doby a aspoň trochu ještě poctivé ve svém řemesle pěstují individuální hříčky pro uspokojení svoje a kroužku „příbuzných duší“. (Pomíjíme tu více nebo méně obratné dodavatele mezinárodních artiklů a kasovních atrakcí, jejichž dnešní vzrůst je také jistě důkazem dekadence.)

Obé jest úpadek, obé znamená, že buržoazie dohrává svou úlohu, nemá světu již co říci, ztratila jednotící myšlenku všem společnou.

Musíme vrátiti se velmi daleko do minulosti měšťácké společnosti, chceme-li najíti díla, formy, činy její pro uvědomělý proletariát poněkud pozoruhodné. V jejím dnešku nenajdeme již téměř nic, a najdeme-li přece něco, tož jen proto, že jednotlivé individuality byly dobou vítězících idejí socialistických infikovány.

Ostatek jsou hříčky, podivnosti, zkaženosti, zbabělé

útěky do minulosti, nové a staré pověry, zlomyslnosti a urážky — zkrátka nic pro dělníka, jehož zdravý pud má být podporován a třídní vědomí prohloubeno.

2. *Měšťácká vzdělanost je pro dělníky neužitečná.* Nechceme a nesmíme také míni, že všechno, co bylo stvořeno v epoše měšťáctva, je pro proletariát bezcenné. Naopak musíme například vysoce si vážit její technické kultury jako nejúčinnějšího v budoucnosti pomocníka socialismu a jednoho tvůrce příštího světa nového. Panství buržoazie bylo logickým důsledkem vývoje lidské společnosti, jejích výrobních poměrů, a potřebovalo ke svému rozkvětu hmotných a duchovních sil, jež v dalším vývoji stvořily proletariát a vědecký socialism. Každý veliký zjev sociální má svou dějinnou úlohu, ale každý podlehne novému, když přijde jeho doba, v těžkém zápase. Nepopíráme historického významu měšťácké epochy, bojujeme o žezlo, které padá z ruky dějinami k smrti odsouzené a patří ruce, která se po něm vztahuje, jsouc k tomu dějinami povolána. Neužitečné nejsou pro proletariát vymoženosti lidstva v epoše buržoazní, neužitečné je pro něj to, co odlišuje dnes měšťáckou třídu od tříd ostatních, co dodává myšlení, cítění, konání a tvoření specificky měšťácký ráz.

To, co dnes nazýváme *měšťáckou vzdělaností*, představuje nesmírně složitý chaos křížujících se poznatků a metod, teorií, názorů, ismů a rozmarů, jehož ani průměrný vzdělanec měšťácký nemůže proniknouti. To, co jmenujeme „všeobecným vzděláním“ u jednotlivce, je pravidelně úplně kusý a náhodný výběr vědomostí z tohoto chaosu, který ve většině případů spíše zakaluje než podporuje jasný pohled na skutečnost; jakýsi „čich“ poznávající, kde je asi pravda, metoda nazírání a myšlení, kterou vštěpují vyšší školy jako pomůcku k vyvážnutí z tohoto labyrintu, nutně již selhává. Připomeneme-li si, mnoho-li nejrozumnějšího vzdělání snaží se průměrnému člověku vštípit školy, jimiž projde, a mnoho-li toho vzdělání z oborů, které ho nezajímají a kterých nepotřebuje pro své povolání, zbude mu po několika letech praktického života, shledáme, že měšťácká vzdělanost není dnes ani pro většinu měšťáků.

3. *Měšťácká vzdělanost není jednota vydávaná a přijímaná celou třídou, nýbrž představuje jen součet speciálních oborů, do krajnosti vybičovaných a mase třídy nepřístupných.* Zespecializované a zindividualizované myšlení, bádání a tvoření měšťácké nemá pevné páteře, převádějící všechno na výsledky užitečné pro lidstvo, a vede jako v umění, tak i v mnoha oborech vědních k snaze o samoučelnost (umění pro umění, věda pro vědu), která téměř úplně ovládla například měšťáckou filosofii a měšťácké malířství. Všeobecně užitečné výsledky myšlení, bádání a tvoření v měšťácké vzdělanosti rodí se velmi těžce, setkávajíce se při svém zrodu nejen s překážkami vyplývajícími z její nejednotnosti a chaotičnosti, nýbrž i s vědomým nepřátelstvím třídy, když jí nejsou právě po chuti. Ale i takových užitečných výsledků, konečně přes všechno proniklých na veřejnost, zmocňuje se měšťácká vzdělanost, aby jich užila především k upevnění panství své třídy a obrátila podle možnosti proti pracující třídě.

Nuže, jako mravy a zvyky měšťácké třídy nemohou býti mravy a zvyky uvědomělého proletariátu, jsou mu neužitečné, a kopíruje-li je dělník přesto, činí z něj maloměšťáka, tak také obory vědní a umělecké, pokud podlehly měšťáckému duchu a přijaly formu speciálně měšťáckou, jsou proletariátem neupotřebitelné a musí býti (revolučním marxismem) úplně přeformovány pro potřebu dělníků uvnitř i zevně.

Dělník musí býti jistě co nejvíce vědomostmi vyzbrojován ve svém oboru i jako občan, příslušník své třídy, ale to je druhá kapitola, to už právě nemá nic společného s vlastní vzdělaností měšťáckou. Dělníkovi jako *dělníkovi*, jemuž stačí, je-li uvědomělým příslušníkem své třídy, a který nechce se vyšinouti do kasty nepřátelské (ač k vyšinutí netřeba pravidelně z měšťácké vzdělanosti také nic kromě ostrých loktů, širokého svědomí a „štěstí“), ani věci jeho třídy nic by neprospělo, kdyby se zmocnil měšťácké vzdělanosti (nepočítáme-li ani s tou pravděpodobnou možností, že by se ke škodě své třídy a ke škodě vlastní tím vyzbrojil proti marxismu). Ale proletariát jako celek nemůže se vůbec měšťácké vzdělanosti zmocniti, protože:

4. *Měšťácká vzdělanost je pro dělníky nestravitelná.* Je-li, jak jsme naznačili v předchozím oddílu, všeobecné vzdělání průměrného měšťáka, prošlého vyššími školami, nutně pouhým nedostatečným odleskem měšťácké vzdělanosti, protože i průměrný měšťák vyškolený může se zmocniti z ní *odborně* jen jednoho neb nemnoha speciálních oborů svého povolání nebo své záliby, — má tím méně neškolený dělník možnost zmocniti se celého jejího jádra.

Vidíme u průměrných lidí prošlých vyššími školami, že ani metoda nazírání a myšlení, kterou se snaží tyto školy posluchačům vštípit, není pro ně spolehlivou vůdkyní chaosem měšťácké vzdělanosti, tím méně může obvyklý způsob sebevzdělávací na základě měšťáckém poskytnouti dělníkům rozhled po této vzdělanosti.

Důsledkem předválečného dělnického vzdělávání na základě měšťáckém, které buržoazie ve svém zájmu podporovala svou osvětářskou činností lidovou, byl *typický samouk dělnický, plod socialistického reformismu*, polovzdělanec, plný předsudků považovaných za svaté pravdy.

Samouk snaží se vlastním studiem nahraditi si středoškolské a popřípadě i vysokoškolské vzdělání. Bez dostatečného času a bez zkušeného vůdce podle nějaké „příručky pro samouky“ vrhá se na historii, přírodní vědy, matematiku, logiku, filosofii, biologii, na lékařské knihy, na dějiny umění, na spisy sociologické a národohospodářské, samozřejmě především na vědeckou literaturu měšťáckou — a výsledek je pravidelně ten, že z ohromného materiálu vědního, nestravitelného pro každého laika, vybere si kusé poznatky a názory, které upoutaly jeho mysl, dříve již nakaženou volnomyšlenkářstvím, tak oblíbeným v dělnické třídě, nebo které našel u vědeckých autorit všeobecně uznávaných.

Kdyby se mohl věnovati cele jednomu vědnímu oboru a poznati jeho složitost a jeho hlubiny v měšťáckém podání, stal by se méně důvěřivým a řekl by si s filosofickou rezignací měšťáckých mudrců: Vím jen, že nic nevím. Ale pro takovou specializaci chybí průměrnému dělníku téměř všechny prostředky, zůstává nutně na povrchu, skutečně

odborné vědění měšťácké je pro jeho čas a nezkušený intelekt nestravitelné.

Musíme si býti zcela jisti tím, co říkáme tak často, že totiž buržoazie úmyslně ponechává proletariátu jen drobty a odpadky své vzdělanosti, že složitost její vzdělanosti je z dobré poloviny zúmyslně přemrštěna, aby byla nestravitelnou pro oběti vládnoucí třídy, neproniknutelnou „nepovolanými“.

Ale odpadky své vzdělanosti vychovává měšťáctvo z dělníků maloměšťáky: zrádní dělničtí vůdci reformističtí a sociálpatriotičtí nejsou nic jiného než dobrovolní nebo bezděční samoukové na základě měšťáckém.

Typický dělník samouk reformistický musí býti překonán revolučním proletářem vyškoleným marxisticky. To je náš úkol.

II

Minule odůvodnili jsme stručným rozbořem měšťácké vzdělanosti, proč chceme, lépe řečeno musíme snažiti se o emancipaci dělníků od měšťácké vzdělanosti a překonání dělníka samouka na základě měšťáckém (tedy reformistického typu) revolučním proletářem marxisticky vyškoleným a vychovaným.

Dnes tedy zbývá nám vyložiti pozitivní část naší úlohy:

Proč chceme účelné a hospodárné vzdělávání proletariátu třídní a revoluční? Co to znamená?

1. *Dělnické vzdělání budiž třídní.* Odmítáme-li měšťáckou vzdělanost jako základnu pro vzdělávání dělníků, protože jest jim nepřátelská, škodlivá, neužitečná a nestravitelná, musíme přirozeně přemýšleti na náhradu. Vycházíme-li z marxistického předpokladu, že v třídní společnosti převládající vzdělanost je dílem vládnoucí třídy, z jejího ducha a pro její zájmy, a majíce na mysli všechny toho důsledky, budeme míti jasno v tom, že proti měšťácké vzdělanosti třídní, dnes převládající, nemůžeme postaviti vzdělanost jinou, zejména nikoli nějakou vzdělanost proletářskou, kterou vytvoří proletariát teprve tehdy, až bude vládnoucí třídou. Vzdělávání dělníků nemůže se opřítí tudíž o vzděla-

nost již hotovou, o určitou vyhraněnou kulturu soudobou nebo minulou, nýbrž musí si najít svůj vzdělávací program a svou vzdělávací metodu, vyvíjející se od prvních počátků s vývojem celé třídy proletářské.

Východiskem, určujícím ráz tohoto programu a metodu jeho provádění, bude přirozeně východisko politického, sociálního a hospodářského programu uvědomělého proletariátu: revoluční marxismus, jediné vědecké učení, které vzniklo v epoše měšťácké vzdělanosti jako zárodek vzdělanosti nové, jako krystalizační bod všech účelných, tj. o vývoj výrobních poměrů opřených snah o nový svět.

Nauka revolučního marxismu, hotová v hlavních obrysech, rovněž však vyvíjí se jednak tím, že se stává základem všeho našeho myšlení jako světový názor budoucnosti, jednak pak tím, že se prohlubuje podle zkušeností, kterých získáváme, aplikujeme ji na události soudobého života a vyšetřujeme správnost jejích základních tezí na všech podrobnostech.

Jsme tedy v počátcích nové nadstavby, jako jsme v počátcích přeměny soukromokapitalistických řádů výrobních ve výrobní řády socialistické. Z těchto počátků musí čerpati také vzdělávání dělníků postupně obsah i formu.

V první etapě této sociální přeměny běží teoreticky i prakticky o záměnu třídní moci: buržoazie jako vládnoucí třída musí býti povalena, proletariát se musí státi třídou vládnoucí. Tím také vzdělávání dělníků dostává první program: dělníci se vzdělávají za tím účelem, aby povalili měšťáctvo a dovedli se udržeti jako vládnoucí třída, vzdělávají se tudíž pro svou třídní úlohu, při níž třídní uvědomění hraje největší úlohu.

Vzdělávání, které vědomě a programově má vésti dělnickou třídu, aby vědomě a programově povstala a zmocnila se moci vládnoucí třídy, může býti jen třídní, tj. musí veškeru svou pozornost obracet k tomu, aby dělník cítil se především příslušníkem své třídy a poznával její dějinnou úlohu.

2. *Dělnické vzdělání budiž revoluční.* Poněvadž buržoazie nevzdá se dobrovolně své pozice třídy vládnoucí, musí ji

proletariát k tomu donutiti třídním bojem, vyvrcholujícím konečnou srážkou hmotných sil. Je tudíž přirozeno, že vzdělávání a výchova dělníků musí v proletariátu probouzeti síly a vlastnosti potřebné k rozhodnému vedení třídního boje a k jeho revolučnímu vyvrcholení. Třídně uvědomělý dělník, který poznal dějinnou úlohu své třídy, musí vědět, že jeho třída nedosáhne svého cíle po dobrém, nějakým vyrovnáním s buržoazií, nýbrž jen revolučním bojem, v němž všechny prostředky mohou býti účelné.

Proto vzdělávání dělníků musí se vyhýbati každému kompromisu se vzdělaností nepřátelské třídy, musí probouzeti nenávisť k měšťácké třídě a formám, jimiž se projevuje.

Naše vědecké názory na vývoj lidské společnosti a nesvobodu lidské vůle, a tudíž i na dějinnou nutnost měšťácké třídy a poměrně nepatrnou odpovědnost jednotlivců i celých skupin, nesmí nás vésti k maloměšťácké filosofii lásky, povznesené nad třídní boj. Tou může se zabývati maloměšťácký básník, pohodlně stranou stojící, ale nikoli dělník, kterému jest denně odrážeti útoky jeho vykořisťovatelů a organizovati se pro poslední bitvu s nimi.

Jak bychom mohli udržeti v našich řadách bojovného ducha revolučního pro zápasy politické a hospodářské, kdybychom dělníky učili fatalismu a křesťanské lásce k bližnímu? Jak bychom mohli v proletariátu rozšířiti a prohloubiti půdu pro revoluční marxism a přivésti jeho vůli povaliti buržoazii na správnou cestu, kdybychom dělníky neučili nenáviděti měšťáckou mentalitu a formy, jimiž se projevuje? Dělník musí býti vychováván tak, aby měšťácké mravy, zvyky i způsoby tvoření vzbuzovaly v něm hluboký odpor, a vzděláván tak, aby tento odpor dovedl správně odůvodniti. Pak přestane měšťáky napodobit, pak přestane býti reformistickým samoukem a maloměšťákem.

Dělník musí chtíti buržoazii překonat nejen politicky a hospodářsky, nýbrž i kulturně, musí nenávidět nejen nějakou národní koalici její, nějakou Živnobanku její, nýbrž i způsob, jakým se měšťák šatí a baví, metodu jeho tvoření uměleckého i vědeckého, měšťácké spolkaření, měšťácké

amatérství, měšťácký život rodinný, měšťáckou hru s náboženstvím atd. Nikoli závidět, ale chápat nevhodnost těchto věcí pro sebe a jejich dnešní špatnost vůbec a mítí vůli k novému obsahu a novým formám toho všeho.

Vzdělávání dělníků musí prohlubovati jejich přirozenou revolučnost odůvodněným odporem proti měšťácké vzdělanosti jako plodu cizí a nepřátelské mentality, kterou třeba překonati. Vedle vzdělání pro třídní boj politický a hospodářský je v proletariátu třeba také vyvolati a vzdělati revoluční mentalitu v oblasti kulturní.

I když víme, že nová socialistická mentalita zrodí se v dělnictvu všeobecně teprve za vývoje třídního panství proletářského a že dnes tisíceré svody měšťáckého světa korumpují dělníky a maří revoluční snahy, nesmíme se vzdáti revolučního odporu proti měšťácké kultuře, jako se ho nevzdáváme proti měšťácké politice a proti hospodářským řádům buržoazie.

Vzdělávání dělníků nesmí se zastaviti v polovině cesty a musí svými revolučními útoky na kulturní formy měšťáctví zabraňovati, aby ze socialistického dělníka nestával se vlivem měšťácké vzdělanosti maloměšťák.

3. *Dělnické vzdělání budiž účelné a hospodárné.* Máme-li na mysli, že největší důležitost má nikoli to, co jsme učinili pro jednotlivce, nýbrž to, co obdržely od nás masy, a počítáme-li suše s materiálními podmínkami průměrného dělnického života a s jeho průměrnými možnostmi intelektuálními, shledáme, že zásadní rozdíl mezi reformistickým vzděláváním dělníků dřívějším (a žel často ještě dnešním) a revolučním vzděláváním marxistickým musí býti především v tom, že dnešní marxismus revoluční koncentruje se na to, co jest pro dělníka a jeho třídu nutné a potřebné z hlediska nejbližšího cíle (dobyťí moci), kdežto reformismus a sociálpatriotismus zahrnuje dělnickou třídu bez výběru vším, co lidová osvětářská činnost měšťácká propouští ze své kuchyně, velmi rozmanitě zásobené.

Jak jsme již řekli, snaží se měšťácká třída zcela vědomě korumpovati svou osvětářskou činností dělnickou třídu,

zploditi v ní co nejvíce maloměšťáků. My naproti tomu musíme jednak postavití hráz tomuto vníkaní měšťácké osvěty do proletariátu a jednak v duchu revolučního marxismu dáti mu vzdělání, jakého skutečně potřebuje.

Předně a především musí nám běžeti o *kolektivní vzdělání dělnických mas*. Pravdu má soudruh Brupbacher, praví-li, že „dělnictvo vzdělává se samo studiem dějin, revoluční taktiky a strategie, hlavně však rozbořem denních bojů proletariátu s buržoazií a bojů uvnitř tříd“. Ale všechny tyto věci jsou dnes velmi složité, a řekneme-li, že dělnictvo vzdělává se samo, víme, že se to nemůže díti bez spolehlivých marxistických učitelů z jeho vlastního tábora. *Kolektivní vzdělávání dělnických mas, dnes jedině potřebné, toť revolučně marxistický výklad dějin, taktiky a strategie třídního boje a revolučně marxistický rozbor denních bojů politických a hospodářských i denních zjevů sociálních a kulturních* (formou dělníku přístupnou). Nic více, ale také nic méně.

Tím naše úloha je, pokud běží o masy, přesně vymezena a účelně omezena, ale je to přesto úloha tak veliká, že každá strana komunistická má ještě velmi daleko k tomu, aby ji mohla prováděti systematicky a plně.

Po druhé běží o *vzdělání a výchovu funkcionářů* v komunistických školách a pro speciální obory. To je věc samozřejmá, jen třeba upozorniti, že těmito speciálními obory rozumí se ony obory, které přímo souvisejí s revolucí proletariátu a s udržením jejích vymožeností, tedy především s hospodářstvím a správou proletářského státu a s institucemi proletariátu.

Možno nazvati všecko ostatní měšťáckým přepychem? Do jisté míry.

Máme-li na mysli, že každý člověk má nějakou libůstku, budeme ovšem různá dělnická samouctví, amatérství a diletantství (sbírání učeností, malování, veršování, vyrábění pracných předmětů více nebo méně nepotřebných a nevkusných, sběratelství atd.) považovati za přirozenou věc všeobecně lidskou, proti níž těžko a zbytečno bojiti.

Máme-li před sebou však socialistického dělníka, sou-

druha, musí nás především zajímati, jak pokročil v revolučním vzdělání marxistickém a jak koná své stranické povinnosti. To je otázka našeho kolektivního zájmu, a když dostaneme uspokojivou odpověď, bude nám zcela lhostejno, čím se baví doma ve volné chvíli, neboť každý zdravý člověk rád se také pobaví nějakým svým koníčkem. Uklidňuje-li jeho mysl, přináší-li do ní rovnováhu, osvěžuje-li jej, co nám po jeho formě? Maluje-li obrázky nebo lepí-li veršičky, studuje-li botaniku, sbírá-li poštovní známky nebo provozuje nějakou hru, to je jeho nejsoukromější věc — a může jít jen o to, aby byla také za nejsoukromější vždy a všude považována.

Civilizovaný dělník měl vždy své soukromé záliby jako měšťák, a je velmi přirozeno, že přitom často měšťáka, udávajícího tón, více nebo méně kopíroval. Ale tyto záliby nic nedokazují, čeho bychom mohli potřebovat pro svou věc; že dělník není zvíře, jak říkají zbohatlíci a povýšenci, to přece víme.

Komunistické vzdělávání dělníků půjde těmito libůstkám z cesty, ale na druhé straně musí je také ze *své* cesty odhoditi, nedá-li se jich užítí pro jeho kolektivní věc anebo překážejí-li dokonce této věci.

V tomto smyslu tedy je revolučně marxistické vzdělávání dělníků účelné a hospodárné. Počítajíc s podmínkami jejich hmotného i intelektuelního života chce jim opatřit to, čeho nezbytně potřebují jako příslušníci třídy, jež vykonávajíc své dějinné poslání musí nejprve zvítěziti v úporném boji s třídou vládnoucí, zmocniti se vlády a zbudovati proletářský stát. Nebráníc jim v osobních libůstkách a zábovách, když nezanedbávají svých třídních povinností, k nimž je vede, nepodporuje nicméně dělnického samouctví reformistického, amatérství a diletantství, ale v komunistických školách snaží se z nadaných dělníků vychovati dobré a odborně připravené funkcionáře revolučního proletariátu.

Komunistické vzdělávání dělníků vychází jako celá věc proletariátu z dnešních počátků v měšťácké společnosti

a vytyčuje si počáteční, nejdůležitější úkol, který není vlastně nic jiného než umístění dělnických mas a jejich funkcionářů na revolučně marxistické základně do pozic nutných pro dobytí moci proletariátem a zabezpečení sociální revoluce.

BOLŠEVICKÁ REVOLUCE A ČESKÁ LITERATURA

Do Českého slova k letošimu 28. říjnu napsal prof. Jindřich Vodák podivuhodný článek o úpadku a reakční povaze dnešní české literatury. Snadno a rychle dokazoval, že tímto úpadkem a touto reakcí je vinna bolševická revoluce, protože svými násilnými metodami zastrašila českou inteligenci a vehnala ji do tábora protipokrokového.

Prof. Jindřich Vodák není člověk hloupý. Rozumí velmi dobře svému kritickému řemeslu, má bystrý postřeh, značnou erudici i pohled velmi často odborný. Ale až jednou budou jeho kritiky a referáty vydány knižně, bude to bible české ideologie maloměšťácké. A právě proto, že prof. Vodák je čistý a typický maloměšťák, má takové porozumění pro strach, který pojal českou píšící inteligenci, když na Východě přešel socialism od teorie a deklamace k činům, pro strach českého literárního maloměšťáka z revoluce. Prof. Vodák chápe upřímně tento strach, protože posedl i prof. Vodáka. Místo aby odsoudil pro tento strach české spisovatelstvo jako maloměšťácké, zpátečnické, nemyslivé a zbabělé nebo dokonce zaprodané buržoazii, obviňuje ruskou revoluci, která patrně měla si obléknouti hlazené rukavičky a vyvarovati se každého znásilnění protirevoluce, aby kdesi jakási literatura šosácká nepřestala býti „pokrokovou“.

Bolševická revoluce je tedy *vinna* zpátečnictvím dnešní české literatury. — Jaký to naivní názor! Kdyby jej vyslovil nějaký pouliční demagog rázu Frabšova, mohli bychom se jen usmáti; učiní-li to však vynikající intelektuál, je to žalostné svědectví o nízké úrovni celé inteligentské vrstvy národa.

Prof. Vodák a velická většina českého spisovatelstva nepochopili tedy dosud historického významu a dosahu ruské revoluce. Nedovedouce z marxismu přijati ani pravdy dnes již samozřejmé pro každého, kdo není „idealisticky“ zaslepen a obmezen, lhostejni k sociálním zákonům, které

pohánějí a k rozhodnému boji vedou třídní zápas naší doby, nevidouce v ruské revoluci logické srážky nepřátelských sil, jaká je nezbytně nutná před skutečným krokem na půdu socialismu a teoreticky železně odůvodněna, považují bolševický převrat za husarský kousek několika hrůzovládců, který *mohl* a měl zůstat neproveden. Jejich ubohá ideologie maloměšťácká brání jim viděti osudnou a celým hospodářským a sociálním vývojem odůvodněnou hru společenských sil tam, kde domnívají se spatřovati pouze náhodné vítězství špatné myšlenky a brutálních jednotlivců.

Jen takový závěr můžeme učiniti z výroků prof. Vodáka, obviňujících ruskou revoluci, které budou jistě přijaty s pochvalou všech pokrokářů, protože nechceme se domnívati, že lidé druhu Vodákova jsou tak zatemnělého rozumu, aby nedovedli pochopiti nutnost násilí v revoluci, když by byla aspoň tak skutečná jako Velká revoluce francouzská. Jen tím, že Říjnovou revoluci ruskou nepovažují za obdobu Revoluce francouzské, dějinně stejně nutnou, lze si vysvětliti jejich náрек nad násilím užívaným v revoluci ruské. Či snad tito čeští pokrokáři chápou revoluci francouzskou a její násilnosti, bez nichž nemohou si ji přece vůbec představit, jen proto, že se děla před sto třiceti léty, a tudíž dnes nikoho již přímo nebolí, kdežto ruská revoluce před našimi zraky vzala knutu na aristokratické i *měšťácké* cizopasníky lidu, ohrožuje svým dílem a příkladem kapitalistický pořádek na celém světě a vyrušuje i každého pokrokáře z libých snů pacifických, které revoluční marxismus tak nemilosrdně rozprašuje svou logikou? Pravděpodobně i tato okolnost hraje tu nemalou úlohu, neboť maloměšťák má svou ideologii k tomu, aby mohl obejít nepříjemné důsledky logického myšlení a zakrýti svůj strach.

České spisovatelstvo a česká inteligence (až na nepatrné výjimky) byly tak velice potěšeny tím, že takzvaný český převrat mohl býti proveden tak hladce a s doprovodem hašlerovek (pan zahraniční ministr Beneš správně soudí, že Německo neprovedlo dosud své revoluce, zapomínáje však nebo nepřiznáváje, že také v Československu dosud

nic revolučního se nestalo), ale byly přivedeny úplně z míry revolucí ruskou, která jim ukázala, jak revoluce opravdu vyhlíží, nejde-li o pouhou změnu firmy, nýbrž o přesun třídní moci a o podstatnou změnu řádů. Teď přestával žert, hra s revolučními myšlenkami, koketování se socialismem — a česká inteligence stala se konzervativní a reakcionářskou.

Ale to není vina nějakých „bolševických metod“, není prostě vinou ruské revoluce, že byla revolucí, a nikoli pouhou lakýrnickou prací na firmě, to je vina českých spisovatelů a inteligentů, že vzali se svou pokrokovostí do zaječích, jakmile skutečná revoluce zjevila se na obzoru. Neměli ani tolik inteligence, aby ji hleděli aspoň pochopiti z ptačí perspektivy logicky usuzujícího intelektuála a zapomenouti přitom na chvíli na svůj třídní zájem.

Prof. Vodák postřehuje jistě správně nejen zpátečnickost české literatury dnešní, nýbrž i hrozivý úpadek českého kulturního života vůbec. Vidí, co se stalo z jeho přítele Machara, vidí, jaké zpátečnictví vylouplo se z nacionalismu Dykova, vidí, kam to dopravoval bývalý literární postrach českých maloměšťáků Arnošt Procházka, vidí, jakými reakcionáři jsou ti různí mladí, Medkové a Krupičkové, vidí — velmi zblízka —, jací Frabšové se derou do popředí pod ochranou pokrokových stran, — je mu z toho snad úzko, ale ponevadž je sám maloměšťák a pokrokový „idealista“, hledá příčinu v bolševickém „násilí“, nikoli v maloměšťácké povaze a ideologii českých spisovatelů a kulturních pracovníků. České spisovatelstvo podle prof. Vodáka leklo se socialismu činu tak důkladně, že zahodilo svou pokrokovost do žita, nebýti bolševiků, bylo by si svou pokrokovost udrželo. Nemyslí však prof. Vodák, že taková pokrokovost, která v kritickém okamžiku tak rychle jest zahazována, nemá valné hodnoty, že je pouhou slupkou, pouhým povrchním nátěrem?

Není čeho litovati. Naopak. Z našeho hlediska musíme býti vděční ruské revoluci zde jako jinde, že přispěla tak důkladně ke třídění duchů, že pomohla a pomáhá dosud odhalovati planost pokrokových frází a hesel, jejichž malo-

měšťácká povaha musí v rozhodné chvíli sociálního zápasu vždy selhati, tj. vždy přidati se na stranu protirevoluce.

Zpátečnictví dnešní české literatury, vzrůstající reakční povaha oficiálního kulturního života českého pomáhá prohlubovati třídní propast mezi buržoazií a proletariátem, dělnická třída učí se tu ještě větší nedůvěře ke všemu, co činí a produkuje měšťáctvo, a to je dobře. Jedy měšťácké kultury budou míti stále užší pole působnosti, stále větší část proletariátu bude chráněna před zmaloměšťačením.

Celá česká literatura je původu maloměšťáckého, nikdy se jako celek nedostala dále. (Ledaže s bratry Čapky půjde teď před mezinárodní obecnost, které si cení módní artikle měšťácké.) Tvrdili jsme to před válkou, hmatáme to dnes. A odhazujíc bývalý povrchní nátěr pokrokový stane se tvrdě buržoazní, jakmile proletariát natáhne ještě rozhodněji ruku po třídní moci. Normální český spisovatel nedovede se nikdy dívati dlouho za špičku svého nosu a je mu nejlépe tam, kde se nečiní velkých požadavků na jeho mozek a na jeho sociální aktivitu.

Prof. Vodák konstatuje úpadek české literatury — tento úpadek jest jen jednou stránkou úpadku celé měšťácké třídy.

Naši mladí z Devětsilu učinili něco zcela rozumného. Zanechávají deklamací a za vlasů přitažených teorií o proletářském umění a jdou za hlasem svého srdce. Tomuto srdci je bližší cirkusový povyk a pestrý shon pod stanem moderního „uměleckého světa“, pevnými a neprůhlednými plachtami pečlivě chráněného před náhodnou zvědavostí neplatícího publika, než asketický úkol vychovávat a povzbuzovat zábavným způsobem proletáře k revoluci.

Nevytýkám toho, konstatuji to pouze. Jeť tak přirozeno a příliš pochopitelné, že mladí lidé, vychovávaní od svých prvních samostatných krůčků v estetických skupinách a kavárnách, srostlí bezděčně s intelektuální kastou uměleckou, cítí se opravdu doma jen v „uměleckém světě“, i když je to hlavně jeho krajní výběžek, vzdálený oficiálního centra a jsoucí zevnějšku poněkud divokého jako Podkarpatská Rus v našem státě. A i když — z jiného hlediska — nepřestávají zrakem i sluchem pohlcovati futuristický chaos a jazzbandový povyk městské civilizace a blouzniti o davech, jichž se má jejich umění zmocniti.

Dnešní „umělecký svět“, do všech podrobností zindividualizovaný a cizí i odcizený davům všech tříd, je světem pro sebe a zůstane jím tak dlouho, dokud nebude definitivně dobojován třídní zápas naší doby a neobjeví se jednotná, všeobecná moc kulturotvorná, která v novém slohu spojí opět umění se společností. Vnitřní život dnešního „uměleckého světa“ souvisí jen ledabyly se životem sociálním. Nespojuje jich jednotný rytmus myšlenkový ani jednotná nálada citová. Jest mezi nimi více propastí než mostů. A proto člověk z „uměleckého světa“ je vždy větším nebo menším cizincem v ostatním světě sociálním, kde lidé jsou zcela lhostejní k estetickým problémům, které tíží mysl umělcovu.

Je to veliká „náhoda“, dohovoří-li se skutečný umělec dnešní se soudobou masou. Všeobecně vzato, jen v době

široce slohové může býti pravá a živá řeč umělecká srozumitelná masám. Dnešní řeč umělecká je kastovní, je to v hlavních rysech řeč, která se vyvíjí už velmi dlouho stranou, ve skleníku, a jen zřídka najde se umělec, který mluví řečí stejně uměleckou jako přijatelnou pro masy. Nemyslíme tu ovšem na virtuosity, nýbrž na tvůrčí umělce, kteří jsou nutně v popředí uměleckého vývoje, nikoli na oficiální veličiny, představující mrtvou minulost, nýbrž na vrstevníky živé svým průbojným úsilím.

Lidé zvyklí celé dny a noci prodebatovávat o odborných otázkách kasty, o nichž občan obecný nic neví a ani vědět nepotřebuje, lidé, jejichž živlem je ovzduší „uměleckého světa“ jako živlem ryby voda, nemohou dobře dýchat v ovzduší, kde umění a jeho otázky prostě nejsou. Takové ovzduší může býti pro ně látkou, surovinou, více nebo méně vhodnou, více nebo méně sympatickou, nikoli však pravým živlem, v němž se cítí doma.

Výprava umělců našich za „proletářským uměním“ musela skončit na rozcestí, před nezbytným buď — anebo: buď za proletariátem, nebo za uměním; museli dojít k tomu, že dvěma pánům nelze sloužiti, zejména když jsou to páni tak rozdílní a v jádru zneprátelení: dnešní umění zůstává přece ustavičně výhonkem měšťácké kultury, kterou proletariát musí jednak potírat, jednak naruby obracet.

Již zevnějšek Disku a neméně jeho obsah přes veškerá revoluční hesla, aforismy a paradoxy projevují zřetelně dychtivou souvislost i závislost celé skupiny: je to křečovitý chaos dnešního bezradného umění měšťáckého, s kterým souvisejí a na němž závisejí, sami bezradně měníce názory a nálady, — jakž nelze jinak, jdou-li s uměním, které nemůže býti jinde, než jest. Snad to vědí, snad to cítí, ale nakonec „umělecký svět“ jest jim přece jen bližší, zde jsou doma, zde se cítí volni. Kdyby dali přednost proletariátu, museli by opustiti „umělecký svět“, zapřít umění, musili by sloužiti a zájem dělníkův musel by pro ně znamenati více než kritiky a soudy kolegů z kasty.

Pro jejich umění je to snad dobře, že se takto rozhodli;

říkají-li, že „proletářské umění“ budou dělati vedle, je to jen maskování ústupu po prohrané bitvě. Snad dají nám dokonce i něco užitečného, budou-li docela upřímní, než kdyby se ještě déle nutili do úlohy, která je teoreticky chybná a prakticky nad naše síly.

V prvním čísle Disku je dosti zajímavostí pro ty, kdož se smířili s faktem, že v soudobém umění bývá často více duchaplnosti než potence, více vtipu než vřelosti, více koketnosti než vážnosti. Románový fragment Vladislava Vančury jediný chytne tu opravdu jak citovou teploturou, tak tvárnou pečlivostí.

RÓZY LUXEMBURGOVÉ DOPISY Z VĚZENÍ SONĚ LIEBKNECHTOVÉ

Nehezké polské židovce nahradil osud vrchovatě a neočekávaným způsobem to, co na jedné straně jí odňal. Nedav jí sličného, štíhlého těla, vábíciho lásku jednotlivcovu, učinil z ní světici a mučednici, milovanou statisíci láskou neprchavou. A stejně i v jejím vlastním nitru provedl sladký div, nezatvrdil jejího srdce než k těm, kteří vládnou, utiskují a vysávají, a ponechav mu nesmírné bohatství lásky a obětavosti pro ty, kdož trpí a jsou vykořisťováni. A ještě více dobrého provedl: dav jí okusiti hořkost člověka, otevřel její smysly pro sladkost přírody, která zahojí všechny rány a bolesti těm, kdož dovedou se k ní přiblížiti a s ní se spojit.

V jednom z těchto dopisů Rózy Luxemburgové najdete místo vzácné upřímnosti, kdy tato velká bojovnice proletariátu přiznává se, že v přírodě, byť to byl jen kousek zahrádky nebo pole, cítí se často mnohem více doma než mezi soudruhy. To se děje však všem, jejichž sen o lepším lidstvu sráží se s tvrdou dnešní skutečností, jejichž revoluční povaha trpí stykem s dnešními lidmi malého srdce a skrčeného mozku. Toto přiznání nesevřelá opravdu o „zradě socialismu“, nýbrž naopak o hluboké, vrozené revolučnosti ženy, která i tehdy cítila dobře, že v rozhodné chvíli opustí i tu přírodu, všechno, co lahodilo u ní oné nezbytné dávce sobectví, které jest v každém člověku, a že přese vše padne na svém místě, v pouličním boji nebo v žaláři.

Stalo se.

Tři roky a čtyři měsíce strávila Róza Luxemburgová za války ve vězení. Rok, od února 1915 až do února 1916, v berlínské věznici ženské pro řeč, kterou měla ve Frankfurtě o týrání vojáků, a dvě léta a čtyři měsíce (od 10. července 1916 do 10. listopadu 1918) v „zajišťovací vazbě“ v Berlíně, Wronke a Vratislavi. Vyšla z vězení nezlomena, aby pak ve vzpouře spartakovců, jediných upřímných revolucionářů německých, — byla zavražděna protirevolučními vojáky za sociálně patriotické vlády.

Předvídala svůj osud, ale kdyby vstala a mohla promluvit, viděla by jej takým, jakým i my jej vidíme: velikým a krásným.

Její vznešené srdce, o němž svědčí i dopisy, jež budete s úctou čísti na dalších stránkách, nedovolilo by jí jiného mínění.

Přehlížíme-li právě dokončený první ročník Proletkultu, srovnáváme-li jej s podobnými časopisy zahraničními a máme-li zároveň na mysli poměry, v nichž pracujeme, můžeme býti spokojeni s naším dílem. Zevně, pokud běží o úpravu, velikost, počet ilustrací, nemohli jsme konkurovat; vnitřně, pokud jde o obsah, byli jsme na tom mnohem lépe než obdobné soudružské časopisy francouzské, anglické, americké, norské atd. Přesto víme, že k dokonalosti máme dosud velmi daleko a že nejedna výtká je oprávněna. Bude dobře, pojednáme-li dnes stručně o domnělých i skutečných nedostacích našeho orgánu.

Nejprve třeba se nám vrátiti k známé stížnosti mnoha soudruhů na to, že Proletkult uveřejňuje velký počet článků těžko srozumitelných. Ač redakce se vyhýbá co nejvíce vědeckým pojednáním čistě odbornickým a těžkým způsobem psaným, doznáváme, že přesto nejedna stať v Proletkultu uveřejněná předpokládá u čtenáře jisté vědomosti a schopnosti vědecky myslit. Tomu však nelze se vyhnouti. Proletkult, jakožto ústřední orgán vzdělávací, výchovné a propagační ústředny, není časopis pro *nejširší* kruhy soudružské, nýbrž jen pro tu jejich část, která v sebevzdělání pokročila již tak, že dovede odborný výklad určité otázky, pro nás komunisty důležité, sledovati do všech podrobností. Na prostém příkladě objeví se nezbytnost toho:

Schopnější soudruzi z venkovských Proletkultů volají po osnovách propagačních a výchovných přednášek; rovněž žáci komunistických škol si je přejí. Jedni, aby mohli osnovy rozvésti v populárních přednáškách, druzí, aby si mohli uchovati jádro toho, co ve škole slyšeli. Přirozeným místem, kde tyto osnovy mohou postupně vycházeti, je jistě náš časopis, a redakce se od jisté doby opravdu snaží, aby potřebné osnovy sehnala. Tyto osnovy nejsou však přirozeně četbou nejpopulárnější: předpokládají určitou úroveň u těch, pro něž jsou určeny a z nichž mají býti doplňovány řady našich vzdělavatelů a propagátorů zejména na venkově. Látka v nich obsažená musí býti teprve náležitě přizpůsobena úrovni nejprostšího člověka, má-li její duch a obsah vniknouti na schůzích v nejširší vrstvy. Podobně se to má i s jiným materiálem, jež časopis náš povinen je přinášeti. Je tudíž, abychom tak řekli, odbornou pomůckou Proletkultů (jejich vychovatelů, učitelů, propagátorů a dělníků, kteří jimi se chtějí stát), a nikoli prostředkem široce popularizujícím. Těmi mohou býti listy neodborné a řečníci naši, jedny ve svých fejetonech, zprávách, lehkých článcích — druzí na různých schůzích a poradách. Je přirozeno, že dostane-li se Proletkult do rukou soudruha, který se dosud nenaučil řádně čísti, zdá se mu těžký a cizí. Ale není prostě pro něj určen a nemůže býti řízen způso-

bem jemu vyhovujícím. K tomu jsou jiné časopisy, například Kronika.

Nepotřebujeme jistě časopisu, v němž po způsobu měšťáckém ukládány byly by kožené rozumy lidí bádajících a rozumujících ze sobeckého sportu a bez užitku pro celek. Na druhé straně však Proletkult musí mít orgán, v němž možno o otázkách vzdělání, výchovy a propagandy, o otázkách naší nauky a o otázkách kulturních vůbec pojednati odborně.

Zkrátka: Proletkult nemůže se státi masovým orgánem, a podle toho nutno posuzovati, je-li to časopis přístupně nebo nepřístupně psaný. Myslíme, že pro ty, pro něž je určen, je přístupně psán.

V druhé věci, která se nám jednou tak, podruhé naopak vytýká, jest redakce ve dvojím ohni. Jedni soudruzi — aniž mají však pro to věcných důvodů — tvrdí, že Proletkult je veden příliš literátsky (patrně proto, že jeho redaktor je starý literát, a nikoli starý sekretář), kdežto druzí soudruzi naříkají si, že jest v něm příliš málo beletrie a příliš mnoho článků. Budiž však zdůrazněno, že tyto výtky neslyšeli jsme venku mezi prostými dělnickými čtenáři, nýbrž v Praze mezi funkcionáři.

Může býti jistě spornou otázkou, je-li v zájmu věci, aby obsah Proletkultu byl pestrý po dosavadním způsobu, nebo nebylo-li by lépe, aby vedle orgánu Proletkultu vycházel ještě časopis čistě beletristický.

My máme za to, že při dnešní přetíženosti soudruhů časopisy nenesla by naše strana zvláštního beletristického časopisu, aniž by to znamenalo další pokles odběru u časopisů jiných.

Ale nehledíc ani k tomu, domníváme se, že zvláštní náš beletristický časopis je úplně zbytečný a že pro potřebu našich soudruhů stačí úplně literární přílohy v denících a beletrie uveřejňovaná i v časopisech ostatních.

Pokud jde o Proletkult, jest beletrie po našem soudu částí jeho programu, aspoň jistě ta beletrie, které lze použít k recitacím nebo představením na našich komunistických večerech. Ale kdyby ani toho nebylo, považujeme za vhodné, aby náš týdeník byl co nejpestřejší, a tím nejvíce poutal zájem našich soudruhů a vedl jej rovnoměrně všemi směry. V tom spatřujeme kus správné redakční politiky.

Tato pestrost ovšem nebyla v Proletkultu dosud, abychom tak řekli, dosti ukázněna. To doznáváme bez mučení. Nebylo v ní systému. Obsah Proletkultu byl dosud velmi náhodný. Na tom měla snad vinu částečně tu a tam i redakce — některá čísla sháněl redaktor narychlo, když předtím byl nucen věnovati se jiným věcem —, ale hlavní příčina této nesoustavnosti byl nedostatek spolupracovníků, především takových spolupracovníků, kteří by soustavně a vytrvale psali ze svého

Přehlízíme-li právě dokončený první ročník Proletkultu, srovnáváme-li jej s podobnými časopisy zahraničními a máme-li zároveň na mysli poměry, v nichž pracujeme, můžeme býti spokojeni s naším dílem. Zevně, pokud běží o úpravu, velikost, počet ilustrací, nemohli jsme konkurovat; vnitřně, pokud jde o obsah, byli jsme na tom mnohem lépe než obdobné soudružské časopisy francouzské, anglické, americké, norské atd. Přesto víme, že k dokonalosti máme dosud velmi daleko a že nejedna výtku je oprávněna. Bude dobře, pojednáme-li dnes stručně o domnělých i skutečných nedostatcích našeho orgánu.

Nejprve třeba se nám vrátiti k známé stížnosti mnoha soudruhů na to, že Proletkult uveřejňuje velký počet článků těžko srozumitelných. Ač redakce se vyhýbá co nejvíce vědeckým pojednáním čistě odbornickým a těžkým způsobem psaným, doznáváme, že přesto nejedna stať v Proletkultu uveřejněná předpokládá u čtenáře jisté vědomosti a schopnosti vědecky myslit. Tomu však nelze se vyhnouti. Proletkult, jakožto ústřední orgán vzdělávací, výchovné a propagační ústředny, není časopis pro *nejširší* kruhy soudružské, nýbrž jen pro tu jejich část, která v sebevzdělání pokročila již tak, že dovede odborný výklad určité otázky, pro nás komunisty důležité, sledovati do všech podrobností. Na prostém příkladě objeví se nezbytnost toho:

Schopnější soudruzi z venkovských Proletkultů volají po osnovách propagačních a výchovných přednášek; rovněž žáci komunistických škol si je přejí. Jedni, aby mohli osnovy rozvésti v populárních přednáškách, druzí, aby si mohli uchovati jádro toho, co ve škole slyšeli. Přirozeným místem, kde tyto osnovy mohou postupně vycházeti, je jistě náš časopis, a redakce se od jisté doby opravdu snaží, aby potřebné osnovy sehnala. Tyto osnovy nejsou však přirozeně četbou nejpopulárnější: předpokládají určitou úroveň u těch, pro něž jsou určeny a z nichž mají býti doplňovány řady našich vzdělavatelů a propagátorů zejména na venkově. Látka v nich obsažená musí býti teprve náležitě přizpůsobena úrovni nejprostšího člověka, má-li její duch a obsah vniknouti na schůzích v nejširší vrstvy. Podobně se to má i s jiným materiálem, jež časopis náš povinen je přinášeti. Je tudíž, abychom tak řekli, odbornou pomůckou Proletkultů (jejich vychovatelů, učitelů, propagátorů a dělníků, kteří jimi se chtějí stát), a nikoli prostředkem široce popularizujícím. Těmi mohou býti listy neodborné a řečníci naši, jedny ve svých fejetonech, zprávách, lehkých člancích — druzí na různých schůzích a poradách. Je přirozeno, že dostane-li se Proletkult do rukou soudruha, který se dosud nenaučil řádně čísti, zdá se mu těžký a cizí. Ale není prostě pro něj určen a nemůže býti řízen způso-

bem jemu vyhovujícím. K tomu jsou jiné časopisy, například Kronika.

Nepotřebujeme jistě časopisu, v němž po způsobu měšťáckém ukládány byly by kožené rozumy lidí bádajících a rozumujících ze sobeckého sportu a bez užitku pro celek. Na druhé straně však Proletkult musí mít orgán, v němž možno o otázkách vzdělání, výchovy a propagandy, o otázkách naší nauky a o otázkách kulturních vůbec pojednati odborně.

Zkrátka: Proletkult nemůže se státi masovým orgánem, a podle toho nutno posuzovati, je-li to časopis přístupně nebo nepřístupně psaný. Myslíme, že pro ty, pro něž je určen, je přístupně psán.

V druhé věci, která se nám jednou tak, podruhé naopak vytýká, jest redakce ve dvojím ohni. Jedni soudruzi — aniž mají však pro to věcných důvodů — tvrdí, že Proletkult je veden příliš literátsky (patrně proto, že jeho redaktor je starý literát, a nikoli starý sekretář), kdežto druzí soudruzi naříkají si, že jest v něm příliš málo beletrie a příliš mnoho článků. Budiž však zdůrazněno, že tyto výtky neslyšeli jsme venku mezi prostými dělnickými čtenáři, nýbrž v Praze mezi funkcionáři.

Může býti jistě spornou otázkou, je-li v zájmu věci, aby obsah Proletkultu byl pestrý po dosavadním způsobu, nebo nebylo-li by lépe, aby vedle orgánu Proletkultu vycházel ještě časopis čistě beletristický.

My máme za to, že při dnešní přetíženosti soudruhů časopisy nenesla by naše strana zvláštního beletristického časopisu, aniž by to znamenalo další pokles odběru u časopisů jiných.

Ale nehledíc ani k tomu, domníváme se, že zvláštní náš beletristický časopis je úplně zbytečný a že pro potřebu našich soudruhů stačí úplně literární přílohy v denících a beletrie uveřejňovaná i v časopisech ostatních.

Pokud jde o Proletkult, jest beletrie po našem soudu částí jeho programu, aspoň jistě ta beletrie, které lze použití k recitacím nebo představením na našich komunistických večerech. Ale kdyby ani toho nebylo, považujeme za vhodné, aby náš týdeník byl co nejpestřejší, a tím nejvíce poutal zájem našich soudruhů a vedl jej rovnoměrně všemi směry. V tom spatřujeme kus správné redakční politiky.

Tato pestrost ovšem nebyla v Proletkultu dosud, abychom tak řekli, dosti ukázněna. To doznáváme bez mučení. Nebylo v ní systému. Obsah Proletkultu byl dosud velmi náhodný. Na tom měla snad vinu částečně tu a tam i redakce — některá čísla sháněl redaktor narychlo, když předtím byl nucen věnovati se jiným věcem —, ale hlavní příčina této nesoustavnosti byl nedostatek spolupracovníků, především takových spolupracovníků, kteří by soustavně a vytrvale psali ze svého

odboru. Zde mohla by, pokud to vůbec jde s našimi silami, zjednatí nápravu naše kulturní rada, kdyby dala každému ročníku určitý program, a nejen dala program (což není nesnadné a což mohli bychom si dáti i sami), ale svou autoritou stanovila také stále spolupracovníky pro jeho splnění.

V minulém ročníku bylo jistě dosti náhodných článků, které, i když byly samy o sobě zajímavé, byly by mohly zcela dobře odpadnouti a býti nahrazeny články potřebnějšími a ještě zajímavějšími. Dvě veliké oblasti bádání například, jež poskytují velice mnoho nabádavého, poučného a zajímavého i z hlediska nauky komunistické a jež zejména dělničtí čtenáři rádi sledují s upřímným zájmem — antropologie, národopis, přírodopis na jedné straně a kulturní historie na druhé —, zůstaly námi dosud nepovšimnuty. Tu bude třeba zjednatí nápravu.

Soustavně bude nutno také přinášeti osnovy přednášek pro komunistické školy a především takový materiál, jehož mohli by povolání soudruzi použití ve venkovských Proletkultech.

Napsali jsme na počátku, že relativně, tj. uvážíme-li naše poměry a srovnáváme-li náš týdeník s časopisy zahraničními, můžeme býti s prvním ročníkem Proletkultu velmi spokojeni a dokonce jím se chlubit. Víme také, že v řadě našich komunisticky pokročilejších venkovských organizací v Čechách, na Moravě i na Slovensku jest Proletkult oněmi soudruhy, pro něž je v první řadě určen, opravdu milován a pilně čten a používán. Organizační spory však bránily dosud nemálo, aby Proletkult šířil se všude, kde jest povolán působiti. Tyto spory budou snad v hlavních rysech sjezdem urovnány, definitivní organizační řád odstraní různá nedorozumění, a bude tudíž možno starati se kolektivněji než dosud o zdokonalení jak odběru, tak úrovně našeho orgánu.

Je třeba především upřímného a účinného zájmu o jeho zdokonalení, a pak postavíme dílo bezvadné. I s těmi svými nepatrnými silami při dobré vůli uděláme mnoho. Dosud, i pokud šlo o Proletkult, místo radosti z toho, co již jest, uplatňovala se mnohdy na náš účet hyperkritičnost se založenými rukama. Ale nejeden pesimistický kritik, když ukázal pak, jak on to dělá, zklamal.

Redakce časopisu jest jistě místo tak veřejné, aby každý člověk s dobrým úmyslem mohl ústně nebo písemně oznámiti jí své mínění a podati návrhy. Očekáváme to zejména od našich venkovských soudruhů, neotrávených městským ovzduším kavárenských kritik, pomluv a vtipů.

Kulturní rada, která podle definitivního organizačního řádu Proletkultu představovati bude redakční radu pro náš orgán, bude míti v příštím pracovním období jistě dosti kdy, aby se jím zabývala častěji než dosud. Uváží jistě ochotně a dobře každý návrh, který ve věci

našeho orgánu přijde z řad dělnických soudruhů, a tak mohla by vzniknouti ideální součinnost, kolektivní snaha o to, aby z Proletkultu stal se časopis, který by naší straně činil největší čest.

Zvýšený odběr Proletkultu, který, jak doufáme, nastane po sjezdu, kdy organizace naší vzdělávací práce půjde rychleji vpřed, umožní nám jednou snad i rozšíření jeho obsahu a rozhojnění obrázků.

S chutí tedy do práce, ať druhý ročník Proletkultu dokáže, že komunisté se nezastavují a nespokojují s málem.

REDAKČNÍ DOPIS TOUTO CESTOU ODESLANÝ

Milý soudruhu Gracchu,
poslal jsi mi článek Zločin a komunism, ale nemohu ho tisknouti z důvodů, jež zde chci stručně vyložit, poněvadž je považuji za časové pro celou naši stranu a vhodné pro mnoho uší.

Čistě věcný důvod mám proti jeho obsahu jen jeden. Ono místo, kde běží o soukromé vlastnictví. Píšeš: „Nejsme proti soukromému vlastnictví vůbec, nýbrž *jen* proti soukromému vlastnictví výrobních prostředků.“ Což je falešné a mohlo by vésti ke zmatkům velmi povážlivým. Jsme *především* proti soukromému vlastnictví výrobních prostředků, ale jsme zásadně i proti soukromému vlastnictví vůbec. Z této zásady nesmíme slevovati nic jako ze zásady. Důsledky revolučních zkušeností ruských a naše dnešní poznání, že se neobejdeme za diktatury proletariátu po jistou přechodní dobu bez hospodářské součinnosti různých druhů malého a středního soukromého vlastnictví (malých hospodářství, malých obchodů, malých živností), budou určovati naši hospodářskou politiku v revoluci a po revoluci, ale nemohou otrásti zásadou, která nepodléhá vlivům okamžitých situací, nýbrž určuje náš cíl, jež musíme míti za všech okolností před očima, abychom nepřekročili nutnou míru nutných kompromisů s okamžitou skutečností. Na to se rádo dnes zapomíná při různých projevech, ale právě tento ustavičný zřetel k cíli je svrchovaně důležitý moment. *Kde ho není, tam zapouští své kořeny oportunism.*

Pokud běží o vlastní jádro Tvého článku o poměru komunistů ke zločincům, nenašel jsem v něm hrubých omylů věcných, ale myslím, že pojednáváš o věci příliš zběžně a snad trochu pod okamžitým vlivem svých čerstvých zkušeností kriminálních, takže téměř každá věta svou povšechností dráždí k polemice. Ale co se mi hlavně na článku nelíbí, jest jeho státnický a bonzovsky rozšafný tón. Píše-li takovým rozšafným způsobem starý soudruh, odkojený v sociální demokracii, zamhouříme oči, ale od mladých komunistů třeba přece jen požadovati trochu

více revoluční křepkosti. Je tu jistě nebezpečí, že soudruh, který mezi dvacátým a třicátým svým rokem píše tak „moudře“, stane se po třicátém roce Meissnerem nebo Wintrem, a my chceme zůstatí přece jinak revoluční stranou, než byla sociální demokracie, která rrrrrrevoluční byla jen v parádních řečích, ale ve všech skutcích maloměšťácká.

Pohled spisovatelův je patrně ve většině případů jiný než pohled právníkův, nemusí býti romantičtější, ale je lidštější; nám však jako komunistům jde o to, aby pohled každého našeho soudruha byl — především dnes — revoluční, aby i tehdy, když hledí nejstřízlivěji, zůstávalo v něm něco z bojovníka, který mnoho miluje a mnoho nenávidí. *Máme teprve před revolucí.*

Bylo by mi psáti polemiku s Tvým článkem, polemiku spíše s odstínem jeho mluvy než s jeho názory, proti nimž celkem nemohu nic namítati, kdybych měl zcela jasně odůvodniti svou nechuť k němu. Považuji ostatně samo téma jeho za předčasné jaksi.

Běží hlavně o jedno, o věc visící dosud ve vzduchu, nehmatatelnou téměř, ale přece existující. Někteří soudruzi myslí jaksi více v duchu problémů porevolučních než předrevolučních, myslí, jako bychom my byli u nás již prožili ruské zkušenosti, jako by bylo nutno zařizovati se i u nás již na onen stav dočasných kompromisů, vynucený známými skutečnostmi v Rusku.

Je nesporno, že průběh ruské revoluce i nás velmi poučil, že bude nám možno vyvarovati se mnoha chyb a omylů, jichž se dopustili naši ruští soudruzi z přirozené nezkušenosti, že bude nám možno využítí mnoho z ohromné zásoby jejich poznatků a zkušeností, — ale ani na okamžik nesmíme zapomínati, že oni mají revoluci za sebou, kdežto my před sebou: *nemůžeme počínati tam, kde ruští komunisté jsou dnes, nýbrž tam, kde byli před pěti léty*, musíme počítati revolucí, a nikoli Nepem (Novou hospodářskou politikou), a budeme možná nuceni svůj začátek zostřiti tím více, čím připravenější a celkem houževnatější je naše buržoazie.

Naše taktika a naše prostředky jsou a budou jistě tak pružné, jako nebyly nikdy u žádného jiného hnutí moderního, ale cíl strany nesmí v nich býti utopen jako u sociální demokracie a nejbližší etapa k tomuto cíli musí určovati jejich výběr. Touto nejbližší etapou je dnes pro nás *porážka buržoazie*, taktika jednotné fronty proletářské nemá jiného smyslu, proto budeme naše prostředky posuzovati a vybíratí podle tohoto nejbližšího cíle. A duchem revolučního boje proti buržoazii, boje na život a na smrt, musíme býti nejdříve naplněni. Až zvítězíme, pak přijde na řadu duch státnické moudrosti a občanské rozšafnosti.

Snad tyto řádky nejsou dosti jasné, abys pochopil všecko, co jsem

chtěl v nich i mezi nimi říci; jedno však snad vycítíš: můj strach před oportunismem, který se plíží vpřed, protože v tomto okamžiku má vrch reakce. Ale jsou-li davy netečnější, než byly včera, a nepřátelé výbojnější, je třeba po mém soudu pravého opaku oportunismu u těch, kteří myslí, vědí, jsou přesvědčeni.

S komunistickým pozdravem

redaktor

STRUČNÁ ODPOVĚĎ

1. O tom vůbec není rozporu mezi námi, že naše strana se zárodkem oportunismu se narodila a že ten oportunismus z latentního stává se zjevným a tu a tam i akutním, používaje domácí i zahraniční situace.

2. Jsem-li proti soukromému vlastnictví vůbec, nemá to přirozeně zhola nic společného se zablácenými botama v čisté posteli. Ale jsou lidé, jimž nestačí denní kumšty politické a nutné kalkulace hospodářské, kteří nebyli by uspokojeni přesunem moci, nýbrž protože komunismus jest jim také otázkou srdce, víry, potřebují zírati za přechodní etapy, naplněné bojem, strádáním, zlobou. Nuže, je-li dovoleno za diktaturou proletariátu viděti beztřídní společnost, za proletářským státem zmizení státu, je snad také dovoleno viděti zmizení soukromého vlastnictví vůbec jako důsledek přechodních komunistických řádů hospodářských. Pokud je toto správně podle tezí Komunistické internacionály, povíme si jindy. Není-li jedno frází (Lenina z nich snad nepodezříváš), není ani druhé. Ale pro mě je jisto: Kdybych nevěřil v možnost beztřídní společnosti, nenadchl bych se pro diktaturu třídy proletářské jako nutný přechod, a kdybych nevěřil v úplný komunismus hospodářský — nikoli ovšem podle představy nějaké hokynářky čtoucí Národní politiku —, neměl bych ani valné důvěry v zrušení soukromého vlastnictví výrobních prostředků.

3. Tvůj traktátek o „frázi“ je velmi pěkný, ale bojím se, že kdybysi se ocitl na tribuně veřejné schůze, nejedna tvá věta nebyla by také nic jiného než „fráze“. Politická strana a masové hnutí je něco jiného než kroužek akademiků. Kdyby všickni lidé dovedli stejným způsobem všechno domyslet, zavládl by mír a pokoj na zemi. Kdyby revoluce a jiné veliké události daly se provést podle chladného výpočtu, prováděli by je chladní počtáři a profesori a nebylo by třeba revolucionovati masy. Frází může býti všechno. Frází mohou býti v některých ústech všechna naše hesla, jichž nutnost snad nepopíráš. Sudidlem nemohou tu býti slova, nýbrž to, kdo, jak a proč jich užívá nebo zneužívá.

4. Reformismus počal v sociální demokracii také bojem proti frází

a smetl na jednu hromadu to, co bylo skutečně již jen dutou frází změšťáctělých demagogů, i s tím, co bylo míněním a vírou poctivých revolucionářů, jimž válečné a poválečné události daly plné zadostiučinění.

Redaktor

VEŘEJNÝ ZÁJEM

Kde toho vyžaduje veřejný zájem, nutno jednati rychle a bezohledně.

Tuto zásadu čteme nyní ve všemožných variacích v národně demokratické žurnalistice neobyčejně často.

Je to zásada naprosto správná a cenná, ale je podivno, že právě národně demokratický tisk ji dnes tak zdůrazňuje; mohl by přece pochopiti, že jednak eskamotérský kousek, jež s touto zásadou vědomě provádí, bude prohlédnut, jednak že tato zásada, prodiskutovaná a všeobecně rozšířená, může se státi vydatnou zbraní v rukou odpůrců národní demokracie a vlastenecké buržoazie.

Víme, co národní demokracie propagací tohoto hesla chce docílit. V ústech jejích řečníků a žurnalistů jest voláním po bezohledné diktatuře měšťáctva, a národní demokracie fixluje s ním v tom, že zájem české buržoazie snadno a rychle ztotožňuje s veřejným zájmem v republice.

Je k tomu třeba ovšem neobyčejně drzého čela, opravdu panského podceňování soudnosti většiny obyvatelstva v Československu. Vedle toho však hraje tu úlohu i úžasná mravní a intelektuální zbednělost této inteligentské třídy, která nadto, že vědomě fixluje, jest i neschopna pochopit, že dnešní „veřejný zájem“ jest ve všem a všude právě opakem zájmu vládnoucího měšťáctva s jeho národními a idealistickými frázemi.

Co jest veřejný zájem ve smyslu všeobecném?

Soubor představ o tom, co se má dít nebo nedít, aby celku občanstva na určitém území se co nejlépe vedlo po všech stránkách života.

Národní demokracie, ztotožňujíc zájem české buržoazie s veřejným zájmem, chce nám tudíž namluviti, že jest zájmem veřejnosti (= všech občanů) v Československu vedle jiného:

1. aby komando v tomto státě měla výhradně nevelká česká majorita;
2. aby zůstaly nedotčeny soukromokapitalistické řády;
3. aby vnější politika Československa vedena byla v duchu imperialistickém;

4. aby bezohledně byly potlačovány nejen všechny snahy jinonárodních irident, nýbrž i všechny snahy o socialistické řády, především ovšem revoluční snahy komunistické;

5. aby k docílení toho podporováno bylo zpátečnictví ve všech oborech práce a života.

Prostý rozum, neobalamucený nacionalistickou ideologií a nezatemněný třídním sobectvím buržoazním, rozpozná však náraz, že tyto požadavky národní demokracie, podsunované veřejnému zájmu v této republice (stejně je tomu nebo bylo by tomu i v jiném státě), jsou zcela protichůdny zájmu „veřejnému“, nikoli snad z hlediska socialistického, nýbrž především z hlediska pokrokového měšťáctva (u nás například „realistů“), opatrnějšího v posuzování světové situace a národních potřeb, ale jinak stojícího na stanovisku, že občanstvo určitého území jest něco jednotného, čili podceňujícího třídní boj.

Jeho důvody jsou nasnadě:

1. Veřejný zájem v národnostním státě vyžaduje politicky národnostního smíru, nikoli násilného přelévání na stát národní. Politika, která méněcenné vášně nacionální posiluje, místo aby je konejšila a tlumila, rozrušuje frivolně veřejnost, kalí její vody, aby v nich mohli loviti záškodníci; neprospívá tudíž veřejnému blahu. —

2. Veřejný zájem v dnešní době velikého sociálního zápasu vyžaduje, aby soukromokapitalistické řády, vývojem zřejmě překonávané, nebyly považovány za posvátné. Tvrdým lpěním na nich zesiluje se přirozeně bolestná stránka třídního boje pro veřejnost, tj. pro celek zúčastněného občanstva.

3. Veřejný zájem v Československu vyžaduje nejmírumilovnější politiky zahraniční; imperialistická politika ohrožuje občanstvo nejnebezpečnějšími zápletkami, jejichž válečné řešení jest (snad jediné) schopno ohroziti vážně území republiky, i pokud tvoří účelný hospodářský celek, a tím vyvolati řadu nových konfliktů neplodných a nejvýše škodlivých.

4. Veřejný zájem vyžaduje, aby perzekuce, které existující forma státu užívá ke své ochraně proti těm, kteří usilují o formu jinou, nevyvolávala nepřátelství a nenávist, ohrožující veřejnost krvavým konfliktem.

5. Veřejný zájem vyžaduje, aby reakční snahy nezmocnily se všech oborů práce a života a tím neuvrhly občanstvo v úpadkový stav. Český národ, pokud jest ovládán ideologií měšťáckou a nacionalistickou, je výstražným příkladem neplodného živoření ve všech oborech tvůrčí činnosti: kvete u nás jen agrární chamtivost a lupičství finanční-

ho kapitálu a reakční náladě propadá bezděčně i pokrokovější část měšťáctva.

Jsou tyto důvody nemarxistických pokrokovců zcela správné, vystihují opravdu dobře věc veřejného zájmu v našem státě?

Jen zdánlivě.

Ideologie měšťáků sebepokrokovějších nemůže přijíti věci na kloub, musí se aspoň v některém směru odchýliti z důsledné cesty, pro kterou měšťáci nemají dnes již nauky opravdu živé, nic podobného tomu, co má proletariát ve svém marxistickém komunismu.

Naše vývojové a marxistické nazírání, opřené o vědecké poznatky, nezátížené ideologií ze vzduchu vzatou, rozpoznávajíc tyto věci dialekticky, dá nám nejen mnohem přesnější a plodnější odpověď na oněch patero bodů, jež jsme si pro příklad vybrali, nýbrž precizuje jasněji i veřejný zájem.

Poněvadž dnešní společnost (především ovšem evropská) je třídním bojem, nejdůležitějším činitelem (i když v tom nebo onom okamžiku zdá se důležitějším imperialistický spor o naftu nebo uhlí) roztržena na dvě tříd vzájemně na život a na smrt nevylečitelně již zneprátelených, nemůžeme mluvit o jednotném veřejném zájmu, aniž bychom fixlovali jako měšťáci. „Veřejný zájem“ vládnoucí třídy měšťácké je zcela jiný než „veřejný zájem“ proletariátu, lépe řečeno: není již všeobecného zájmu veřejného, nýbrž je tu jen zájem měšťácké třídy (aby si udržela moc) a zájem třídy dělné (aby se této zmocnila). Jsme ustavičnými svědky toho zjevu, že — až do nejmenších podrobností často — co prospívá třídě vykořisťovatelů, škodí třídě vykořisťovaných (a ovšem i naopak). Veřejnost je roztržena na dvě nepřátelských částí a jen ten, kdo podceňuje hloubku této roztržky a její dějinný význam, může se domnívati, že nad touto roztržkou trvá přece nějaký všeobecný zájem veřejný.

Z tohoto socialistického, marxisticko-komunistického hlediska jeví se ambice národně demokratické shora uvedené jen tím nesmyslnější, hodnotíme-li je podle skutečností, ale zároveň tím pochopitelnější z hlediska zájmu měšťácké třídy.

Buržoazie musí takto nebo podobně vykládati veřejný zájem, aby zahalila vznešenou tógou své třídní sobectví. Mluví nicméně do větru.

My však, nevidouce jednotného veřejného zájmu, nýbrž jen dvě diametrálně různých zájmů dvou tříd navždy již zneprátelených, vidíme nicméně nade všemi *zájem lidstva* jako nejvyšší sudidlo.

Z hlediska tohoto nadřazeného zájmu byl by veřejný zájem podle představy pokrokového měšťáctva jen škůdcem, poněvadž by představoval brzdu třídního boje, a tudíž prodlužování nejbolestnější epochy sociálního přerodu. Nezahaleně reakční požadavky nacionální bur-

žoazie, poněvadž zostřují třídní boj a urychlují nepřímou revoluční výchovu mas pro poslední bitvu, jsou prospěšnější věci lidstva než konejšívá politika pokrokové demokracie, odsouzené ostatně k minoritě stále nepatrnější.

Zájem lidstva — abychom se vrátili ke svým pěti bodům — vyžaduje:

1. odstavení národnostních sporů potlačením nacionální politiky, která chce bráti z cizího, a mezinárodním sjednocením proletářských států;

2. odstranění soukromokapitalistických řádů v epoše počínající diktaturou proletariátu a končící beztřídní společností komunistickou;

3. odstranění imperialistické soutěže zmezinárodněním výroby i distribuce;

4. diktatury nad buržoazií, dokud nezmizí třídy;

5. intenzivní podpory všech vývojových tendencí a pokrokových snah ve všech oborech práce a života.

Toho vyžaduje zájem lidstva čili veřejný zájem v nejširším, všelidském smyslu slova: to jsou dnešní tendence lidského vývoje, jež podporovati znamená ušetřiti lidstvu mnoho bolestí, kdežto brzdití je znamená činiti nezbytný porod nejtěžším.

V tomto smyslu pak je i pro nás komunisty naprosto správná a cenná zásada: Kde toho vyžaduje veřejný zájem, nutno jednati rychle a bezohledně.

PROLETKULT KSČ

(Posjezdové poznámky)

1

Věc Proletkultu, jako ostatní věci různých složek naší strany, dostala se před sjezdové fórum jaksi jen mimochodem. Jako obvykle věc vzdělání, výchovy a propagandy musela ustoupiti před návaem diskuse o otázkách zevně i vnitřně politických, jakož i odborových, které vedle formalit zabraly sedm osmin sjezdové doby. Referát o Proletkultu na přání vůdčích činitelů sjezdu odpadl jako i jiné referáty a Proletkult přišel na řadu jen při zprávě referenta návrhové komise soudruha Šmerala, když běželo o organizační řád Proletkultu.

Řekněme si však ihned, že sjezd strany není fórum, na němž by se dalo účelně diskutovati o otázkách předpokládajících jistého zapracování

vání do věci. Je to fórum příliš široké, z hlediska odborného příliš pestré, ale na druhé straně zase dosti úzké, se zájmem především politickým, popřípadě odborářským. Sjezd je k tomu, aby podal široký obraz proudů ve straně, aby určil její základní směr tím, že zvolí si exekutivu podle vůle většiny. Detailních otázek však řešiti nemůže.

Organizační řád Proletkultu byl by býval podle ujednání vyřízen bez debaty, kdyby byli do věci nezasáhli všichni čtyři vůdčí zástupci Mládeže. Pojednáme v dalším o jejich extempore. Zde jen upozorňujeme, že chlad, s kterým sjezd přijal temperamentní řeči našich mladých soudruhů, nejlépe svědčí pro to, že sjezd není vhodné místo pro řešení otázek více nebo méně odborných.

Běží nám dnes o to, abychom objasnili stručně svízelnou cestu, kterou se Proletkult KSČ z nutnosti ubírá, nemoha jinak. Chceme to učiniti na podkladě dvou názorů více nebo méně opozičních, z nichž jeden projeven byl známým soudruhem písemně a druhý vyplýval z řečí zástupců Mládeže. Je tu předně otázka: Potřebuje naše strana kulturní propagandy revoluční, nebo nepotřebuje? A druhá otázka zní: Koná Proletkult KSČ tuto propagandu podle našich možností v duchu revolučním a v duchu směrnic IV. kongresu, anebo je to instituce kulturně reformistická? Na to chceme odpověděti.

Revoluční výchova

Soudruh Bubeníček, známý svými polemikami loňským čtenářům Komunisty, poslal soudruhu Kohnovi článek *Dělník o třídním boji a kulturní výchově*. Soudruh Kohn předal článek redakci naší, poněvadž běží o věc Proletkultu.

Vývody soudruha Bubeníčka jsou tyto:

„Důvodem k mé polemice je referát soudruha Berana v Komunistické škole pražské. Nepovažuji za nezpůsobné útočiti na různé ‚koníčky‘ a ‚modly‘ soudruhů a strhovati z nich svatozář. Nesmíme se piplati s maloměšťáckými neduhy. Nesmíme býti příliš shovívaví k zálibám osob a zájem třídy musí nám jíti nad společenskou slušnost.“

„Kulturní rada měla by zameziti v Komunistické škole výkladům, které naše zásady maloměšťácky zkreslují a nasazují posluchačům do hlavy všeliké ‚brouky‘.“

„Zmíněný referát způsobil takový zmatek, že v následující debatě to vyhlíželo tak, jako by boj proti klerikalismu, alkoholismu, prostituci atd. byl nejdůležitější částí boje třídního. Měl jsem dojem, že kdyby zvítězily snahy *některých* našich kulturních pracovníků, vznikla by nebezpečná konkurence vegetariánům, abstinentům, volnomyšlenkářům,

osvětákům a kazatelům „přirozené“ životosprávy a morálky, ale komunism by při tom pohořel.“

„Soudruh Beran rozdělil názory na výchovu v KSČ na dvě druhů: jeden klade důraz na ‚revoluci, revoluci a zase revoluci‘, kdežto druhý dává přednost výchově kulturní. Nebojí se prý vyjádřiti tento rozdíl otázkou: dojdeme-li svobodou k osvětě nebo osvětou k svobodě. Sám hlásí se ke směru druhému a odůvodňoval to stinnými stránkami revoluce ruské.“

„Zde byl hlavní kámen úrazu v jeho referátě, zde bylo viděti, že soudruh Beran nedovede marxisticky myslit.“

„Kultura je nástroj vládnoucí třídy, je překážkou z ostnatého drátu před posledním zákopem kapitalistického řádu. Ne kulturní, ale třídně revoluční výchovou dosáhne proletariát schopnosti čeliti měšťáckému a maloměšťáckému duchu, přestřihati ostnatý drát, osvoboditi se dokonale z měšťácké ideologie. Kulturní modly měšťácké společnosti nutno zbaviti kouzla, nutno je obnažiti jako nástroj moci a nahraditi revolučním vědomím třídním ve všem všude. V sociálním zápasu doby nerozhodne kulturní vyspělost bojujících, nýbrž jejich schopnost ‚pouštěti žílou‘. Revoluce má vždy povahu předchozích poměrů, z nichž vyrostla, a její stinné stránky (žádná není bez nich) jsou výsledkem síly náporu i odporu a síly hospodářských pozic, nikoli ‚kulturní úrovně‘...“ (Následuje charakteristika revoluce ruské a poměrů u nás, kterou pro úsporu místa prozatím vynecháváme.)

„Nesmíme se domnívati, že vyšší typ revoluce získáme kulturní výchovou; tou můžeme jen rozmnožiti počet oněch soudruhů, kteří se při revoluci budou podobati mouše z ruské pohádky, jež sedíc na noze vola vracejícího se z pole odpověděla na dotaz kolegyně, co dělala: ‚Orali jsme.‘“

„Svou revoluční výchovu nesmíme si představovati tak, jak si někteří představují svůj komunism vůbec, jako převlečené maloměšťáctví; zájem revoluce a zájem strany musí nám všem jíti nad zájem osobních ‚koníčků‘ a nesmíme si ve straně z těchto ‚specialistů‘ tvořiti buňky maloměšťáctví.“

„Výchova v naší straně musí býti nejpřísněji revolučně politická, nesmíme tu odvracet pozornost od hlavního k malichernému, a to hlavní jest — dobytí politické moci.“

„Jed kapitalistické kultury počíná i mezi námi jeviti své účinky a tomu nutno zabrániti. Každé sektářství ve velkém i v malém třeba v naší straně vyplniti. Nesmíme se scvrknouti na církvíčku pěstující komunistické ‚učení‘ nebo náboženskou sektu propagující ‚komunistickou morálku‘ — musíme zůstatí bojovnou armádou, jejíž výchova je výchovou k boji. Důstojníky a poddůstojníky třídního boje potřebujeme

od našich výchovných institucí. Tato výchova musí býti plánovitá, systematická a vycházeti z jednoho centra.“

„Nepotřebujeme kulturních krotitelů sociální revoluce, ale kulturních propagátorů revolučního boje. Nepůjdeme kulturou proti kultuře, ale zbraní třídního uvědomění proti kulturnímu jedu měšťáckému. Kdo se v tomto smyslu bojí, nesmí do lesa...“

Potud soudruh Bubeníček.

Nevíme z vlastního názoru, jak soudruh Beran referoval v Komunistické škole. Jeho osobu ponecháváme stranou. Jinak však s vývody soudruha Bubeníčka povšechně souhlasíme. Nutno zdůrazniti, že od počátku bojoval sekretariát a většina kulturní rady Proletkultu o revoluční výchovu komunistickou proti fedrování „kulturních koníčků“, jež jsou velmi často na újmu nejpřednější naší úloze: šířiti opravdu komunistické uvědomění v naší straně všude tam, kde dosud poškozují naši věc tradice sociálně demokratická. Boj tento byl a bude ještě velmi nesnadný, nevíme, jak dlouho potrvá, ale víme, že *Proletkult KSC* nesmí a nemůže míti jiného cíle než revoluční výchovu marxisticko-komunistickou, kterou bude se snažiti poskytovat jak prostým vojákům, tak i budoucím důstojníkům a poddůstojníkům naší strany podle úlohy, kterou mají, a že nesmí a nemůže sklesnouti na nějakou osvětářskou instituci, pěstující „osvětu“ a „kulturu“ po vzoru měšťáckém a maloměšťáckém.

Nicméně vývody soudruha Bubeníčka vyžadují jistého doplnění.

Naše revoluční výchova musí býti totiž skutečnou výchovou, a nikoli pouze táborovou agitací v přednáškové formě. Pro svůj odpor k měšťácké kultuře, která je plna jedovatých plynů pro dělnické masy, nesmíme podceňovati vzdělání a výchovu, jakých skutečně potřebujeme.

Také ve staré straně sociálně demokratické byl spor mezi „revolucionáři“ a kulturtrégry. Pro většinu sociálně demokratických politiků bylo měšťáctvím všecko, co souviselo s kulturou, vzděláním a výchovou, hleděli spatra na veškeru vzdělávací činnost, podezírajíce ji ze záměrů protirevolučních. Měli úplně pravdu, protože to, co v sociální demokracii se dělo pro vzdělání a výchovu straníků, bylo skutečně z ducha měšťáckého, podporovalo bujný vzrůst maloměšťáckých buněk, které nakonec sociální demokracii úplně porušily. Ale odmítajíce kulturní činnost neměli sociálně demokratičtí politikové pravdu potud, že neviděli nutnosti toho, aby maloměšťácká práce vzdělávací byla nahrazena třídní výchovou revoluční na pevném základě marxistickém. Také tento nedostatek, ten především, zničil socialistickou povahu sociální demokracie.

Musíme si býti hluboce vědomi toho, že pracovati pro revoluci — která se nedá uměle dělati — můžeme jen soustavným třídním uvědo-

mováním soudruhů a k tomu že nestačí jen zběžná hesla, nýbrž je nezbytný marxisticko-komunistický základ. Komunistická strana jako předvoj a výkvět uvědomělého proletariátu musí býti co nejvíce marxisticko-komunisticky vyškolená, jako byla ve svých počátcích soudružská strana ruská a je dosud. Revoluční duch proletářský musí jíti ruku v ruce s osvíceným duchem marxisticko-komunistickým, jen tak bude revoluce zdárná. Ve svých zápasech neklopýtáme o nedostatek revolučního nadšení, odhodlání a obětavosti, nýbrž o nejasnost ve hlavách, jak pokud jde o taktické, tak i pokud jde o zásadní otázky.

Bylo by na škodu věci, kdyby z odporu proti různým jednostranným zálibám kulturním nebo pakulturním vyvinul se odpor proti tomu, čeho naše strana a naše hnutí nezbytně potřebují: proti komunistickému vzdělání, jež je nezbytnou podmínkou revoluční výchovy.

Naše strana předešla do jisté míry samu Třetí internacionálu v tom, že chopila se myšlenky Proletkultu a z organizace, která byla v nebezpečí, že se stane pouhým spolkem spolků pro pěstování „koníčků“, učinila organickou složku strany, ústřední vzdělávací, výchovnou a propagační instituci její, zřídila vzdělávací sekretariát svůj a snažila se vzdělávací činnost zcentralizovati a naplniti duchem opravdu komunistickým. Nejsme-li slovíčkáři a počítáme-li s tím, co je v našich poměrech možno, musíme uznati, že jsme dosud měli s Proletkultem nejlepší vůli pracovati v duchu rezoluce přijaté IV. kongresem Komunistické internacionály a že jsme v duchu této rezoluce pracovali dříve, než tato rezoluce vyšla.

Je dosti známo, na jaké obtíže jsme narazili, jakým nesnázím čelíme až dosud a čeliti budeme ještě dlouho, abychom uhájili samozřejmý princip revoluční výchovy komunistické proti všem, kdož jsou dobrovolně nebo bezděčně ve vleku maloměšťácké ideologie.

Věc bude mnohem snadnější, až vzdělávací činnost komunistických stran bude mezinárodně soustředěna a organizována a z exekutivy Komunistické internacionály vyjdou závazné směrnice i pro tuto komunistickou práci. Nepochybujeme o tom, že i tyto směrnice dají za pravdu našemu úsilí a pomohou nám otázku Proletkultu definitivně rozřešiti.

Ovšem bude i pak vždy nutno počítati s možnostmi a potřebami našich poměrů a držeti se ducha, nikoli mrtvé litery směrnic.

V minulé stati ukázali jsme, že kulturní práce v tom smyslu, jež my jí dáváme, tj. vzdělávací, výchovná a propagační činnost v revolučním duchu marxisticko-komunistickém, jest pro naši stranu ne-

zbytná a že se v tomto duchu skutečně již děje podle našich sil, možností a poměrů a pokud ústředí strany a Proletkultu ji vede nebo má na ni vliv.

Samozřejmě nedostatek sjednocení zavinuje mnohé chyby a falešné směry na periférii naší organizace, chyby zaviněné jednak tradicí z dob sociálně demokratických, jednak odlišnými snahami osob a spolků. S tím nutno počítati. Svou činnost nemůžeme si představovati jako snadnou práci podle lineálu, správný její směr nestačí shrnouti do tezí a nařizovacím způsobem zaváděti: musíme si jej vyzápasiti těžkým bojem s poměry a lidmi.

První rok činnosti Proletkultu pro každého, kdo ji znal zblízka, byl dobou ustavičných zápasů, v nichž zásadu jednoty a soustředění nebylo možno vždy udržeti. Nepopíráme, že pod vlajkou Proletkultu dělo se a bude se ještě dlouho díti ledacos, co bude nám možno vytýkati z hlediska komunistického, ale to jen proto, že poměry bývají silnější než nejlepší vůle.

Tolik podotýkáme předem, chtějíce se v dalším zabývati vývody čtyř soudruhů z Mládeže, kteří na sjezdu s velikou vervou vystoupili proti navrženému organizačnímu řádu Proletkultu, který přesto byl s nepatrnými změnami sjezdem jednomyslně přijat.

Soudruzi z Mládeže vystoupili vlastně jen s dvěma námitkami. Předně: Že Proletkult nesmí státi mimo strany jako samostatná složka. Po druhé: Že činnost Proletkultu je až dosud kulturně reformistická. Pro obě výtky nepřinesli však pražádných konkrétních dokladů.

Pravda je pravý opak jejich tvrzení. Zápas, jež Proletkult, lépe řečeno jeho ústředí, vede od počátku s různými složkami a jinak smýšlejícími jednotlivci, *veden byl vždy z naší strany o to, aby Proletkult vrostl organicky do strany a aby marxisticko-komunistická výchova zatlačila všechny kulturně reformistické snahy jednotlivců neb složek.*

Pokouší-li se Mládež tvrditi opak, děje se to jen z neznalosti vnitřních poměrů.

Nedivíme se tomu. To, co u nás nazývá se oficiálně Komunistická mládež, je reprezentováno několika soudruhy německými a maďarskými, kteří nejsou dostatečně informováni o poměrech ve většině našich organizací a jsou hodně cizí životu českého živlu ve straně. Jsou to mladí byrokraté, kteří často řeší věci snadno a rychle ve svém úzkém kroužku podle mezinárodního lineálu a podle mrtvé litery.

Směrnice Komunistické internacionály jsou jistě nezbytnou, stále se obnovující a zdokonalující kostrou mezinárodní komunistické strany, která není bez nich myslitelná. Jsou naší pokladnicí, do které stačí sáhnouti, abychom se vždy obohatili na prospěch strany. Ale kostře třeba dáti živé tělo, nemá-li zůstat pouhým strašákem; bohat-

ství nutno řádně využít, nemá-li představovati mrtvý kapitál. Živé tělo, toť strana složená z nejrozmanitějších živlů, jež nelze na kostru pouze navěsiti, nýbrž nutno je nesnadným úsilím kostře přizpůsobovati. Bohatství využijeme řádně, když nenechávajíc si ho pro sebe, opatrně je rozdělíme tak, aby se stalo zdrojem síly všech, a nikoli povrchní chloubou nebo nástrojem nezralých.

To všechno nejde bez úporného boje s neuvědomělostí jedněch, se špatnou tradicí nebo se zlou vůlí některých. I kdybychom stokrát denně prohlašovali, že komunistická strana je nová strana a nemá nic společného se starou sociální demokracií, nezmění to zhora nic na faktu, že tradice sociální demokracie s její maloměstáckou osvětovou činností je dosud i v naší straně, že ji nevypleníme rázem, i kdybychom měli k tomu nejideálnější mezinárodní směrnice, a že tudíž musíme s ní zápasiti tak dlouho, dokud skutečný duch komunistický se všude nevžije.

Ústředí Proletkultu nelze vytknouti, že by bylo nezápasilo. Bylo by jistě možno kritizovati vhodnost toho nebo onoho prostředku nebo způsobu, jichž jsme v zápasu užili — toho Mládež však neučinila —, ale nesmí se nám upírati to, že jsme měli stále před očima nutnost výchovy komunistické, jak ji vytyčuje rezoluce IV. kongresu, ba z vlastního přesvědčení, než k této rezoluci došlo.

Ústředí Proletkultu to bylo, jež mnoho činitelů ve straně si zneprátelilo proto, že se stavělo proti samostatné organizaci vzdělávací práce a že tuto práci snažilo se soustřediti pod vrchní dozor exekutivy KSČ, ústředí Proletkultu dosud musí mnoho bojovati proti kulturně reformistickým snahám okrajových organizací a marxisticky nemyslicích soudruhů.

Na druhé straně však, chce-li vůbec dosíci nějakých úspěchů, musí počítati s poměry: o tom, jaký Proletkult náš skutečně jest a bude, nerozhodnou směrnice nebo nejlepší vůle vedení, nýbrž především poměr sil mezi starým a novým názorem, energie exekutivy, konsolidace strany, způsoblost našeho proletariátu.

Soudruh Šmeral ve svém referátu z návrhové komise prohlásil správně organizační řád Proletkultu, sjezdu předložený, za dílo kompromisu, které po zkušenostech, jež s ním budou činěny, bude možno vhodně změnit.

Naši soudruzi z Mládeže, o věci málo informovaní, hleděli na věc tak, jako by šlo o kompromis v zásadách, o kompromis mezi nějakým kulturním reformismem a rezolucí IV. kongresu.

To nebylo správné. Kompromis, o němž soudruh Šmeral mluvil a jehož obrazem je organizační řád náš, týkal se vnitřních našich poměrů organizačních, nikoli zásadních věcí komunistické výchovy.

V organizačním řádu, jež sjezd přijal, není nic, co by nesouhlasilo s rezolucí IV. kongresu, velmi všeobecnou ostatně. Kompromis učiněn byl v otázce sjednocení složek a centralizace, nikoli ve věci oficiálního směru komunistické výchovy, který pro nás přirozeně není vůbec otázkou a o němž nepřipustíme sporu.

Soudruzi z Mládeže ukázali se slovíčkáři, chopivše se jako jediného konkrétního důkazu pro své tvrzení toho, že v organizačním řádě byl Proletkult označen jako *samostatná* instituce při ústředí strany, ač z celého elaborátu vychází jasně najevo, že správněji mělo tu státi: *samostatná funkce*. Ale nehledíc k tomu, celý smysl organizačního řádu usvědčuje Mládež z omylu. Kdyby dotyční soudruzi z Mládeže byli prožili zblízka minulý rok naší činnosti, byli by nevystoupili proti výsledku těžkých zápasů, jímž jest organizační náš řád, nýbrž byli by mluvili méně všeobecně o Proletkultu, ale ukázali soudruhům na sjezdu na konkrétních příkladech, co jest ve vzdělavací a výchovné práci naší strany dosud nezdravé a málo komunistické, co musíme potírat a co podporovati. Pak jejich kritika byla by měla jistě dobrý smysl a byla by věci prospěla. Takhle bylo to jen plácnutí do vody.

Jak jsme řekli zpočátku, nelze sjezd strany považovati za vhodné místo pro řešení otázek odborných, do nichž musí býti člověk podrobněji zasvěcen, aby o nich mohl správně usuzovati. Sjezd může se zdarem rozhodovati jen ve velikých otázkách zásadních.

Bude nám však třeba fóra, kde bychom spolu se soudruhy venkovskými, v Proletkultu pracujícími a o věc komunistické výchovy se zajímajícími, prodiskutovali svoje problémy a svoje bolesti a kde by zejména naši venkovští pracovníci vyslovili přesně svou vůli, aby komunistická výchova byla opravdu komunistická, a nikoli kulturně reformistická, o čemž nepochybujeme, ale co musí býti jednou kolektivně zdůrazněno.

Takovým fórem může se státi *říšská konference Proletkultu*, kterou také letos svoláme, jakmile nový organizační řád bude tiskem vydán s přiměřenými vysvětlivkami, vejde ve všeobecnou známost a vykoná své poslání.

REAKCE A ZLOČINNOST

Denní zprávy žurnálů — i když jim nevěnujeme takovou vášnivou pozornost jako čtenář vychovaný Národní politikou a přímo se třesoucí na každý zločin a jeho podrobnosti, jejichž rozvlácnosti nemá nikdy dosti — poskytují v našich dnech opravdu chmurný obraz vzrůstající mravní bídy širokých kruhů, vedoucí k zločinům.

Popravy nedávno provedené výslovně z důvodů zastrašovacích, po nichž srazily se u nás prudce dva tábory — pro a proti trestu smrti —, neměly očekávaného účinku, jak se dalo očekávat, a loupežná přepadení, při nichž je to pouhá náhoda, nekončí-li vraždou, jsou opravdu na denním pořádku, jak tomu snad u nás dosud nebylo.

Dnes tuto zločinnost nelze již tak snadno sváděti na poválečné poměry. A poskytuje obraz tím chmurnější, že stihá nikoli snad boháče, jichž majetek a mravy mají provokační povahu, nýbrž hlavně lidi malé a nezámožné, jak svědčí ukořistěné sumy.

V našich dnech je tento zjev více než nápadný, zejména srovnáme-li tuto přítomnost s nedalekou minulostí naší, s dobou revoluční, následující po převratu z 28. října, kdy samy úřední zprávy konstatovaly nejlepší poměry v tomto směru.

To je pozoruhodné.

Známy měšťácký žurnalista Draf, který měl nedávno jakousi aféru pro mnohostrannost, či lépe řečeno širokost svého politického svědomí, který je izraelita s katolickými sklony a zajímá se o takzvanou náboženskou hloubku, napsal nedávno do Českého slova článek o vrahovi Kolínském, v němž snažil se jej vylíčiti jako člověka hluboce nábožensky založeného, těžce zhřešivšího, ale — pozdě ovšem — opravdu se kajícího. Padl prý tu někdo, jehož jádro bylo nejlepší.

Drafův článeček, jako celý ten hysterický povyk žurnalistický kolem popravy Kolínského, jehož byl jakýmsi epilogem, byl pouhý malý doklad úpadkové bezradnosti a sentimentality měšťáckého světa, ale Draf bezděčně naznačil spojitost náboženského cítění se zločinností, spojitost často již zdůvodněnou a o fakta z celé historie lidské opřenou. Samozřejmě běží tu o náboženské cítění onoho vulgárního druhu, který potřebuje pro své ukojení hříchů a pokání, vin a trestů, zločinů a šibenic, o reakčního činitele v pravém smyslu slova.

Volání po popravách, v jejichž zastrašovací účinek nevěří ani nejhorlivější křiklouni pro, vzrůstá vždy v dobách a prostředích reakčních a vyplývá z touhy — snad většinou neuvědomělé — vyvolati ovzduší naplněné hrůzami násilných smrtí, které ohromují davy, ale zároveň je příjemně lechtají, které odívají imponujícím šarlatem autoritu a naplňují svět chorobnými představami, jež ochromují masy a chytřým poskytují možnost bezpečně vládnouti. Reakce nemůže potřebovati veselého boha, nýbrž jen trestajícího tyrana a spasitele, který má větší radost z *kajících* se hříšníků než z lidí spravedlivých. Reakce nemůže potřebovati veselosti jasné mysli, jasného rozumu: opájí svět krví, hrůzami smrti, alkoholem a prostitucí.

Reakce podporuje zločinnost, dělá si zločinnost, aby mohla trestat a tresty dodávati váhu autoritě. Rozmnožuje a zvětčuje trestné činy novými zákony.

Ale i nepřímým způsobem působí reakce na vzrůst zločinnosti. Rozdíl mezi dobou převratovou, plnou nadějí v lepší budoucnost, a dobou dnešní, která všemi prostředky reakce snaží se vykořeniti ze srdcí lidu víru v možnost veliké nápravy nespravedlivých a utiskujících řádů, o němž jsme se již zmínili, je poučný, ale nepřekvapuje.

Víra je mocný činitel v nadstavbě nad výrobními poměry. Kdežto však víra náboženská pro svou nevědeckou a konzervativní povahu, zejména pak v křesťanství svým snižováním pozemského života na jedné straně a svým přisluhováním každé mocné autoritě světské, ať byla sebehorší, znemožnila se ve skutečnosti v srdcích zástupů a trvá jen setrvačností jako mrtvá formalita nebo pověřené cítění bez rozhodného vlivu na život, jest dnes jen *víra sociální* schopna velikých věcí a především toho, aby dala člověku pevnou půdu pod nohy, aby ho držela zpřímá a naplnila mu mysl jasnou a rovnováhou. Tato víra — vědecky zdůvodněná a přesně vyhraněná v marxistickém komunismu revolučního předvoje třídy, která jest její přirozenou nositelkou — není ovšem v srdcích neuvědomělých nebo polouuvědomělých lidí tak zabezpečena jako v srdcích výkvětu třídně neuvědomělého proletariátu.

Touží-li například u nás jistě sedmdesát procent lidí, aby se osvobodilo ze svého námezdnictví a ze svého služebnictví vládnoucí menšiny, statisíce z nich mají již větší nebo menší víru v možnost lepších řádů a odstranění námezdnictví jako moderní formy otroctví. V dobách převratových, v dobách, kdy síly budoucnosti otřásají pověrami a řády minulosti, uměle udržovanými dosud při síle, kdy se zdá, že se stal nebo bude učiněn konečně rozhodný průlom do hradeb starého světa, tu tato víra sociální očisťuje lidi, zjasňuje jejich mysl, vyvolává nadšení a povzbuzuje ke krásnému jednání. Oživuje srdce nadějí, že již již bude lépe, že zlé mocnosti světa budou poraženy a počne se s přestavbou budovy, která dosud sloužila blahobytu několika, aby byla postavena do služeb všech. Lidé bezděčně stávají se obětavými, počínají cítit a myslet kolektivně, jednají sociálněji. Sprostý zločin ze ziskuchtivosti považují v tu chvíli za zvláštní hanebnost.

Ale tato sociální víra u většiny není a nebude dlouho ještě neochvějně opřena o jasný názor na věci, tj. aspoň o nezbytný výtažek marxistické nauky a komunistických tezí. Takové výchovy proletářských mas nemůžeme dosíci vůbec za dnešních poměrů, nýbrž naopak až tehdy, kdy sociální revoluce bude vyhrána a škola, jakož i všechny ostatní výchovné instituce a prostředky propagační přejdou oficiálně do rukou socialistického proletariátu.

Nejsouc zabezpečena dosti rozumově, zůstávají opravdu jen pouhou vírou, pouhou nadějí, citovým činitelem, utuchá sociální víra v srdcích většiny, jakmile poměry se obrátí. Lidé, nepostřehující

křivolakosti vývoje, věčné hry akcí a reakcí, stálého přílivu a odlivu, jimiž a přes něž razí si sociální pokrok cestu, jakmile jsou sraženi nazpět, zklamáni pro tu chvíli ve svých nadějích, zrazeni domněle ve své víře, buď ztrácejí víru docela, nebo jejich víra ztrácí svou obrodnou, povzbuzující sílu a je to pak jen pouhá „víra mrtvá“.

Tak jsme na tom dnes v Československu. Naděje tisíců byly zklamány. Víra tisíců ztratila se nebo byla ochromena. Vládne reakce, a většina tupě hledí na její vzrůstající vlny a říká si: Nevěřím už ničemu.

Heslo buržoazie „Zachraň se, kdo můžeš a jak můžeš!“ proniká do širokých mas. Jediná mravní vzpruha dnešní doby, sociální víra, jest jim odnímána ohromným spiknutím buržoazie a reakce se sociálními patrioty. Prostý člověk, nedovedoucí marxisticky myslet, nevidoucí věci na jejich místě ve vývoji, říká si: Jsme zase tam, kde jsme byli. Krev, mnoho krve teklo nadarmo. Převrat vyměnil jen osoby. Nic nebylo pravda, co nám říkali, co nám slibovali. Všecko je sviňstvo.

A vidí, která strana, jež docela jistě nejohavnějším způsobem zradila svůj program a politickou i finanční důvěru svých členů, sociální demokracie, kterou každý soudný a slušný člověk v republice, ať je měšťák, nebo dělník, opovrhne, která tato strana udržuje si nepřiměřenou moc nejpodlejšími prostředky, šlapajíc všechny zásady přirozeného práva a jakékoliv skutečné demokracie, a která jest ve svém zločinném úsilí podporována vším, co má v tomto státě moc, jen pro své žoldácké služby buržoazii, — a kdyby neviděl ani spravedlnosti měšťáctva, všech provokujících násilností vládnoucí třídy, ziskuchtivosti, která se roztahuje, poněvadž je provozována ve velkém, zkrátka všeho toho, co charakterizuje dnešní korupční systém kapitalistický, — umělá existence sociální demokracie, tento řvoucí doklad mrzké reakce, která vládne, sám o sobě stačil by jej přesvědčiti, jaké sviňstvo je všecko, a že je tudíž nejlépe, půjde-li podle vzoru velkých zvířat za svým osobním prospěchem jako malé zvíře.

Odtud je pak zcela malý krůček k nějaké loupeži nebo loupežné vraždě, a všecko závisí na tom, zda v tu neb onu chvíli zmatený rozum zvítězí nad zaslepeným citem nebo strach nad slepou vášní. Boha není, a kdyby byl, stačí vzpomenouti si naň až tehdy, když tě lapnou a odsoudí k šibenici; Drať tě prohlásí pak za hluboce náboženského člověka. Ale není ani živé víry, že ještě někdy věci lidské uspořádány budou spravedlivě, a naděje není, že vyjdeš z otroctví a bídy jinak než skrze zločin, který se podaří bez zlých následků pro tebe...

Tma. Dno.

Přirozený důsledek reakce, jejíž hrdostí je šibenice,

Velikým omylem dosavadní výchovy dělnické třídy byla její závislost na měšťácké kultuře. Zásada třídního boje nebyla důsledně z hospodářského boje převedena do nadstavby, v otázky vzdělání a výchovy. Dělnické strany, lépe řečeno ti, jimž v socialistických stranách svěřena byla výchova dělníků, přičiňovali se, aby v proletariátu byl probuzen smysl pro vědu, literaturu, umění, kulturu, ale nedovedli, jsouce sami většinou jen povrchně vzděláni opravdu socialisticky, pochopiti správně jádro problému, nedovedli třídně a marxisticky na věc pohlížeti, vytýčiti si správný cíl a stanoviti jasně cesty a prostředky.

Socialistické strany, opouštějíce stále více revoluční základnu marxistickou, osvojovaly si stále všeobecněji maloměšťácké názory, napodobily stále zřetelněji buržoazii jak v metodách politických, tak v mravech a snahách kulturních. Před válkou třídní názor na otázky kulturní byl by býval považován za barbarství: dělník byl veden k tomu, aby co nejlépe nápodobil měšťáka, ale protože jsou tu rozhodující třídní rozdíly hospodářské, nedokázal pravidelně nic více, než že si osvojil nikoli soudobou kulturu měšťákovu, nýbrž jen soudobé předsudky maloměšťácké.

To, co buržoazie ze svého kulturního bohatství přenechává dělné třídě, je pravidelně bezděčně i vědomě tak zpracováno, aby proletariát udržovalo v takové duchovní porobě, při takových názorech a předsudcích, jež brání mu ve skutečném třídním probuzení a posilují nadvládu třídy vykořisťující. Jen z velikého nedorozumění, jen z naprosto nedostatečného pochopení marxismu a socialismu vůbec se mohlo státi, že tento jedovatý odkaz buržoazie byl v dělnických stranách téměř programově přijímán. Měšťácká věda, měšťácké umění, měšťácká literatura staly se studnicemi i pro vzdělání a výchovu proletariátu. Následky se dostavily: Světová válka našla proletariát zpracovaný měšťáckou ideologií a mohla jej podříditi měšťáckým cílům. A také revoluční, převratová doba poválečná musela nakonec vyzniti v neprospěch proletariátu (kromě Ruska), protože měšťácké ideje byly a zůstaly zakořeněny v myslích velkých mas.

Byl-li i tu a tam vzdělávací a výchovný materiál buržoazií dodaný poněkud proset pro potřebu socialistických dělníků, dělo se to po nejvíce v duchu kulturně reformistickém, nikoli v duchu opravdu třídním a revolučním. Místo třídně uvědomělých proletářů pro předvoj proletářského třídního boje byli vychováváni různí monisté, volno-myšlenkáři, abstinenti, pacifisté atd., tedy zase jen maloměšťáci.

Ale dejme tomu, že v měšťácké kultuře, podávané dělnické třídě

hlavně měšťáckými doktory a profesory, nebylo by všech těch jedů, krajně nebezpečných proletariátu. Je tu ještě jeden rozhodný důvod pro to, že měšťácká kultura v dělnické třídě může vychovati jen maloměšťáky.

Měšťácká kultura, která si osvojila a po svém zpracovala celou známou minulost lidstva, která ve všech disciplínách a oborech myšlení, cítění i tvůrčí práce dosáhla ohromné složitosti a rafinovanosti, předpokládá u toho, kdo chce řádně a se ziskem pro sebe porozumětí těm neb oněm jejím plodům, velkého předběžného vzdělání školského a odborné specializace.

Jádro měšťácké třídy není velké a skládá se z jednotlivců vysoce nadaných, schopných a pilných. Ostatek, většina hlásící se k buržoazii, to jsou jen neuvědomělí příživníci tohoto jádra nebo maloměšťáci, u nichž z celého měšťáctví zbývají jen předsudky a nectnosti. Ve skutečnosti jen hospodářský zájem skutečný nebo pouze domnělý udržuje je pohromadě. Měšťácká kultura ve své vlastní třídě je a může být řádně pochopena jen výkvětem této třídy; její vliv v ostatní, méně cenné a schopné části třídy plodí maloměšťáctví.

Tím spíše vlivem měšťácké kultury musí se šířit jen maloměšťáctví v třídě dělnické, jejímž členům ve velké většině případů odmítají dnešní řady společenské vyššího vzdělání ve vhodném věku a později námezdní práce znemožňuje hlubšího sebevzdělání.

Dělník nemá pravidelné možnosti ani v mladém věku, ani později vyškoleni se tak, aby z nejcennějších plodů měšťácké kultury měl skutečný zisk, aby jim rozuměl tak, jak se jim rozumětí musí. Jen neorganické zlomky může pochyťtí z měšťácké vědy, literatury, umění, a tyto zlomky, je-li ponechán sám sobě, není-li pod ustavičnou kontrolou třídní výchovy, učiní z něho nakonec maloměšťáka. Jak takový maloměšťák pak může se stát nebezpečným celé dělnické třídě, ukazuje zrada vůdců sociálně demokratických, z nichž většina není nic jiného než maloměšťáci vychovaní z dělníků odpadky a zlomky měšťácké kultury.

Pro výchovu k třídnímu uvědomění proletářskému, socialistickému, k sociální revoluci a pro konečné osvobození dělné třídy je tedy nutná vědomá emancipace vzdělávací a výchovné práce socialistické od měšťácké kultury. A tato emancipace musí jít do hloubky.

Jak toho dosáhneme?

Úkol je složitý a nesnadný. Rodičovskými předsudky počínajíc, školou, osvětářskou činností měšťáckou, četbou časopisů i románů, divadlem a kinem jest dělník nejrafinovanějším způsobem veden a povzbuzován k cítění a myšlení, jež činí z něho jednak omezeného maloměšťáka, nebo bezděčného zrádce své třídy. Poněvadž socialis-

tické strany do nedávné doby nevěnovaly otázce vzdělání proletariátu náležitě pozornosti a teprve dnes počíná se chápati jádro této otázky a potřeba důsledné třídní výchovy, nemá socialistické hnutí ani dostatečného počtu vlastních vhodných pomůcek, zejména pokud jde o výchovu citovou a mravní (například zábavné literatury, dramatické produkce, populárních spisků vědeckých z oborů přírodovědy, dějin, národopisu atd.), aby mohlo jednak paralyzovati dobře toto kulturní spiknutí měšťácké proti uvědomění proletariátu, jednak systematicky samo vlastními prostředky starati se o socialistickou úroveň organizující se dělné třídy. Dnešní opravdu socialističtí marxisticko-komunističtí vzdělavatelé a vychovatelé dělníků budou ještě dlouho nuceni jednak zápasiti nerovnými zbraněmi s vlivem oficiální školy, literatury, osvěty, žurnalistiky, jednak vypomáhati si při vlastní práci aspoň těmi pomůckami měšťáckého původu, které nejsou přímo nepřátelské a otravné.

Touto situací je ovšem mařena prozatím možnost přísně systematické a účelné vzdělávací práce bez kazů, a ocitáme se v tom nepříjemném postavení, že musíme volky nevolky sáhati k pomůckám z nepřátelského tábora, které jsou velmi zřídka bezvadné z našeho hlediska a pro naši potřebu, ač jest zároveň naší nejdůležitější povinností šířiti nedůvěru k plodům měšťácké kultury jakožto jedu pro proletariát.

Jistě mezi plody měšťácké kultury i jiných kultur najdou se díla, jichž můžeme použití s klidným svědomím, ba s velkým úspěchem pro svou věc; nesnáz je však v tom, že poměry nedovolují nám vždy a všude použití při volbě prostředků z měšťáckého bohatství tak hustého síta, jak by to bylo nutno pro bezvadnou činnost.

Tu musíme tedy dnes pracovati trojím směrem:

1. Upozorňovati varovně na všechny ty různé formy kulturní propagandy měšťáctví a maloměšťáctví, jimiž buržoazie snaží se korpumpovati široké masy svých otroků; na určitých příkladech ukazovati do podrobnosti, jak populárními spisy, přednáškami, školou, divadlem, filmy, romány atd. šíří se měšťácký jed do proletariátu. A zároveň pak potírati energicky ve vlastních řadách všecko bezděčné i vědomé šíření měšťáckých nebo poloměšťáckých kulturních plodů a snah, pokud nejsou zcela bezvadny.

2. Pečovati o systematické šíření základních názorů marxisticko-komunistických v takové míře, která jest nutna k tomu, aby marxisticko-komunistické myšlení samo poskytovalo dělníkům předem dostatečnou ochranu proti svodům tisku, divadla, filmu, jimž náhodou jsou vystavení.

3. Starati se o vlastní prostředky vzdělávací a výchovné, pokud jen možno úplné a dokonalé.

Jak vidno, není tu před námi úloha snadná. Ale je to úloha nezbytná. Musíme si uvědomiti, že nejlepších objektivních podmínek pro vítězství proletariátu nebude nikdy dobře využito, dokud aspoň předvoj dělnické třídy nebude nadevše silen ve svém marxisticko-komunistickém vědomí třídním.

Měli bychom se především otázati sami sebe, jak jsme se na tu úlohu dosud připravovali, neboť jistě máme velmi daleko dosud k jejímu řádnému plnění. To je další kapitola.

JAROSLAV VRCHLICKÝ A REAKCE

Pravý revolucionář — který není nacionálním maloměšťákem, jehož revoluce končí dobytím politické samostatnosti, ani pouhým frázistou, který z radikálních hesel zařídil si živnost —, tedy revolucionář v dnešním smyslu marxisticko-komunistickém, vycházející z nauky vývojové a z nauky o dějinném materialismu a třídním boji, nemůže býti jen revolučně pokrokovým člověkem na půdě politické, hospodářské nebo sociální, nýbrž pokud aspoň chce o nich mluvit, musí připouštěti stejně revolučně pokroková hlediska i v otázkách ostatních, například vědeckých, uměleckých, mravních. Marxistický komunista, který by byl například zpátečníkem literárním, byl by špatný nebo neupřímný marxista.

Stejně je tomu naopak. Pravý reakcionář ukáže se nakonec reakcionářem ve všem všude. I když ve svém mládí rozehřívá se pro nějaký pokrok, jakmile tak nebo onak ocitne se na šikmé ploše reakčního myšlení, sjede po ní do úplného zpátečnictví ve všech oborech.

Výmluvný příklad toho máme dnes v sociální demokracii. Je to plevel, která zbyla, když poválečné události prosévaly socialistické hnutí, aby je zbavily zpátečnických živlů. Dnes v sociálně demokratickém tisku soustřeďuje se všechno zpátečnické hůř než v Národní politice; i to, za co by se styděly listy měšťácké.

Právo lidu (č. 41) rozzlobilo se náramně na správu Národního divadla, že dovolila si večer na počest sedmdesátých narozenin Jaroslava Vrchlického zahájit *kritickou* přednáškou F. X. Šaldy.

Je to také smělost! Největšího oficielního básníka českých maloměšťáků posuzovat kriticky v den, kdy pan Pitoma je zvyklý poslouchat jen plané chvalořeči!

A vůbec: kritika! Reakce nesnáší kritického ducha a kritického posuzování, a zejména sociální demokracie bojí se jí jako „čert kříže“,

třebaže už jí vůbec nikdo nekritizuje, poněvadž pro všechny myslící lidi v republice je již dávno pode vší kritikou.

Co na tom, že veliké lidi nejlépe oslavujeme kritickým rozbořem a uspořádáním jejich díla! Že jádro z nich dáme lidu, a nikoli všechen papír, který potiskli!

A co na tom, že reakce to byla, která Vrchlickému nejvíce ublížila, obklopivši jej stádečkem pochlebovačů a opic, které se horlivě staralo o to, aby srdci všech mladých zůstal cizí, a zmalichernělo jeho ješitnost a zneužilo jí, jak jen mohlo.

Za tolik let po jeho smrti je to znova reakce, která mu pochlebuje a která ho zneužívá. Ale odporní lidé, kteří dnes mluví sociálně demokratickým tiskem, mohli by věru dáti ruce pryč od památky básníkovy. Jaroslav Vrchlický byl opravdu velký básník, dnešní sociální demokracie je velká jen ve svých prostitučních službách buržoazii: to se nikterak nerýmuje.

„MASKY PADLY“

Při promrskávání zákona na „ochranu“ republiky známou koaliční metodou stala se věc širší veřejností jistě neočekávaná. Jménem čtyř poslanců československé socialistické levice učinil dr. Bartošek nejvážnější formou prohlášení proti nejnovějšímu kousku vládní koalice a podal plénu pozměňovací návrhy svých politických přátel. Narychlo svolaná schůze klubu československých socialistů vyloučila poté poslance Bartoška, Vrbenského, Draxla a Landovou-Štychovou ze svého středu. Tím vyvrcholila krize ve straně československých socialistů, dlouho tajená a potlačovaná.

Čtyři poslanci, z nichž přes jejich několikaletý pobyt ve straně československých socialistů nevyrchalo opravdu socialistické cítění, byvše postaveni před alternativu, aby buď porušili disciplínu stranicou, nebo zapřeli úplně svou minulost, dali přednost hlasu svědomí svého a cítění většiny svých voličů a vyslovili se jak proti reakčnímu zákonu, tak proti metodám vládní koalice, promluvili socialisticky, ač nebyli ještě v pochybnostech, že to znamená úplný rozchod s oficiální politikou strany, nacionálně reakční, maloměstáckou, rozchod s politikou, která je vládní z důvodů věru málo ideových a ideálních.

Vedení strany a jeho žurnalističtí mluvčí nedovedli k tomu říci nic jiného, než že obvinili představitele své bývalé levice ze spojenectví s komunisty, Němci a Maďary, poněvadž dr. Bartošek, chtěje sehnati pro své návrhy potřebný počet podpisů, mohl přirozeně jíti jen do lavic komunistických. Stalo se znova to, co se děje vždycky, když

měšťáctvo nebo jeho pomahači ze stran podle jména socialistických ocitnou se v úzkých: vedení strany československých socialistů apelovalo na nejnižší druh šovinismu socialisticky nemyslíci veřejnosti a nedělnické části své strany, nejhrubším demagogickým trikem odpovědělo na projev, o jehož pravdivosti a důstojnosti nebude pochybovati žádný řádný člověk v republice.

To ovšem nezmění nic na faktu, že zmužilé vystoupení čtyř vůdců levice ve straně československých socialistů osvětlilo prudce nesocialistickou a zpátečnickou povahu oficielního vedení strany a její maloměšťácké části a že toto světlo, vržené do jednoho temného kouta koaliční politiky, osvítil dělnický živel ve straně československých socialistů, pokud tento živel nebyl již předtím v neveřejné opozici k politice pánů Stříbrného, Slavíčka, Franka atd.

Nemůže to zkaliti také radost, kterou projev dr. Bartoška a jeho důsledky způsobily jistě všem poctivým dělníkům ve straně československých socialistů jak v Čechách, tak na Moravě, kteří program strany, po převratu zrevidovaný, chápali vážně a oficielní politiku strany považovali vždy za okovy, za něž se styděli. Tisíce dělníků v severních Čechách a na Moravě pocítí nesmírné ulehčení, probudí se jako z ošklivého snu, až pochopí v celém dosahu zmužilý skutek čtyř svých vůdcích hlav. Nemáme prozatím pražádných důvodů, abychom přeceňovali politický čin dr. Vrbenského a tří jeho spolubojovníků, ale musíme uznati, že to politický čin skutečně je, že v našich poměrech znamená kus vítězství socialistického, zejména svým vlivem na dělníky dosud třídně nezcela uvědomělé, který jistě se dostaví.

Dr. Vrbenský a jeho druhové vedli těžký boj se svým socialistickým cítěním ve straně, která den ze dne, krok za krokem toto cítění potlačuje a zaprodává. Jejich boj byl tím těžší, že u nich šlo dosud jen o socialistické cítění, dosti nejasné, ale nikoli o socialistické myšlení opravdu moderní a vědecky založené. Zkušenost, kterou učinili se stranou československých socialistů, doplněná dnešním obrazem sociální demokracie, je pro ně a pro jejich dělnické druhy názornou školou o škodlivosti předsudků zplozených maloměšťáckou ideologií, které bylo kdysi tolik v anarchismu a které je tolik v nacionalismu.

Politický čin dr. Vrbenského a jeho přátel nabude významu více než okamžikového a stane se plodným pro dělníky, kteří jej dnes s nadšením přijmou, jen tehdy, když v dalším vývoji věcí nebude znamenati pouhé rozmnožení českých stran, nýbrž pomocnou etapu k třídnímu uvědomění, opravdu socialistickému probuzení jedné části mezinárodního proletariátu v Československu.

dosáhl po převratu a zejména ve svém papírovém boji proti revolučnímu socialismu světového rekordu šmokovství ve službách buržoazie a sociálpatriotismu všech odstínů, tedy ve službách sobeckých zájmů proti společenskému pokroku. Projevil naprostou a úplnou morální insanity čili zkaženost surovce v lakýrkách. Květy zvrhlosti vlastenecké žurnalistiky sebere jednou kulturní historik, aby ukázal, jak dobytí politické samostatnosti působí na takzvaný národ demoralizačně v dnešní době vyvrcholujícího třídního zápasu. Hospodářský zájem osamostatnělé buržoazie, když to byl vyhrál v politickém převratu, je znova ohrožen požadavky dělnických mas a jejich přicházející revolucí, a užívá tudíž všech prostředků, aby masy ponořil znova do temnot ideových a mravních. Žurnalista mu sloužící obstarává přitom nejhrubší práci děvečky pro všechno. Jeden velký deník nestačil by na tyto dokumenty zesurování džentlmenů s volnými vstupenkami. Myslíci obecnostvo zná ovšem již mravní hodnotu tohoto vědomě podvádějícího a znemravňujícího žurnalistu, ale třebaže jím opovrhne, přece se často rádo baví tímto křiklavým kaleidoskopem lží a pohan, a je tudíž někdy dobře znovu připomenouti lidem, koho mají před sebou, čtouce měšťácké a sociálpatriotické noviny, zejména jejich večerníky.

Večer (Lidový deník) dal si 20. března tuto jedničku z uličnictví:

S křížkem po funuse přijde asi výkonný výbor Komunistické internacionály, jenž se usnesl jmenovati Lenina čestným předsedou a navrhnouti příštímu sověтовému sjezdu, aby toto usnesení potvrdil jako trvalé.

Nehledíc k tomu, že věcně je tato zpráva úplně popletená, její nadpis je tak surový, že o mravní úrovni takových žurnalistů přesvědčí i politicky slepého a hluchého. Z druhé strany je ovšem tato podívaná tragikomická: jak tento hmyz, páchnoucí jako štěnice a pisklavý jako komáři, hemží se nestoudně u paty největšího muže naší doby.

ZLOŘÁD

V každé straně vyskytují se případy, že jednotlivci ve věcech zhola soukromých odvolávají se na své stranictví, aby jim bylo vyhověno, nebo za týmž účelem harangují aparát strany.

Takovou soukromou věcí je například literární nebo výtvarná

práce, kterou někdo zašle redakci. Ale můžeme být jisti tímto: čím je lepší, čím větší talent prozrazuje, tím přijde skromněji a nevtíravěji, a naopak, čím je horší, čím bezvýznamnější, tím delším dopisem je provázena a tím větší rámus se strhne, když ji redakce hodí do koše.

Redakcím deníků stran stává se velmi často, že dostanou bezcenný literární pokus s tím doložením, že zasílatel je organizovaný straník a v dopise bývá skryta vyhrůžka, že nebude-li věc uveřejněna, pan straník „odvodí důsledky“.

V době Komunistických skupin stalo se pisateli těchto řádků, že uveřejnil odmítavý posudek nehorázně zkomoleného překladu Blokových Dvanácti, provedených ve Švandově divadle Dědrasborem, a byl za to velmi pokárán venkovskou komunistickou skupinou, jejímž členem nešťastný autor, člověk bez talentu, ale náramně podnikavý, byl. Soudruzi, nevědoucí vůbec, oč jde, a nemohoucí posouditi překlad, propůjčili se tu soukromému zájmu jednotlivcovu.

Podobné případy vyskytují se i u nás. Není-li však nic divného, najde-li se jednotlivec přesvědčený o tom, že jest génius a že druzí jen ze žárlivosti nechtějí ho za génia uznat, a proto harangují všechny mocnosti, aby mu pomohli k „uznání“, tj. k otištění jeho práce nebo k pochvalné kritice, — nutno se pozastaviti nad tím, když za takovou zcela soukromou věc jednotlivcovu postaví se nějaká organizace. To třeba naprosto odsouditi.

Jest věcí redaktorova svědomí, co chce nebo nechce uveřejniti (jde-li ovšem o nějakou básničku, povídačku, obrázek, neoficiální článek atd., čili právě o zcela soukromou věc). Čtenáři nebo organizace mají jistě právo stěžovati si, uveřejní-li redakce něco, co považují za nesprávné, je dokonce možno, že by nastal případ, kdy mohli by si právem stěžovat, že bylo potlačeno nějaké závažné mínění, ale v každém případě nutno energicky odmítnout jako zlořád každé zasahování funkcionářů nebo organizačních jednotek do redakčních věcí, když běží toliko o otázku literární nebo umělecké hodnoty nějakého příspěvku, jehož kvality nemůže redakce uznati.

V naší době mladý talent je všude ochotně přijímán: odmítneme-li něco, činíme to buď ze zásadních důvodů, nebo proto, že věc za nic nestojí. Organizace mají věru dosti práce s komunistickým prohlubováním svých členů; starost o zneuznané poety nebo kreslíře jim nepřísluší. To je příliš malicherná věc, a ještě nikdy v takovém případě nešlo o skutečný talent.

Dne 5. června 1918 počalo ve Vídni před divizním soudem hlavní líčení v takzvaném *tajném procesu Halbhuberově*. Obžalován (a osvobozen) byl prof. dr. Arnošt Sträussler pro *zločin* urážky na cti mezi důstojníky a pro porušení disciplíny obejitím služební cesty. „Uraženého“ hrál pověstný k. k. vrchní štábní lékař a komandant garnizónní nemocnice na Karlově náměstí v Praze, jehož aféry jsou ostatně dostatečně známy, takže netřeba se jeho „mrtvolou“ podrobně zabývat. Byl to výlupek militaristické bestiálnosti nacionalistické, ignorant a paralytik, jakých i mezi jeho soudruhy (mezinárodně vzato) bylo a je nemnoho.

Co nás však na tomto místě zajímá, jsou svědecké výpovědi tří pražských *universitních profesorů*, diktované jejich nacionalismem, prof. dr. Heřmana Schlossera, prof. dr. Antonína Elschniga, bývalého rektora a „dvorního rady“, prof. dr. rytíře von Jaksch, z nichž zejména tento jako představený interního oddělení pražské kliniky německé vydal svědectví, které potrvá jako dokument nacionalismu, jeho podlosti a bestiálnosti.

Von Jaksch vypověděl (podle časopisu Socialdemokrat) toto:

„Měl jsem příležitost velmi mnoho s Halbhuberem se stýkati a zřídka poznal jsem vojenského lékaře, který by svou službu konal tak přísně a tak charakterně i uznale. Znal jsem ho jako velitele posádkové nemocnice a mohu říci, že kromě lékaře generálního štábu Schwarze nepoznal jsem jiného nemocničního velitele tak výtečného. Nikdy jsem u něho nepozoroval nějaké duševní poruchy. O tuberkulóze měl Halbhuber vlastní názory, které jsou však správné, neboť *také já posílal lidi s aktivní, otevřenou tuberkulózou a horečkou do pole; je-li muž šetřen, nenamáhá-li se, je-li dobře živen, nežije-li v prachu a má teplé přístřeší* (To všecko v poli! Poznámka red.), vyléčí se tuberkulóza velmi dobře!

Mezery v lékařských vědomostech jsem u Halbhubera nepozoroval. Halbhuber jest neobyčejně humánní, energický člověk, lékař pro svůj úkol výtečně vzdělaný; nemůže věděti všecko a také já nevím všecko a dávám mnohé studovati svým asistentům.

Mám dojem, že proti Halbhuberovi bylo od první chvíle inscenované spiknutí, a to pro jeho energii, neboť energičtí lidé nebývají oblíbeni. V nemocnici za předešlého velitele byl kolosální nepořádek, bylo tu mnoho ulejšáků a také nacionální momenty hrály tu svou úlohu; v Praze je právě horká půda.

Srdeční vady byly Halbhuberem velmi přesně a svědomitě vyšetřovány a sám jsem se tak často přesvědčil o jeho humánním postupu.“

Takové svědectví vydal roku 1918 takzvaný inteligent v tajném

procesu. Člověk opravdu neví, čemu se diviti více: zda nacionální bestiálnosti skryté mezi řádky tohoto svědectví, nebo zbabělé ohavné servilnosti jeho. Tak dovedl pravdě i vědě do tváře plivnouti lékař a učitel, který je — v Praze dosud universitním profesorem, vůdcem německonacionálních hackenkreuzlerů a strýcem antisemitických kraválů na německé universitě!

A přece, mnoho-li chybí, aby takové německonacionální individuum neocitlo se jednoho dne po boku českých fašistů v boji proti mezinárodně organizovanému proletariátu revolučnímu!

„RUKULÍBÁNÍ“

Stále znovu rozvíříje toto vyčichlé slovo, přežitek starých zlatých časů, aférky v různých skupinách „demokratické“ společnosti i v organizacích dělnických.

Vysloví-li toto slovo muž k mladé, sličné ženě, provází-li je dokonce skutkem, patří to v oblast galantérie, která nás nemusí pohoršovati, protože je nejsoukromější věcí na světě, třebaže ve světě proletářském je neznáma.

Poněkud méně soukromými jsou však případy, kdy toto slovo objeví se v ústech proletářských jako nevkusný přežitek poddanských časů nebo jako výraz devótnosti podnes vědomě, ba i upřímně projevované. Patří jistě k výchově proletariátu, přičiňujeme-li se, aby tento druh pozdravu otrockého vědomě vymizel ze řad námezdných dělníků a pracovníků, aby zkrátka naučili se pozdravovat za všech okolností důstojnějším sebe způsobem. I když drubežnice nebo ovocnářka nemyslí si zhola nic poddanského, když volá na mimojdoucí paničku: „Rukulíbám, milostpaní, líbějí si vybrat!“, naopak hledí snad na „dámu“ velmi spatra a je třeba i připravena náležitě ji „zpucovat“, kdyby byla příliš drzá ve výběru nákupu, a považuje svůj pozdrav a své oslovení za nezbytnou obchodní formalitu, — i když služka podléhá obecnému zvyku a ohání se svým „rukulíbám“ a svou „mlostpaní“ po celý den, třebaže ve své mysli nebo mezi svými družkami velmi ji podceňuje a nenechá snad ani vlásku dobrého na své zaměstnavatelce, — i zde, a právě zde, nutno počítati s odstraňováním pitomé formality.

Počneme-li odbourávati přežilou zvyklost tam, kde jest formalitou jaksi oficielní, vezmeme jí pomalu půdu i tam, kde děje se dobrovolně z nedostatku uvědomělosti.

Nejošklivěji ovšem působí rukulíbání, děje-li se mezi soudruhy různého společenského postavení nebo postihuje-li soudruhy před

soudruhy. Působí samozřejmě pohoršení. Rozhořčený výkřik zní: „Jak můžeš tohle dopustiti; to jsi socialista, to jsi komunista!“

Je zvláštní však, že výtky v této věci postihují pravidelně toho, kdo rukulíbáním je pozdraven, nikoli toho, kdo rukulíbáním pozdravuje. Psychologicky je to ovšem vysvětlitelné.

Stane se například: Socialistický poslanec s manželkou objeví se na veřejné produkci pro soudruhy a soudružka biletářka osloví jeho ženu: „Rukulíbám, mlostpaní, tady mají místa...“ Vedle stojící proletáři jsou přirozeně pobouřeni. Vypije si to poslanec, kterému biletářka připravila horkou chvíli. Soudruzi vidí dobře ošaceného poslance a dobře ošacenou jeho manželku, vidí jejich jisté vystupování a vedle nich devótní, chudě oblečenou biletářku — jejich odpor obrátí se proti „panskému“ živlu. A přece před soud organizace měla by jíti soudružka biletářka, která svým nepřiměřeným pozdravem a oslovením dala najevo nesoudružské cítění a kompromitovala soudruha poslance.

Předpokládá se mylně, že ten, kdo je takto nepřiměřeně pozdravován, takového pozdravu také vždy očekává, požaduje, vymáhá snad nebo aspoň jej pro svou osobu schvaluje. Předpokládá se, že si jej může zakázati. Což ovšem by předpokládalo vždy, že ví, jak bude pozdraven nebo osloven.

Ale i s tím zakazováním jsou v jednotlivých případech veliké obtíže. Soudružka vzala si posluhovačku, která ji rovněž kompromitovala rukulíbáním, a snažila se ji přesvědčiti, že chybuje. Ale milá proletářka se velmi rozzlobila: že ona ví, co se patří a sluší, že sloužila u pánů, že komu čest, tomu čest atd. Zkrátka nebylo s ní řeči a rukulíbání mohlo jíti z domu jen se zatvrzelou proletářkou. Ale pro rukulíbání propustit někoho z práce — to přece nebylo by ani socialistické, ani obecně lidské.

Zde jen socialistické strany a organizace mohou způsobiti nápravu zvýšeným uvědomováním proletariátu i v této méně politické sféře. Pokárání zasluhují především ti, kdož nedůstojně pozdravují, u těch třeba zatlačiti.

Čím ovšem neříkáme, že neexistují také socialisté a jejich manželky, jimž dělá náramně dobře, jsou-li rukulíbáním pozdravováni.

NACIONALISM

Nejvyšší správní soud poznovu rozhodl, že v Československu je nepřipustno označovati ulice číslicemi a že označování ulic může se díti toliko jmény (slovy). Označování ulic čísly po způsobu americkém

bylo u nás hojně doporučováno rozumnými lidmi při různých příležitostech jako velmi praktické pro velká města. Teď, když se věci chopili nacionální Němci z nacionálních důvodů (aby nemusili označovat ve městech s většinou německou ulice českými jmény), byl tedy užitečné myšlenky zakroucen u nás krk aspoň na tu dobu, pokud naše republika bude měšťácká a demokratická. Rovněž z nacionálních důvodů. Bylo by totiž národním neštěstím, kdyby nějaký nacionální spor byl rozumnou myšlenkou odklizen: founovství československých šovenů by bylo „až do hloubi duše“ uraženo.

Jak vidno, je nacionalism reakční i tím, že utápí dobré myšlenky z malicherných důvodů vlasteneckých a zastavil by život, kdyby mohl, jen aby několik nacionálních tajtrlíků a prospěchářů podrželo vrch.

VČASNÉ VYSVĚDČENÍ

Vincenc Červinka je veliký sovětožrout a pomlouvač proletářského Ruska podle směrnic černosotněnského tisku. Sedí v Národních listech. F. V. Krejčí je maloměšťácký spisovatel šedivého slohu a šedivých myšlenek, který náhodou zakotvil v sociálně demokratické straně a sedí v Bílém právu.

Vincenc Červinka dal nyní F. V. Krejčímu toto vysvědčení: „Prožil jsem asi sedm týdnů společně s F. V. Krejčím návštěvou u sibiřské armády, v denním styku s ním, a smím snad říci, ... že jsme si byli hodně blízcí názory, on, sociálně demokratický literát a tou dobou jako člen Národního shromáždění i politik velmi choulostivého poslání, a já, buržoazní publicista, poslaný k armádě americkými přáteli, abych ji na vlastní oči zhlédl a mohl o ní z vlastního názoru psát.“

Z takových černosotněnců, jako je Vincenc Červinka, je složena celá národní demokracie (ba najdeme v ní lidi mnohem mírnější, než je tento žurnalistický zuřivec). A z takových socialistů, jako je F. V. Krejčí, složena je celá honorace sociálně demokratická (ba najdeme v ní ještě větší opice měšťáctva). Proč se tedy chlapi neslezou docela — řekneš, soudruhu, a máš docela pravdu. Do jednoho pytle patří a do jedné vody — až na dno!

KONCE MĚŠŤÁCKÉ KULTURY

Honba za senzacemi pro bařtipány i davy charakterizuje jedinečně dnešní kulturní snahy měšťáctva. V mezích slušnosti jsou to například hry bratří Čapků; za tyto meze pronikají nesčetné filmy reakční

tendence a nesmyslného rvaní nervů. To obvykle. Pak přijdou senzace neobvyklé. Když jsme u nás a u divadelních produkcí: vynoří se Nová Oresteia a Všelidová scéna, humbuk financovaný prý Agrární bankou za podpory 250 000 Kč seshora. Všelidu přijdou 2000 místo 6000, protože všelid jsou maloměšťáčtí zvědavci, skutečný lid nemá zájmu na senzačním tyátru, proletariát nepůjde na něco, co se jmenuje Nová Oresteia. Tedy krach a skandál. Kubisticky trojčící plakáty nebyly pro všelid zhola nic svůdné.

Ale tyto vavříny nedávají spáti České obci sokolské. Když se nepodařila moderní senzace, snad se podaří senzace staromódní. Nevkus sokolstva je tradičně staromódní. Sokolstvo nepřišlo nikdy na nic vkusného; jsou-li vkusná jeho velká cvičení sletová, je to živelný důsledek rytmických pohybů masy, nikoliv zásluha sokolského vkusu. Na půvabu svých cvičení nemůže sokolstvo totiž nic zkazit.

Nuže, je to prý proti zdravému lidskému rozumu, je to prý blasfémie hudební i výtvarná, budiž, to na sokolstvo neplatí: Destinnová, ctitelka Venouška Dolejšů, má zpívati prorockou scénu ze Smetanovy Libuše na vyšehradské skále pro publikum, které bude stát na Královské louce.

Diletantské šílenství, je voláno! Nerozčilujme se! To jsou nutné konce měšťácké kultury!

BOJ O NÁRODNÍ DIVADLO ČILI POKRAČOVÁNÍ REAKČNÍ OFENZÍVY

Národní divadlo pozbylo již dávno svého buditelského významu lidového z dob české národní idyly a stalo se oficiální a reprezentační institucí vládnoucí třídy, jejíž osud může býti uvědomělému proletariátu zcela lhostejný. Nic nemůže překročiti prah jeho jeviště, co by mohlo býti prospěšno dělnické třídě, pokud běží o její třídní uvědomění a její posilu ve velikém soudobém zápasu. Je to nejlépe vidno z nesnází, které má například náš Proletkult, mají-li býti vybrány vhodné kusy pro těch několik představení, jež naší straně jsou milostivě udělována, protože je mají i strany jiné. Nevhodnost nějakého Lomova Převratu nebo Čapkových RUR je očividna stejně jako nevhodnost některých oper nedávno pro naše soudruhy dávaných. To nejvhodnější, co můžeme pro naše dělnictvo v repertoáru Národního a Stavovského divadla najíti, má nejvýše nějakou liberální tendenci velmi všeobecnou a spíše matoucí úsudek proletářů než co jiného. Kdyby výchova našeho dělnictva děla se již plánovitě a přísně účelně, udržovali bychom je

jistě mimo oficiální instituci divadelní, ve které může být jen infikováno měšťáckými nebo maloměšťáckými jedy.

Prozatím ovšem nelze zabránit a úplně se vyhnouti tomu, aby tu a tam proletariát nedostal se ve styk s oficiálním divadlem, tak jako ani jinde nelze přesně uchránit dělnickou třídu před vlivem měšťácké kultury. A tak jest nám na jedné straně jistě přáti si, aby divadlo i ostatní měšťácké instituce kulturní projevily co nejostřeji svou třídní povahu proletariátu nepřátelskou, a tím samy staly se pomalu dělnické třídy odpornými, kdežto na druhé straně je zde dosud tolik bezděčné souvislosti mezi oběma nepřátelskými třídami, že kulturní úpadek měšťácké instituce vrhá své stíny i do řad proletariátu.

Bylo by pro nás jen zdrávo, kdyby oficiální divadlo měšťáckého státu projevilo ostře a výbojně svou třídní povahu. Ale útok dnes proti uměleckému vedení Národního divadla vedený, byť pod povrchem byl to boj osobní, má navenek tak zřetelný ráz umělecké reakce jako součástky všeobecné ofenzívy reakční, že vítězství jeho znamenalo by další snížení kulturní úrovně u nás, jež by nezůstalo bez jistého vlivu na kulturní proudění v proletariátu.

Nelze přehlížeti ten fakt, že vlivem předchozí výchovy jest i v proletariátu, zejména v řadách jeho byrokracie, mnoho maloměšťáckých předsudků, a zejména pokud běží o umění, mnoho chybných názorů, mnoho nepochopení a nevědomosti, jež ve věcech uměleckých činí z mnoha předních soudruhů šosáky brzdící kulturní revoluci v proletariátu. Tyto živly jsou přirozeně posilovány tím, když vítězí v jejich měšťáckém sousedství návrat k „osvědčeným“ formám a směrům čili reakce. O tom ostatně promluvíme si jindy.

Dnešní umělecké vedení Národního divadla, jinak ve svém nitru značně dezorganizovaného, snaží se udržovati krok s vývojem moderní dramatiky a režie, nevyhýbá se mírnému experimentu ani myšlenkovému proudění doby, pokud nepřesahuje míru snesitelnou osvícenému měšťákovi.

Ale skutečně osvícený měšťák je dnes bílou vranou. Maloměšťák, zbohatlík a nacionální buržoa navštěvující divadlo má tvrdé srdce a tupý mozek, všechny předsudky domýšlivého omezení, který se domnívá, že peníze nebo akademický titul dovolují mu o všech věcech právoplatně usuzovati. Vedle toho tato měšťácká společnost nemiluje činohry, zahrnujíc svou láskou operu. Činohra volky nevolky nutí aspoň trochu mozek k činnosti; toho však tento duševně líný svět v divadle prostě nechce. Chce především hudbu, a sice hudbu, která příjemně lechtá a omamuje dekoletované matrony a fífleny, z nichž každá hraje aspoň na klavír, a považuje tudíž hudbu za své nejvlast-

nější umění, a jejich průvodce, unuděné kanceláři nebo udýchané honbou za penězi.

S tímto velmi vlivným obecenstvem je těžká práce. A tu uměleckému vedení Národního divadla, které samozřejmě není bez chyb, ale přesto představuje aspoň to pokrokové snažení, jehož je měšťácké divadelnictví dnes schopno, vpadá do zad České slovo, nikoli svými uměleckými referenty nebo někým z nemnoha slušnějších intelektuálů, kteří přes všechny kopance neopustili dosud obchodní firmu Stříbrných a Frabšů, nýbrž zase nějakými kalnými živly, jaké hrály před časem již zpátečnickou úlohu v boji o divadlo Vinohradské.

Co na těchto útocích Českého slova není osobní politika, to je nezahaleně zpátečnické štvání, které chce Národní divadlo uzavřít modernímu umění hudebnímu, dramatickému i výtvarnému, aby hovělo jen triviálnímu a předpotopnímu vkusu salónní luzy vlastenecké a maloměšťáckého davu, otrocky napodobujícího „lepší“ společnosti, a vrátilo se do dob, kdy divadlo bylo především rejdištěm sólistů, pro něž umělecké dílo, autor, režisér, kapelník nejsou než aparát, který má zvyšovati lesk naduté osobnosti nějakého miláčka hysterické buržoazie a jejích opic.

Postranními vlivy politickými domáhají se tu tyto osoby svázané s reakcí a nemorálním obecenstvem nadvlády nad povolanými uměleckými vůdci divadla a chtějí Národní divadlo docela snížit na úroveň divadla dvorního, kde parádní virtuozita a lesklá paráda udržují ovzduší, v němž umění přestává dýchat, ale v němž buržoazie se nejlépe — baví.

Vlastenecké a všenárodní „důvody“ jsou opět při díle, a toto dílo je tedy samozřejmě špinavé. Je tudíž samozřejmě i to, že při něm pomáhají politikové z Českého slova.

NOVÉ DUSNO

Nic nekarakterizuje tak dobře naši dobu, latentně revoluční, a trvalé zostření třídního zápasu také u nás jako stále se opakující napětí, dusná ovzduší, která po jisté nedlouhé době vždy znova se dostavují, a zdá se i, že vždy po době stále kratší. V této chvíli máme je opět kolem sebe, žijeme v něm, a nejvíce k němu přispívá nestoudná ofenzíva černosotněnské reakce, projevující se ovšem hlavně slovem a tiskem, štvavou kampaní proti všemu pokrokovému, socialistickému a proti sovětské Rusi. Zatímco liberálně pokroková žurnalistika nařiká nad „soumrakem inteligence“ (rozuměj měšťácké), zatímco je všeobecně zjevný hluboký kulturní a mravní úpadek toho, čemu nacioná-

lové říkají český národ, doktor Kramář a Viktor Dyk blbnou na kvadrát, Vincenc Červinka a ostatní šmokové z patriotické žurnalistiky předvádějí Vítův tanec rozhořčení keřasům, zbohatlíkům a slabomyslné inteligenci, prohnaný „monsignore“ Šrámek se kasá a redaktor Myslivec, nejjemnější huba takzvaného Národního shromáždění, střečkuje: je zase jednou napětí, které se musí vybití. Reakce se tváří, jako by již zítra chtěla hnáti útokem na Hrad, — Machar z devadesátých let doporučil by jistě „půl miliónu šibeniček“, ale my jsme humánnější a skromnější: stačilo by jich několik set v krčském lese nebo chuchelském háji.

Dusno, napětí musí se vybití. Proletariát čeká klidně, až štvání reakce vydá své ovoce. Jeho kladivo je napřaženo a všechno to střečkování reakce jest jen svíjením se pod tímto kladivem, jež nahradilo starý Damoklův meč.

Co může v takové atmosféře očekávat liberálně pokrokové měšťáctvo jiného než úplné zhroucení své kultury, úplné zatmění své inteligence. Světlo myšlenky, oheň velkých citů již tu nevytrysknou; pokrokové měšťáctvo v nejlepším případě může pokulhávat jen za třídně uvědomělým proletariátem, jako Nejedlý nebo Rádl, rozkládajíc svou třídu.

MYŠLENKOVÉ PROUDĚNÍ V KSČ

Myšlenkové proudění, intelektuální život v naší straně, pokud se jeví veřejně a teoreticky i takticky ukázněnými projevy a diskusemi v našem tisku, je dosud minimální. Řada soudruhů, kteří se snaží v každé situaci zásadně mysliti a svůj názor věcně vysloviti a odůvodniti, je sice dosti početná, v každém oboru naší práce najdeme dobrého a produktivního teoretika i v praxi vyškoleného, ale řada zůstává jaksi izolována v aktivním i pasivním smyslu, dobré projevy zásadní i taktické, které měly by býti v zájmu myšlenkového života v naší straně posuzovány a rozebírány, zůstávají pravidelně bez takové ozvěny na stejné úrovni stojící, přijímají se nebo odmítají bez veřejné diskuse.

Vzpomeneme-li bohatého myšlenkového proudění a silného intelektuálního života v soudružské straně ruské, jejíž — abychom tak řekli — rozum vyzařuje do celého komunistického světa, pojme nás jakýsi stesk nad naší chudobou v tomto směru, tak nepoměrnou k velikosti naší sekce Komunistické internacionály.

A přece bez intenzivního života myšlenkového není pravé komunistické strany. Na rozdíl od kterékoli jiné strany, více než všechny ostatní

strany, z nichž jedny jsou zcela zájmové a druhé obchodují hesly, a potřebují tudíž spíše nemyslicích příslušníků než lidí široce osvícených, — komunistická strana, opírající se o vědecký systém dějinného materialismu a marxistické ekonomiky a mající tvořiti, doslova *tvořiti* svou politiku jako dílo střízlivého logického soudu rozumového, jenž nemá selhati v žádné situaci, činí velmi značné nároky na soudnost a duševní pohotovost svých straníků, kteří musí rozuměti aspoň základním myšlenkám z našich přerůzných a stále znova se rodících tezí teoretických i taktických, mají-li jíti s sebou z přesvědčení a nebyti pouze spoluvlečení jako součástka nezbytná sice všude, ale také často selhávající.

Vážný zájem o teoretické a taktické otázky z různých odvětví komunistické politiky a práce nedá se ovšem nadekretovati nebo vyvolati oběžníky: musí se zroditi v našich organizacích jako kus života našeho proletariátu a život vzniká zase jen ze života: Když ti, kdož dovedou intelektuálně pracovati, půjdou příkladem napřed, když budou soustavně si všimati toho, co se u nás píše a projednává, když budou o tom diskutovati, pak svým zájmem, svým rušnějším životem myšlenkovým vzbudí i zájem širší soudružské veřejnosti, vzbudí v ní intelektuelní život, který zaplaší z našich řad maloměšťáckou duševní pohodlnost, napodobování maloměšťáckých mravů, papouškování maloměšťáckých názorů a předsudků.

Že v naší širší soudružské veřejnosti není dosud dosti porozumění pro nutnost myšlenkového proudění v naší straně, dokazují nesnáze našeho Proletkultu; že se v našich organizacích dává často přednost baráčnickým sporům před věcnými diskusemi opravdu potřebnými a že mnohdy zásadní diskuse a spory nelibě se nesou a považovány jsou za neshody osobní, je obecně známo. Ale ani v kruzích našich provinciálních funkcionářů a redaktorů není všecko v pořádku, jak dokázala diskuse o jednotné frontě a dělnické vládě zejména ve venkovském tisku, plná nesmyslů a nelogičností.

Ti soudruzi zkrátka, kteří se tu a tam do diskuse nebo polemiky pustí, nemají k tomu dosud dostatečné kvalifikace (čím neříkáme, že jejich dobrá vůle, pokud se projevuje v mezích soudružské loajality, není cenná); kdežto ti soudruzi, kteří mají k tomu nejlepší kvalifikaci a tím i povinnost myšlenkový život v naší straně povzbuzovati a vésti, pravidelně mlčí z nedostatku času nebo pravého zájmu.

Četli jsme nedávno v kteréši publikaci obsáhlý referát soudruha Trockého o jistém novém francouzském díle dramatickém, zajímavém z hlediska proletariátu. Prosím, tvůrce a vůdce Rudé armády má kdy psáti studii o uměleckém díle. Tolik ovšem nežádáme od našich vůdčích soudruhů. Ale vyjde-li například řekněme třeba Obrana komunismu

soudruha Benáka nebo jiný komunistický spis domácí či cizí, co se stane? Referenti z profese, abychom tak řekli, napíší jeden dva referáty, velmi povinné, laxní, opatrné — jen aby snad nevznikla diskuse! Ale z vynikajících politiků komunistických nikdo nic.

Činí to někdy dojem, jako bychom se báli myšlenkami napadnout nebo dáti se napadnout a myšlenkami se hájit, jako bychom považovali myšlenky za rozkladný jed, a nikoliv za sílu svou a za sílu proletariátu.

Nikoliv z myšlení, ale z měšťácké ideologie a z pohodlnosti duševní je se nám očistiti, a to se dá docíliti jen silnějším životem intelektuálním v duchu marxistického komunismu.

Krajní specializace duchů není nikde účelná. Politik jednostranně zaujatý jen politickou politikou je koneckonců nezdravý zjev jako spisovatel rozumějící jen literatuře. Myšlenkové proudění ve straně je i k tomu, aby pojilo duchy k duchům a pak ovšem spojilo je nakonec i s proletariátem, který se naučil mysliti.

Proletariát může účelně kontrolovati své vůdčí politiky a funkcionáře jen tehdy, chápe-li správně jejich názory teoretické i taktické a dovede-li je správně posouditi; nezapomeňme, že byl oklamán a zaveden vždy jen proto, že věřil více těm, kdo mu lichotili a kdo vystihli, co rád slyší beze zřetele k tomu, je-li to správné nebo nesprávné, než těm, kteří k němu mluvili zásadně a upřímně. Jen komunisticky myslící proletariát je skála, na které se dá zbudovati nepřemožitelná komunistická strana. Ale i z hlediska vůdčích duchů strany, zasluhujících plné důvěry, je třeba, aby propast mezi těmi, kdož myslí, a těmi, kdož myšlenky přijímají, byla co nejmenší. Neboť čím je menší, tím lépe bude porozuměno i těm, kdož vedou, i těm, kdož jdou za svými vůdci. Myšlenkové proudění, silný intelektuelní život ve straně přispívají přes všechny ideové rozdíly ke konsolidaci komunistické strany.

„BOLŠEVICKÉ BUŇKY“ VE STUDENTSTVU

Národní listy pokoušely se včera v jedné lokálce vysvětliti rozhořčení svazového studentstva nad brutálním zakročením republikánské policie činností „bolševických buněk“ ve studentstvu, aby ulomily hrot spravedlivému hněvu studentstva proti národně demokratické a klerikální kozačině. Je to ovšem jen politický „kníř“, a píšou-li Národní listy, že mládí je doba širokých možností, že to není příliš tragické, ozývají-li se z mládeže břeškné a pronikavé tóny, protože mládeži patří svoboda až do kotrmelců a volnost až do naivnosti, je to velmi roztomilé ze strany, jejíž primadona „tatiček Kramář“ zneužívá své volnosti k nejnaivnější politice, hodné osmnáctiletého ztřeštěnce nacionálního,

ale nikoli šedivého politika, a jejíž příslušníci se zlatými řetězy provádějí na ulicích fašistické kotrmelce, vzbuzující útrpný úsměv lidí politicky myslících.

Národní listy chtějí však viděti vliv „bolševických buněk“ v tom, že studentstvo prý sahá i na ideu národnosti, patrně proto, že provolává slávu Masarykovi, a nikoli Kramářovi, a že zpívá „Kde domov můj“. To už je nejhrubší klamání veřejnosti, jakého mohou se dopouštěti právě jen ti, jejichž reakční politika, ve skutečnosti usilující jen o zachování soukromého vlastnictví a privilegií vykořisťovatelské třídy, navenek může se opírat jen o hrstku pustých hesel.

Klam a šalba Národních listů se však tentokráte nepovedou: minulé dni přispěly nemálo k odhalení pravého ledví pokračovatelů v mladočešství. Projevy většiny studentstva ukazují, že pokrokovost této většiny je dosud velmi vzdálena idejí internacionalismu a aktivního socialismu, byť i reagovala již jistým odporem na divoké zpátečnictví Kramářů, Dyků, Pekařů, Marešů a národně demokratických žurnalistů, a ovšem i na drzé ambice klerikálů. „Bolševické buňky“, těch několik studentů komunistického názoru, věru zbytečně by usilovaly o vliv tam, kde půda musí býti a jest nejvhodněji zpracovávána samými událostmi v demokratické republice, políčkovými všelky pokrokové představy, předválečné i poválečné.

Klamali bychom sebe, kdybychom činili si iluze o vyhlídkách komunistického vlivu na studentstvo. Národní listy dovolávají se mých zkušeností od let devadesátých, kolik prý jsem viděl bohémských postav, z nichž stali se velmi užiteční občané. Moderní přísloví říká to jinými slovy: „Mladí revolucionáři — staří hófráti.“ A je to pravda, pokud běží právě o revolucionáře z kruhů studentských, z dorostu měšťáckého a maloměšťáckého. Z pokrokářů let devadesátých stali se opravdu většinou občané velmi užiteční, počínajíc Rašínem a končíc poloanonymním obchodníčkem s červenobílou firmou. A dokonce tak užiteční občané, že těch několik lidí, a právě těch, kteří byli buď nestudenty, nebo měli málo společného se studentským životem a s akademickými továrnami na inteligenci, úplně a do hloubi duše se odcizili svým druhům z let devadesátých, z takzvaného hnutí pokrokového, Omladiny atd., poněvadž jejich pokrokové ideje se buď nezměnily v reakční tupost nacionalistickou, nebo se v duchu doby vyvíjely s mužnou logičností.

Dnešní výchova intelligence, dnešní situace, donucující každého ve veřejném životě, aby řekl jasné ano, nebo ne ve velikém zápasu sociálním, a zároveň hrozící „bohémskou“ existencí a kriminální kariérou každému, kdo se nestane užitečným občanem v duchu koaliční státo-
tvornosti, dnešní nezbytnost stanutí před těžkou otázkou u těch, kdož

poctivým a logickým myšlením socialistickým byli by vedeni do Třetí internacionály, ale svou maloměšťáckou povahou a svým předurčením k maloměšťácké kariéře jsou vrháni do náruče nejsměšnějších kompromisů, — to je soustava drátěných překážek, jež odděluje studentstvo od komunistické strany.

Národní listy marně tu malují rudého čerta na československou stěnu. Jsme první, kteří nevěříme, že československé studentstvo přejde hromadně na stranu „otroků Moskvy“, tak jako první a nevyčíitelně věříme, že místo manuálního proletariátu jest a bude ve straně revolučního komunismu marxistického.

Odpor studentstva proti kramářovsko-šrámkovské reakci, jejíž pendrekyci pocítili národní studenti na svých hlavách a zádech (jsme žádostivi, doví-li se naše veřejnost konečně, na čí rozkaz!), nezmění mnoho na všeobecné povaze dorostu měšťácké a maloměšťácké inteligence, hospodářskými ambicemi udržované v kompromisnosti a zatlačované s přibývajícím věkem vždy více napravo. Celková ubohost českého prostředí k tomu jen přispěje.

Výjimky budou vzácné. Ale budou také, a společně s třídně uvědomělým proletariátem rozhodnou osud Československa. Leč nikoli „bolševické buňky“, ale pochopení pro logiku dějinného materialismu a marxistické ekonomiky, vzrůstající po všech zklamáních a trpkých zkušenostech s měšťáckým idealismem a nacionalismem, smysl pro zdisciplinovanou mezinárodní solidaritu, jedinečně schopnou obroditi civilizovaný svět, chátající pod vládou hroutící se třídy kapitalistické, přivedou k nám nejlepší lidi z mladé inteligence, myslící a poctivé, schopné s celým zápallem mladých srdcí státi po boku bojujícího proletariátu. Tato inteligence, stanouc po boku proletariátu, bude nejen ve společnosti jediné třídy, schopné bojovat a obětovat se pro vyšší cíle lidstva, ale i po boku takových „otroků Moskvy“, jako jest Henri Barbusse, Martin Andersen Nexö, Upton Sinclair, Roland-Holstová a četní ostatní revoluční dělníci ducha. Nebude tedy ve společnosti nejhorší.

PRO NAŠI VÝCHOVU

Podle usnesení ústřední rady pracovní Proletkultu KSČ uveřejňujeme v tomto čísle organizační řád Proletkultu KSČ, schválený prvním řádným sjezdem naší strany, doprovázejíce jej řadou vysvětlivek a pokynů. Budou moci býti ještě doplněny pro organizační příručku naší strany, která má býti vydána. Jelikož však vydání takové příručky není zabezpečeno pro nejbližší dobu, usnesla se ústřední rada pracovní,

aby náš organizační řád vyšel zatím v našem orgánu, poněvadž jest po něm čilá poptávka z venkovských organizací.

Jak soudruh Šmeral správně řekl na sjezdu, je tento organizační řád dílem kompromisu. Ač není v něm jistě nic, co by odporovalo rezoluci IV. světového kongresu Komunistické internacionály o vzdělávací práci, ač dokonce naše strana v tomto směru skutkem předešla o celý rok usnesení Komunistické internacionály, nelze přece jen organizaci vzdělávací, výchovné a propagační práce, jak ji máme dosud a jak ji vyjadřuje náš organizační řád, považovati ani v teorii za ideálně komunistickou. Náš organizační řád je především dílem kompromisu s tou skutečností, že máme ve straně řadu vzdělávacích a výchovných složek vedle strany samostatně organizovaných na základě zákona spolčovacího, u nichž komunistická disciplína je koneckonců jen otázkou dobré vůle a které jsou přirozeně málo nakloněny snahám po úplném sjednocení a zcentralizování vzdělávací práce v naší straně. Tento stav má za následek jak nesnáze ideové (například poměr strany k našemu hnutí bezvěreckému), tak nesnáze organizační (naš poměr k tělocvičné organizaci, zmatek ve hnutí skautském a divadelních ochotníků).

Sjezd tyto nesnáze neodstranil a odstraniti by ani nemohl, poněvadž bez předchozí dohody interesovaných činitelů nebo bez přirozeného dozrání poměrů k řešení každá narážka na tyto otázky, v české praxi velmi ožehavé, vzbudila by na sjezdu příliš obsáhlou a zmatenou výměnu názorů. Přirozený vývoj poměrů, které dříve nebo později dovedou nás postupně k želané jednotě a centralizaci nebo aspoň budou tak zralé, že si vynutí — po trpkých zkušenostech — energického rozuzlení exekutivou, bude jistě nejlepším lékem na tyto naše bolesti. Vzdělávací práce naší strany by bez nich sice nesmírně získala jak po stránce komunistického prohloubení, tak i po stránce organizační, ale nemohouce opustiti půdu skutečnosti, musíme se smířiti i s tím faktem, že ke skutečnosti patří nejen přítomnost, ale i minulost naší strany.

Ostatně zřízením vzdělávacího oddělení u Kominterny, jež řídí soudruh Hörnle, stal se v samé Internacionále naší veliký krok vpřed, máme nyní centrální úřad svůj pro vzdělávací práci v Moskvě a můžeme očekávati, že jeho směrnice pro všechny sekce závazné vykonají také u nás správné dílo komunistické kontroly a komunistického vyburcování.

Prozatím běží o to, abychom co nejlépe využili dnešních možností, jimž náš organizační řád dává vhodnou páteř. *Na komunistickém prohloubení naší strany závisí její odolnost v defenzívě i bojeschopnost v ofenzívě, závisí její připravenost pro všechny případy* — a kdo tohle domyslí, pozná,

že na *komunistickém prohloubení naší strany závisí i dokonalost budoucího vítězství našeho proletariátu*. A tu je jasno, že toto komunistické prohloubení bude tím rychleji pokračovati, čím lepší, silnější a jednodušší bude organizace naší vzdělávací, výchovné a propagační práce, čím lépe každá organizace vezme si k srdci práva a povinnosti, jež jí přisoudil tento organizační řád Proletkultu KSČ. Soudruzi musí si býti vědomi, že nebyl vypracován pro někoho druhého nebo třetího, nýbrž pro ně samé, že tudíž prospějí jako komunisté a proletáři uvědoměli *sobě*, když uposlechnou bezodkladně jeho rozkazů, rad a pokynů.

Náš Proletkult, naše organizace vzdělávacího oddělení nebyla dosud nikomu energicky ukládána a vnucována. Znajíce své síly a prostředky slibujeme si více od pomalého vývoje a poznání než od fermanů. Víme, že máme úspěch se svými *zásadami* všude, kde jsou soudruzi schopní vzdělávací práci řídit v duchu komunistickém, a že plnění organizačních formalit neznamena ještě komunistického prohlubování. Ale na druhé straně stal se náš organizační řád po sjezdovém schválení závazným pro všechny organizace KSČ a na nás jest soustavně dbáti, aby byl všude dodržován. Důkladné vybudování organizační sítě pracovních rad jest však nejen naší povinností, nýbrž usnadní nám nesmírně systematické rozšíření komunistických zásad vzdělávacích a všeobecných stanovisek naší strany v otázkách kulturních a zároveň dodá našemu oddělení strany a jeho úkolům potřebné prestiže a síly, bez nichž všechny naše snahy trpí malomocností.

Proto, když nyní mohou všechny organizace náš organizační řád se všemi vysvětlivkami a pokyny si opatřit aspoň v rouše našeho týdeníku, jsou postaveny před zkoušku své komunistické kázně a úrovně. Jako nemůže býti sporu o tom, že jsou teď povinny místní pracovní rady Proletkultu KSČ jmenovati bezodkladně, nemůže býti také sporu o tom, že podle přízně a pozornosti, které věnují této organizaci vzdělávací práce komunistické, nutno měriti jejich komunistickou vyspělost. Uvidíme, jak tato zkouška dopadne a kolik závažných organizací naší strany dá se zahanbiti tím, že bude nutno jejich povinnost připomínati jim fermany.

Na sjezdu prohlásil soudruh Šmeral také, že není důvodů, aby podle zkušeností, které budou učiněny s ním, nebyl tento organizační řád později opraven, změněn, doplněn. Ale tyto zkušenosti mohou býti jen tehdy závažné, budou-li to zkušenosti ze všech závažných organizací, a nikoli jen z několika obcí toho neb onoho kraje. Překonati náš dnešní organizační řád, jakož i nedostatky a nesnáze, které způsobily, že je taký, jaký jest, a nikoli jiný, můžeme nejlépe tím, když jej všude

budeme důsledně prováděti. Jen úplným využitím jedné formy nabudeme zkušeností a sil pro vytvoření formy nové. —

Minulého měsíce zaslali jsme vzdělávacímu oddělení Kominterny první zprávu o své činnosti, hrdí na to, že jsme založili svou vzdělávací činnost v duchu usnesení IV. světového kongresu a pokoušeli se v tomto duchu pracovati mnohem dříve, než usnesení tato byla učiněna a než jsme znali názory vůdčích soudruhů zahraničních. Méně hrdí již byli jsme však při své zprávě tam, kde měli jsme vylíčiti celkový rozsah vzdělávací, výchovné a propagační práce naší strany, která patří k největším v Komunistické internacionále, zejména když jsme sestavovali seznam propagační a vědecké literatury komunistické, naší stranou vydané.

Soustavná duševní potrava komunistická přesahující možnosti a povinnosti denního tisku nám chybí téměř vůbec. V tomto směru žijeme, ale můžeme počítati opravdu žít jen tehdy, když silná organizace Proletkultu poskytne základ pro vydavatelskou činnost naší strany. I zde tedy úplná síť pracovních rad Proletkultu má ohromný význam.

Usnesením sjezdovým dána byla naší věci nejvyšší sankce, a právem, ale nebylo tím o nic více vybudováno než to, co již bylo. Výstavba Proletkultu je především v rukou jednotlivých organizací, které nebudou čekati na fermany z kraje nebo z ústředí, nýbrž přikročí ihned k dílu.

Založení pracovní rady Proletkultu dejte ihned na program schůzí výkonného výboru všude, kde jí dosud není!

OSVĚTA A TŘÍDNÍ BOJ REVOLUČNÍ

Zvýšená útočnost klerikálů jako důsledek vzrůstu reakce poskytla české liberální buržoazii a sociálpatriotům vhodnou příležitost, aby se k letošnímu 6. červenci zablýskli opět jednou svým „husitstvím“ a volnomyšlenkářstvím a vytáhli do žurnálů i schůzí s mnoha krásnými hesly protiřímskými a vlasteneckými.

Tento ruch kolem jména Husova přivedl však letos i naši stranu k určitéjšímu a zřetelnému stanovisku. Prohlášení naší exekutivy, že naše strana nezúčastní se společných akcí a oslav s jinými stranami a směry, nýbrž všude vysloví samostatně svůj názor na Husa, Tábor a jejich poměr ke komunismu, odpověď výkonného výboru naší strany na přípis Volné myšlenky a Společného výboru pro oslavy Husovy, ve které se praví, že „...oslavy mravních symbolů — tedy i oslavy památky Husovy — nestačí k vedení opravdového zápasu se zpátečnictvím, ... nejsou-li prodchnuty vůlí bojovati soustavně

a odhodlaně za... zeslabení reakce nejen kulturní, nýbrž i *sociální a politické*...“, vydání brožury soudruha Kreibicha Tábor a stejně marxisticky založeného článku soudruha -jč- v tomto čísle Proletkultu, to jsou oficiální projevy nepřipouštějící dvojakého výkladu a potírající energicky zbytky maloměšťáckého „husitství“, jež tu a tam straší ještě i v našich řadách.

Tlak budí protitlak. Na jedné straně klerikální drzost pobuřuje liberální maloměšťáky i dělníky pomatené vlasteneckou ideologií a koaliční hantýrkou a nutí je přemýšlet o pravých příčinách reakce, na druhé straně bezmocná a směšná situace pokrokové a volnomyšlenkářské osvěty uprostřed zápasu reakčních živlů politických a sociálních o moc nutí také nás komunisty, abychom se úplně zbavili maloměšťáckého dědictví osvětářského po sociální demokracii.

Soudruh Kreibich ve své brožuře správně praví, že „proti této reakci nepomůže všenárodní ‚nepolitická‘ volnomyšlenkářská osvěta, nýbrž pouze všeproletářský politický a sociální boj“. A soudruh -jč- stejně správně označuje frázovitý kult Husa ze strany socialistické beze zřetele k hospodářským a politickým příčinám hnutí husitského a táborského za zradu marxismu, a tím i boje proletářského. Nic tak nemate mysl dělného lidu jako maloměšťácká tradice liberálně vlastenecké ideologie s jejím kultem osvěty a „volné myšlenky“. Třpytivé fráze protiřímské a osvětářské, zdánlivě tak samozřejmé, často tak revoluční zdánlivě o významu osvícenosti, o potřebě vzdělání, o boji proti duševní tmě, o volném duchu, doprovázené nesčetnými přírodovědeckými, historickými, politickými anekdotami i historkami ze života církve a kněží, myšleny upřímně nebo záludně, mají dnes jediný smysl a ve skutečnosti jediný účel: neproniknutelnou ideologickou a anekdotickou skořápkou uzavřít *jádro* celé otázky před lidovými masami, aby nepochopily jeho významu, ideálními hesly, abstraktními pojmy odvrátiti pozornost od praktické politiky proletářské, od konkrétního boje sociálního, od revoluce.

Nehledíc k zásadě nedotknutelnosti soukromého vlastnictví, která je nejsvětější veliké většině všech volných myslitelů a osvětářů a před kterou hledí vždy včas zastaviti drzou myšlenku po dobrém nebo násilím, nic tak nepohoršuje tuto osvícenou společnost, jako když označíme její osvětu a její volnomyšlenkářství za něco, co i původem, i kvalitou, i posláním je srostlé s měšťáckou třídou, s vlastní vlastníky, s měšťáckým liberalismem, s nimiž uvědomělý proletariát socialistický musí se definitivně rozejíti, maje jako třída nový dějinný úkol, proti vlastní těch, co mají svou Internacionálu, těch, kteří nejsou ničím, ale budou vším, a ve svém marxistickém komunismu vědecký základ definitivního osvobození práce od cizopasníků.

Kdyby chtěli, dovedli, směli domyslit si všichni ti ochotní učitelé lidu a zanícení světloňosi, pokud je v nich jiskra upřímnosti, pokud všechna ta osvětářská činnost není jen úskok a faleš, prohlédli by jistě neplodnost svého úsilí kulturního vedle nezbytnosti poslední bitvy mezi buržoazií a proletariátem a řekli by ano, nebo ne, postavili by se mezi nás anebo proti nám jasně a zřetelně.

Odsuzujeme-li však osvětářskou „nepolitickou“ a „všenárodní“ činnost i s její antiklerikální a volnomyšlenkářskou odrudou buď jako věc neplodnou, nebo jako měšťácký úskok a varujeme-li před ní své proletáře, je-li nám politický a sociální boj revoluční *unum necessarium* (jediné, čeho třeba), *nesmíme zapomínati, že k tomuto politickému a sociálnímu boji revolučnímu musí býti proletariát vyzbrojen i myšlenkově a citově, že musí věděti, do jakého boje a proč jde, jakými prostředky má bojovati a co má činiti se svým vítězstvím.*

Proletářské třídní uvědomění marxisticko-komunistické je naší nezbytnou „osvětou“, která musí prostoupiti naše řady, nemá-li náš politický a sociální boj býti pouhým pasívním fatalistickým očekáváním důsledků hospodářského vývoje, chceme-li jej regulovati vlastními činy jako skuteční revolucionáři.

Denně vidíme v našem organizačním životě, jak nejlepší úmysly vedení a nejsvědomitější práce mařeny a ztěžovány jsou socialistickým šlendriánem v myšlení i jednání mnoha soudruhů, dědictvím po sociální demokracii. Máme ve své veliké mase veliký nedostatek kvalifikovaných pracovníků, poněvadž po roztržce zůstali nám proletáři, ale kvalifikovaní jednotlivci, z nichž sociální demokracie ve velkém vyráběla maloměšťáky, zůstali většinou napravo, zpanštělí zůstali na panské straně pravičácké. Tu vidíme význam výchovy: staráme-li se o početný vzrůst odpovědných pracovníků strany, musíme se starati i o to, aby byli nejen oni skuteční komunisté, ale opravdu komunisticky revoluční bylo i prostředí, schopné pak zabrániti jejich pozvolnému zmaloměšťáčení.

To je však jen jedna stránka tohoto významu komunistického vzdělání a komunistické výchovy. Celou řadu dalších stránek téže nezbytnosti mohli bychom tu znova rozbírat, opakující leďacos, co bylo již ve sloupcích tohoto listu řečeno. Postačí však prozatím, shrneme-li krátce smysl svého výkladu:

Proti osvětovému klábosení, zdánlivě nepolitickému a všenárodnímu, ve skutečnosti však maloměšťáckému a jen v zájmu panství buržoazie provozovanému, stavíme svůj boj za politické a sociální osvobození proletariátu s komunistickým cílem. Aby však tento boj mohl býti zdárně veden a vítězně dokončen, je třeba zároveň úsilovně a soustavně

starati se o komunistickou výchovu proletariátu a řádné marxisticko-komunistické vyškolení pracovníků na jeho věci.

PAPOUŠEK A NACIONALISM

Onehdy přinesla Tribuna (č. 147) zprávu, jejíž dokumentární hodnota pro dnešní český nacionalism je opravdu znamenitá. Citujeme doslova:

„Kdo byl v Mariánských Lázních několik dní, byl také pravděpodobně v kavárně Egerland. A kdo byl v této kavárně, viděl jistě slavného papouška, který obveseluje společnost svými skřeky a humoristickými výkony, z nichž nejznamenitější je píseň ‚Gott erhalte‘, které se naučil ještě v době, kdy jsme byli všichni pod auspiciemi Franz Josefa. Po mnoho let provozuje papoušek své šprýmy, aniž někoho urazily. Až se dostavila k papouškovi ‚uvědomělá Češka‘ a s jejím vlasteneckým uvědoměním ovšem i noticka do včerejší Národní politiky, jež jest asi vrcholem idiotství, jimiž vlastenecký list den ke dni uvádí v posměch vážné národní cítění. Pisatelka s velkým rozhorlením volá úřady, nedbalé svých povinností, aby zakročily na papouška, vysloveně velezrádného. Chudák, buď se naučí na svá stará léta píseň vlasteneckou, nebo ho nemine trest ze zákona na ochranu republiky a Wohlschlager. Čímž bude zachráněna republika a znovu dokumentována kulturní práce listu, jenž každodenním papouškováním velkého rozhorlení z malicherných příčin a ohlupováním lidových vrstev škodí republice a národnostnímu cítění více než všichni papouškové světa.“

Ano, vrchol idiotství, vrchol ohlupování lidu. Ale taková „uvědomělá Češka“, o jejímž upřímném rozhorlení nepochybujeme, je obětí, taková nacionální hysterie je důsledek výchovy, kterou provozuje nejen Národní politika, ale i Národní listy, Národní demokracie a jiné ultranacionalistické a fašistické časopisy s ohlupovací tendencí zcela vědomou. Takový ženský nebo mužský potrhlec, pobuřovaný každým německým nápisem a každou německou písničkou v *dnešní* době, je chorobný člověk, denními porcemi rafinovaného jedu mrzačený, a odpovědnost za jeho stav má především národní demokracie s dr. Kramářem v čele.

Byly doby, kdy rakouská hymna pobuřovala nejen české „státoprávníky“, ale i nenacionální a revoluční duchy jako hymna reakčního státu napolo ještě feudálního; v době předválečné dokonce pobuřovala více pokrokové lidi národně neútočné než dr. Kramáře a jeho stoupence, „pozitivní politiky“. Tehdy nacionální buržoazie, vedená takovými

politickými fantasty, jako je dr. Kramář, operující s chimérami a zařizující se vždycky podle svých fantastických představ, a nikoli podle skutečnosti a tendencí vývoje, namáhala se vyškemrat si přízeň Vídně pro své obchody a kariéry — dnes, kdy Vídeň i Berlín jsou pokořeny a hospodářsky zničeny, kdy „džentlmen“ Franz Josef je mrtev a Habsburkové vyhnáni, dnes je nacionální měšťáctvo nekompromisní, neboť nacionalism nemyslíciho davu musí býti do krajnosti vybičován, aby byl hrází proti třídnímu nepříteli měšťáků, ohrožujícímu svou revolucí tytéž obchody a kariéry buržoazie. Za Rakouska zachraňovala česká buržoazie svou pozici kompromisem s Vídní, jakmile věc Habsburků byla prohrána, zatvářila se naše buržoazie velmi pokrokově a revolučně, aby upevnila svou pozici v samostatném národě, dnes, kdy ji ohrožuje proletariát, je ultranacionální a udržuje svou pozici ohlupováním mas.

Je to velmi charakteristické, že měšťácká vrstva nacionálně strážlivá, více nebo méně pokroková, představuje u nás — a nejen u nás — nevelkou menšinu, aspoň pokud jde o politický vliv. Tato část buržoazie chápe, že nacionální štvánice ohrožují klidný vývoj Československa, příznivý jejím obchodům, že ohrožují i jeho samostatnost, neboť je velmi pochybné, zda z nového válečného konfliktu světového, k němuž ženou, vyšla by dnešní samostatnost a teritoriální velikost Československa zachráněna. Staví se proti šovinistickým vášním z téhož důvodu jako proti zostřování třídního boje, majíc na mysli především svou hospodářskou pozici. Ale nemá za sebou spolehlivých mas.

Vývoj je proti této demokratické a pokrokové buržoazii, která nechce vlastně nic jiného než kompromisy udržeti nejdéle svou pozici a formu vykořisťování. Je reální, a přece podléhá. To je však jen důkaz, že vývoj vede k „poslední bitvě“ a že buržoazie ve své většině považuje každý kompromis za nebezpečný, sbírá síly pro konečný zápas, a vědouc, že je to zápas na život a smrt, sází všechno na poslední kartu, hraje vabank. Z takového Kramáře nebo Dyky nemluví rozum, jasná idea, nýbrž temný instinkt raněné šelmy.

Idiotství, které šovinistická buržoazie projevuje a pěstuje, ohlupování lidu, které provozuje ve velkém, nejsou tudíž pouhým idiotstvím idiotů a ohlupováním reakcionářů, nýbrž mají hlubší význam. Všichni ti idiotští a ohlupující politikové a žurnalisté, pokud to nejsou jen zcela obyčejní gaunerškové v žoldu vlasteneckých akcionářů, jsou naplněni temným úděsem a temnou zlobou; jejich pozice na samém kraji propasti, do které se musí dříve nebo později zřítiti, vyvolává v nich krvavé představy onoho slohu, v němž Vincenc Červinka vypravoval v Národních listech o sovětském komisaři, který bez dětské mrtvolky před sebou nemohl obědvati.

Nutkána strachem a zlobou vydráždí buržoazie nigramotnou bestii nacionalismu, která jí má pomoci zardousit v dané chvíli uvědomělý proletariát socialistický. (Přitom nemluvíme tu ani o oné silné a mocné vrstvě měšťácké, hordě lupičské, která vždycky je pro válku, protože za války uskutečňuje největší a nejsnadnější zisky, a je tudíž stále nejzůživější šovinistická.)

Lokálka o papoušku z Egerlandu v Národní politice dobře karakterizuje jeden způsob, jímž toto vydráždování se děje. Je to vrchol idiotství a ohlupování, ale chápeme-li její funkci v řetězu štvanic, denně prodlužovaném, má logické místo v systému, který je velmi rafinovaný: nepopřává svým obětem klidu ke zdravému uvažování, učí je, aby viděli osten všude a cítili se jím zraňováni, podle plánu jitiří a podporuje jejich hysterii. Buržoazie potřebuje davu slepě oddaného nacionalistickým heslům, neboť ví, že u svého nepřítele setká se v dané chvíli s oddaností, obětavostí a hrdinností bezpříkladnou, s dějinným úkolem proletariátu, posvěcenou vývojem lidstva.

Velikost idiotství a ohlupování, jež buržoazie dává najevo a provokuje, je zcela úměrna velikosti zápasu, jež panská třída musí podniknouti a v němž bude také nakonec poražena. Půjde ještě dále, půjde až k vrcholům nejčernější reakce, vzdávajíc se konečně nutně a logicky všeho liberalismu, ale zůstávajíc také stále více osamocena, poněvadž názorné vyučování, jehož se dostane pracujícím vrstvám a myslícím lidem denními událostmi většími i menšími, otevře jim dříve oči, než vlastenecké fráze a anekdoty o papouscích budou je moci úplně zaslepiti.

Nemáme tu jiné úlohy než získávati sympatie těchto vrstev, které buržoazie nedovede již vléci za sebou, nikterak ovšem nezapomínajíce, že základem naší strany a našeho programu je třída *dělnická*.

To ovšem neznamená, že máme jen s opovrhlivým úsměškem přihlížeti k tomu, jak stoka, která se jmenuje Národní politika, páchne stále troufaleji. Neboť ona páchne a otravuje vzduch v lidových vrstvách, které ji bohužel vyhledávají pro její inzertní část a jiné vlastnosti, nikoli pro politiku dr. Borského, St. Nikolaua a podobných „imperialistů“ v županu.

Boj proti Národní politice nesmí býti veden jen na papíře.

VLASTENECKÉ DÍLO

České slovo přineslo minulého pátku (č. 163) dlouhé morální říkání úvodníkové o evropském, ba světovém zjevu politické demoralizace, představovaném řáděním vlasteneckých „idealistů“ všennárodních

a živlů z jejich ideologie těžících. Kampaň, kterou vedou Kramářové, Dykové, Marešové, Vikové-Kunětické a v jejich šlépějích „červenobílí“ a „nahnutí“, přičí se z mnoha důvodů našim národním sociálům, a především z toho důvodu, že činí trochu divokou konkurenci jejich vlastenectví, bez jehož frázi celá politika takzvaných československých socialistů nutně by se zhroutila a zbyly by z ní jen nepěkné aféry.

Jinak má České slovo hodně pravdy, cituje-li ve svém článku projev Pilsudského a naráží-li přitom na obdobný osud pokrokovějších státníků u nás.

Pilsudský, bývalý náčelník státu polského, pronesl při jakémsi slavném obědě tato slova:

„Stíny obklopovaly mě (jako náčelníka státu) všude, kamkoli jsem krácel. Pronásledovaly mě na bojištích i při klidné práci v Belvederu. Nebylo jimi ušetřeno nic, čeho bylo třeba šetřiti — ani rodina, ani soukromé poměry, ani moji blízcí —, všude byl jsem pronásledován příšerou zahalenou ve fangličky různých typů a barev. Nemyslete si, pánové, že mluvím v metafoře. Mohu ukázati na několik faktů, tak divokých a pitvných, že se mi až rozum kalí nad tím, z jakých nečistých zřídél bylo třeba napájeti obrazotvornost, aby mohly býti vymyšleny takové věci. Představitel národa, všemi zvolený a všechny představující, — kradl; schází se sněmovní komise, aby hledala královské odznaky bývalým diktátorem ukradené. Komise zasedá za předsednictví sněmovního maršálka, hledá, pátrá, badá a hledá ukradené věci. Můžete si, pánové, představit něco odpornějšího a hnusnějšího? Představte si, že by se to přihodilo kdekoliv jinde u svobodného národa. Náš reprezentant — zlodějem. Náš představitel zrazuje zemi a za války smlouvá se s nepřitelem. Vrchní velitel válku vedoucí je zrádce — jaký je za to všechno trest? Došlo k pokusu odstraniti tohoto zločince a pohnati jej k odpovědnosti? Nikoli. Šlo pouze o to, aby byl poházen blátem a kalem. Měl jsem přátele, kteří unavili se tím vším a odešli. Ale ta morální špína, kterou byl jsem tehdy soustavně zahrnován, byla hromaděna tak systematicky, že vzpomínám-li minulosti, vždy se ohlédnou, nepáchne-li můj oděv špínou dosud. *Byla to špína takzvané národní a vlastenecká.* Pro mne není to tragické. Podobné zjevy líhnou se pouze v bahně otroctví, jímž národy musí postupně procházeti. . .“

Citujeme slova Pilsudského, poněvadž je pronesl měšťák o měšťácích, vlastenec o vlastencích, poněvadž jsou dokumentem z doby soumraku buržoazie. Ale Pilsudski jako naši Masarykové a Benešové a jiní pokrokoví státníci a politikové se velice mylí, hrají-li svým národům na etické struny.

Na pražských nárožích visí plakátek, jímž jakási pacifistická společ-

nost zve k cyklu přednášek pro *sociální mír* a v němž úvodní slovo na toto téma bude mít pan dr. Beneš, náš ministr zahraničí. Jdeš-li ulicí, prodíráš se davem uplahočených nebo frivolních tváří, na nichž zůstávají své stopy téměř všeobecně jediný druh myšlení: myšlenka na mzdu nebo zisk, rozpočet těžkého živobytí nebo plány bezúzdné chamtivosti a požívačnosti — tak zřídka něco jiného. Pozdvihneš hlavu, spatříš nenáročný plakátek vedle pestrých plachet kinových a usměješ se bezděčně, když přečteš si ta jména přednášečů a ty názvy témat: Kam s touto krupějí do tohoto moře!

Je podivuhodno, že ani dnes ještě nedovedou ti různí pokrokáři a etikové podívatí se očima aspoň trochu marxistickými na dnešní „pravou skutečnost“ a libují si tak důsledně v nárcích na politickou demoralizaci a v sociálně mírových kázáních.

Pochopte přece, pánové, že politická demoralizace na straně ultravlastenecké buržoazie a jejích nohsledů (například sociálních demokratů tam, kde vývoj socialistického hnutí přitiskl ke zdi jejich reformistickou politiku), demoralizace, o kterou nebude mezi námi sporů, poněvadž způsob jejího boje předstihuje opravdu špinavostí nejšpinavější doby její historie, pochopte, že tato demoralizace není a nemůže býtí nějakým přímým důsledkem světové války, jak například ve zmíněném článku říká České slovo, nýbrž že je to nezbytný důsledek a skvělé potvrzení třídního boje vyvrcholujícího a neuhasitelného, jehož historickou nutnost byste ve své slepotě tak rádi popřeli. Ti „všenárodní idealisté vlastenečtí“, řvoucí, pomlouvající štváči a traviči studní, nejsou ve skutečnosti nic jiného než předvoj měšťácké třídy v sociálním zápase, předvoj, jakého buržoazie zasluhuje a jakého vymáhá si její věc.

Protože věc buržoazie je dnes sama o sobě již „nemravná“, nepředstavujíc nic jiného než zoufalou snahu třídy právem a dějinami k smrti odsouzené, aby si na chvíli ještě udržela nadvládu a moc k vykořisťování, aniž má ještě sebemenší možnosti a schopnosti obrozovati život nějakým všejednotícím ideálem skutečným, tj. výrobními poměry stvořeným a potvrzeným, — protože věc buržoazie jest již „nemravná“, nemůže býtí ušlechtilým její bojovný předvoj, jež si vypěstovala (u nás kramářovsko-marešovskou „ideologií“) pro hrubou práci a jítření prostředí pomluvami a zbabělým povykem.

Kdybyste dovedli hleděti na fašistické metody ultravlasteneckých měšťáků a jejich zlaté mládeže a jejich frivolních příživníků, z ulice sebraných, z hlediska třídního boje jakožto dějinné nezbytnosti sociální a hospodářské, pochopili byste také snáze, proč hlavní útok této chasy je dnes veden proti pokrokovým a realistickým živlům a veličinám měšťáckým. Třídně uvědomělá a bojovná buržoazie musí

v nich viděti zrádce své třídy, a jsou-li u moci ve státě, hlavní překážku pro svou útočnou politiku proti proletariátu (a ovšem i proti druhým národnostem jako svým konkurentům).

Je to tak jasné jako nejprostší matematická formulka, ale pokrokoví měšťáci nejlepší vůle zůstávají natolik měšťáky, že se nepostaví na stanovisko třídního boje, poněvadž by se musili postavit na stanovisko třídy vykořisťované, proletariátu, a vlastenečtí lžisocialisté budou jezovitsky naříkati nad zkázou mravů, budou plechově blouzniti o etickém obrození „národa“ slovanským socialismem jako Klofáč, ale důsledný třídní boj rovněž odmítnou, protože by ztratili svou maloměšťáckou páteř organizační.

Vlastenecké dílo, na něž si naříkal Pilsudski a na něž u nás naříká si České slovo a jiné rádoby socialistické a pokrokové kruhy, je dílo logické a nezbytné. Je to poslední triumf buržoazie, poslední alarmování jejích otroků. Je to špinavé dílo, špinavé jako celá věc buržoazie. Kdo si chce zachrániti pouze život, a nikoli také čest, protože jí dávno již nemá, ten málo dbá morálky.

Pokud komunistické dílo pro proletářský stát a mezinárodní sjednocení bude považováno za nevlastenecké, dotud každé vlastenectví skončí dílem, kterým naši fašisté počínají poslední bitvu buržoazie. Také národní sociálové neskončí se svým vlastenectvím jinde než po boku nejčernější reakce, za kterou se prozatím stydí.

NACIONALISM VE VŠEM STEJNĚ REAKČNÍ

V nedávném čísle filatelistické přílohy Tribuny, kterýžto deník jinak je jak známo nacionálně umírněný a v němž umělecký referát spravuje odborně a pokrokově dr. V. Nebeský, rozmáchl se kdosi dlouhým nacionalistickým článkem na naši poštovní správu, aby se neopovážila vydati nové poštovní známky *opět* v nějakém moderním slohu. Odborní filatelisté jakožto znalci mají prý do toho také co mluvit: chtějí nejširší soutěž na návrhy nových známek a řádné zastoupení v porotě.

Článek projevuje názory tak nestoudně omezené a reakční, že tlumočí-li opravdu mínění českých odborníků filatelistických, jest možný jen jeden soud: že čeští filatelisté nemají opravdu do věci co mluvit.

Pisatel nemá vůbec ponětí o tom, co je dobrá známka z hlediska uměleckého a odborně technického, a tím méně, co je národní nebo nenárodní.

Národní, milý pane, užíváme-li již tohoto zuboženého slova, je především *dobrá* práce. A proto první československé známky typu

Hradčan a doplatních byly ohavné a „nenárodní“, třebaže vyrobil je ochotně přiskočivší pan Alfons Mucha, veliký vlastenec a obratný kšeftsman. A proto Brunnerova Osvobozená vlast, Bendova Holubice a Švabinského Masaryk zůstanou dobrými známkami a „národními“, a pro odborníka aspoň tím nejlepším, co v oné době dalo se dosíci. Odborné srovnání těchto známek s tím, co ve stejné době vydaly jako poštovní známky ostatní nové státy, ukazuje nejlépe serióznost české práce, kterou my tu jistě nemáme ve zvyku chválit nekriticky.

Protože někdo sbírá tolik a tolik let poštovní známky a sbírá je „odborně“, totiž tropí přitom všechny ty pitomosti, z nichž se většinou skládá „odborná“ filatelie, nemá ještě práva rozhodovati o uměleckých otázkách. A zejména je-li zabeďněný nacionalista.

Běží jen o maličkost, ale i v té se pozná reakční povaha nacionalismu.

DVĚ SMĚŘE

V předchozích číslech tohoto časopisu bylo pojednáno stručně o významu samouctví pro vzdělání a výchovu dělníků a o nebezpečí, které plyne z tohoto konkubinátu dělníkova s měšťáckou vzdělaností.

Je velikou zásluhou myslících komunistů z různých zemí, že shodně, byť v různé chvíli a na různých místech, rozpoznali reformistickou povahu dělnického samouctví na podkladě měšťácké vzdělanosti a zdůraznili proti němu nutnost účelné třídní a revoluční výchovy proletářské.

Ale toto rozpoznání proniká jen pomalu v širší kruhy komunistických stran. Ve všech odehrává se více nebo méně tichý zápas mezi takzvanými kulturními pracovníky staré školy a revolučními buditeli komunistickými. V podstatě, v jádru není to nic jiného než zápas reformismu s revolučním marxismem, přenesený na pole kulturní a v otázku dělnického vzdělání a dělnické výchovy.

Je ovšem přirozeno, že přísně zásadní a revolučně marxistický směr komunistický proniká jen pomalu. Reformismus, který se neštítí měšťáckých metod bádání a umění, protože jiných nezná a jádra problému marxisticky nepronikl, opírá se snadno o hotovou vzdělanost měšťáckou a nemá nikdy nouzi o vzdělávací a výchovný materiál. Kdežto směr revoluční s výjimkou Ruska jen těžce a pomalu zjednává si materiál, kterým může stavěti hráze proti náporu měšťácké vzdělanosti. Nemůžeme dosti rychle a účelně opatřiti proletariátu po komunisticku to, po čem jeho dychtivá a lačná mysl touží, a proletariát tudíž vždy znova opatřuje si to po maloměšťácku, podporován všemi vědomými i bezděčnými reformisty, kteří se nemohou rozloučiti s měšťáckou

vzdělaností a jsou náramně hrdí na to, co z ní pochytili a čím z ní načichli. Proletariát jistě raději sáhne po tom, co mu dáme my, volá, abychom mu dali; nemůžeme-li však dáti, bere, kde se dá, a otravuje bezděčně svou mysl a nechává se preparovati pomalu na půdu vhodnou k přijetí reformismu a maloměšťáctví, ne-li vůbec, tedy aspoň na poli kulturním. Tímto způsobem „duševní“ hlad dělníkův odcizuje proletáře více nebo méně revoluční úloze jeho třídy, s čímž buržoazie v nové době vždycky počítala, a proto také pro dělníky připravovala ochotně „vhodnou“ potravu. Měšťáctvo všech odstínů velebí samouka, neboť samouk, jak byl propagován předválečnými socialisty, je kojenec u prsů buržoazie, i když politicky vyznává třeba komunism.

Přečteme-li si například názory zesnulého zakladatele naší tělocvičné federace soudruha Chaloupeckého, jistě naprosto vážně a poctivě míněné, o významu a poslání dělnického samouctví, postřehneme hluboký omyl zásadní, který dosud vedl vzdělávací a výchovnou činnost socialistickou. Představou vzdělavatelů staré školy bylo, že jedním předpokladem vítězství socialismu jest, aby dělníci dohonili ve vzdělání měšťáky pomocí samouctví.

Komunistická výchova revoluční marxistická znamená naproti tomu něco zcela jiného, jiného od prvopočátku až do konce, a je to výchova masová, kdežto samouctví zůstává nutně privilej jednotlivců. Ani revolučně marxistické vyškolení, jež konsolidovaná strana komunistická má opatřovati svým funkcionářům a funkcionářskému dorostu, nemá nic společného s tímto starým samouctvím, znamenajíc odborné, byť jen účelně omezené vyškolení pro určité úkoly, vyškolení systematické a organizované stranou a nevedené pouze zálibami a rozmary jednotlivcovými.

Omyl, který učinil samouctví programovým článkem socialistickým, nutně vede k přeceňování všeho, čím dělník snaží se vyniknouti ve smyslu měšťáckém, a vyzdvihuje dokonce amatérskou činnost dělníkovu nad jeho odbornou práci. To je dosti logické. Dělníkova práce odborná je viditelná všude, je samozřejma, protože je to dělník, který všecko vyrábí. Nikdo přece nepochybuje, že brusič skla umí brousiti sklo, intarzista vykládati dřevo, řezbář vyřezávat rámy nebo sošky. Zde výrobní kultura dělníkova má, povšechně vzato, úroveň společnou s ostatními výrobními činiteli určitého místa a oboru; dělníkovým vlastnictvím je tu jen větší nebo menší obratnost, kterou se uvědomělý dělník ani rád nechlubí, protože jest uplatňována především v zájmu kapitalistů. Invenční, tj. tvůrčí schopnost dělníkova může se tu jen zřídka uplatniti. Modely opatřuje zaměstnavatel. Tvůrčí schopnost, vlastní úroveň dělníkova a její zvláštnosti, jsou-li jaké, mohou se nejspíše a nejlépe projevit v jeho samostatné práci nebo hře ze záliby.

Jenže tu se zapomíná, že nikoli *snůška* samoucké, amatérské a diletantské činnosti dělníků, nýbrž jen *odborný výběr* mohl by snad najít a sestavit doklady originálních schopností tvůrčích a zvláštních charakteristických zálib v přesvědčivý obraz svéráznosti dnešního pracujícího lidu, viditelné i přes nezbytný vliv měšťácké vzdělanosti. Jiná věc jest pak ovšem, zdali závažnost a účelnost výsledku vyvážila by úsilí dobrých odborníků, jež by musilo býti velmi dlouhé a pilné.

Povšechně samoucká, amatérská a diletantská činnost průmyslového proletariátu je dosud jen obžalobou měšťácké třídy, jež krásu a dokonalost si ponechává pro sebe přímým i nepřímým způsobem, ale dělníkův pud ke kráse a tvořivosti znetvořuje, a obžalobou socialistických stran, které nepochopily své revoluční povinnosti v tomto směru a ponechávaly buržoazii volné pole k tomu, aby podle libosti mohla dělnické masy korumpovati odpadky své kultury, a zatímco k nim hlavní branou vchází socialism, vysílá k nim zadními dvířky maloměšťáctví.

Revolučně marxistická výchova musí dělnické snahy kulturní jednak povšechně jinak orientovati, jednak i na poli amatérské činnosti dělnické a estetického budování dělnického příbytku ukázati trochu revoluční iniciativy.

To, že dělník ve volné chvíli zabývá se často věcmi užitečnými i neužitečnými a že přitom projevuje skutečnou zálibu, houževnatost, píli, oddanost, někdy věru lepší věci hodné, to není pro nikoho tajemstvím a tím se také dělník uvědomělý jistě neliší od neuvědomělého, ani komunistický dělník od dělníka jinak smýšlejícího nebo od maloměšťáka.

Vyřezává-li například dělník rámečky nebo klece z lupenky, nemá to jistě pranic co činiti s jeho uvědoměním, přesvědčením, ba ani s jeho dělnictvím a proletářstvím; je to záliba, kterou před dvěma třemi desetiletími pěstovali a leckde dosud pěstují maloměšťáci nej-různějšího druhu, ale i záliba, která byla všeobecně již opuštěna, protože se přišlo na to, že plodí věci nevkusné a neúčelné. Tu jest socialistické jen jedno: ukázati, jak vedle takové věci nevkusné vyhlíží věc vkusná a pro dělnický příbytek účelná.

Většina takových „kulturních“ zálib vzniká u dělníků vlivem měšťácké třídy, která je ze ziskuchtivosti přivádí na svět, a tyto záliby, i když nejsou rozšiřovány velkovýrobci pro zisk a odpovídají přímo některé vlastnosti lidské povahy, jsou řízeny ve svém vývoji potřebami a názory vládnoucí třídy. Dělnická třída je dnes povšechně v područí onoho vkusu, jež především uplatňuje kapitalistická velkovýroba tuctového zboží módního a galanterního, přeplňujíc jím nejen maloměšťácké, nýbrž i dělnické domácnosti.

Vzpomeňme nesčetných dělnických domácností městských i venkovských, hornických, tkalcovských, truhlářských, sklářských atd., které jsme kdy navštívili a v nichž ze stěn, skříní a stolků dotíral na nás vždy týž scestný vkus. Za mladých let horovali jsme pro reformní ideje uměleckoprůmyslové a pro „umění pro lidi“, jež měly očistiti dělnický příbytek od smutného nevkusy a drahého ve skutečnosti braku, roznášeného ziskuchtivými továrními výrobci lidového zboží ozdobného a tak často ze záliby napodobeného amatérskou činností dělníkovou. Ale jako marxisté poznali jsme nemožnost toho, aby tyto očištné snahy mohly všeobecně zvítěziti za režimu soukromokapitalistického.

Proč vedle domácností průmyslových dělníků jsou domácnosti pracujících rolníků dosud často mnohem účelnější, slohovější a vkusnější? Protože pracující třída selská opírá se dosud o tradiční zbytky svého třídního slohu selského, kdežto dělnická třída průmyslová takové vlastní minulosti slohové neměla a míti nemohla a byla tu odkázána výhradně na danajské dary měšťácké a maloměšťácké čili na odpadky buržoazní kultury.

Jako marxisté nemůžeme si činiti iluzi, že za dnešního pořádku napravíme všeobecně kvalitu zálib a zábav dělníkových, úroveň jeho samoucké a amatérské činnosti z hlediska účelnosti a estetiky. Ale pamatujíc toho, že jako mocenské postavení proletariátu nevyvíjí se rázem, nevyvine se rázem, po dobytí moci, ani jeho kulturotvorná schopnost, můžeme aspoň při vhodných příležitostech pokoušeti se *proti tomu, co dosud jest, stavěti to, co podle našich dnešních názorů a možností mělo by býti*. Není nesnadno ukázati protiklad krásného a ohyzdného, vkusného a nevkusného, účelného a neúčelného, aspoň pokud běží o dělnické záliby a dělnický příbytek; předpokládá to jen, aby věc dostali do rukou lidé opravdu odborně informovaní, a nikoli náhodní diletanti.

Z marxistického hlediska nedivíme se tomu, že proletariát je v kulturním ohledu dosud zajatcem maloměšťáctví, ale víme, že kulturní reformism, který za podpory buržoazie hluboce se zakořenil v socialistických stranách i masách, udržuje jen proletariát v tomto područí, a nemůže býti tudíž směrem výchovy revolučně marxistické, komunistické. Typ reformistického samouka nesmí býti námi podporován, protože je to zjev souhlasný a průvodní onoho vzdělávání dělnictva, jež buržoazie na vrcholi kapitalistického vývoje ve svém zájmu podporovala a budovala, aby vytvořila si typ inteligentního dělníka po měšťácku vychovaného.

My však usilujeme o typ třídně uvědomělého proletáře, u něhož běží nikoli o tu nebo onu kulturní hříčku, nýbrž o revolučně marxistické

vzdělání, nezbytné k emancipaci proletariátu jediným účelným a neomylným prostředkem, tj. třídním bojem.

Ze dvou směrů v dnešním vzdělávání dělnictva jen jeden je marxistický, jen jeden komunistický.

SLZAVÉ ÚDOLÍ

Živelní katastrofa, která postihla minulého měsíce ostrovní říši japonskou, způsobila v mnoha myslích jakýsi mravní otřes a podnítila v nich filosofování rázu více nebo méně pesimistického. Důvody jsou nasnadě.

Čilý národ, nejnadanější a nám nejbližší z celého žlutého plemene, postižen byl právě na nejdůležitějších místech svého těla přírodní katastrofou nepředvídatelnou, která, i když první zprávy byly snad přehnány (jako snad zprávy pozdější naopak zúmyslně následky zemětřesení a požárů zmenšovaly), zasáhla krutě japonský průmysl a zarážila na delší dobu vývoj země, na druhé straně pak zničila neúprosně v rozbořených a spálených palácích a chrámech veliké kulturní poklady, umělecké památky nejvzácnějšího druhu. A ještě něco horšího: odhalila nejistou budoucnost celé říše, o které nikdo dnes nemůže říci, nebude-li v době blízké nebo vzdálenější sopečnou činností úplně rozvrácena a vlnami Tichého oceánu pohlcena. Jedna nejpůvabnější končina světa, jeden velký a sympatický národ mohou v několika dnech a před zraky celého světa býti zahlazeny z povrchu zemského katastrofou z vůle přírody a mohou po nich zůstat jen roztroušené zbytky, vypravující pouze o tom, co bylo a nikdy se již nevrátí.

Že v předhistorické době udály se na naší zemi proměny, které se snad podobaly ohromným pohromám a měly katastrofální účinky na pozemský život, že říše pomalu vznikají a zase zanikají, že někde daleko v Tichém oceáně může jednoho dne zmizeti (stejně jako objeviti se) nějaký robinsonovský ostrůvek, — s tím vším jsme se smířili, tak jako s různými proroctvími učenců, kteří ukazují na možnost nových velikých proměn a pohrom na zemi za tisíciletí nebo statisíciletí, to vše se nás tak málo přímo dotýká, a většina lidí nezabývá se ani prvními, ani posledními věcmi země příliš vzdálenými; nemyslí příliš na vlastní smrt, nemyslí ani na pohromy, které mohou přijíti na zemi a lidstvo po mnoha tisíciletích.

Je v povaze *zdravého* člověka, v jeho vitálním pudu, že se snaží rychle strávit vyhrůžky přírody stejně jako vyhrůžky náboženství

a přes ně spěchati za svým zaměstnáním, jež pravidelně nemůže čekat, až člověk je hotov s filosofováním.

Ale jako náhlá, neočekávaná smrt milého člověka vzbuzuje v nás trapné myšlenky, třebaže s lidskou smrtelností celkem klidně počítáme, tak a mnohem více musela ohromná přírodní katastrofa japonská připomenouti lidem vratkost všeho pozemského čili *vratkost všeho vůbec*. (O lidech, jimž stačí útěcha náboženská, tu ovšem nemluvíme: nemají-li v praxi příliš odlišný poměr k věcem života, aspoň jejich filosofování jde jiným směrem.)

„Čím život náš?“ řekli si asi mnozí lidé, „čím všechny jeho pravdy a lži? Čím jsou veškerá úsilí veliká, k čemu hrdinnosti jsou a k čemu ctnosti? Nejsme více než vzrostlá louka pestrá a marně se pyšníme krásou svých květů, neboť nevíme, kdy a odkud přijde tvrdý žnec a všechno pokosí. I budeme méně nežli louka, neboť louka aspoň seno vydává, ale po nás zbudou jen trosky a hniloba, s nimiž život, potrvá-li, bude míti velkou práci, než je odklidí a zahladí.“

A někteří řekli si dále: „Nač usilovati o věci veliké? Nač bičovati mysl i tělo k hrdinnostem? Nač činiti si újmu ctnostmi a obětmi? Je-li všechno na tomto světě vratké od základu a bude jednou beze stop pohlceno nicotou, nač usiloval bys o nové vědění a umění, o nový pořádek a zlepšování věcí: starej se jen o svůj bezprostřední blahobyt živočišný jako květina, když se obrací ke světlu, jako moucha, když sedá na cukr nebo slunnou stěnu; nejsi nic jiného, jen možností máš více, abys užil života; využij jich, jak nejlépe dovedeš bez velké námahy.“

Řekl si to ráno kupec, ale když přišel do svého krámu, v němž dobrý byl obchod, zpozoroval — už poněkolikáté —, že se podobá temné díře, a předsevzal si, že všechno dá obnoviti.

Řekl si to úředník, ale když přišel do kanceláře a zasedl za svůj psací stůl, vzal do ruky akta, s nimiž dobrovolně pracoval na reformě jednoho odvětví svěřeného správě své, a pilně pokračoval na svém plánu.

Řekl si to malíř, ale když přišel do svého ateliéru, prohlásil obraz právě dodělávaný za pitomý kýč a začal znova, jako by šlo o zápas na život a smrt.

A řekl si to také dělník, ale sotva večer položil v dílně hoblík, šel do schůze, a tu celý zahořel socialistickou myšlenkou.

Jen bařtipánek, který seděl odpoledne ve vinárně a čekal tu na dohazovače, mávl sentimentálně tlustou rukou s brilianty, když se o věci mluvilo, a dal si po smažené kotletce ještě lososa s majonézou, aby snad nic nezanedbal...

Tak šel a jde život svou cestou přes mravní otřes, jež japonská katastrofa způsobila v myslích mnoha lidí.

A v Japonsku rychle pracují, aby podle možnosti odčinili následky katastrofy, a vládnoucí třída snaží se využití nezaměstnanosti způsobené zničením mnoha podniků a zastavením výroby, aby břemeno obnovy dala z větší části nésti proletariátu.

I tu život jde opět svou cestou, kapitalisté usilují o velké zisky, proletariát o nové řády sociální a hospodářské; nad troskami pokračovati bude i tu rozvoj a rozmach civilizace.

Jako mravní otřes způsobený světovou válkou vedle otřesů a převratů hmotných nezastavil pochodu lidstva vpřed, třebaže zasadil smrtelné rány přežívajícím se řádům, nedosáhne toho ani sebevětší katastrofa živelná, pokud nevyhladí snad většinu lidstva a zdrojů výroby. Naopak, velké pohromy, nemohouce z lidstva vyrvati pud k životu a pokroku, učí je spíše lepšímu poměru k pozemské skutečnosti, přinášejí mu zkušenosti, které vedou k touze po nových, vyšších formách života a k úsilí o ně.

Většina lidí, i když je „morálně otřesena“, i když si pomyslí v takové chvíli: „Ech, plivat na všechno,“ při nejbližší příležitosti, ráno po dobrém spánku vrací se do starých kolejí, jako by se nic nebylo stalo, jako by víra v život a v jeho vyšší cíle byla u nich silná a svěží. Setrvačnost společenského dění vítězí nad morálními křečemi, aspoň u lidí zdravých a nenáchylných k morálním a filosofickým kocovinám. Hyne-li přitom nějaké procento převahou mravní hypochondrie nad životním pudem, nesmíme zapomínati, že dosud zdravější síly lidstva hynou často tragičtějším a pro lidstvo kompromitujícím způsobem v zápasech za sociální dobro a spravedlnost.

Živelní katastrofa, ohrožující celý stát a celý národ, působí jistě i na lidi nadprůměrně myslící, prosté predsudků náboženských a mravních, zvyklé hleděti skutečnosti přímo do tváře. I velký duch v takové chvíli znovu pocítí intenzívněji v hloubi svého srdce onu *vanitas* (marnost všeho), která je nezcizitelným poznatkem lidstva od té doby, kdy vyšlo z barbarství.

Moderní člověk, odmítající plané útěchy idealistických soustav náboženských a filosofických a myslící dialektikomaterialisticky, ví, že celé naše slzavé údolí má ve všemmíru jen hodnotu kvetoucí louky, šlapané příliš často hrubými botami slepých živlů a poloslepé lidské hlouposti.

Náboženstva a idealistické filosofie prohřešily se na lidstvu a životu, že se snažily dodati jim významu a vážnosti, kterých nemají. Skutečná vážnost života pro lidstvo je zcela jiného druhu, její kořen je v životě samém, životní pud všeho živého jest jejím základem, nikoli nějaký mimosvětový účel, cíl, příkaz.

Z hlediska idealistického (z hlediska náboženství nebo idealistické

filosofie) stává se život náš, jakmile padnou předpoklady idealistické soustavy, pouhou fraškou více nebo méně zajímavou, ale naprosto nevážnou. Z hlediska materialistického však, které se nestará o význam života v takzvaném absolutnu, tj. v prázdnu, kde zákony pozemské nemají již platnosti, jest důvodem k vážnosti života ta prostá skutečnost, že *život chce být žit*, a čím je zdravější a silnější, tím chce být žit důkladněji.

Všecko živé chce se vyžít podle svých schopností — to, a nic jiného, je posvěcením života a pramenem zdravé morálky.

Z tohoto hlediska slzavé údolí naše jeví se nám ohromným hromadným úsilím všeho živého o vyžití všech schopností a v lidstvu zároveň od doby, kdy s monogamií, nadvládou muže a státem přišlo zotročování člověka člověkem, zápasem za ztracenou rovnou svobodu a spravedlnost při tomto vyžívání. Tragickým osudem lidstva jest, že s jeho rostoucím počtem vyvíjely se výrobní poměry a na jejich základě řády, které původní svobodu a spravedlnost zvrátily, — naší nadějí a vzpruhou jest, že vývoj těchto výrobních poměrů spěje nezadržitelně ke stavu, který vyvolá hospodářské a sociální řády socialistické namísto soukromokapitalistických a vrátí lidstvu po všech bludech původní komunism ve formách odpovídajících poznání pravé skutečnosti a všem zkouškám, které bylo lidstvu podstoupiti, nežli tohoto poznání dosáhlo.

Nemůžeme si pomoci; na jedné straně příroda mimo nás zahrává si s námi krutě jako kočka s myší, kdežto na druhé straně příroda neodvolatelně pudí nás vpřed. Podobá se rozmarnému zaměstnavateli, u něhož robotíme a který je jednou neskonale dobrotivý a podruhé úžasně krutý a krvežíznivý, ale my nemůžeme ho předělati ani generální stávkou, ani pasívní resistencí. Komu není jeho režim vhod, odejde. Oběsí se, zastřelí, utopí se nebo upije. Ale říkáme o takovém člověku, že byl slaboch nebo neduživce. Ti však, kteří zůstávají, jsou hrdinové. Běží jen o to, aby konečně rozpomněli se na svůj lidský osud a zajistili si navzájem svobodu a spravedlnost, blahobyť pro všechny, jemuž kruté rozmary přírody budou jen solí. Aby nestal se nudným.

„POČKEJ, ČUNĚ . . .!“

Nestalo se neštěstí. Setkali se toliko dva lidé z literárního cechu. Oba cechovně uvědomělí, tj. přesvědčení, že když oba dělají literaturu, je třeba, aby se navzájem titulovali kolego nebo kolegyně a hovořili o věcech veřejných — ze srdce. Co si řekli, o tom vypravoval jeden z obou, Jaroslav Hilbert, český dramatik a spisovatel nejčistší ráže

maloměstácké a fejetonista agrárního Venkova, předminulou neděli pod čarou svého orgánu a pod titulem shora uvedeným toto:

„Setkal jsem se po volbách s kolegyní spisovatelkou, která jest kulturní předáčka komunistická, a tázal se jí: ‚Nu, jakou jste měla radost z výsledků voleb?‘ — ‚Já,‘ odpověděla mi, ‚žádnou, naopak.‘ — ‚Jak to? Přece jste to vyhráli?‘ — Načež ona: ‚Právě proto. Když revoluce, tak revoluce — ale tak? S negací se nadlouho nevydrží a při našem počtu nezbude nám teď nic jiného než —‘ Neodpověděla, ale já za ni se smíchem dodal: ‚dělat pořádné konšely.‘

A tak tomu vskutku jest, neboť život je příšerně ironický pro každého, nadtožpak pro toho, kdo zrazuje zásadu. Na jedné straně oháním se revolucí, na druhé peru se o hlasovací lístek — a nakonec jsem obecní starší a spravuji městský majetek; dovím se dříve či později, že všechny dluhy, jež nasekám, musím také zaplatit, a stávám se, někdejší revolucionář, s úřadem i moudrým. Kdo z nás, když byl mlád, nedíval se s útrpností na otce, jak se plahočí, co o sobě byl přesvědčen, že ve volnosti a rozmachu rozseká svět? Pak se ale oň přitřely měkké boky, pak se mu jednou zatočila hlava, pak přišla svatba, pak křtiny, a už tu byla starost, už dření, už chomout. . . Jako s jednotlivci má se to i se stranami a je téměř zákonem, že komu jde o volbu, vyjde z ní i jako rada.

Viktor Dyk napsal druhdy ironickou básničku, která měla refrén: ‚Počkej, čuně, taky jednou budeš prase.‘* Napadá mne vždy, kdykoli vidím kasati se mládí, jehož už jsem tolik viděl ztučnět a zdůstojnět a z něhož se tak málokteré zachová pro pozdní léta. Až vám bude úzko o vlast v pomyslení, ‚kdože se to nyní dere do její správy‘, vzpomeňte si i vy na ni; a nechybíte příliš, když budete důvěřovati moudrosti jejího refrénu.“

Vypravování páně Hilbertovo připomíná poněkud obdobný případ: Vincenc Červinka — F. V. Krejčí, o němž jsme se v tomto listě svého času také zmínili. Zdá se, že sejdou-li se cechovní literáti, mluví spolu ze samé cechovní lásky trochu příliš upřímně, zapomínajíce, že literát, v osobním styku velmi srdečný, stává se zlomyslným, sedne-li k psacímu stolků a hájí-li vědomě nebo bezděčně věc své třídy.

Naučení z takových případů je toto: Třídní protivy rozdělují lidi, které cechovní vědomí snaží se spojit.

Kdo však má toto naučení předem znát, ne-li socialistický spisovatel, je-li ovšem socialistou, tj. třídním člověkem proletářským opravdu? A co může pak proň znamenati jiného než zásadní odmítnutí cechovních zvyků a mravů literátských? Jako komunistovi je mi třídním ne-

* Autorem této satiry na výbojnou mládež literární, soustředěnou tehda kolem Moderní revue, byl ve skutečnosti Jaroslav Kvapil, nikoli Viktor Dyk. Verše vyšly ve Švandu dudákově.

přítelem každý literát z měšťáckého tábora, a protože musím předpokládati, že literát je člověk aspoň trochu inteligentní, který aspoň částečně ví, co činí a proč to činí, představuje mi měšťácký literát většího nepřítele než nějaký blabuňka z hospody, ulice nebo obchodu, který papouškuje rozumy Večera nebo Národní demokracie.

S měšťáckým literátem, o němž vím, že vědomě stojí v nepřátelském táboře, mohl bych se sejítí leda na půdě nějaké neutrální odborové organizace — a i na této půdě jen s odporem dovedl bych setrvati pod jedním stropem například s nějakým Vincencem Červinkou nebo F. S. Frabšou, měšťákem na socialisticko připonatřeným. Namítnete-li, že jmenuji právě naše protipóly, na věci se nic nemění, ani jde-li o osobu méně zarytou: naše třídní stanovisko nám velí, abychom se zřetelně odlišili od literárního (a kulturního vůbec) světa měšťáckého. A nejen povrchně.

Revoluce komunistická není nějakou žabomyší wojnou literární nebo uměleckou. Musí věru přijíti ubohý mozek českého maloměšťáka, otupělého událostmi a zachraňujícího se do pohodlné filosofie „povyšených duchů“, aby zjevy dnešního sociálního vývoje, třebaže v jejich mrzáckých rozměrech na české půdě, posuzoval z hlediska vývoje mladých čuňat ve stará prasata. Ale ani kdyby sociální revoluce, která přece pramení z úpadku a rozvratu vyžitého hospodářství soukromokapitalistického a pro kterou strana komunistická je toliko nástrojem k organizaci uvědomělých mas, nositelkou stěžejních hesel a kompasem davové politiky, ani kdyby tato sociální revoluce nebyla světodějnou událostí ustavičně pokračující v ohromných rozměrech, kdyby šlo jen o jakýkolivěk závažnější výboj vývojový, časově omezený na několik málo let a teritoriálně omezený na jednu zemi, kdyby šlo opravdu jen o pouhou revoluci uměleckou nebo vědeckou, která rozpoutává širší zájem a zasahuje hlouběji do některé kulturní oblasti, — i tu by znamenaly názory páně Hilbertovy fejetonistickou ubohost, tak oblíbenou u českých spisovatelů.

Jaroslav Hilbert je náhodou již dosti stár, že mohl viděti mnoho mladých lidí „ztučnět a zdůstojnět“, že viděl mnoho revolucionářů, z nichž podle našeho rčení stali se hófráti. Neviděl opravdu nic jiného při tom, že mluví jen duchaplně o „příšerné ironii“ života a nabádá své agrární čtenáře, aby jen důvěřovali osudu, který vede k tomu, že nakonec všechno zprasí?

Jiní lidé, stejně staří a zkušení, ne-li zkušenější, také viděli odkvétat prudké revolucionáře a vyrůstat důstojná prasata z bujných kdysi čuňat, ba zamyslili se často i nad tím faktem, že právě na české půdě odkvétá se tak rychle, a nejen odkvétá, ale přímo blbne, a že zejména dnes, za lahodných dnů české samostatnosti politické, ukázala se býti

omezenost nejrozšířenější a nejčestější národní vlastností, která zvítězila nakonec nad každým revolučním a osvíceným mládím, ať již jeho jméno bylo J. S. Machar, Arnošt Procházka, nebo jen Pepek Stivín. Ale ani přirozený osud člověkův a všeho lidského, bez něhož nemohlo by býti přece pokroku a vývoje, ani zvláště trpký osud českých zemí po této stránce nedovedl u těchto lidí neodkojených měšťáckým filosofováním zatemniti živý a pestrý obraz povzbuzující, který trvá nad lidmi a jež tvoří *výsledky* všech těch revolucí a zápasů, jež mladí a noví lidé probíjovávali ať již pérem nebo štětcem, ať již cepem nebo kulometem.

Co na tom, že za čas stali se z nich většinou ztučnělí a zdůstojnělí rozšafové, jimž při každé revoluci je „úzkost o vlast“, tj. o gáži nebo rentu, o krb nebo veliký činžák, o mandát nebo pozici ve světě nejoficielnějších! Praskne-li revolucionář z našich let devadesátých, který nejvíce rozčiloval tehda naše maloměšťáky, praskne-li dnes vlasteneckým rozhořčením, důstojností nebo tukem, pokoj popeli jeho, to už nám může býti lhostejno: na jeho zásluze o to, co bylo tehdy vykonáno, nic se nezmění, tak jako zásluha Vrchlického například potrvá, i když konec jeho byl jen zhroucením papírové pyramidy. A i kdybychom ztučnělí a zdůstojnělí všichni jako lidé pod chomoutem rodiny nebo v obecním zastupitelstvu, vstanou noví bojovníci...

Ale pan Hilbert se svou kolegyní mají i trochu podivný názor na komunistickou revoluci, rozhodně nikoli marxistický.

„S negací se dlouho nevydrží...“ To říkají na náš účel měšťáci a sociálpatrioti, protože nevěří v naše cíle a nechápou ani metody, ani politiky komunistické. Pak to říkají ti, kdož se nemohou dočkat „pozitivní“ práce ve straně vládní většiny. Kdo klade na jednu stranu revoluci a na druhou jako protiklad hlasovací lístek, ten myslí buď maloměšťácky, nebo anarchisticky, ale nikoli marxisticko-komunisticky. Marxistický komunismus, první vědecký socialismus, který je zároveň socialismem činu, ztělesněn v Komunistické internacionále představuje ohromné a nepřetržité úsilí o to, aby vedle každé své negace položil socialistický klad, a snaží se všemi prostředky podporovati vývoj třídního zápasu, zahroceného již v latentní sociální revoluci, aniž se táže, jmenuje-li revoluční romantismus tyto prostředky revolučními nebo oportunními. V tom je síla komunismu, že učí všechny své stoupence „spojovali taktiku vnikání v nejširší vrstvy pracujících s tvrdošíjným, nemiřitelným a důsledným hájením všech zásad revolučního marxismu“.

Jen člověk s anarchistickým nebo romantickým názorem na soudobou revoluci sociální může považovati za zrazení revoluční zásady komunistické, hledáme-li cestu k masám i s hlasovacím lístkem v ruce. Komunista od počátku má o tom názor zcela jiný. Chcete-li mluvit

o komunismu a úkolech naší *masové* strany, račte si prosím pročísti teze.

K nemalé mrzutosti svých protivníků vnikají komunisté všude a každým otvorem, jen aby se dostali ve styk s lidem. Jistě nejednomu souzeno je selhati, jako selhávají lidé všech stran a všech směrů. Ale za jednoho deset, kteří dokážou, že i „obecní tatík“ může zůstat revolucionářem a přitom počítati aspoň tak dobře pro obec, jak agrární tatíci počítají pro sebe.

To Kvapilovo „Počkej, čuně...!“ napsáno bylo před čtvrt stoletím a napsáno bylo také na adresu pisatele těchto řádek. Vzal si je tak k srdci, že se dosud „prasetem“ nestal, ač měl k tomu hojně příležitosti. A pravděpodobně se jím už také nestane. Zásahu o to má asi nemálo ta okolnost, že z vrozeného pudu prasatům nepřátelského vyhýbal se všem ztučnělým a zdůstojnělým vrstevníkům a cítil se volným jen mezi čuňaty, která ocáskem aspoň trochu výbojně vrtěla.

Čím kdo zachází, tím také schází. A je lépe sejít „věčným mládím“ než jako měšťácký krmník.

Doporučuji svou zkušenost kolegyni paně Hilbertové; doporučovati ji panu Hilbertovi bylo by již pozdě.

NEZBYTNÁ VÝZBROJ

Letošní volební výsledky ukázaly imponující sílu naší strany, která přes všechny útoky a kampaně proti ní podnikané nejhoršími zbraněmi objevila se vcelku jako nejsilnější strana v Československu po agrárnících. Ale na druhé straně ukázaly také tyto výsledky, že v povážlivé řadě míst a okresů nemá dosud komunistická myšlenka takové opory v lidech a organizacích, jak jest nutno, má-li naše strana býti s účelnou stejnoměrností rozložena po celé republice. Víme ovšem, že v každém kraji nemůžeme dosíci stejné síly, stejných početních pozic, poněvadž přirozeným základem naší strany je průmyslový proletariát, a kde chybí, tam také nemůžeme očekávati té početné síly našich organizací, jakou máme v krajích průmyslových.

Ale právě v místech a krajích, kde nemáme naděje na větší masy organizovaných příslušníků, záleží velmi mnoho na *komunistické vyspělosti* našich jednotlivců a organizací, na příkladném rázu jejich práce. A předchozí volby ukázaly, že mnohde právě tací vyspělí soudruzi nám chybí, že máme nedostatek soudruhů, kteří by dovedli i z malé organizace učiniti závažného činitele. Zkrátka:

Potřebujeme pro venkov a některá města řadu nových, komunisticky vyškolených

vůdců místních, agitačně i propagačně schopných soudruhů, kteří by zároveň správně chápali komunistickou nauku i komunistickou politiku.

Toto poznání není ovšem ničím novým pro vůdčí kruhy strany, je tak staré jako naše strana sama a fakt sám není nikterak překvapující, nýbrž zcela přirozený důsledek vzniku naší strany a její nepatrné dosud činnosti propagační. Ze sociální demokracie odešly proletářské masy revolučně cítící, kdežto většina předáků organizačně vyškolených, ale po sociálně demokraticku vychovaných a zpohodlnělých, zůstala u vládní strany, poskytující větší bezpečnost usazenému bonzovství. Vedle toho pak naše nová strana neměla ve svých počátcích ani dosti prostředků, ani dosti času, aby mohla provozovati soustavnou a účel-nou komunistickou propagandu, směřující jednak k *hlubokému* přeorientování mas donedávna sociálně demokratických, jednak k výchově nových činníků opravdu komunistických.

Letošní volby zdůraznily však znova tento nepříjemný fakt a vyvolaly nový zájem o to, aby nesnáz byla odstraněna.

Sem s novými agitátory, organizátory, propagátory! Sem s činníckým dorostem! Sem s řečnickými kursy! — volá se.

Kratčeji bychom zvolali: Sem s činníky komunisticky vyzbrojenými!

Rozdíl je v tom, že v pouhých *řečnických kursech*, svým názvem připomínajících povrchní a lehkomyšlnou instituci sociálně demokratickou, nevidíme spásu a že k výzbroji komunistického činníka musíme počítati nejen agitační výřečnost, organizační obratnost, nýbrž také *komunistické vědění*.

Tento náš názor je jistě samozřejmý a nebude soudruha, který by ho popíral. Ale v praxi není přece jen dosud uznáván plně a závazně. Naše strana vyvinuje veliké úsilí agitační a organizační, ale komunistická propaganda jak slovem, tak tiskem přichází v úvahu obyčejně až na druhém místě, ač situace a jakost strany vyžaduje, aby agitace, organizace i propaganda byly jen tři rovnocenné směry téhož úsilí a prováděny byly zároveň a se stejnou vřelostí.

Stav školní i literární propagandy v naší straně je stále ještě nedostatečný; pro nedostatek prostředků, který koneckonců vyplývá nemálo z nedostatku pravého zájmu, má naše veliká strana komunistická zcela nepatrnou literaturu komunistickou a zcela nesoustavné své školství. Poněvadž z ústředních prostředků nemůžeme vnikati tam, kam nejsme voláni nebo kam pro svou chudobu nemohou si ani nás zavolati, zůstávají místa a okresy právě nejpotřebnější bez náležité propagandy, bez propagační literatury, bez komunistických škol a kursů.

To znamená nejen úhonu pro masy našich příslušníků, kteří tu a tam

mají příležitost vyslechnouti agitační řeč nebo přečísti si běžný politický článek nebo polemickou lokálku, ale příliš zřídka nebo snad nikdy nedovědí se o smyslu, úloze a politice naší strany a marxistického komunismu něco důkladnějšího. Znamená to pak také, že znemožňujeme soudruhům, kteří mají i vůli, i schopnost státi se dobrými činovníky a místními předáky, aby si opatřili vědomosti nezbytně potřebné k jakékoli sebemenší činnosti vůdčí v komunistické straně.

Volební výsledky, jak možno snadno konstatovati z volebních přehledů, jsou v přímém poměru k možnostem, které má určité místo, určitý okres nebo kraj pro získání komunistického vzdělání svých členů. *Kde se pracovalo pro komunistické uvědomění tiskem i kursy, tam jsou také volební výsledky dobré; a naopak místům a okresům propagačně zanedbávaným nepomohla ani agitace.*

*

Prvním *propagačním* průkopníkem je přirozeně *propagační časopis*.

Zájem agitací probuzený se právě u schopných jednotlivců propagačním časopisem všestranně prohlubuje a utvrzuje. Takový časopis je zřídlo, z něhož sají první opravdu komunistickou stravu soudruzi, kteří jsou povoláni svými vlastnostmi zaujmouti význačné místo v organizaci.

Nepodceňující nikterak význam tisku denního a agitačního, musíme si uvědomiti i současnou potřebu tisku propagačního, bez něhož agitace staví na písku, a zejména agitace komunistická. Není nesnadno komunistické straně ve vhodný okamžik agitací sešikovati velké masy pro ten neb onen zápas, mnohem nesnadnější, ale i mnohem závažnější jest tyto sešikované masy udržeti trvale při straně, jejíž politika je nejsložitější věcí, jakou není politika žádné strany jiné, ovládané několika hesly a trochou diplomatické obratnosti. Nelze-li očekávati, že nejširší masy pochopí vždy každou podrobnost komunistické metody a taktiky, je nezbytně třeba přece, aby po celé organizační síti strany roztroušeni byli hojně soudruzi komunisticky vyškolení, jimž propagační tisk náš není španělskou vesnicí a kteří odbírají propagační časopis nejen z nějaké povinnosti, nýbrž jako *nejdůležitější svou potřebu*.

Nejlepším a nejvšestrannějším komunistickým propagačním časopisem českým je náš

Proletkult.

Posuzovatel poměrů znalý a nezaujatý musí uznati nejen jeho komunistickou, všeho koketování s maloměšťáctvím prostou úroveň, ale

především hojnost všestranného materiálu v jeho svazcích dosud sneseného a hlavně pro potřebu venkovských soudruhů vybíraného. Přesto, že pro nedostatek sil a prostředků a pro nevelký svůj rozsah nemůže vždy konati svůj úkol úplně systematicky, podal přece v číslech dosud vyšlých tolik komunistického poučení, že každý jeho pilný čtenář jistě patří k nejuvědomělejším soudruhům.

Nemáme však důvodu zatajovati, že Proletkult má takových pilných čtenářů dosud málo, a že jeho existence není tudíž nikterak trvale zabezpečena bez obětí strany.

Máme tu co činiti s bolestí velmi starou. Není to dávno, co jsme četli v Právu lidu článek, který mezi řádky stěžoval si na nepatrný odbyt Akademie a vybízel k hojnějšímu odebírání. Je také známo, že i ve staré a jistě veliké straně sociálně demokratické měla Akademie vždy existenční obtíže. Zkrátka nutno konstatovati, že seriózně propagačním a kulturně výchovným zásadním časopisům socialistickým rázu více nebo méně revuálního nedaří se v socialistických stranách českých dosud tak, jak by toho potřeba uvědomovací vyžadovala.

Kdežto však netřeba považovati za neštěstí, nechou-li dělníci různých kožených článků nebo maloměšťáckých učeností, jaké bývají uveřejňovány v socialistických revue rázu Akademie, nutno poukázati k tomu, že v případě Proletkultu běží o časopis zcela jiného ducha, o *časopis živý, pro potřebu schopných dělníků vydávaný a psaný* a o časopis do všech důsledků komunistický, vyhýbající se důsledně materiálu pro dělníky nebo pro zájem strany zbytečnému.

A opakujeme, mohly-li staré nebo mohou-li dnešní pseudosocialistické strany pomíjeti socialisticky vzdělávací a výchovný tisk jako pouhý ornament nějaký, skutečný komunista musí hleděti na věc jinak. Pro komunisty je vědění z jeho nezbytných zbraní, ovšem vědění komunistické: poznatky revolučního marxismu a komunistické politiky sociální, hospodářské i kulturní.

Naší zbraní proti buržoazii je ohnivost naší agitace, síla naší organizace — a pak hloubka našeho marxisticko-komunistického vědění, která proletáře činí nejen pohotovým, ale i vytrvalým ve velikém zápase.

Nepíšeme tyto řádky proto, abychom měli o jeden článek více ve svém časopise, nýbrž proto, aby soudruzi, kteří prospěšnost Proletkultu uznávají, pomohli nám jej rozšiřovati.

Vzhůru k dílu!

Přičiňte se, aby Proletkult byl více než dosud rozšířen mezi soudruhy, kteří jsou mezi námi aktivně činní nebo kteří se připravují k činovnícké úloze.

Pojednání, která přináší Proletkult, věci, o nichž se v tomto časopise především píše, nenajdou soudruzi většinou v jiných časopisech naší strany. A jsou to pojednání a věci nejdůležitější pro každého uvědomělého komunistu; nedovedeme si představit, že některý skutečný a čelný soudruh by o nich nepřemýšlel a nechtěl se o nich dočísti zásadních pojednání.

Ochuzuje sebe a ochuzuje naše hnutí

každý čelný soudruh, který Proletkultu nečte a nepomáhá nám zvyšovati komunistickou úroveň strany. Nesnaží se opatřiti si zbraň, která je proň nezbytnou, chce-li vykonati kus poctivé práce komunistické.

SPORT

Říkáme často poněkud opovržlivě „To je jeho sport“ nebo „Učinil si z toho sport“. V takovém případě užíváme slova sport v širokém smyslu: představuje nám soustavně provozovanou zálibu jednotlivcovu, jeho, jak se obecně říká, koníčka. Odpovídá u člověka některému zvláště silnému rysu jeho povahy, jež uspokojuje houževnatěji než jiní lidé a jaksi slepě a neúměrně s ostatními projevy svého já. U druhých lidí, jimž jeho záliba je cizí nebo u nichž je zcela normální, vzbuzuje úsměv. Předpokládá se také, že pěstuje svého koníčka sice náruživě, ale povrchně. Řekneme-li o někom „Činí to ze sportu“, je v našem úsudku obsažena již kritika: činí to bez hlubšího zájmu o věc.

Někdo sbírá ze sportu staré knihy a hromadí je z pouhé záliby v jejich stáří a počtu, aniž zajímá se blíže o jejich obsah nebo třeba jen o jejich grafickou stránku. Zejména mezi sběrateli vůbec je mnoho sportsmanů, kteří se ženou za velkou kvantitou a ničím jiným. Jiný provozuje jako sport třeba „lásku“. Třetímu je sportem souditi se. Čtvrtý učinil si sport z takzvané „volné myšlenky“ a zajímá se o církve, kněze a klerikalism, jako by to byly jediné a podstatné příčiny lidské bídy. Atd.

O sportu v tomto širokém a vlastně již přeneseném smyslu slova nechceme se tu šířiti. Běží nám o sport v užším, odborném smyslu slova, o tělesný sport, vzniklý z tělovýchovné záliby. Tato tělovýchovná záliba již v antickém starověku neomezovala se jen na tělo lidské, nýbrž do jisté míry i na tělo zvířecí, hlavně ovšem koňské, a v naší průmyslové době byla přenesena i na stroj. Tak máme dnes nejen atletické závody a koňské závody, nýbrž i například závody auto-

mobilové, při nichž rozhoduje nejen obratnost řidičova, nýbrž i dokonalost stroje.

Sledujeme-li vývoj sportu už od starověku, shledáme, že základním smyslem jeho jest zdravé, silné a krásně vyvinuté tělo živočišné a pak i průmyslové a že ze sportu s jeho soutěžemi má vzejíti především ovšem tělesně dokonalé tělo lidské, dokonalá síla výrobní a bojovná, vedle ušlechtilého těla zvířecího, a pak, za naší doby, i dokonalé tělo mechanické, stroj hlavně jako prostředek dopravní.

Tedy tělovýchovná záliba sportovní nevznikla z nějakého nápadu zahalečova neb z pouhé snahy krasocitné, nýbrž z hospodářské a sociální potřeby, a sportovní závody, dostihy a soutěže byly a jsou (či lépe řečeno mají býti) pouze jednou zevní pobídkou k udržování dokonalosti nebo k usilování o její vyšší stupeň.

Touto svou základní povahou, hospodářským životem a výrobními poměry odůvodněnou, překonává tělesný sport svého soupeře, akademický tělocvik, který vznikl sice z týchž výrobních a bojovných důvodů, ale jest povahy mnohem konzervativnější a jsa vědomě nebo bezděčně korumpován maloměšťáckou ideologií ztrácí svůj pravý význam. Sokolstvo je toho nejlepším dokladem přímým a bouřlivý rozmach fotbalu dokladem nepřímým.

Těchto několik slov o základní povaze a pravém smyslu tělesného sportu nemůže ovšem nahraditi důkladné dějiny sportu, které by nás o věci poučily úplně a podrobně; zejména však nemůže nikterak postihnouti význam a povahu sportu v nejmodernější době, vyznačující se prudkým úpadkem vládnoucí vzdělanosti měšťácké a soukromokapitalistické.

Jako všechno v dnešní skomírající společnosti evropské, stojící na samém kraji propasti a očekávající svou katastrofu, kterou může odvrátiti jen vítězný proletariát, — také tělesný sport, pokud víže se k tělu lidskému, zvrhl se v úpadkový zjev, řízený duchem kapitalistické ziskuchtivosti a nadto ještě zesurovělý v důsledcích světové války.

To platí ovšem na prvním místě o *fotbalu*, který se zmocnil prázdnohlavé části mladých generací jako posedlost. Neodsuzujeme fotbalu, jak se říká, ze zásady, neodsuzujeme fotbalu vůbec, nýbrž jen dnešní jeho formy. Není marxistické odsuzovati a priori zjev, který si dobyl pozornosti a přízně davů, a má tudíž někde zdravý kořen, odpovídá určité potřebě. Jako nemůžeme odsuzovati podle způsobu slepých moralistů bla, která jsou sice dnes až na nepatrné výjimky propagačním prostředkem mezinárodní buržoazie a její školou korupce širokých mas, ale stanou se nejvýtečnejším propagačním prostředkem socialismu, jakmile se ocitnou v rukou proletariátu, — nemůžeme odsuzovati ani fotbal, který, zbaven profesionalismu, módní horečky a nepřičetné

surovosti, bude se v osvobozené společnosti moci stát opět zdravým sportem, neprotěžovaným jednostranně na úkor všeho ostatního.

Dnes však, pokud běží o fotbal, nemáme většinou již co činiti s jedním sportem, majícím své přiměřené a správné místo mezi sporty ostatními, nýbrž s převažující, jednostrannou mánií, která působí mnohé škody. Kdo má příležitost stýkati se ve vlaku a na jiných místech veřejných s touto novou kastou lidí, oddaných této mánii, a kdo vidí trochu do života v klubech, zjistí jen těchto tré věci:

1. Fotbalová mánie nepodporuje harmonického vývinu těla, nýbrž u soustavných hráčů naopak znetvořuje tělo, dodává mu klackovitého vzezření, nehledíc ani k tomu, že tělo dnešního hráče bývá poseto boulemi a ranami, případně i znetvořeno zlomeninami.

2. Ráz dnešních zápasů, zbavených všeho kamarádkého zápolení, je vzteklý a plný konkurenční zloby, podporuje surovost, vychovává klacky, jejichž klátícím rukám a nohám je dobře jíti z cesty.

3. Jako každá módní mánie a více než jiné podobné pěstován je fotbal slepě a na úkor věcí ušlechtlejších a závažnějších, vychovává jednostranné zájemníky, kterým chybí pak smysl a horlivost pro naléhavé otázky doby.

O slepé náruživosti dnešních fotbalistů můžeme se přesvědčiti na kterémkoli hřišti; o povážlivém rozmachu tohoto sportu, který svou povahou dává již příležitost k vývinu surovosti, přesvědčuje nás ustavičně denní tisk, který mu věnuje tak nepoměrně mnoho místa.

Fotbalová mánie není tudíž věc, kterou třeba zvláště doporučovati a podporovati, zachvacuje široké vrstvy až příliš široce a pronikavě. Spíše brzditi zde jest povinností lidí prozíravých. Především komunistů.

Nemáme prážádné příčiny usilovati o mimořádný rozvoj fotbalu v proletariátu. Dělník nemá tolik volného času, aby fotbal mohl náruživě provozovati, aniž by tím ubíral čas třídní sebevýchově, nehledíc ani k tomu, že dělník je ustavičně fyzicky zaměstnán a fotbal je pro něj zase jen námahou fyzickou. Bude-li dnešní mládež dělnická trávit svůj volný čas jen v biu a na hřišti, nezvýšíme její účast v organizačním a vzdělávacím životě naší strany, účast, která již dnes je považována za velmi nedostatečnou.

Z tohoto hlediska musíme rozhodně odbýti neobratnou reklamu, kterou činí fotbalu Sršatec (viz č. 48). Je to zase jeden případ, kdy názory vysezené v literárních kavárnách a kroužcích přenášejí se s mladistvou splešeností na půdu, kde nutno jednati s rozvahou a s mnohostrannými zřeteli.

Dnešní fotbal nepřispěje zhola ničím ke zvýšení fyzické nebo mentální úrovně komunistů. Přenesen do našich řad z korumpovaného prostředí

měšťáckého a maloměšťáckého a v úpadkové formě mánie, nezpůsobí nic dobrého v našem hnutí. Ale poněvadž jest již zde, poněvadž již byl naší mládeži naočkován sousední třídou, musíme s ním počítati, ale musíme se zároveň snažiti udržeti jej v neškodlivých mezích, vrateti mu původní smysl a účel. Toho však nedosáhneme, budeme-li barumskými slovy povyšovati jej na samospasitelnou veličinu.

Ale i kdyby fotbal představoval dnes sport zdravý a ušlechtilý, prospěšný tělesnému zdraví proletářovu i jeho mysli, nebude komunista nikdy vyvyšovati jej na úkor sportů, zábav a výchovných prostředků jiných. Komunista snaží se využití všech prostředků, vniknouti se svými hesly a myšlenkami, se svou třídní výchovou na všechna hřiště a do všech arén, zkrátka všude, kde se scházejí masy pracujících.

Pěstuje-li tolik a tolik soudruhů ochotnické divadlo, budeme se snažiti dáti jim hry, které by aspoň maloměšťáky z nich nedělaly, ale nebudeme je vyháněti z divadelních sálů na fotbalová hřiště. To bylo by počínání chlapecké a především marné.

Neběží o to, abychom z morálních nebo ideologických důvodů zatracovali ten nebo onen druh zábavy nebo výchovné metody, nýbrž abychom podle možnosti snažili se všude, kde to jen trochu jde, přímo i nepřímou propagovati třídní názor proletářský.

Ukvapenými, z literární a umělecké ideologie přejatými hesly pro nebo proti proletariát jen mateme a kazíme. Duchaplné paradoxy, ohromující mladé básníky a literární slečinky, jsou pro proletariát toliko splašenými výroky, vzbuzujícími u jedněch nelibost, u druhých zmatek.

Nadšení pro fotbal objevilo se v Sršatci právě v době, kdy také v českém fotbalu provalují se korupční aféry a kdy celé toto neurvalé hnutí je zmítáno nevraživými spory. Je zcela přirozeno, že taková mánie vede k takovým důsledkům. Mánie i její důsledky jsou z téhož úpadkového světa, v němž všechno se zvrhá v honbu za ziskem a v osobní třenice. Z čehož následuje, že ani fotbal není všelék.

Shrnujeme: Fotbalový sport zvrhl se v nezdravou mánii a my komunisté nemáme pražádné příčiny tuto mánii ještě více šířiti na úkor jiných zábav, sportů nebo výchovných prostředků.